

ISSN 2519-8424

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЗЖЯ
педагогічний альманах

Засновано 2015 р.

Випуск № 3

Кривий Ріг
2017

Засновник і видавець:
Криворізький державний педагогічний університет

Видається з квітня 2015 року

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Рекомендовано до друку
вченою радою Криворізького державного педагогічного університету
(Протокол № 8 від 9.03.2017 р.).

Головний редактор:
Дороніна Т. О., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ.

Редакційна колегія:

Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Мірошник З. М.*, доктор психологічних наук, професор, КДПУ; *Мишеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Волощук І. А.*, кандидат педагогічних наук, старший викладач, КДПУ; *Зеленкова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Щербина С. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, старший викладач, КДПУ.

П 24 Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : зб. науково-методичних праць. – Кривий Ріг : ВЦ КДПУ; Айс Принт. – 2017. – Вип. 3. – 122 с.
У збірнику науково-методичних праць висвітлюються теоретичні та прикладні аспекти модернізації сучасної освіти; актуальні питання розвитку освіти та виховання в Україні.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Андрощук Т. К.

Освітня та самоосвітня діяльність учителя – сходинки до розвитку його творчого потенціалу.....5

Анісімов Є. А.

Міжпредметні зв'язки як засіб формування наукових понять в учнів у процесі вивчення географії.....7

Бабенко В. М.

Формирование коммуникативной компетенции учащихся на уроках русского языка как основополагающий принцип социализации личности.....10

Василькова А. М.

Активізація навчальної роботи учнів у процесі використання нетрадиційних методів на уроці географії.....12

Говорко Л. В.

Формування екологічної компетентності учнів шляхом використання різних форм виховної роботи.....15

Динькова О. В.

Використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови.....17

Захарова В. А.

Діяльнісний підхід у вивченні географії як фактор формування предметних компетенцій учнів.....20

Лакшинська З. В.

Формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів під час організації навчально-виховного процесу.....22

Могущая В. В.

Ігрові технології навчання на уроках у початковій школі.....25

Новікова В. Г.

Особливості ознайомлення учнів з українським музичним фольклором на уроках музичного мистецтва.....27

Прищепа М. О.

Творчі завдання як засіб активізації діяльності учнів при вивченні географії.....29

Пянковська І. О.

Інтегрований урок веб-квесту 8 класі (англійська мова та зарубіжна література).....32

Трусова А. М.

Роль феномена «тьюторство» в організації сучасного освітнього процесу.....36

Федорук Ю. А.

Нестандартні уроки як засіб підвищення якості знань учнів із географії.....37

Чаплинська Л. М.

Формування в учнів здорового способу життя на підставі здоров'язберігаючих та інтерактивних технологій.....40

Чигрина Л. В.

Нетрадиційні методи розв'язування розрахункових задач.....42

Малайчук Ю. О.

Розвиток творчих здібностей учнів на уроках біології.....44

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Волощук І. А., Шпонька Р. Ю.

Використання ІКТ на уроках математики як засіб розвитку просторової уяви учнів.....46

Іванова Г. І.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання вищої математики.....48

Левченко О. В.

Використання ІКТ як засіб формування предметних компетентностей на уроках української мови в початковій школі.....50

Маляренко В. В.

Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів через використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання.....56

Щербина Ю. Г.

Використання комп'ютерних презентацій як засобу підвищення якості знань учнів у процесі вивчення біології.....58

РОЗДІЛ 3

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Ахматова Н. О.	
Моніторинг як сучасний засіб управління якістю виховної роботи в школі.....	61
Журавко С. О.	
Формування соціокультурних компетенцій учнів молодшого шкільного віку на уроках читання через аналіз художніх творів.....	63
Коваленко В. С.	
Система роботи експериментального загальноосвітнього навчального закладу в інноваційному освітньому просторі.....	66
Кучеренко Н. Л.	
Шляхи розвитку технічного мислення учнів засобами позашкільної освіти.....	70
Масалов Д. В.	
Проблеми організації самостійної творчої діяльності студентів ВНЗ.....	72
Новіков М. Л.	
Професійна компетентність керівника сучасного загальноосвітнього навчального закладу.....	74
Сидоренко Н. Б.	
Розвиток національної свідомості учнів на уроках словесності засобами креативної педагогіки.....	77
Сухомлин Ю. С.	
Позиція педагога як засіб подолання конфліктних ситуацій у стосунках з учнями.....	80
Тимофієва Л. Є.	
Управлінські засади функціонування системи підтримки обдарованих учнів в освітньому середовищі Криворізької гімназії № 49.....	82
Філімонова Т. В.	
Майстер-клас як сучасна форма методичної роботи в умовах позашкільного освітнього закладу.....	84

РОЗДІЛ 4

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В
УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН В ОСВІТІ

Бороденко В. І.	
Нетрадиційні засоби активізації навчальної діяльності учнів на уроках математики.....	87
Вербенець А. А.	
Розвиток системи спеціальної освіти в республіці Мальта (1950-1980 рр.).....	89
Вовченко О. М.	
Особистісно зорієнтоване навчання як провідна технологія процесу соціалізації учня.....	91
Гульман О. В.	
Методика запровадження рейтингової системи контролю та оцінювання знань учнів професійного ліцею.....	95
Давиденко Н. І.	
Педагогіка співробітництва як чинник розвитку особистості учня на заняттях гуртка дитячої творчості.....	97
Заболоцька В. В.	
Формування прийомів навчальної діяльності учнів у процесі вивчення математики.....	100
Найтак О. В.	
Розвиток творчої діяльності дітей на заняттях гуртка початкового технічного моделювання.....	102
Орел Т. В.	
Ігрові методи навчання як засіб формування пізнавальних інтересів учнів до вивчення хімії.....	104
Осипенко Л. М.	
Організація естетичного виховання учнів на заняттях гуртка дитячої творчості.....	107
Паламарчук О. Л., Білоус О. С.	
Формування соціальної компетентності засобом «кейс-методу» на уроках англійської мови.....	109
Петрова І. О.	
Розвиток творчих здібностей учнів на уроках музики.....	112
Плетньова Л. М.	
Індивідуальний підхід до розвитку логічного мислення учнів на уроках математики.....	115
Табакіна Ю. В.	
Феномен selfі як інноваційний елемент виховання та спосіб корекції самооцінки підлітків.....	117
Ховрякова Т. І.	
Питання гендерної соціалізації в педагогічній пресі кінця XX – початку XXI ст.....	120

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 37.091.12:005.963

Т. К. Андросук,
*старший вчитель фізики та математики I категорії,
Олександрівська загальноосвітня школа I-III ступенів,
Долинський р-н, Кіровоградська обл.*

**ОСВІТНЯ ТА САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ – СХОДИНКИ ДО РОЗВИТКУ
ЙОГО ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

Свідома діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця; а саме адаптування своїх індивідуальних неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості, – усе це і є освітою та самоосвітою вчителя. Професійне самовдосконалення педагога здійснюється через самоосвіту, активну участь у різноманітних методичних заходах, що проводяться в навчальному закладі чи в районі, місті, та самовиховання. Самоосвіта повинна бути безупинною, поповнення нових знань може здійснюватися на основі попередньої підготовки педагогів. Самоосвіта повинна сприяти доречному використанню педагогом професійних знань у його практичній діяльності.

Ключові слова: самоосвіта, самовдосконалення, діяльність учителя, систематичність, послідовність, наочність, практична діяльність.

Андросук Т. Учебная и самообразовательная деятельность учителя – ступеньки в развитии его творческого потенциала.

Сознательная деятельность по совершенствованию своей личности как профессионала; а именно адаптирование своих индивидуальных неповторимых качеств требованиям педагогической деятельности, постоянное повышение профессиональной компетентности и непрерывное совершенствование качеств своей личности, – все это и является образованием и самообразованием учителя. Профессиональное самосовершенствование педагога осуществляется через самообразование, активное участие в различных методических мероприятиях, проводимых в учебном заведении или в районе, городе, и самовоспитание. Самообразование должно быть непрерывным, пополнение новых знаний может осуществляться на основе предварительной подготовки педагогов. Самообразование должно содействовать уместному применению педагогом профессиональных знаний в его практической деятельности.

Ключевые слова: самообразование, самосовершенствование, деятельность учителя, систематичность, последовательность, наглядность, практическая деятельность.

Androshuk T. Teaching and self-educational activities of the teacher are steps in the development of his/her creative potential.

Conscious activities for improvement of the personality as professional: adaptation of the individually unique qualities to requirements of pedagogical activity, continuous increase in professional competence and continuous improvement of qualities of the personality, all this also is education and self-education of the teacher. Professional self-improvement of the teacher is carried out through self-education, active participation in various methodical events held in educational institution or in the area, the city and self-education. Self-education has to be continuous, replenishments of new knowledge it can be carried out on the basis of preliminary training of teachers. Self-education has to assist mastering the teacher of use of professional knowledge in her practical activities.

Key words: self-education, self-improvement, activity of the teacher, systematicity, sequence, presentation, practical activities, self-improvement.

Головна мета сучасної системи освіти – знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізми самореалізації, саморозвитку, саморегуляції, самовиховання, самоосвіти, допомогти людині жити в злагоді й спокої з іншими людьми, природою, культурою.

Для організації самоосвітньої діяльності учнів учитель повинен постійно вдосконалюватися, повинен бути творчою особистістю, здатною

думати по-новому, самостійно ставити перед собою мету й завдання, пропонувати нестандартні рішення, мати не тільки здатність, але й потребу саморозвиватися.

Педагог-професіонал завжди шукає найоптимальніші шляхи для підвищення якості навчання та розвитку інтересу до предмета. Сьогодні дуже важливо, щоб учитель був творчою, всебічно розвинутою особистістю.

Адже саме учитель має великий вплив на формування світогляду людини, яку він навчає.

Сучасний учитель – це професіонал, він має бути і артистом, і художником, і письменником, і співаком, але при всьому цьому завжди залишатися й учнем. Хороший учитель постійно повинен продовжувати вчитися: вчитися працювати над собою, вчитися спілкуватися з дітьми, вчитися готуватися до уроку. Вчитися, вчитися, вчитися... Педагогічна діяльність подібна до мозаїки – образ складається зі шматочків, кожен із яких необхідно підібрати за кольором, формою, розміром. Праця кропітка, трудомістка: не завжди частинки співпадають. Іноді доводиться все перекладати по-новому.

Свідома діяльність щодо вдосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування своїх індивідуальних неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості – усе це і є освітою та самоосвітою вчителя.

Методика та техніка самоосвіти безпосередньо пов'язані з рівнем сформованості в педагогів системи основних педагогічних умінь:

- вивчити необхідну літературу та передовий педагогічний досвід;
- відокремити з літератури, що вивчається, та передового педагогічного досвіду основні актуальні положення, факти, явища, що підвищують теоретичний і методичний рівень педагога;
- відібрати з прочитаного та побаченого педагогом думки та методичні знахідки для апробації у власній педагогічній діяльності;
- систематизувати та розробити науково-методичні узагальнення;
- упровадити досягнення психолого-педагогічної науки та педагогічної практики у власний досвід роботи з учнями.

Структура процесу самовдосконалення складається з 4-ох етапів:

- самоусвідомлення та прийняття рішення здійснювати процес самовдосконалення;
- планування та вироблення програми самовдосконалення;
- безпосередня практична діяльність із реалізації поставлених завдань, пов'язаних із роботою над самим собою;
- самоконтроль та самокорекція цієї діяльності.

Професійне самовдосконалення педагога здійснюється через самоосвіту, активну участь у різноманітних методичних заходах, що проводяться в навчальному закладі чи в районі,

та самовиховання. Самоосвіта педагога – це провідна форма вдосконалення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу.

На наш погляд, головні мотиви самоосвіти вчителя – це:

- бажання вдосконалювати свою педагогічну майстерність (наприклад, підготовка учнів до міських і обласних олімпіад);
- поглиблення знань із питань, які викликають інтерес (наприклад, вивчення методики рішення олімпіадних завдань);
- теоретичне осмислення й узагальнення передового педагогічного досвіду з обраної проблеми.

Мета самоосвіти педагога:

- розширення загальнопедагогічних і психологічних знань із метою поширення й удосконалення методів навчання й виховання;
- поглиблення предметних знань;
- підвищення загальнокультурного рівня педагога;
- оволодіння досягненнями педагогічної науки, передової педагогічної практики.

Методи самоосвіти:

- самостійна робота над літературою;
- спілкування;
- самотренування;
- самостійна робота з аудіовізуальними засобами;
- самостійне виконання практичних завдань;
- відвідування закладів культури, екскурсії тощо;
- досліді, експерименти.

Керуючись цими мотивами, щорічно складаю індивідуальний план самоосвіти:

Вересень

1. Самоаналіз професійної діяльності.
2. Визначення ступеня розриву між реальним рівнем компетентності й вимогами суспільства до рівня підготовки педагогічних кадрів.
3. Вибір теми самоосвіти.
4. Планування форм роботи:
 - а) формування педагогічної проблеми;
 - б) аналіз літератури з обраної теми;
 - в) аналіз досвіду впровадження результатів дослідження обраної теми в практику.
5. Виявлення учнів, що цікавляться математикою, й підготовка їх до олімпіади.

Жовтень-квітень

1. Осмислення, узагальнення вивченої літератури.

2. Експериментальна перевірка нових, власних ідей.

3. Відвідування відкритих уроків, семінарів.

4. Самоконтроль ефективності власної діяльності.

Травень

1. Аналіз виконання поставлених завдань.

2. Самооцінка, визначення перспектив упровадження отриманих знань.

Протягом навчального року

– підвищення ефективності навчальної діяльності учнів при навчанні математики та фізики;

– робота з формування математичних та фізичних понять;

– мотивація стійкого інтересу до навчання;

– практична спрямованість навчання;

– ознайомлення з новими технологіями викладання математики;

– підвищення інтересу до вивчення предмета фізики та математики в учнів;

– моніторинг якості знань учнів;

– вивчення статей у періодичних виданнях.

З появою в роботі вчителя комп'ютера та Інтернету значно підвищуються можливості педагогічної самоосвіти. З'являються нові теми, цікаві завдання та способи їх розв'язання, нові шляхи самореалізації, що з'явилися у педагога через появу нових засобів самоосвіти:

– розробка електронних уроків, посібників тощо;

– розробка пакета тестового матеріалу в електронному вигляді;

– розробка пакета стандартного поурочного планування з теми чи групи тем;

– розробка комплексу дидактичного матеріалу з предмета: самоосвітні, практичні, контрольні роботи;

– розробка комплексу роздаткового матеріалу з предмета;

– створення термінологічного словника з предметної теми, розділу;

– розробка тематичних класних годин, батьківських зборів чи позакласних заходів;

– розробка навчальних проектів;

– розробка пакета олімпіадного матеріалу для підготовки учнів;

– проект особистої методичної веб-сторінки;

– створення бази даних питань і задач із предмета;

– створення електронної бібліотеки творів художньої літератури згідно програм;

– зв'язок самоосвіти з практичною діяльністю педагога (результатом самоосвіти повинно стати підвищення якості навчально-виховного процесу).

Систематичність і послідовність самоосвіти, безупинний характер роботи, постійне ускладнення змісту й форм самоосвіти. Принцип безперервності виявляється в трьох напрямках: теоретична підготовка за фахом, практичне вдосконалення методів навчання й виховання учнів. Вивчення результатів свого психологічного впливу на учнів.

Отже, самоосвіта вчителя здійснюється при наявності таких ознак:

– самоосвіта як процес пізнання передбачає не просте закріплення професійних знань і засвоєння вже відомої наукової інформації, а має на меті одержання нових наукових методичних знань, практичних навичок;

– самоосвіта повинна бути безупинною, поповнення нових знань може здійснюватися на основі попередньої підготовки педагогів;

– самоосвіта повинна сприяти доречному використанню педагогом професійних знань у його практичній діяльності.

УДК [373.5.016:91]:37.091.313

Є. А. Анісімов,
студент географічного факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Білоус О. С.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

У статті викладені основні питання використання міжпредметних зв'язків на уроках географії. Доведено, що міжпредметні зв'язки сприяють формуванню наукових понять, усебічних уявлень, пізнанню закономірностей, кращому розумінню учнями складних суспільних явищ. Перераховані функції міжпредметних зв'язків.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, наукові поняття, методика викладання географії.

Анисимов Е. Междпредметные связи как средство формирования научных понятий у учеников в процессе изучения географии.

В статье изложены основные вопросы использования межпредметных связей на уроках географии.

Доказано, что межпредметные связи способствуют формированию научных понятий, всесторонних представлений, познанию закономерностей, лучшему пониманию учениками сложных общественных явлений. Перечислены функции межпредметных связей.

Ключевые слова: межпредметные связи, научные понятия, методика преподавания географии.

Anisimov E. Interdisciplinary communication as means of scientific concepts' formation in students in the process of geography study.

The main issues of using interdisciplinary connections in geography lessons are given in the article. It is proved that interdisciplinary communication contributes to the formation of scientific concepts, comprehensive concepts, knowledge of laws, a better understanding of complex social phenomena by the students. The features of interdisciplinary connections are listed.

Key words: interdisciplinary communication, scientific concepts, methods of geography teaching.

У сучасних умовах вирішення актуальних питань передбачає не лише більш активну участь людини в житті суспільства, але й уміння комплексно використовувати свої знання з різних дисциплін у конкретній життєвій ситуації. Допомогти цьому може школа на основі систематичного використання багатоаспектних міжпредметних зв'язків у курсі викладання основ наук, зокрема – географії. Міжпредметні зв'язки є дидактичною умовою і засобом глибшого й багатоаспектного засвоєння наукових понять в школі [3].

Проблема міжпредметних зв'язків має давню історію: вона виникла тоді, коли зміст середньої освіти набрав предметної структури, за якої вивченню основ кожної фундаментальної науки стала відводитися самостійна навчальна дисципліна. Кожна з цих дисциплін є певним комплексом дидактично опрацьованих наукових положень, які становлять певну систему знань, що має структуру відповідної науки. Унаслідок цього в процесі навчання виникають штучні перепони між системами знань про навколишню дійсність, які учні засвоїли в курсах різних шкільних дисциплін. Шлях подолання цього слабкого місця в шкільному навчанні пролягає через послідовне, постійне, цілеспрямоване, свідоме встановлення зв'язків між навчальним матеріалом із різних предметів [1].

У класичній педагогіці, зокрема в роботах Я. Коменського, Д. Локка, Й. Песталотці, К. Ушинського, приділялася велика увага проблемі взаємозв'язків між навчальними предметами. Великі дидакти обґрунтували необхідність міжпредметних зв'язків для відображення цілісності природи в змісті навчального матеріалу, для створення істинної системи знань і світорозуміння. Я. Коменський відзначав, що все, що знаходиться у взаємному зв'язку, повинно викладатися в такому ж зв'язку. І. Песталотці, вказуючи на небезпеку відриву одного предмета від іншого, писав про те, що потрібно приводити у своїй свідомості

всі взаємопов'язані між собою предмети в той саме зв'язок, у якому вони дійсно знаходяться в природі. Педагог К. Ушинський звертався безпосередньо до вчителів, вважаючи, що подолати хаос у голові учня можна при злагодженій роботі вчителів, коли кожен із них дбає не тільки про свій предмет, а про розумовий розвиток дітей. Він відзначав, що відособленість знань призводить до омертвіння ідей, понять, коли вони лежать у голові, як на цвинтарі, не знаючи про існування один одного. У теорії К. Ушинського процес засвоєння знань розглядається як встановлення зв'язку між раніше набутими й новими знаннями. При цьому він підкреслював, що системність у навчанні забезпечується розвитком провідних ідей і понять і загальних понять за допомогою внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків [4].

В останні десятиріччя все більшу увагу міжпредметним зв'язкам приділяють дидакти Г. Батурін, І. Зверєв, І. Лернер, Н. Локшарьова, В. Максимова, М. Скаткін та інші. У своїх публікаціях вони визначають функції, види міжпредметних зв'язків, їх місце в сучасній школі, засоби їх реалізації; розроблена методика планування і проведення комплексних форм організації навчання [3; 5]. Аналізуючи особливості стану проблеми міжпредметних зв'язків, слід зазначити, що ця проблема неодноразово вирішувалась фахівцями – вона ставала актуальною кожен раз, коли в школах запроваджувалися нові навчальні плани і програми. Таке відбувається і на сучасному етапі – нинішня шкільна освіта в Україні має значні відмінності як у змісті, так і в побудові навчальних дисциплін.

Метою статті є висвітлення міжпредметних зв'язків як засобу формування наукових понять в учнів у процесі вивчення географії.

Зміст шкільної освіти включає як природничонаукові, так і гуманітарні знання, формування яких здійснюється в процесі

навчання окремих навчальних предметів: фізики, хімії, біології, географії, астрономії, історії, літератури, суспільствознавства. Загальний об'єкт вивчення – природа, людина і суспільство – залишається розподіленим між окремими навчальними предметами, що ускладнює процес набуття школярами цілісного бачення реального світу. Процес інтеграції наук у шкільному навчанні реалізується через міжпредметні зв'язки.

Міжпредметні зв'язки в шкільному курсі географії вирішують багато завдань навчально-виховної діяльності вчитель-учень. Вони покликані відображати міжнаукові зв'язки науки з іншими формами суспільної свідомості, практикою.

Методологічна, освітня, наукова, розвиваюча, виховуюча, конструктивна – це ще не повний перелік функцій, які виконують міжпредметні зв'язки. Методологічна функція виражена в тому, що тільки на їх основі можливе формування в учнів діалектико-матеріалістичних поглядів на природу, сучасних уявлень про її цілісність і розвиток, оскільки міжпредметні зв'язки сприяють відображенню в навчанні методології сучасного природознавства, яке розвивається по лінії інтеграції ідей і методів із позиції системного підходу до пізнання природи [4]. Навчальна функція міжпредметних зв'язків полягає в тому, що з їхньою допомогою вчитель географії формує такі якості знань учнів, як системність, глибина усвідомлення, гнучкість. Міжпредметні зв'язки виступають як засіб розвитку географічних понять, сприяють засвоєнню зв'язків між ними й загальними поняттями. Розвиваюча функція цих зв'язків визначається їхньою роллю в розвитку системного і творчого мислення, у формуванні їх пізнавальної активності, самостійності та інтересу до розуміння природи. Міжпредметні зв'язки допомагають подолати предметну інертність мислення й розширити світогляд учнів. Виховна функція виражена у взаємодії всіх напрямлень виховання школярів. Учитель географії, спираючись на зв'язки з іншими предметами, реалізує комплексний підхід до виховання, підвищує виховний та практичний напрямки навчання. Конструктивна функція міжпредметних зв'язків полягає в тому, що з їх допомогою вчитель удосконалює зміст навчального матеріалу, методи і прийоми організації навчання. Організаційна функція передбачає координацію в роботі вчителів різних предметів, їх співробітництво, вироблення єдиних педагогічних вимог у

колективі, єдину трактовку загальнонаукових понять, узгодженість у проведенні комплексних форм організації навчально-виховного процесу.

Реалізація міжпредметних зв'язків вимагає спільного планування вчителями природничого циклу комплексних форм навчальної та виховної роботи, які передбачають знання ними підручників та програм суміжних предметів.

Міжпредметні зв'язки повинні природно включатись у викладання навчального матеріалу вчителя, не дублюючи, а розвиваючи опорні знання учнів. Зв'язки географії з іншими навчальними предметами є двосторонніми: географія не тільки спирається на підготовку учнів з інших навчальних предметів, але, зі свого боку, створює базу для наступного вивчення деяких тем і формування понять у географії та ін. Комплексне застосування знань із різних галузей – це закономірність сучасної праці, яка вирішує складні технічні і технологічні завдання.

Взаємозв'язок усіх видів діяльності, які включені в навчальний процес, повинен сприяти не тільки здобуттю, але й вихованню, розвитку багатьох якостей учнів. У цьому зв'язку проявляється вплив предметних особливостей кожного виду діяльності, проходить взаємодоповнення їх за рахунок особливостей один одного. У цьому ансамблі видів діяльності кожен учень зможе знайти вихід своїм індивідуальним потребам, проявити свої можливості, розвивати творчі сили.

Принцип міжпредметних зв'язків являє собою конкретизацію загального, дидактичного і методологічного принципу систематичності навчання, важливого не тільки для більш успішного й міцного засвоєння знань, але й формування в учнів особливого типу мислення – системного.

Географія, яка вивчає природні і суспільні явища, спирається на дані природничих і гуманітарних дисциплін, і по використанню міжпредметних зв'язків переважає більшість інших навчальних предметів у школі. Феномен сучасної географії полягає в тому, що вона об'єднує науки, вивчаючи як природні, так і суспільні закономірності, акцентуючи увагу на територіальних аспектах.

Проблема успішного використання міжпредметних зв'язків учителем на уроках географії полягає в тому, що багато знань з інших предметів, важливі для розуміння різних явищ і процесів, учні набувають із запізненням. Усе це результат того, що кожний навчальний предмет займає певне місце в навчальному

плані школи і має свою логіку побудови, зумовлюючи час і послідовність вивчення окремих курсів і тем [5].

Отже, вирішення проблеми міжпредметних зв'язків потрібно шукати в розробці методів виявлення і шляхів здійснення міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі. У зв'язках потрібно окремо розглядати зміст навчального матеріалу, який забезпечує міжпредметні зв'язки й організаційні форми роботи. Тобто можна виділити дві сторони міжпредметних зв'язків: об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна – знаходить відображення при визначенні змісту навчання і враховується при розробці навчальних планів і програм, підручників, навчальних посібників; суб'єктивна – проявляється безпосередньо в процесі навчання, коли розглядаються основні прийоми та методи реалізації міжпредметних

зв'язків. Практичне здійснення міжпредметних зв'язків проводиться за такими напрямками: при написанні підручників та навчальних посібників, розробці навчальних планів і програм, написанні окремих методик, при проведенні методичної та навчально-виховної роботи в школі.

Перспективи подальших пошуків полягають у тому, що сьогодні, як ніколи раніше, необхідні пошуки найбільш результативних шляхів і способів інтенсифікації навчально-виховного процесу, покращення якості викладання в школі всіх загальноосвітніх предметів, зокрема й географії. Необхідно, щоб навчання цим предметам у школі відповідало вимогам часу, формувало в молоді здатність до творчості, самостійності переконань.

Література

1. **Анучин В. А.** Теоретические проблемы географии / В. А. Анучин. – М.: Просвещение, 1960. – 290 с.
2. **Барков А. С.** Вопросы методики и истории географии / А. С. Барков. – М.: Мысль, 1988. – 195 с.
3. **Зверев И. Д.** Межпредметные связи в современной школе / И. Д. Зверев, В. Н. Максимова. – М.: Просвещение, 1981. – 186 с.
4. **Кильдинова Н. А.** Значение международных связей в формировании знаний в школьном курсе географии / Н. А. Кильдинова, Т. С. Сураева // География в школе. – 1998. – № 3. – С. 86-89.
5. **Максимова В. Н.** Межпредметные связи в процессе обучения / В. Н. Максимова. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.

УДК [373.5.016:51]:159.955

В. М. Бабенко,
учитель русского языка,
Криворожская гимназия № 49, г. Кривой Рог

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ОСНОВОПОЛАГАЮЩИЙ ПРИНЦИП СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье идёт речь о формировании коммуникативной компетенции на уроках русского языка, её значении в социализации личности. Подчеркивается, что во время общения учащийся усваивает общечеловеческий опыт, ценности и знания, что способствует его развитию и социализации.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, общение, урок, личность, социализация.

Бабенко В. Формування комунікативної компетенції учнів на уроках російської мови як засадничий принцип соціалізації особистості.

У статті йде мова про формування комунікативної компетентності учнів на уроках російської мови, її значення у соціалізації особистості. Підкреслено, що під час спілкування учень засвоює загальнолюдський досвід, цінності та знання, що сприяє його розвитку та соціалізації.

Ключові слова: комунікативна компетентність, спілкування, урок, особистість, соціалізація.

Babenko V. The formation of students' communicative competence at lessons of Russian as a fundamental principle of socialization of an individual.

The formation of students' communicative competence at lessons of Russian and its importance in socialization of an individual are under consideration in the article. It has been emphasized that during the process of communication a student gains an experience common to all mankind, values and knowledge that contribute to his/her development and socialization.

Key words: communicative competence, communication, lesson, individual, socialization.

Современное состояние теории обучения русского языка и накопленные знания создают необходимость еще раз вернуться к компетенции коммуникативного обучения.

В начале третьего тысячелетия существенно изменился социокультурный контекст изучения русского языка в Украине. Значительно возросли их образовательная и самообразовательная функции в школе и вузе, профессиональная значимость на рынке труда в целом, что повлекло за собой усиление мотивации в изучении языков международного общения. Соответственно, возросли и потребности в использовании русского языка. Новые задачи предполагают изменения в требованиях к уровню владения языком, определение новых подходов к отбору содержания и организации материала. Содержание школьного курса определяется коммуникативными целями и задачами на всех этапах обучения, развитием коммуникативной культуры и социокультурной образованности школьников, позволяющей им быть равными партнерами межкультурного общения на русском языке в бытовой, культурной и учебно-профессиональной сферах.

Русский язык, таким образом, как инструмент познания в условиях коммуникативно-ориентированного обучения становится также средством социокультурного образования. Коммуникативно-ориентированное обучение русскому языку означает формирование у школьников коммуникативной компетенции языковой, разговорной, практической, социально лингвистической и мыслительной, когда ученик готов использовать русский язык как орудие речемыслительной деятельности.

К сожалению, нельзя сказать, что уже познаны и сформированы все закономерности, позволяющие эффективно обучать речевой деятельности, но одно можно утверждать с уверенностью: основой методического содержания современного урока должна быть коммуникативность.

Существование человечества немыслимо вне коммуникативной деятельности. Независимо от пола, возраста, образования, социального положения, территориальной и национальной принадлежности и многих других данных, характеризующих человеческую личность, мы постоянно запрашиваем, передаем и храним информацию, т.е. активно занимаемся коммуникативной деятельностью. В общении

люди раскрывают свои личностные качества. В процессе общения важным является не только проявление личностных качеств субъекта, но и их развитие и формирование в процессе общения. Это объясняется тем, что во время коммуникации человек усваивает общечеловеческий опыт, ценности, знания и способы деятельности. Таким образом, человек формируется как личность и субъект деятельности. В этом смысле общение становится важнейшим фактором социализации и развития личности.

Одним из основных критериев сформированности коммуникативной компетентности личности является рефлексия, когда человек способен оценить свою позицию в соответствии с позицией и интересами партнера. Необходимо, чтобы у человека были также сформированы умения устанавливать связь с собеседником, анализировать его сообщения, адекватно реагировать на них, умело пользуясь как вербальными, так и невербальными средствами общения. Исследователи определили коммуникативную компетентность как систему внутренних ресурсов, необходимых для построения коммуникативного воздействия в определенном круге ситуаций межличностных контактов.

В. Кан-Калик, Н. Никандров определяли коммуникативную компетентность как составную часть человеческого бытия, которая присутствует во всех видах человеческой деятельности. Они подчеркивают, что проблема состоит в том, что не все люди представляют себе, каким образом могут быть реализованы те или иные коммуникативные акты.

Коммуникативный подход основан на том, что при успешном изучении русской речи, учащиеся должны овладеть не только языковыми формами, но у них должно быть сформировано представление о том, как их использовать в реальной коммуникации. В частности, в своих исследованиях Г. Уиддоусон стал использовать такое понятие, как «коммуникативные функции». Он различает коммуникативные функции по их принадлежности к той или иной социальной ситуации. Это делает процесс обучения не только интересным, но и социально значимым, формирует у учащихся стиль поведения в обществе, т.е. учит общественным нормам и правилам, а также развивает интерес к культурным традициям и обычаям других

народов. Показателями сформированной коммуникативной компетентности является использование речевых и невербальных средств (мимики и жестов).

На первом этапе очевидна необходимость осознания коммуникативной задачи, т.к. это необходимое условие реализации педагогической задачи. После определения коммуникативной задачи педагог анализирует ситуативные условия, возраст учащихся, организационные возможности. Выдвижение гипотезы предполагает прогнозирование реакции детей, выполнение ими своих ролей. Определение системы методов коммуникативного взаимодействия представляет особый интерес, т.к. этот процесс связан с ориентацией педагога на учет индивидуальных особенностей школьников, уровень их коммуникативной компетентности. Само решение задачи означает непосредственную реализацию коммуникативной задачи при использовании вербальных и невербальных средств общения, которые педагог выбирает в зависимости от целей и задач.

Одной из принципиальных задач педагога при формировании коммуникативной компетентности является организация таких условий, при которых учащиеся приобретают навыки и умения, соответствующие высокому уровню общения.

Способности к общению включают в себя:

- желание вступать в контакт с окружающими;
- умение организовать общение, включающее умение слушать собеседника, умение эмоционально сопереживать,

проявлять эмпатию, умение решать конфликтные ситуации;

– знание норм и правил, которым необходимо следовать при общении с окружающими (М. Лисина, Н. Ключева, Ю. Касаткина).

В последнее время, как в зарубежной, так и в отечественной литературе по педагогике и психологии, достижения человека в сфере отношений с другими людьми все чаще отражаются в понятии «коммуникативная компетентность» [1, с. 27].

Коммуникативная компетентность, согласно психолого-педагогическим исследованиям, включает следующие компоненты: 1) эмоциональный; 2) когнитивный; 3) поведенческий.

Коммуникативная компетентность – коммуникативные навыки, позволяющие человеку адекватно выполнять нормы и правила жизни в обществе. Термин «компетенция» (в переводе с латинского «соответствие», «соразмерность») означает круг вопросов, в которых данное компетентное лицо обладает знаниями, опытом.

Овладение коммуникативной компетенцией предполагает овладение русской речью во всех её функциях. Для того, чтобы реализовать эти функции общения средствами русского языка, необходимо овладеть этими средствами, уметь употреблять их в основных видах речевой деятельности. Было определено, что в рамках базового курса ученик должен достичь элементарной коммуникативной компетенции в говорении, письме и аудировании, продвинутой коммуникативной компетенции в чтении.

Література

1. Ковалёв В. И. Новая книга Ладыженской Т. А. / В. И. Ковалёв // Русский язык и литература в школах Украины. – 2013. – № 3. – С. 36-39.

УДК 37.091.313:373.5.016:91

А. М. Василькова,
студентка географічного факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Білоус О. С.

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НА УРОЦІ ГЕОГРАФІЇ

У статті розглядається проблема активізації навчальної роботи учнів у процесі використання нетрадиційних методів на уроках географії. Теоретично обґрунтовується проблема, розглядаються можливості використання нетрадиційних методів на уроці географії, виокремлюється сукупність дидактичних умов, які сприяють ефективності активізації навчальної діяльності учнів.

Ключові слова: навчальна робота, активність, активізація, нетрадиційні методи, методика викладання географії.

Василькова А. Активизация учебной работы учеников в процессе использования нетрадиционных методов на уроке географии.

В статье рассматривается проблема активизации учебной работы учеников в процессе использования нетрадиционных методов на уроках географии. Теоретически обосновывается проблема, рассматриваются возможности использования нетрадиционных методов на уроке географии, выделяется совокупность дидактических условий, которые оказывают содействие эффективности активизации учебной деятельности учеников.

Ключевые слова: учебная работа, активность, активизация, нетрадиционные методы, методика преподавания географии.

Vasilkova A. Students' academic work intensification by means of using the alternative methods at geography lessons.

In the article the problem of students' academic work intensification by means of using the alternative methods at geography lessons is examined. The problem is theoretically grounded, the possibility of using the unconventional methods at geography lessons is considered, a set of conditions conducive to enhance the effectiveness of leaning activity of students is singled out.

Key words: educational work, activity, activation, alternative methods, methods of teaching geography.

Важливою проблемою сьогодні залишається питання урізноманітнення навчального процесу, активізації навчальної роботи учнів, розширення сфери їх інтересів. Сучасним учням доступні найрізноманітніші джерела інформації, але часто саме наявність готової інформації сприяє розвитку пасивності. Зникає прагнення до пошуку, пізнання, творчості, тобто діяльності. Будь-яка діяльність людини має певну мету.

Основна мета роботи вчителя з активізації навчальної роботи учнів – це розвиток їх творчих здібностей, а застосування різних прийомів активізації є засобом досягнення цієї мети.

Проблема активізації навчальної діяльності в різні часи привертала увагу таких учених, як А. Алексюк, В. Андреев, П. Блонський, Дж. Бруней, В. Всесвятський, А. Герд, П. Каптерев, Я. Коменський, Дж. Локк, Фр. Рабле, М. Монтень, А. Музиченко, В. Наталі, Ж. Руссо, К. Ушинський, Я. Чепіг, Т. Шамова, Г. Щукіна, К. Ягдовський [5]. Активізація діяльності вимагає такої організації процесу пізнання, коли об'єкт пізнання включається у сферу діяльності школи, а діалектична взаємодія між ними створює передумови виявлення активності. Отже, активізація – це використання певних способів організації діяльності, які забезпечують формування активності особистості.

Метою статті є висвітлення процесу активізації навчальної роботи учнів у процесі використання нетрадиційних методів на уроці географії в загальноосвітній школі.

Всі способи активізації пізнавальної діяльності школярів повинні бути спрямовані на формування позитивного ставлення учнів до процесу пізнання, що визначається їх позитивною мотивацією, пізнавальними

інтересами. Ще Я. Коменський радив усіма можливими способами запалювати в дітей палке бажання до знань і учіння. Ж. Руссо підкреслював, що бажання вчитися, безпосередній інтерес – це велика рушійна сила, однак, діти повинні вчити тільки те, що самі хочуть і до чого мають інтерес, хоча й вимагають, щоб учитель намагався зацікавити дітей тією роботою, яку їм пропонують. Й. Песталоцці був переконаний, що від самого вчителя залежить можливість створювати умови, які б сприяли формуванню інтересу в дітей до навчання. К. Ушинський виступав як проти ігнорування дитячого інтересу, так і проти навчання, побудованого лише на безпосередньому інтересі учня, бо учіння, на його думку, – це праця, і воно повинно залишатися працею, але працею, сповненою думки, так щоб самий інтерес навчання залежав від серйозної думки, а не від яких-небудь прикрас, що не стосуються справи.

Більш чітко визначення активізації пізнавальної діяльності учнів дає Т. Шамова, яка вважає, що активізацію навчальної роботи слід розуміти не як підвищення інтенсивності її протікання, а як мобілізацію інтелектуальних, емоційно-вольових та фізичних сил учня, що здійснюється викладачем за допомогою певних засобів і спрямовується на досягнення конкретних цілей навчання та виховання.

Активізація навчання – це поліпшення методів і організаційних форм навчальної роботи, яка забезпечує активну й самостійну теоретичну та практичну діяльність школярів у всіх ланках навчального процесу.

Активізація навчальної роботи – це процес, спрямований на посилену спільну навчально-пізнавальну діяльність учителя й учнів, на спонукання до її енергійного цілеспрямованого здійснення, на подолання інерції, пасивності та

стереотипних форм викладання і навчання. Активізація діяльності учнів не може розглядатися в сучасних умовах розвитку школи лише як процес керівництва активністю учнів [1, с. 9].

Педагогічна практика використовує різні шляхи активізації навчальної роботи учнів, основний серед яких – різноманітність нетрадиційних методів.

Нетрадиційні методи – це методи, що спрямовані на активізацію навчальної діяльності учнів, бо вони глибоко зачіпають емоційно-мотиваційну сферу, формують дух змагальності, збуджують творчі сили, розвивають творче мислення, формують мотивацію навчально-пізнавальної та майбутньої професійної діяльності.

Використання нетрадиційних методів у викладанні географії є важливим засобом для формування особистості, гуманного ставлення до всього живого, творчого виховання і розвитку.

У педагогічній літературі до нетрадиційних методів відносять: метод експресії у творчій ситуації, метод інтроспективного аналізу, метод розвитку творчого самопочуття, метод творчого самовираження, метод дискусії, ігрові методи (наприклад, ділова гра); рольові (з елементами драматизації, імітації дійсності).

Так, інтроспективний аналіз – це метод, який допомагає учню усвідомити свої вияви в житті не як похідні від зовнішніх обставин, а як стан власного «Я» [3, с. 24].

З метою розвитку навичок введення дискусії на уроках географії розглянемо ігровий метод, а саме метод «Акваріум», сутність якого полягає в поділі учнів на дві-три групи для виконання ними певного завдання. Гра проходить таким чином: одна з груп сідає в центрі класу, утворивши внутрішнє коло. Учасники цієї групи починають обговорювати запропоновану проблему, а всі інші спостерігають за обговоренням. На цю роботу відводиться 3-5 хв., після чого група займає свої місця, а вчитель пропонує класу відповісти на запитання: Чи погоджуєтеся ви з думкою групи? Чи достатньо вона аргументована? Який із аргументів найбільш переконливий?

Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група та обговорює наступну ситуацію. Усі групи мають по черзі побувати в «Акваріумі», і результати їх роботи обговорюються в класі.

Такий метод застосовують, наприклад, при вивченні теми «Глобальні проблеми людства» у 10 класі. Для обговорення пропонуємо такі

ситуації:

– Проблема війни і миру в сучасному світі: причини виникнення військових конфліктів та шляхи розв'язання.

– Демографічна проблема людства: «вибух» чи «криза» загрожує людству?

– Продовольча проблема в різних куточках світу.

– Глобалізація: що ми знаємо про це?

– Екологічна проблема – реально вирішити чи ні?

– Запитання до класу:

– Чи доведена думка?

– Чи погоджуєтеся з думкою групи?

– Який із аргументів був найпереконливішим? [2, с. 75].

Підсумуючи, зазначимо, що нестандартні методи роботи на уроці дозволяють максимізувати розвиток основних компетентностей учня: комунікативну, соціальну, дослідницьку та сприяють активізації навчальної діяльності учнів.

Отже, форма організації навчання є важливою дидактичною проблемою, яка безпосередньо впливає на результатний компонент навчального процесу. Вона тісно пов'язана з методами і засобами навчання, бо кінцевий результат визначається комплексом дидактичних умов, серед яких важливе місце посідають організаційні форми навчання.

Дидактичні умови активізації навчального процесу вимагають, щоб засвоюючи матеріал, учні свідомо спиралися на раніше здобутті знання, уміння й навички. Для цього використовують різні види підготовчих вправ з метою активізувати опорні знання, створити проблемну ситуацію для подальшої пошукової діяльності, збудити інтерес до теми, що вивчається.

Дидактичні вимоги передбачають:

– конкретно поставлені завдання на уроці, які визначають обсяг знань, умінь і навичок учнів, також розвиток їхнього наукового світогляду;

– доступність навчального матеріалу, виділення головного в змісті та його зв'язок із попередньо отриманими знаннями;

– науковість змісту уроку;

– генералізація навчального матеріалу;

– кожен урок має спонукати учнів до самостійної творчої діяльності, активізувати процес навчання;

– поєднання фронтальної, групової та індивідуальної форми роботи учнів, диференціація навчання;

– стовідсоткове навантаження учнів

упродовж усього року;

– основний навчальний матеріал має бути засвоєний учнями за час, відведений на вивчення теми на уроці [1, с. 79].

Однак проведене нами дослідження не

вичерпує всі питання активізації з навчальної діяльності учнів, і перспективи подальших пошуків ми вбачаємо в пошуках ефективніших шляхів активізації навчальної роботи учнів при вивченні географії в загальноосвітніх школах.

Література

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі / А. М. Алексюк. – К. : Радянська школа, 1981. – 206 с.
2. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: [навчально-методичний посібник] / М. М. Лаврук. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 136 с.
3. Стадник О. Г. Нетрадиційні форми уроків з географії / О. Г. Стадник. – Х. : Основа, 2004. – 96 с.

УДК [373.5.016:51]159.955

Л. В. Говорко,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 52, м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

У статті йдеться про педагогічний досвід вчителя у формуванні екологічної компетентності учнів шляхом використання таких форм виховної роботи, як інформаційно-пізнавальні години; пізнавальні екскурсії, походи, пошукові експедиції; конкурси малюнків, виробів, творів на екологічну тематику; екологічні акції; організацію та проведення екологічних агітаційних бригад.

Ключові слова: екологічна компетентність, виховна робота, учні, агітаційна бригада.

Говорко Л. Формирование экологической компетентности учащихся через использование различных форм воспитательной работы.

В статье раскрывается личный педагогический опыт учителя по формированию экологической компетентности учащихся через использование таких форм воспитательной работы, как информационно-познавательные часы; познавательные экскурсии, походы, поисковые экспедиции; конкурсы рисунков, изделий, сочинений на экологическую тематику; экологический акции; организацию и проведение экологических агитбригад.

Ключевые слова: экологическая компетентность, воспитательная работа, агитационная бригада.

Govorko L. The formation of students' ecological competence via the use of various forms of education.

The article covers the teacher's personal pedagogical experience in forming students' ecological competence via the use of such forms of education as information and educational lessons; learning excursions, hiking, search expeditions; contests of drawings, crafts, compositions on ecological topics; environmental campaigns; organization and conduct of environmental agitation teams.

Key words: ecological competence, mentoring, agitation team.

На виховання в підростаючого покоління екологічної культури як необхідної якості свідомого громадянина звертається увага в Концепції національно-патріотичного виховання особистості в умовах розвитку української державності: «Громадянська зрілість підростаючого покоління включає дбайливе ставлення до природи, що є справою як внутрішньодержавною, так і міжнародною. Це ставлення виявляється в особистій причетності й відповідальності за збереження і примноження природних багатств, вироблення вміння співіснувати з природою, в нетерпимості і безкомпромісній боротьбі проти винищувачів природи, усвідомленні особливостей і основних екологічних проблем навколишнього середовища».

Реалізація екологічних завдань у загальноосвітній школі в позаурочний час здійснюється через такі форми виховання: бесіди, конференції, «круглі столи», інформаційно-пізнавальні години; пізнавальні екскурсії, походи, пошукові експедиції; конкурси малюнків, виробів, творів на екологічну тематику; екологічні акції; організацію та проведення екологічних агітаційних бригад.

Щороку учні закладу беруть активну участь у реалізації різноманітних екологічних заходів. Пропонуємо текст виступу шкільної команди.

Команда Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 52:

«Діти антропогену»

Тема виступу: «Моя земля – любов моя єдина!».

Наш девіз: Не руйнуємо, відновляємо,
Захищаємо, зберігаємо!

Антропогенні ландшафти:

– сади, городи, парки, шахти, кар'єри,
відвали і терикони.

О, скільки тепер їх стало довкола! А нам
же, друзі, багато не треба, тому наше *кредо*:

Чисте повітря і неба блакить,
Травинка у полі, що ледь шелестить,
Сонце яскраве в зелених гілках,
Спокій і мир на знайомих стежках!

Тема – серйозна та, навіть грізна.

Думати про це може кожен по-різному...

*Може, з печалю, а може, і з гумором,
Давайте ж трішечки разом подумаємо!*

Заплавні ліси у заплавах Дніпра,
Орелі, Самари та Вовчої –
Рослинного тут багатенько добра:
Є в'язи, ще й дубами оторочені.

Там клени, вільха та стрункі ясени
Межують із ільмом, сосною,
І липи улітку цвітуть медвяні
Ще й пахнуть нектаром, пергою.

Степ

Степ – це прекрасно. Степ, ніби маленьке
вікно у Всесвіт. Простягніть долоні до
променів зеленого світла: сонячне проміння
грає серед листя, яскравий метелик літає
навколо нас, птахи співають на гілках дерев.
Всі негаразди віддаляються від нас.
Залишається лише краса та хороший настрій.

Степ – лісок, що догори ногами,
Де коріння більше, ніж вершків.
Тут тарпани бігали колись стадами,
Вижити з них жоден не зумів.

Орлині крила не затулять хмари,
Сайгаки врозтіч вже не побіжать,
Утрачено степів минулі чари,
І дрохви над землею не злетять.

Правильний ландшафт – природний дикий,
Не зіпсований активними людьми:
Він і пишний, і величний... тільки
Без розгорнутої вздовж і вишир ріллі.

Шавлія поникла вже місцями зникла,
А чебрець Маршалла віддали на поталу,
Льон Черняєва здрібнів, підмаренник не
зацвів.

Залізник бульбастий стрічається не часто.

Типчак, ковила, тонконіг і кипець...
Невже для цих трав наступає кінець.

Невже не відновимо флору свою.
О, край ковиловий, тебе я люблю!

Луки

Забудеш і печаль, і муки,
Як вийдеш на зелені луки.
Ось би, де ферму влаштувати,
Щоб там корівок годувати!

Бо в місті нашім пил і бруд,
Бо сіро й тоскно часто тут.
То ж, друзі милі, всі на луки,
Де бродять жуйні з сильним гуком!
(чується мукання корівок)
(пісенька на мелодію реклами молочних
продуктів «Простоквашино», «Мурочко,
милая»)

Річечки берег – справжнісінький рай.
Трав соковитих не сходжений край.
Хвилька хлюпоче, травичка росте,
Ось і корівка по бережку йде.

Мурочко милая, йди-но сюди.
Дамо тобі вдосталь смачної води.
Сіна накосим на зиму тобі,
Силосу зберемо – жуй без журби!

Мурочко мила, ціную тебе.

Молоко твоє жирне, а значить смачне.
Вершки солоденькі, як маслечко сир.
Мурочко мила – ти справжній кумир!

Як же я Мурочку нашу люблю,
Вичищу стійло, водою скроплю,
У вагани ситне пійло наллю,
Бо сир та сметанку шалено люблю!

*Гей, народе! З луків плавно переходимо на
городи!*

*Антропогенний ландшафт (город)
Пісенька «Цар городу»
(на мелодію шкільний мінус «Осінь»
ДДТ Шевчук)*

Він такий робочий і моторний,
Майже весь рожевий, а не чорний;
Дихає поверхнею усього тіла,
Розпушити ґрунт – це його діло! (2 рази)

Приспів:

Милий черв'яче, повзи-но сюди,
В ямі компостній багато їди.
Перелопать перегною мерщій,
Нумо, працой, а не стій!

Дарвін Чарльз любив його за муки,
Знав – він незамінний для науки.

Мінеральні добрива не так корисні,
Як цей черв'ячок слизький драглистий.
(2 рази)

Приспів:
Милий черв'яче, повзи-но сюди,
В ямі компостній багато їди.
Перелопать перегною мерщій,
Нумо, працюй, а не стій!

Як настане взимку холодище,
Він залізе глибше, а не вище,
І морози вглибині перечекає,
Доти, поки сонце не засяє! (2 рази)

Приспів:
Милий черв'яче, повзи-но сюди,
В ямі компостній багато їди.
Перелопать перегною мерщій,
Нумо, працюй, а не стій!

Дощовий черв'як – це цар городу,
Він – істота мила для народу,
Екскременти справно в гумус виділяє,
І без діла майже не гуляє. (2 рази)

Приспів:
Милий черв'яче, повзи-но сюди,
В ямі компостній багато їди.
Перелопать перегною мерщій,
Нумо, працюй, а не стій!

Багата на красиви земля
Дніпропетровщини. Тут є заплави та байрачні
ліси, луки, крім промислових антропогенних
ландшафтів є ще й сільськогосподарські – сади
та городи. А от заповідник всього один.

Дніпровсько-Орільський заповідник

Природний заповідник Дніпровсько-Орільський має площу 3766 гектарів. На сьогодні заповідник – це своєрідний острів майже незміненої дикої природи, що розташований в оточенні агроіндустріального ландшафту, «затиснутий» поміж двома промисловими гігантами.

Дніпровсько-Орільський природний заповідник створено на базі загальнозоологічного та орнітологічного заказників «Таромські плавні» та «Обухівські заплави».

Заповідник створено з метою збереження унікального ландшафту долини середнього Дніпра і його притоки – річки Оріль – з комплексом характерної флори і фауни.

Дніпропетровщину, як не співають тобі пісень,

Коли тобою кожна думка сповнена,
Коли з тобою з року в рік та день у день
В єдинім диханні працюємо невтомно.

Широкий степ, рівнина без кінця
І туга незбагненна в краєвидах,
І спів пронизливий, – тобі все до лица,
Моя земля – любов моя єдина!
Любіть свою землю і батька, і неньку,
Маленьку пташину, пісню веселеньку,
Волошку у полі і зірку у небі, все тільки
З любові, лиш в ній завжди потреба!

УДК [373.5.016:51]:159.955

О. В. Динькова,
вчитель англійської мови,
Криворізька гімназія № 49, м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови сприяє формуванню мовленнєвих компетентностей учнів, пробуджує інтерес до вивчення мови та робить процес навчання більш ефективним. Автор роботи визначив суть інтерактивного навчання та назвав головні напрямки сучасних інтерактивних технологій, які створюють комфортні умови для вивчення учнями англійської мови кожною особистістю.

Ключові слова: інтерактивне навчання, мовленнєві компетенції, розвиток мислення, творчий пошук.

Динькова О. Использование интерактивных технологий на уроках английского языка.

Использование интерактивных технологий на уроках английского языка способствует формированию речевых компетентностей учащихся, пробуждает интерес к изучению языка и делает процесс обучения более эффективным. Автор работы определил сущность интерактивного обучения и назвал основные направления современных интерактивных технологий, создающих комфортные условия для изучения учащимися английского языка.

Ключевые слова: интерактивное обучение, речевая компетентность, развитие мышления, творческий поиск.

Dynkova O. The use of interactive technologies during English lessons.

The use of interactive technologies during English lessons contributes to the formation of students' verbal competencies, evokes interest in learning the language and makes the learning process more effective. The essence of interactive learning has been defined by the author and main directions of modern interactive technologies, creating comfortable conditions for students studying English have been named as well.

Key words: interactive education, verbal competence, development of the mind, innovative research.

Викладання іноземної мови, як і всіх предметів гуманітарного циклу, живо реагує на всі умови життя суспільства, його народу. Зараз, як ніколи, відчувається потреба в предметі «іноземна мова». Існує дуже багато людей, для яких вивчення іноземної мови не лише бажання, а й життєва необхідність.

Вивчення іноземної мови розкриває перед людиною скарбницю іншомовної культури, нові стилі життя. Інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами. Без таких знань прилучитись до міжнародного співробітництва буде неможливо. Тому оволодіння іноземними мовами визначене як один із пріоритетних напрямків реформування освіти. Формування свідомості в процесі вивчення іноземних мов відбувається шляхом розкриття способів мислення.

Орієнтація на вдосконалення сучасного навчально-виховного процесу зумовлює вибір учителем інтерактивних технологій навчання, в основі яких лежить підготовка молодої людини до громадської активності, активізація навчальних можливостей учнів, а не переказування готової, абстрактної інформації, відірваної від їх життя й суспільного досвіду. Інтерактивні уроки надають учням основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички й зразки поведінки.

Тому, коли говорять про різні технології навчання, що здатні розвивати креативне мислення учнів, насамперед маються на увазі інтерактивні технології навчання.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів на уроці англійської мови, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність для креативного розвитку.

Сутність інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де й учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Організація

інтерактивного навчання на уроках англійської мови передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення, що є показниками креативного мислення.

Для ефективного застосування інтерактивного навчання на уроках англійської мови, для того, щоб охопити весь необхідний матеріал і глибоко його вивчити, педагог повинен старанно планувати свою роботу, щоб дати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання; відібрати для уроку або заняття такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до освоєння теми.

Під час самих інтерактивних вправ учитель дає учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, вдумливо, а не механічно виконали. На одному занятті можна використовувати декілька інтерактивних вправ, а не їх калейдоскоп [1].

Головні напрямки та риси сучасних інтерактивних технологій.

Використання при вивченні іноземної мови інтерактивних технологій є актуальними на сьогодні, оскільки вони здатні формувати мовленнєву компетенцію, пробуджують інтерес та мотивацію до вивчення мови, навчають самостійно мислити й діяти.

Можна виділити головні напрямки сучасних інтерактивних технологій, які забезпечують докорінну зміну характеру освіти:

1. *Застосування відкритих методик*, спрямованих на те, щоб не давати готових відповідей, орієнтувати учнів на творчий пошук, формування своєї думки. Наприклад, учень може отримати «дивне» завдання: написати доповідь про розвиток британської

музики. Оцінюватимуть не зміст доповіді, а підготовку до неї, те, як учень обґрунтовує, мотивує свій висновок, шукає свій варіант.

2. *Навчання в групах.* Працюючи в групах, учні допомагають один одному, вчать один одного. Причому доцільно створювати групи учнів з неоднаковими здібностями до різних предметів. Дитина розуміє: одні стають лідерами на уроці математики, інші – на уроці іноземної мови.

3. *Навчання в процесі роботи.* Однією з найголовніших перешкод на шляху до ефективної роботи школи є пасивне навчання. Ситуація, коли учні просто слухають, неприродна. Тоді дитина не змогла б навчитися ані ходити, ані говорити. Ще Аристотель казав: «Щоб зробити якісь речі, необхідно їх вивчити, а щоб вивчити, необхідно їх зробити».

4. *Вимірювання прогресу в освіті.* Якщо ми хочемо керувати системою освіти, ми повинні навчитися вимірювати результати навчання. Зацікавленість кожного вчителя з'явиться тільки тоді, коли в школі існуватиме система моніторингу. Система моніторингу для школи відіграє ту саму роль, що й система оцінювання для учня.

5. *Мистецтво ставити запитання.* Це мистецтво виробляється на основі трьох основних рекомендацій:

а) не можна запитувати учнів, коли немає впевненості, що вони знають відповідь; слід ретельно планувати запитання; якщо одна дитина знає відповідь, а решта ні – це їх принижує;

б) обов'язково слід витримати паузу, щоб учень устиг подумати над відповіддю (тривалість паузи 6-10 с.);

в) учитель обов'язково має похвалити учня за відповідь [3].

У сучасному розумінні для інтерактивного навчання, яке використовується на уроках англійської мови, *характерні* такі риси: [2]

- 1) двобічний характер;
- 2) спільна діяльність учителя та учня;
- 3) керування процесом навчання учителем;
- 4) різноманітність форм;
- 5) цілісність та єдність;
- 6) мотивація;
- 7) зв'язок із реальним життям;
- 8) виховання та розвиток особистості.

Усі ці риси інтерактивного навчання стимулюють та посилюють взаємодію учнів

один з одним та вчителем у процесі спілкування, активізують пізнавальну діяльність, розвивають мовленнєві навички та креативне мислення.

Інтерактивне навчання, яке використовується на уроках англійської мови – це не лише можливість створити комфортні умови для креативного розвитку кожної особистості, дати можливість кожній дитині відчувати свою успішність. Інтерактивне навчання сьогодні – це життєва необхідність, коли набуті досвідом застарілі методи не завжди дають бажані результати. Але це не відірваний від практики, не окремий вид навчання. Інтерактивні технології побудовані на гуманістичних традиціях поколінь, це продовження особистісно-орієнтованого навчання, вони здатні емоційно позитивно впливати на навчальний процес, забезпечити ефективний розвиток комунікативних умінь і навичок, підвищити зацікавленість учнів предметом, збільшити час спілкування учнів на уроці, пробудити мотивацію, навчити креативно мислити й діяти. Методи інтерактивного навчання роблять урок цікавішим, комунікативно-спрямованим і результативнішим.

З точки зору виховання, інтерактивні технології вчать учнів бути демократичними, приймати продуктивні рішення, спілкуватися з іншими людьми. Використовуючи інтерактивні методики, учні можуть відчувати себе першовідкривачами, дослідниками; навчитись працювати в групі, критично мислити, аргументовано висловлювати свою думку, приймати рішення, розв'язувати проблемні ситуації, здобути елементарні навички участі в громадському житті тощо.

Форми роботи, які я використовую на уроках, орієнтовані на всебічний розвиток дітей, сприяють досягненню більшістю учнів належного рівня знань, навчають толерантності, поваги до особистої думки (навіть якщо вона і в меншості), виховують почуття справедливості. Використання зазначених форм роботи, методів навчання зумовлює демократизацію навчально-виховного процесу, сприяє розвитку в учнів креативного мислення, вчить бути демократичними, розвинутими, творчими, активними особистостями.

Література

1. Гин А. Приемы педагогической техники / А. Гин. – М. : ВШ, 2002. – 88 с. 2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя – М. : Просвещение, 1998. – 222 с. 3. Інтерактивні технології навчання : Теорія. Досвід : [метод. посібник] / А. Панченков, О. Пометун. – К. : А.П.Н., 2007. – 147 с.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ

У статті висвітлено питання формування предметних компетентностей учнів шляхом використання діяльнісного підходу; доведено, що діяльнісний підхід забезпечує власну пізнавальну активність учнів, співробітництво, мотивацію діяльності, формування адекватної оцінки і самооцінки, активну життєву позицію.

Ключові слова: діяльнісний підхід, предметні компетенції, учні, географія.

Захарова В. Деятельностный подход в изучении географии как фактор формирования предметных компетентностей.

В статье освещен вопрос формирования предметных компетентностей учащихся путем использования деятельностного подхода; обосновано, что деятельностный подход обеспечивает личную познавательную активность учащихся, сотрудничество, мотивацию деятельности, формирование адекватной оценки и самооценки, активную жизненную позицию.

Ключевые слова: деятельностный подход, предметные компетенции, учащиеся, география.

Zaharova V. The action approach to the study of Geography as a factor of the formation of subject competences.

The issue of the formation of students' subject competences via the use of the action approach is under the consideration in the article. It has been justified that the action approach ensures students' personal cognitive activity, cooperation, motivation of activity, formation of adequate evaluation and self-assessment, active life position.

Key words: action approach, subject competences, students, Geography.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, державна цільова соціальна програма щодо підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року, упровадження обласного проекту «Новий Дніпропетровщині – новий стандарт освіти» визначили, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості. Реформування освіти передбачає відновлення змісту навчання з орієнтацією на формування предметних компетенцій, оволодіння якими дозволить учням вирішити різні проблеми в професійному, соціальному, повсякденному житті.

Предметна компетенція – здатність учня (особистості) застосовувати сукупність знань, умінь, навичок із певної галузі знань відповідно до життєвої ситуації. На відміну від традиційного завдання оволодіння знаннями, це здатність діяти на основі отриманих знань і умінь [1, с. 127]. Рівень розвитку компетенції – це результативно-діяльнісна характеристика процесу навчання, нижня межа в сформованості – це рівень діяльності, необхідний і достатній для мінімальної успішності в досягненні результату. Предметні компетенції складають основу для формування життєвих (ключових) компетентностей [2, с. 175]

Актуальність і перспективність зазначених питань, осмислення їх теоретичного компонента, напрацьовані методичні прийоми і методи реалізації спонукали узагальнити досвід роботи з проблеми «Діяльнісний підхід у вивченні географії як фактор формування предметних компетенцій учнів».

У методичній літературі існує чимало рекомендацій щодо реалізації діяльнісного підходу в навчанні. За методичною розробкою Трубаčeвої С., формування предметних і базових компетенцій з природничих дисциплін слід здійснювати наступним чином.

Готуючись до уроку, вчитель має проаналізувати, як саме певний навчальний матеріал можна використати для розвитку в учнів як предметних, так і базових компетенцій. Для цього складається їх орієнтовний перелік, який разом зі структурними компонентами компетенції відбивається в планах уроків. Користуючись схемою структури освітньої компетенції, можна внести в план уроку такі компоненти: назва навчальної теми; назва компетенції або її елемента; мінімальний досвід діяльності або попередній етап сформованості компетентності; соціальна, особистісна мотивація необхідності подальшого формування компетентностей; знання, вміння, навички, необхідні для подальшого формування компетентності; способи

діяльності на певному етапі формування компетентності; рефлексія ефективності отриманого результату [3, с. 134]

Сучасні дослідники проблеми розвитку змісту освіти (В. Ільченко, В. Корнєєв, В. Паламарчук, С. Подмазін, О. Савченко, А. Сиротенко та інші) наголошують на тому, що головним елементом навчання є діяльність.

Діяльнісний компонент змісту географічної освіти сприяє формуванню ключових компетенцій учнів. Не лише вивчення програмового матеріалу, а й тих видів діяльності учнів, що відповідають їхнім віковим можливостям. Основними видами навчально-пізнавальної діяльності є: загальна навчальна діяльність, спеціальна (географічна) діяльність, творча діяльність, самоорганізуюча діяльність. Основою для інтелектуального розвитку дитини та її мислення є оперування інформацією. Зрозуміло, що простої подачі наявної інформації недостатньо. У своїй діяльності варто приділяти увагу не тільки пошукові й запам'ятовуванню інформації, а й умілому та доцільному її використанню, що сприяє розвитку розумових здібностей учнів та їх мислення.

Наприклад, під час уроків потрібно використовувати матеріал у позатекстовій формі: таблиці, схеми, графіки, малюнки, діаграми, карти, фотографії, ілюстрації, кінофільми (полегшує подачу інформації використання мультимедійного центру) та додаткову літературу, літературні твори. Учні, виділяючи та порівнюючи, переводячи інформацію з однієї форми в іншу, вчать відбирати необхідну інформацію, розділяють матеріал на першочерговий та другорядний, визначають істинність фактів (наприклад, 5 клас: «Чи дійсно зірки падають на Землю?»). Потрібно активізувати пізнавальний інтерес у школярів.

Це явище багатозначне, тому на процес навчання і виховання він може впливати різними своїми сторонами. На практиці пізнавальний інтерес розглядають як частину зовнішніх стимулів процесів, як засіб

активізації пізнавальної діяльності учнів, як ефективний інструмент учителя, даючи йому можливість зробити процес навчання захопливим, виділити ті чинники, які можуть захопити увагу школярів, зацікавити їх працею над навчальними задачами. Наприклад, можна використати ключові слова і вислови, що пробуджують, стимулюють учнів до розумової діяльності.

На закріплення і під час перевірки домашнього завдання учні не просто мають переказувати матеріал, а цю частину уроку слід перетворювати на ігрову площадку. Тому що, гарна гра вимагає від гравців чималих зусиль на подолання перешкод, що виникають під час гри. Вона привчає їх до погоджених дій, до точності та своєчасності виконання ігрових завдань, відповідальності перед командою чи групою, за яку вони грають. «Гарна гра схожа на гарну роботу, – писав А. Макаренко, – погана гра схожа на погану роботу». Це не тільки порівняння, у ньому помічене те істотне, що ріднить гру з працею. У пізнавальній географічній грі закріплюється вміння застосовувати отримані раніше знання, навички користування довідковою та іншою літературою. А головне, у процесі гри школярі одержують знання, отримуючи при цьому задоволення. Позитивні емоції допомагають краще засвоїти досліджуваний матеріал, гра може стати засобом усебічного розвитку школяра, його здібностей.

Діяльнісний підхід забезпечує власну пізнавальну активність учнів; опору на діяльність; співробітництво; мотивацію діяльності; формування адекватної оцінки і самооцінки; активну життєву позицію. При цьому учні оволодівають предметними і універсальними компетенціями, вчать критично мислити, вміють бачити труднощі й шукати шляхи їх розв'язання. Це спонукає учнів до роботи над розвитком власного інтелекту, культурного і морального рівня не лише в процесі навчання, але й у подальшому житті.

Література

1. Бухлова Н. В. Як навчити учня вчитися: Поради та рекомендації: [методичний посібник] / Н. В. Бухлова. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 206 с.
3. Освітні технології / [за ред. О.М. Пехоти]. – К.: А.С.К., 2002. – 252 с.

УДК 373.3.091.2:351858

З. В. Лакшинська,
вчитель початкових класів,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 72, м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

У статті автор обґрунтовує актуальність національного виховання учнів та розкриває особливості формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Я у світі».

Ключові слова: національне виховання учнів, національна самосвідомість, національна ідентичність.

Лакшинська З. Формирование национального самосознания и идентичности младших школьников во время организации учебно-воспитательного процесса.

В статье автор обосновывает актуальность национального воспитания учащихся и раскрывает особенности формирования национального самосознания и идентичности младших школьников в процессе изучения учебного предмета «Я в мире».

Ключевые слова: национальное воспитание учащихся, национальное самосознание, национальная идентичность.

Lakshynska Z. Formation of national self-identity and identity of junior schoolchildren during the organization of the educational process.

The article substantiates the significance of national upbringing of schoolchildren and reveals the peculiarities to form national self-awareness and identity among young schoolchildren during «Me in the world» course.

Key words: national upbringing of schoolchildren, national self-awareness, national identity.

Становлення української державності, інтеграція в європейське і світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу. В основі виховання будь-якого народу міститься природна потреба в самозбереженні, самовдосконаленні, самоствердженні шляхом розбудови власної держави. Через це будь-яке виховання має бути національним. Кожен народ органічно продовжує себе через систему виховання у своїх дітях, генерує національний дух, ментальність, характер, психологію, сімейно-родинно-побутову культуру, основу якої складає збереження рідної мови, пізнання духовної спадщини батьків, дідів, прадідів, вивчення свого родоводу, норм народної моралі тощо.

На необхідність здійснення національного виховання вказується в таких нормативно-правових документах: Декларація прав дитини, Конвенція про права дитини, Закон України «Про освіту», національна програма «Освіта», «Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», «Концепція демократизації українського виховання», «Концепція національного

виховання», «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 рр.». У «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» зазначається, що «ця концепція, як і концепція гуманітарної освіти, є елементом нової ідеології освіти, яка повинна працювати на процес державотворення, становлення народу України як політичної нації» [2].

Теоретичні засади національного виховання закладено в дослідженнях українських учених-психологів М. Боришевського, Г. Ващенко, Д. Віконської, Д. Донцова, О. Кульчицького, Ю. Липи, В. Москальця, Ю. Римаренка, І. Сікорського, Б. Цимбалюка, Д. Чижевського, М. Шлемкевича, В. Яніва, Я. Яреми. У працях науковців глибоко відображена українська національна ідея, духовність, демократичні засади навчання і виховання, гуманістичні цінності. На важливість національного спрямування виховання молоді вказували прогресивні діячі України Б. Грінченко, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, та інші. Дослідженню проблеми національного виховання присвятили свої праці багато педагогів сьогодення, серед яких – О. Вишневський, В. Довбищенко, П. Дроб'язко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кузь, І. Мартинюк, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Є. Сявавко, Д. Тхоржевський та інші.

Навчальні предмети та виховні заходи в початковій школі повинні стати основою національного виховання учнів, їхнього громадянського змушнення, високої моральності та працелюбства, естетичної наснаги. Навчальні предмети та проведені виховні заходи мають спонукати молодших школярів захоплюватися красою і самобутнім багатством рідної землі, національно-визвольною боротьбою українців, їх славетним минулим.

Мета статті – розкрити особливості формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів у процесі вивчення курсу «Я у світі».

Національне виховання – це виховання особистості на основі системи ідеалів, традицій, звичаїв, переконань, створених народом і спрямованих формувати ціннісні орієнтації молодих поколінь у дусі розвитку матеріальної й духовної культури української нації. Воно забезпечує духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь минулих, сучасних і майбутніх.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів [3, с. 18].

У процесі національного виховання формується національна свідомість. Основою національної свідомості виступає національна самосвідомість, яка сприяє усвідомленню індивідом самоідентифікації зі своєю нацією, утвердженню самоцінності історичної пам'яті, вибудові на її засадах відповідної аксіологічної системи, що, у свою чергу, є життєво необхідною передумовою повноцінної самореалізації особистості. У цьому випадку особистість чітко усвідомлює себе представником своєї нації, носієм національної культури. Говорячи про виховання національної самосвідомості особистості, насамперед потрібно мати на увазі виховання в неї національно-патріотичних почуттів та усвідомлення себе як представника своєї нації, носія її культури, репрезентанта її історії.

В. Гнатюк визначає національну самосвідомість як «усвідомлення особистістю

себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінку себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності» [1, с. 17].

Національна самосвідомість включає в себе такі компоненти: усвідомлення етнічної приналежності; прихильність до національних цінностей; національна гордість; почуття відповідальності за долю своєї нації.

Національна самосвідомість – це самоусвідомлення та самооцінювання власного «Я» як представника певної національності, свідомого та активного виразника національних інтересів, невід'ємної частки свого народу, його національного духу і долі.

Важливими психологічними механізмами формування національної самосвідомості виступає національна ідентифікація.

Національна ідентичність – це усвідомлення людиною власної належності до певної національної групи, що має свою назву, власну історичну територію, історичну пам'ять, спільну масову громадську культуру, свою мову, спільну економіку, однакові для всіх юридичні права та обов'язки.

Учитель початкових класів у практичній діяльності, здійснюючи національне виховання школярів, має dbати про реалізацію таких завдань, як:

- розкриття для кожної особистості поняття патріотизму, любові до свого народу, до рідної Батьківщини;

- формування патріотичних переконань в учнів, обґрунтування необхідності їх постійного вдосконалення в реальних умовах навчально-пізнавальної діяльності.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів під час організації навчально-виховного процесу буде ефективним при дотриманні під час організації навчального процесу наступних педагогічних умов:

- наявності активної національно-патріотичної, просвітницької позиції вчителя;

- використанні різноманітних активних та інтерактивних методів в організації навчально-виховної роботи;

- урахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня їхнього розвитку і підготовки;

- гуманізації відносин «учитель-учень» у навчально-виховному процесі.

Великі можливості щодо формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів під час організації навчально-виховного процесу в початковій школі має навчальна дисципліна «Я у світі».

На основі аналізу науково-методичної літератури, аналізу календарного плану вивчення навчальної дисципліни «Я у світі»

була розроблена програма формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів. Запропонована програма формування національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів під час організації навчально-виховного процесу передбачала дотримання вище зазначених педагогічних умов і подана в таблиці 1.

Таблиця 1

Програма формування національної самосвідомості та ідентичності учнів у процесі вивчення розділу «Людина в суспільстві» навчальної дисципліни «Я у світі»

№ з/п	Тема уроку	Активні та інтерактивні методи навчання, що використовувалися
1.	Суспільство	<i>гра</i> : «Правова відгадайка»
2.	Україна – незалежна країна	<i>робота в парах</i> : «Спогади про подорожі Україною»
3.	Де ти живеш	<i>уявний мікрофон</i> : «Мій рідний край славиться...»
4.	Твоя країна – Україна	<i>аукціон знань</i> на тему: «Архитектурні пам'ятки, замки та палаци України»
5.	Історичні скарби України	<i>вікторина</i> «Подорожуємо Україною»
6.	Символи держави	<i>гра на кращого ерудита</i> «Символи та символіка рідного міста»
7.	Подорож картою України	<i>гра-інтерв'ю</i> «Історичні пам'ятки міста. Що я про це знаю?»
8.	Природні скарби України	<i>аукціон знань</i> : «Люди мого краю видобувають, виготовляють, вирощують»
9.	Господарська діяльність у деяких містах України	<i>робота в групах</i> : «Історія, традиції, здобутки одного з успішних господарств у місцевості, де живу»
10.	Славетні Українці	<i>уявний мікрофон</i> : «Славетними людьми мого міста та школи є...»

З метою формування самосвідомості та ідентичності учнів під час організації виховної роботи в 3 класі були проведені бесіди на теми: «У нас одна Батьківщина – наша рідна Україна», «Ми діти рідної землі», «Національні символи України», «Я – українець, і я цим пишаюсь», «Славетні українці», «Мова моя солов'їна; заочна подорож «Подорожуємо квітучою Україною»; аукціон знань «Чи знаєш ти свій край?»; сюжетно-рольова гра «Козацькому роду нема переводу»; конкурс малюнків «Я малюю Україну».

Всебічний аналіз одержаних результатів виявив закономірність, сутність якої полягає в тому, що інтенсивне засвоєння учнями здобутків української культури (мова, історія, фольклор, художня література, музика, народні звичаї й традиції, українська символіка тощо) позитивно впливає на формування національної самосвідомості. Існує пряма залежність між рівнем сформованості національних цінностей

та рівнем сформованості національної самосвідомості, моральної вихованості особистості в цілому.

Ми переконалися в тім, що навчальна дисципліна «Я у світі», а також систематична виховна робота мають великі можливості у здійсненні національного виховання учнів, у формуванні національної самосвідомості та ідентичності молодших школярів. Проймаючись національною ідеєю через художнє слово, учні мають можливість споріднитися з духовною культурою свого народу, відчувати свій зв'язок з його історичною долею і сьогоденням, водночас виховуючи в собі повагу до інших народів та їх культур.

У навчально-виховному процесі важливе місце мають посісти народна філософія, народна мудрість, національні ідеї та ідеали, що є тим підґрунтям, на якому зростає національна свідомість, гідність, самоповага.

Література

1. Гнатюк В. Зміст і форми національного виховання / В. Гнатюк // Рідна школа. – 1999. – № 9. – С. 17-20.
2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник МО України. – 1996. – № 13.
3. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18-25.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті автор обґрунтовує необхідність впровадження в шкільну практику ефективних технологій розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів та розкриває особливості використання ігрових технологій навчання на уроках у початковій школі.

Ключові слова: технології, гра, ігрові технології навчання.

Могущая В. Игровые технологии обучения на уроках в начальной школе.

В статье автор обосновывает необходимость внедрения в школьную практику эффективных технологий развития интеллектуальных и творческих способностей учащихся и раскрывает особенности использования игровых технологий обучения на уроках в начальной школе.

Ключевые слова: технологии, игра, игровые технологии обучения.

Mohushaya V. Game aching based technologies at lessons in primary schools.

The author substantiates the necessity to implement the efficient techniques into school practice for development of intellectual and creative abilities of schoolchildren and reveals the distinctive features of playing techniques during the classes of elementary school.

Key words: techniques, game, playing techniques in education.

Оновлення системи освіти держави сьогодні значною мірою пов'язане з розробкою та впровадженням у шкільну практику ефективних технологій розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів, формуванням їх пізнавальної і творчої активності, базових життєвих компетентностей.

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання на уроках, справедливо вбачає в них можливості ефективної взаємодії педагога та учнів, продуктивної форми їх спілкування з наявними елементами змагання, безпосередності, природного інтересу. Визначальними при цьому є думки класиків педагогіки. В. Сухомлинський писав: «У грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку» [1, с. 6].

Це підтверджують і результати психолого-педагогічних досліджень останніх років, за якими в середньому за допомогою гри учні засвоюють навчальну інформацію на 70 %.

Сучасна психологія визнає, що гра охоплює всі періоди життя людини. Це важлива форма її життєдіяльності. Розробкою теорії дитячих ігор, з'ясуванням ролі, структури й значення гри для виховання і навчання дітей займалися психологи Ж. Піаже, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Д. Ельконін.

Проблеми використання ігор на уроках у початковій школі, їх педагогічне значення висвітлювали у своїх працях такі учені: І. Дичківська, О. Падалка, О. Савченко та ін. Ці питання не залишають байдужими й учителів-практиків.

Мета статті – розкрити особливості використання ігрових технологій навчання на уроках у початковій школі.

Одним із видів інноваційних технологій є ігрові технології. Їх використання на уроках у початковій школі відповідає природним потребам школяра, адже за своєю природою гра – це найхарактерніша форма життєдіяльності дітей. Саме в грі відбувається вільний розвиток особистості, гра є специфічною формою прояву активності та саморозвитку молодшого школяра. Гра розвиває психологічну гнучкість, розкутість, комунікабельність, емоційно-вольовий вплив. Гра є засобом розвитку дитячої уваги, розвиває пізнавальні здібності, збагачує словниковий запас. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості, зацікавленості та вимагає концентрації уваги учнів, напруження їх сил. Саме в грі задовольняється багато інтелектуальних та емоційних потреб, формується характер. Використання ігрових прийомів сприяє формуванню творчої індивідуальності. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу.

Застосування ігрових технологій є особливо актуальним, адже вони підвищують ефективність сприймання молодшими школярами навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність і вносять у неї елемент цікавості.

Особливо важливо поєднання гри з навчальною діяльністю в початкових класах, коли складний перехід від дошкільного

дитинства до школи зумовлює поступову зміну провідних видів діяльності – ігрової на навчальну.

Структура розгорнутої ігрової діяльності включає такі компоненти:

- спонукальний – потреби, мотиви, інтереси, прагнення;
- бажання учня брати участь у грі;
- орієнтувальний – вибір засобів і способів ігрової діяльності;
- виконавський – дії, операції, які дають можливість реалізувати ігрову мету;
- контрольно-оцінний – корекція і стимулювання активності ігрової діяльності.

Щоб ігрова діяльність на уроці проходила ефективно й давала бажані результати, необхідно нею керувати, забезпечивши виконання таких вимог:

- готовність учнів до участі в грі;
- забезпечення кожного учня необхідним дидактичним матеріалом;
- чітка постановка завдання гри;
- дії учнів слід своєчасно виправляти, спрямовувати, оцінювати;
- не можна допускати приниження гідності дитини.

Ігри важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру накопичення в учнів знань, вироблення вмінь і навичок. У грі повинні брати участь всі учні класу.

Слід уникати одноманітності завдань, організовуючи їх так, щоб учням не доводилося довго чекати включення в гру, бо це знижує їхній інтерес.

Так, на уроках читання доцільно використовувати гру «Добавляночки». Учителю читає вірш, але без останнього слова. Учні потрібно підібрати риму.

Цікавою є гра «Переплутанка». Учителю пропонує розплутати клубочок, розставивши слова на свої місця, і відновити речення.

Дуже подобається учням гра «Незнайко», яку доцільно використовувати на уроках літературного читання. За умовою гри, один учень читає, а інший – виправляє допущені помилки.

Привабливою для школярів є гра «Вовк і заєць», за умовою якої один учень починає читати текст, другий – вступає після того, як перший дійде до крапки й намагається його наздогнати.

Урізноманітненню навчальної діяльності учнів сприяє гра «Відшукай речення за

початком». Учителю читає речення, зупиняючись, учні знаходять і дочитують його.

Концентрації уваги школярів сприяє гра «Не перерви ланцюжок». Учні один за одним читають по одному реченню (можна по одному слову, строфі) текст. Усі мають слідкувати, щоб ланцюжок не перервався.

Мотивуючою для школярів є гра «Буксир». Створюється пара з «сильнішого» учня і «слабшого». «Сильніший» учень «веде» у читанні, а «слабший» – намагається досягти темпу читання «сильнішого» учня.

Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість. Особливо важливе місце займають ігрові технології в навчальному процесі першокласників, адже становлення й розвиток їхньої навчальної діяльності відбувається в період ще слабких довільних процесів: уваги, сприймання, пам'яті тощо. Але гра також потрібна й у 2-4-х класах. Деякий програмовий матеріал потребує від школяра значних вольових зусиль та багаторазового виконання різних варіантів вправ для його засвоєння. Саме тоді гра, запобігаючи перевантаженню психіки дитини, допомагає реалізувати навчальну мету значно швидше, ніж будь-який педагогічний засіб. Гра дає змогу педагогові здійснювати управління розумовими здібностями та їхнім розвитком; формувати цінні риси особистостей і взаємини дітей у доступній і привабливій для них ігровій формі.

Не варто оцінювати ігрову технологію навчання з позиції навченості дитини. Її цінність полягає передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію. Якщо вчитель часто використовує цікаві ігри, молодші школярі раптом зазначають: «Мені подобається думати, дайте мені таке завдання, щоб я поламав голову». Так зароджується інтерес до розумової праці, бажання долати труднощі.

Ігрові технології навчання відрізняються від інших технологій тим, що гра: добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку; ефективний засіб активізації, тому що в грі легше долаються труднощі, перешкоди, психологічні бар'єри; мотиваційна за своєю природою (по відношенню до пізнавальної діяльності вона вимагає від учнів ініціативності, творчого підходу, уяви, цілеспрямованості); дозволяє вирішувати питання передачі знань, умінь, навичок; багатофункціональна, її вплив на учня неможливо обмежити одним аспектом; переважно колективна, групова форма роботи, в

основі якої знаходиться змагання; має чітко поставлену мету й відповідний педагогічний результат. Отже, використання ігрових технологій на уроках у початковій школі урізноманітнює види діяльності, сприяє глибшому засвоєнню знань, індивідуалізації навчання, визначенню й виявленню особистих інтересів учнів. Задовольняючи свою потребу в

діяльності, у процесі гри учень «добудовує» в уяві все, що недоступне їй у навколишній дійсності, в захопленні не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює набутий раніше досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

Література

1. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям : в 5 т. Т. 3 / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 95-98.

УДК [37.015.31:7]:39

В. Г. Новікова,
вчитель музичного виховання,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 122, м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З УКРАЇНСЬКИМ МУЗИЧНИМ ФОЛЬКЛОРОМ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкриті особливості ознайомлення учнів з українським музичним фольклором на уроках музичного мистецтва як засобом музично-естетичного виховання. Автор вказує на великі виховні можливості української пісні як найдоступнішої та найпопулярнішої складової українського фольклору на уроках музичного мистецтва в сучасній школі.

Ключові слова: фольклор, український музичний фольклор, українська пісня, музично-естетичне виховання учнів.

Новікова В. Особенности знакомства учащихся с украинским музыкальным искусством.

В статье раскрыты особенности ознакомления учащихся с украинским музыкальным фольклором на уроках музыкального искусства как средством музыкально-эстетического воспитания. Автор указывает на большие воспитательные возможности украинской песни как более доступной и более популярной составляющей украинского фольклора на уроках музыкального искусства в современной школе.

Ключевые слова: фольклор, украинский музыкальный фольклор, украинская песня, музыкально-эстетическое воспитание учащихся.

Novikova V. Peculiarities of the introduction of Ukrainian musical art to students.

The article reveals the approaches to introduce folk music art to the students at music lessons as the medium to music and aesthetic education. The author points at the ample educational resources preserved in Ukrainian songs being more accessible and more popular component of Ukrainian folk art at the lessons of music education in contemporary school.

Key words: folk art, Ukrainian folk music, Ukrainian song, music and aesthetic education of students.

На початку ХХІ ст. виокремлюються головні завдання виховання духовного світу людини третього тисячоліття, серед яких: формування національної самосвідомості на засадах культурних традицій українського народу; збереження етнічної пам'яті, яка відтворює досвід поколінь на міфологічному, фольклорному й історичному рівнях; набуття вмінь розкривати перспективи подальшого розвитку рідної культури в сучасних умовах тощо [1].

У концепції музично-естетичного виховання підростаючого покоління підкреслюється, що сьогодні особливо важливо звертатися до першоджерел української культури – до фольклору, виховувати любов до народних українських традицій, до рідної землі та історії

наших предків, що сприяє формуванню основних компонентів духовного світу молоді, національної самосвідомості та патріотичного мислення. Ця концепція пов'язана з усебічним використанням кращих зразків української музичної творчості – фольклору нашого народу.

Питання дослідження, збереження та популяризації українського фольклору в сучасних умовах набувають особливого значення. Це пов'язано насамперед із могутнім духовно-творчим потенціалом української традиційної культури, яка є головним чинником морально-естетичного самооздоровлення й відродження національної самосвідомості, духовності народу, проявом ментальності.

Значна кількість досліджень присвячена вивченню особливостей використання

фольклору як засобу музично-естетичного виховання учнів та розвитку музичних здібностей школярів (О. Апраксина, Т. Белкман, В. Белобородова, Г. Ільїна, А. Медяніков, Т. Мухіна, Т. Овчіннікова, Т. Репіна, О. Ростовський, М. Русин, К. Тарасова та ін.).

Зважаючи на величезну кількість неякісної музичної продукції в сучасному житті, важливо знайомити учнів з кращими взірцями української національної культури.

Мета статті – окреслити особливості ознайомлення учнів з українським музичним фольклором на уроках музичного мистецтва.

Слово «фольклор» у буквальному перекладі з англійської означає «народна мудрість». «Фольклор – це створювана народом поезія, що побутує в народних масах, у якій він відображає свою трудову діяльність, суспільний і побутовий уклад, знання життя, природи, культу і вірування» [2, с. 36]. У фольклорі втілені погляди, ідеали і прагнення народу, його поетична фантазія, багатющий світ думок, почуттів, переживань, протест проти експлуатації і гноблення, мрії про справедливість і щастя.

В українській системі виховання споконвіку використовувалися «фольклорні тексти, які є справжнім джерелом людської мудрості, виразником народного світогляду, скарбницею національної духовності» [2, с. 43].

Фольклор є насамперед народною творчістю, у якій знайшли своє відображення історичні події різних часів. Фольклор – це традиційний народний світогляд, виражений у художній формі, світогляд, що забезпечує людині перебування у злагоді з природним станом речей. Саме фольклор увібрав у себе безцінний соціальний та інтелектуальний досвід багатьох поколінь і є одним із головних джерел духовного виховання підростаючого покоління.

В українському національному фольклорі чільне місце займає українська пісня, і тому потрібно реалізувати музично-естетичне виховання учнівської молоді через призму української пісні, у якій народ оспівував свої почуття, переживання, прагнення.

Українська пісня проникнута духом багатьох поколінь, їх любов'ю до рідного краю, тугою за батьківщиною та споконвічним прагненням до кращого життя. Українська пісня привертає до себе увагу насамперед своєю доступністю сприймання, простотою викладу та художньо-музичною виразністю її задушевних мелодій. В українській пісні народ розкривав свої почуття та переживання, вона служила засобом спілкування між людьми. Особливу увагу наші

предки приділяли обрядовим пісням: колядкам, щедрівкам, веснянкам, купальським пісням тощо. У них відображені оригінальне сприйняття та самобутнє тлумачення явищ природи, побут та весь культурно-історичний та мистецький шлях наших дідів.

Основною формою ознайомлення молоді з українською творчістю є урок музичного мистецтва. В. Сухомлинський уважав, що музика здатна виховувати, змінювати характери людей, стимулювати їх до добрих вчинків та високих почуттів. Великий педагог неодноразово підкреслював, що музика, її мелодика, краса та задушевність здатні перевиховувати, змінювати на краще маленькі серця школярів [3].

Необхідною умовою навчання на уроках музичного мистецтва В. Сухомлинський уважав дотримання основних положень методики проведення уроку, а саме:

- правильний підбір творів, які б відповідали пізнавальним можливостям учнів;

- образний зміст твору слід розкривати в ході художньо-педагогічного аналізу (ефективність цього процесу досягається за рахунок обговорення вчителем разом із учнями нового матеріалу);

- у ході заняття потрібно звертати увагу на ті завдання, які розвивають спостережливість та збуджують інтерес до різних жанрів музичної творчості.

Видатний педагог створив оригінальну систему виховання підростаючого покоління через пізнання навколишнього середовища, природи, через засоби української народної пісні, танцю тощо. Він організовував своїм учням екскурсії, походи на лоно природи, де вони співали українські пісні, замислюючись над їх змістом, глибиною почуттів та образів; училися любити рідний край та милуватися його лісами, озерами, горами та природою свого народу. Мелодія та слово рідної та зрозумілої пісні допомагали йому достукатись до сердець своїх вихованців.

І педагоги, і музиканти одноставні в тому, що прилучення учнів до українського музичного фольклору є одним із шляхів духовного відродження України. Дуже важливо, що сьогодні шкільні програми повертаються до вивчення історії українського народу, яка знайшла своє відображення і в українській пісні – наймогутнішій складовій українського національного фольклору. Надзвичайно важливо ознайомити учнівську молодь з багатою спадщиною української народної творчості та донести до неї глибину та

важливість цього явища для становлення особистості з багатим внутрішнім світом та патріотичним запалом.

Для вчителя музики важливо зародити любов у серцях своїх вихованців; викликати інтерес до українського музичного фольклору; закохати їх в українську пісню. Наша українська пісня повинна увійти у свідомість кожного з нас, як безпосередньо живе, хвилююче явище. Фольклор слід вивчати як саме життя нашого народу від найдавніших часів до сьогодення, як цілісний духовний, матеріальний та практичний світ людини.

Українські пісні – це найбільша, найдоступніша та найпопулярніша складова українського фольклору. Великі виховні можливості пісні полягають у поєднанні слова з музичним матеріалом. У сучасній школі на уроках музичного виховання необхідно дбати про використання української пісні та побудові на її основі системи музично-естетичного виховання учнівської молоді. Взаємозв'язок

фольклору з навколишнім життям сприяє прилученню учнів до цінностей української культури, виховує морально-естетичні якості характеру та патріотичні почуття.

Учитель музики у своїй педагогічній діяльності має дбати про прилучення учнів до українського музичного фольклору через зустрічі та спілкування з народними музикантами, шляхом проведення фольклорних свят, відвідування концертів, конкурсів, оглядів музичних колективів, що поступово сприяє формуванню світогляду учнів, їх морально-естетичних смаків та патріотичних почуттів гордості за свою землю та свій народ. Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є дослідження найбільш ефективних форм та методів ознайомлення учнів з українським музичним фольклором на уроках музичного мистецтва як засобом музично-естетичного виховання.

Література

1. Ростовський О. Я. Концепція музичного виховання школярів на основі української національної культури / О. Я. Ростовський // Художня освіта і проблеми виховання молоді : зб. наук. статей. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 34-39. 2. Русин М. Ю. Фольклор. Традиції і сучасність / М. Ю. Русин. – К. : Либідь, 1991. – 138 с. 3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям : в 5 т. Т. 3 / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 7-29.

УДК 37.015.31:373.5.016:91

М. О. Прищепу,
студент географічного факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг,
науковий керівник – канд пед. наук, доцент Білоус О. С.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ

У статті розкривається проблема активізації діяльності учнів засобами творчих завдань при вивченні географії. Теоретично обґрунтовується ця проблема, розглядається класифікація видів діяльності, рівні пізнавальної активності, можливості використання творчих завдань при вивченні географії.

Ключові слова: творчі завдання, активізація діяльності, пізнавальна активність, викладання географії.

Прищепу М. Творческие задания как способ активизации деятельности учеников при изучении географии.

В статье раскрывается проблема активизации деятельности учеников средствами творческих задач при изучении географии. Теоретически обосновывается данная проблема, рассматривается классификация видов деятельности, уровни познавательной активности, возможности использования творческих задач при изучении географии.

Ключевые слова: творческие задачи, активизация деятельности, познавательная активность, преподавание географии.

Prischepa M. Creative tasks as means of students' work activization in the study of geography.

In the article the problem of students' work activization by means of creative tasks in the study of geography is discovered. The problem is theoretically substantiated; classification of activities and the level of cognitive activity are considered. Possibilities of creative tasks in the study of geography are examined.

Key words: creative tasks, activization, cognitive activity, teaching geography.

На сучасному етапі розвитку суспільства, «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» орієнтує нас на оновлення змісту, форм і методів навчання в загальноосвітній школі, на формування в школярів системи знань у галузі географії як засобу розуміння й пізнання ними світу. У рамках Болонського процесу особливо актуальним постає питання щодо створення умов такої організації навчання, яка б оцінювалась результатами пізнавальної діяльності учнів. Відтак, з огляду на гуманістичну спрямованість сучасної освіти, творчо-пізнавальна діяльність є необхідною умовою формування творчої особистості учня.

Отже, сьогодні надзвичайно гостро відчувається потреба в новому трактуванні цілей, які б дозволяли використовувати зміст навчальних дисциплін у формуванні творчої індивідуальності особистості, у створенні такого освітнього середовища, яке б забезпечувало стійку орієнтацію учнів на активність, пізнавальну самостійність і творчість у навчальній та виховній діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблемою активізації діяльності займалися такі вчені, як Л. Виготський, О. Дубинчук, М. Каган, Г. Костюк, К. Платонов, С. Рубінштейн, Т. Шамова, Г. Щукіна та інші.

Використання творчих завдань задля активізації діяльності вважали ефективним такі вчені, як В. Андреев, О. Білоус, Ю. Богдаєнська, Р. Грабовська, Н. Кузьміна, Я. Пономарьов, Н. Талізін та ін.

Метою статті є висвітлення проблеми використання творчих завдань як ефективного засобу активізації діяльності учнів при вивченні географії в загальноосвітній школі.

У науковій літературі відсутнє єдине загальноприйняте визначення поняття «діяльність». Саме тому існує безліч його трактувань.

За Г. Костюком, діяльність – це найголовніша форма прояву активного ставлення людини до навколишньої дійсності [3].

С. Рубінштейн визначає діяльність як процес, через який реалізується те чи інше ставлення людини до світу, що її оточує, інших людей, завдань, які ставить перед нею життя [4].

М. Каган трактує діяльність як спосіб існування людини. Поняття «діяльність», на його думку, охоплює біологічну життєдіяльність людини, її соціокультурну,

специфічно людську діяльність [2]. На його думку, перетворювальна діяльність охоплює всі форми людської діяльності, що ведуть до зміни, реальної або ідеальної, наявної і до створення знову ж реального або ідеального, того, чого раніше не існувало. Оцінна діяльність або ціннісно-орієнтаційна, як і пізнавальна, має духовний характер, але є специфічною формою відображення суб'єктом об'єкта. Вона дає не чисто об'єктивну, а об'єктивно-суб'єктивну інформацію, інформацію про цінності.

Специфікою пізнавальної діяльності є, перше, те, що активність суб'єкта не змінює предмет цієї діяльності, а, по-друге, те, що, крім дій, вона включає систему знань.

Пізнавальна активність учнів є показником якості їх навчально-пізнавальної діяльності, спрямованості учня на ефективне опанування знаннями та способами діяльності.

Науковцями виокремлюються різні рівні пізнавальної активності учнів. У своїх дослідженнях О. Дубинчук встановила такі рівні пізнавальної активності:

1) репродуктивно-повторювальна активність, за допомогою якої досвід діяльності однієї людини накопичується завдяки досвіду іншої;

2) пошуково-виконавча активність, яка передбачає такий ступінь самостійності учнів, що дозволяє зрозуміти задачу та відшукати засоби її розв'язання без сторонньої допомоги;

3) творча активність, яка дозволяє учню самостійно ставити певну задачу та обирати нешаблонні, оригінальні шляхи її розв'язання [1].

В окремій системі рівнів пізнавальної активності звертається увага на те, що одним із головних завдань у педагогічній діяльності вчителя є збільшення активності учнів до рівня самостійності.

Розвиток пізнавальної самостійності учнів у навчально-виховному процесі відбувається завдяки системі прийомів, методів, форм навчання, які адекватні досягнутому рівню навченості учнів. Їх вдалий підбір у методиці навчання приводять до активізації навчального процесу.

Під активізацією навчально-пізнавальної діяльності розуміють підвищення рівня усвідомленого пізнання об'єктивно-реальних закономірностей у процесі навчання.

Активізація пізнавальної діяльності учнів – це перехід до більш високого рівня активності та самостійності учнів у процесі навчання, який стимулюється розвитком пізнавального

інтересу, та відбувається завдяки удосконаленню методів та прийомів навчального процесу.

Основна мета роботи вчителя з активізації пізнавальної діяльності учнів полягає в розвитку їх творчих здібностей за допомогою творчих завдань.

Творче завдання – це взаємозв'язок пізнавального та розумового завдань, його вирішення вимагає від учня застосування раніше засвоєних знань та умінь у новій ситуації, їх комбінацію та перетворення, побудову їх на основі способу вирішення, бачення нової проблеми в традиційній ситуації, бачення структури і нової функції об'єкта, важливе напруження думки, збудження розумової діяльності. Підвести школярів від простого і часто необдуманого відтворення знань до їх самостійного добування, вміння міркувати, робити висновки й висувати гіпотези – шлях непростий. Тому проміжною і сполучною ланкою між завданнями репродуктивними та творчими є завдання частково-пошукового характеру. Під час їх вирішення школярі вчаться встановлювати логічно завершені зв'язки між судженнями та умовисновками.

Творчі завдання включають теми для самостійних виступів учнів за їх вибором. Вони розраховані тільки для бажаючих. Творча діяльність школяра можлива в разі великої зацікавленості предметом вивчення, тому нав'язування творчих виступів не рекомендується. Наявність великої кількості теле- або радіоінформації, спеціальної географічної літератури, хрестоматій, посібників, сприятливий психологічний клімат на уроках підштовхує кращих учнів до самовираження, бажання засвоїти та розповісти на уроках додатковий матеріал із вивченої теми так, аби він не був схожий на розповідь учителя, а доповнював її. Готуючи творчі завдання з учителями для проведення нестандартних уроків, учитель має підготувати додаткові матеріали та запропонувати їх використання учням, що полегшить підготовку до уроків.

Вирішенню творчих завдань сприяють нетрадиційні форми і методи навчання, такі як, наприклад:

1. Дискусія – організоване обговорення різних проблем, що може надати проблемам більшої значущості.

2. Мозковий штурм. Це вид дискусії, що передбачає вислуховування ідей без обговорення: перед групою ставиться

дискусійне завдання й учні відповідають на нього. Відповіді фіксуються в короткій формі.

Наприклад:

– Які чинники формування пустелі Сахара?

– Які чинники сприяли швидкому економічному розвитку Пд. Кореї?

– Чим і чому відрізняються типові чорноземи від південних?

Учням ставиться дискусійне запитання. Ті, хто дає на нього ствердну відповідь, стають з одного боку, хто заперечує – з іншого. Учитель підходить по черзі до кожного, пропонує відстояти свою точку зору.

– Чи вплине підвищення температури води Бенгальської течії на клімат пустелі Наміб?

– Українська діаспора – це радість чи горе українців?

– Чи підвищить міжнародний статус України участь нашої держави в Північноатлантичному альянсі?

Активізації діяльності учнів також сприяють нестандартні уроки: урок-семінар, конференція, гра, змагання, консультація, бінарні уроки, КВК, екскурсії, інтерв'ю, реклама; організація нестандартних завдань чи запитань, нетрадиційних форм повторення; закріплення чи перевірки матеріалу, що вивчили.

Розглянемо методику використання групової навчальної діяльності на прикладі семінарських занять із географії у 6-ому класі, які за своєю структурою особливо стали виділятися з-поміж інших видів навчальних занять високою часткою самостійності й навчальної ініціативи школярів. Тема для семінарського заняття оголошується завчасно. На стенді в географічному кабінеті вивішується перелік запитань до семінару. Дуже важливо, щоб учитель, готуючи групові запитання, старанно продумав їх зміст. Усі вони (загальні, диференційовані, передбачені шкільною програмою, додаткові, підвищеної складності) мають бути взаємопов'язаними між собою, що дасть змогу зробити узагальнюючий висновок наприкінці семінару.

Приклади орієнтованих запитань для проведення семінару з теми «Атмосфера»:

1. Поясніть, як атмосфера захищає життя на землі?

2. Де і чому на земній поверхні спостерігаються найвища температура: на суші, в океані, в атмосфері?

3. Чому взимку часом іде дощ, а навесні – сніг?

4. Доведіть на конкретних прикладах, що вітер та опади здатні поширювати інфекції.

Отже, найбільш інтенсивний розвиток особи в шкільні роки відбувається при організації їх активної пізнавальної діяльності. Для здійснення пізнавальної діяльності необхідне формування мотивів діяльності. Найбільш значущим мотивом навчання є пізнавальний інтерес. Активізацію пізнавальної діяльності потрібно почати з пробудження пізнавального інтересу за допомогою спеціально підібраних форм і методів. Для подальшої активізації пізнавальної діяльності необхідно враховувати те, що для того, щоб активізувати пізнавальну діяльність, необхідно

забезпечити розуміння учнями матеріалу. На найвищому рівні активізації пізнавальної діяльності учнів, при якому вже розвивається творче мислення, можна використовувати проблемне навчання, а також частково-пошукові завдання з урахуванням різноманітних форм і засобів активізації. До перспектив подальших досліджень відносимо питання щодо системної роботи в цьому напрямі на уроках географії задля зростання якості знань та зростання інтересу до її вивчення.

Література

1. Дубинчук Е. С. Активизация познавательной деятельности учащихся средних профессионально-технических училищ в процессе обучения / Е. С. Дубинчук. – К. : Высшая школа, 1987. – 101 с. 2. Каган М. С. Морфология искусства : Ч. I, II, III / М. С. Каган. – Л. : Искусство, 1972. – 440 с. 3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с. 4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1946. – 704 с.

УДК 373.5.016:811.111

І. О. Пянкoвська,
вчитель російської мови,
Криворізька гімназія № 49, м. Кривий Ріг

ІНТЕГРОВАНІЙ УРОК ВЕБ-КВЕСТУ У 8 КЛАСІ (АНГЛІЙСЬКА МОВА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА)

У статті наведено конспект інтегрованого уроку з англійської мови та зарубіжної літератури, який знайомить учнів 8 класу з добою Відродження та творчістю одного з найкращих її представників – В. Шекспіра.

Ключові слова: інтегровані предмети, доба Відродження, монологічне та діалогічне мовлення, випереджальні завдання, аудіювання, самоконтроль.

Пянкoвская И. Интегрированный урок веб-квеста в 8 классе (английский язык и зарубежная литература).

В статье содержится конспект интегрированного урока по английскому языку и зарубежной литературе, который знакомит учащихся 8 класса с эпохой Возрождения и творчеством одного из лучших ее представителей – В. Шекспира.

Ключевые слова: интегрированные предметы, эпоха Возрождения, монологическая и диалогическая речь, опережающие задания, аудирование, самоконтроль.

Pyankovskaya I. Integrated web-quest lessons in the 8th grade (English and foreign literature).

The article contains an outline of an integrated English lesson and foreign literature that introduce Renaissance and works of one of its best representatives, W. Shakespeare to the students of the 8th grade.

Key words: integrated subjects, Renaissance, monologic and dialogic speeches, challenging tasks, listening.

Тема уроку: Письменники Британії.

Творчість В. Шекспіра як одна з вершин епохи Відродження.

Мета уроку вчителя зарубіжної літератури:

- познайомити учнів з біографією В. Шекспіра, поняттям «епоха Відродження»;
- розвивати вміння узагальнювати та систематизувати отриману інформацію, ставити і вирішувати проблеми, удосконалювати навички діалогічного та монологічного мовлення;

– виховувати в учнів вірність дружбі й кохання, виховувати інтерес до творчості видатних людей.

Мета уроку вчителя англійської мови:

- тренувати учнів в аудіюванні, читанні та писемному мовленні з теми; сформулювати в учнів уявлення про літературу епохи Відродження, про славетного поета та його високопоетичну трагедію «Ромео та Джульєтта»; розвивати пізнавальну діяльність, мислення, мовну здогадку; підвищувати рівень володіння англійською мовою; виховувати

інтерес учнів до прекрасного, зокрема до поезії;

– познайомити учнів з біографією В. Шекспіра, поняттям «епоха Відродження»;

– розвивати вміння узагальнювати та систематизувати отриману інформацію, ставити і вирішувати проблеми, спілкуватися англійською мовою, удосконалювати навички перекладу, навички діалогічного та монологічного мовлення;

– виховувати в учнів вірність дружбі й кохання, виховувати інтерес до творчості видатних людей.

Обладнання: клас оформлено як сцену театру, портрет В. Шекспіра, роздатковий матеріал англійською мовою, презентації, ілюстрації до творів, виставка книг В. Шекспіра, газети, присвячені творчості В. Шекспіра, картки самоконтролю, контрамарки, афіша.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу з випереджальними завданнями.

Кохання може все і все здолає. В. Шекспір.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Налаштування на сприйняття нового матеріалу: вчителі читають сонети українською та англійською мовою.

Sonnet 130.

My mistress' eyes are nothing like the sun;

Coral is far more red than her lips' red;

If snow be white, why then her breasts are dun;

If hairs be wires, black wires grow on her head.

I have seen roses damask'd, red and white,

But no such roses see I in her cheeks;

*And in some perfumes is there more delight
Than in the breath that from my mistress reeks.*

I love to hear her speak, yet well I know

That music hath a far more pleasing sound;

I grant I never saw a goddess go;

*My mistress, when she walks, treads on the
ground:*

And yet, by heaven, I think my love as rare

As any she belied with false compare.

2. Слово вчителя англійської мови: – Good morning, dear pupils and guests! Today we are going to speak about one of the most popular English writers William Shakespeare. You will be able to find out many interesting facts about his biography, plays and his theatre. Be attentive in order to do different tasks according this information.

II. Повідомлення теми та мети уроку.

Слово вчителя зарубіжної літератури: – Дорогі друзі! Сьогодні у нас незвичний урок, який будуть вести два вчителі: учитель

англійської мови Людмила Миколаївна та я. Незвичайність нашого уроку ще й у тому, що ми запрошуємо вас у чарівний світ шекспірівського театру. Ми проводимо урок у формі веб-квесту, саме тому ми розподілилися на 3 групи: літературознавці, біографи та актори. Перед кожним з учасників лежить картка самоконтролю, де ви повинні протягом уроку відзначати свою участь у роботі групи, не забувайте про це, будь ласка.

Повідомлення теми та мети уроку.

Учитель зарубіжної літератури: – Тема нашого уроку «Письменники Британії». Мета: ознайомитися з творчістю великого англійського драматурга і поета Вільяма Шекспіра як одного з кращих представників епохи Відродження; розвивати вміння узагальнювати та систематизувати отриману інформацію; удосконалювати навички діалогічного та монологічного мовлення.

Запис теми та епіграфа уроку в зошит.

III. Робота над темою уроку.

Слово вчителя зарубіжної літератури: Кінець XVI – перша половина XVII ст. в Англії ознаменовані найвищим розквітом культури. Цей період називають епохою Ренесансу, або епохою Високого Відродження. У цей період складається філософська система, яка проголошує нове ставлення до світу, природи і людини. Відродження – це одна з найяскравіших та драматичніших сторінок історії людства. А титани цієї епохи збагатили світову культуру своїми шедеврами. Тож сьогодні для того, щоб краще зрозуміти творчість Шекспіра, нам потрібно звернутися до епохи, у яку він жив і творив. Надаємо слово групі літературознавців.

З презентацією виступає група «Літературознавців».

Учитель зарубіжної літератури: – Отже, саме в цей період розвивається мистецтво: живопис, архітектура, поезія, театр. Королем сцени стає Вільям Шекспір. А зараз давайте надамо слово учням з групи «Біографів», які ознайомлять нас з основними життєвими віхами В. Шекспіра.

З презентацією виступає група «Біографів».

Т.: By the way, do you know what the surname of Shakespeare means?

To shake – трясти; spear – спис

It means «the man with the spear». And we can say, that W. Shakespeare has shaken the whole mankind with his works.

And now a great writer came to us himself. He wants to tell you some facts from his biography. Let's meet him. (Заходить до класу В. Шекспір).

Рольова гра «Зустріч з письменником» (розповідь учня-Шекспіра про себе на англійській мові).

William Shakespeare: – Dear guests. I am glad to see you. My name is William Shakespeare. I was born in Stratford-upon-Avon on the 23 of April in 1564. My father was a dealer in corn, meat, wool. My mother was a daughter of a rich farmer in the village Wilmcote. I was the eldest son and third child in the family. I studied at school for six years and besides reading and writing. I was taught Latin and Greek. Then I left school because my father fell into debts and I had to help him in the trade.

At the age of 18, I married the 26-year-old Anne Hathaway, with whom I had three children: Susanna, and twins Hamnet and Judith. At the age of 21 I went to London. There I joined a group of actors, which was called «The Lord Chamberlain's Men». At first I only helped actors and then began writing plays for them. They became very successful.

In 1598 we build our own theatre «The Globe» which was very unusual, because it had a round shape. Women were not allowed to act, so plays were played by men. Then I became one of the famous writers of England. I wrote 37 plays and 154 sonnets. My most famous plays are the four great tragedies – Othello, Macbeth, Hamlet and King Lear. In 1611 at the height of my fame, I returned to Stratford. And in 1616 at the age of 52 on my birthday I died. I was buried in a family church in my town.

Слово учителя англійської мови: –Т.: You listened the biography of the great writer and now your task is to say if the statements true or false:

W. Shakespeare was born in 1564 in Stratford-upon-Avon.

At the age of 20 he married Anne Hathaway.

He wrote 27 plays and 154 sonnets.

His most famous plays are the four great tragedies – Othello, Macbeth, Hamlet and King Lear.

He also wrote comedies.

His plays have been translated into several different languages.

He died in London in 1616.

His most famous plays are the four great tragedies – Othello, Macbeth, Hamlet and King Lear.

IV. Антракт (валеопauза): діти прослуховують сонет Шекспіра англійською мовою у виконанні учениці.

V. Слово учителя англійської мови: – Throughout the history of mankind tried to answer the question what love is. Many sonnets by W.

Shakespeare were devoted to unhappily love. I want you to listen to some of them.

(підготовлені учні читають сонети Шекспіра напам'ять).

Pupil 1: Sonnet 90.

Then hate me when thou wilt, if ever, now
Now while the world is bent my deeds to cross,
Join with the spite of Fortune, make me bow,
And do not drop in for an after-loss.

Ah do not, when my heart has scaped this sorrow,
Come in the rearward of a conquered woe;
Give not a windy night a rainy morrow,
To linger out a purposed overthrow.

If thou wilt leave me*, do not leave me last,
When other petty griefs have done their spite,
But in the onset come; so shall I taste

At first the very worst of Fortune's might;
And other strains of woe, which now seem woe,
Compared with loss of thee, will not seem so.

Pupil 2: Sonnet 102.

My love is strength'ned, though more weak in seeming;

I love not less, though less the show appear:
That love is merchandised whose rich esteeming
The owner's tongue doth publish every where.
Our love was new, and then but in the spring,
When I was wont to greet it with my lays,
As Philomel in summer's front doth sing,
And stops his pipe in growth of riper days:
Not that the summer is less pleasant now
Than when her mournful hymns did hush the night,
But that wild music burthens every bough,
And sweets grown common lose their dear delight.

Therefore like her, I sometime hold my tongue,
Because I would not dull you with my song.

Pupil 3: Sonnet 45.

The other two, slight air and purging fire,
Are both with thee, wherever I abide;
The first my thought, the other my desire,
These present-absent with swift motion slide;
For when these quicker elements are gone
In tender embassy of love to thee,
My life, being made of four, with two alone
Sinks down to death, oppressed with melancholy,
Until life's composition be recured

By those swift messengers returned from thee,
Who even but now come back again assured
Of thy fair health, recounting it to me.

This told, I joy, but then no longer glad,
I send them back again and straight grow sad.

VI. Учитель зарубіжної літератури: – Розповідь про творчість Шекспіра підготувала група «Акторів». Вам слово.

Із презентацією виступає група «Акторів».

Завдання для груп: встановити відповідності крилатих висловів з творів Шекспіра українською та англійською мовами.

Учитель зарубіжної літератури: – Сьогодні серед безлічі творів Шекспіра для знайомства ми обрали його безсмертну трагедію про безмежно віддане, про чисте, про ідеальне кохання. Запрошуємо до слова наших кореспондентів.

Відео-інтерв'ю «Що ви думаєте про перше кохання?»

(За спеціальним завданням працювали кореспонденти, які брали інтерв'ю у вчителів гімназії).

Учениця: – Увага! Говорить гімназійне телерадіо. В ефірі літературний англомовний канал. З вами кореспонденти Єгорова Надія та Коваленко Софія. Ми проводимо пряме включення з уроку. Усіх хвилює питання: Що таке кохання? Увага на екран....

Слово вчителя зарубіжної літератури: – Голос кохання пробивається крізь відстані й століття. Пісню кохання не може перервати навіть смерть. У кожної людини своя історія кохання. Одну з таких історій розповів світові видатний англійський драматург В. Шекспір у п'єсі «Ромео і Джульєтта». Написана вона ще в 16 ст., але не залишає байдужою людей 21 ст. Давайте зазирнемо до саду Капулетті...

Інсценування уривку з трагедії «Ромео і Джульєтта» (сцена на балконі під музичний супровід).

Перегляд уривку з кінофільму «Ромео і Джульєтта».

VII. Закріплення вивченого матеріалу.

Слово вчителя зарубіжної літератури: Епіграфом нашого уроку ми обрали слова В. Шекспіра «Кохання може все і все здолає». Сподіваюсь, що історія двох закоханих Ромео та Джульєтти вас у цьому переконає, коли ми на уроці зарубіжної літератури ознайомимось з трагедією детальніше. А зараз я пропоную вам наповнити наші серця Любов'ю.

Вправа на встановлення асоціацій «Наповнення серця почуттями».

(Учні зачитують слова-прикметники англійською мовою, які створюють гроно зі словом Любов. Ці слова написані на маленьких сердечках, які діти наклеюють на намальоване велике серце).

VIII. Підведення підсумків уроку. Оцінювання.

Заповнення картки самоконтролю.

Словесне оцінювання вчителя. Вручення контрамарок.

Заключне слово учителя англійської мови.

Заключне слово учителя зарубіжної літератури: Великий англійський драматург Вільям Шекспір навіть не підозрював, яким довгим буде життя його творів, зокрема трагедії «Ромео і Джульєтта». Я бажаю вам всім знайти свою справжню, світлу та чисту любов. Дякую за співпрацю. До нових зустрічей.

IX. Домашнє завдання: вчитель зарубіжної літератури – прочитати трагедію «Ромео і Джульєтта»; вчитель англійської мови – підготувати розповідь про Шекспіра за поданим планом.

УДК 37.011.3-051

*А. М. Трусова,
аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг*

РОЛЬ ФЕНОМЕНА «ТЮТОРСТВО» В ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті автор розглядає поняття «тьюторство», визначає його сутність; проводить теоретичний аналіз досліджень феномена «тьюторство», визначає особливості організації тьюторського супроводу в організації освітнього процесу, аналізує сучасні тлумачення «тьюторство», «тьюторський супровід», визначає їх сутність та роль в організації освітнього процесу, необхідність підготовки педагогів до реалізації тьюторства в освітньому процесі.

Ключові слова: феномен «тьюторство», тьюторський супровід, тьюторська підтримка, підготовка педагогів до тьюторського супроводу, забезпечення тьюторського супроводу.

Трусова А. Роль феномена «тьюторства» в организации современного образовательного процесса.

В статье автор рассматривает понятие «тьюторство», определяет его суть; проводит теоретический анализ исследований феномена «тьюторство», определяет особенности организации тьюторского сопровождения в организации образовательного процесса, анализирует современные толкования «тьюторство», «тьюторское сопровождение», определяет их сущность и роль в организации образовательного процесса.

Ключевые слова: феномен «тьюторство», тьюторское сопровождение, тьюторская поддержка, подготовка педагогов к тьюторскому сопровождению, обеспечения тьюторского сопровождения.

Trusova A. The role of the phenomenon of «tutoring» in the organization of modern educational process.

In the article the author examines the concept of «tutor» defines its purpose, conducts theoretical analysis studies of the phenomenon «tutor» The peculiarities of tutor support in the organization of the educational process, analyzes the modern interpretation of «tutor», «tutor support» determines their nature and role organization of the educational process, the need to prepare teachers to implement tutors in the educational process.

Key words: the phenomenon of «tyutor» tyutor support, training teachers to tyutor support, software support tyutors.

Освіта є ключовим фактором розвитку цивілізованого суспільства. Через освіту передаються з покоління в покоління суспільні цінності. Основні вимоги світової спільноти полягають в наступному: освіта повинна бути універсальною, тобто забезпечувати потреби в навчанні й рівність усіх, хто навчається (положення Конституції України, Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національної доктрини розвитку освіти України.

Так, згідно з Національною доктриною, підготовка педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») звертає увагу на безперервність освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності й наступності в навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти в процес, що триває впродовж усього життя людини.

Отже, інноваційні процеси в системі освіти вимагають фахівця нового типу, здатного до постійної самоосвіти і професійного самовдосконалення. Нова освітня генерація потребує дослідження, розробки та впровадження нових інноваційних форм і методів взаємодії між педагогом та вихованцем, удосконалення професійної майстерності педагога, в результаті чого й спостерігається перехід від керівництва до більш результативної позиції – тьюторства. Завдання організації освітнього процесу на основі тьюторства стоїть перед усіма ланками освіти, а особливо перед дошкільною освітою. Дошкільна освіта повинна готувати особистість, органічно адаптовану до подальшого навчання в початковій школі, забезпечити перехід до умов шкільного життя. Отже, перед дошкільною освітою особливо постало питання про необхідність упровадження тьюторського супроводу в освітньо-виховний процес роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Сучасному

дошкільному навчальному закладу необхідний фахівець, який забезпечуватиме гармонійний і всебічний розвиток особистості дитини, що визначено пріоритетним у Базовому компоненті дошкільної освіти [2].

Проблема підготовки педагогів до супроводу навчальної діяльності вихованців широко висвітлена в працях таких сучасних науковців, як Л. Вітвицька, Ю. Гібадулліна, В. Гульчевська, Н. Дороніна, В. Єрьомін, А. Ніязова, Л. Новосьолова та інші. Сутність тьюторської діяльності, як функції педагога, що здійснює тьюторський супровід дитини, розглядалися в роботах Н. Кічук, Т. Строкової, Н. Борисової, В. Давидова, Л. Дудчик, Т. Ковальнової, А. Тубельського, П. Осипова, Т. Сурніної.

Мета статті – розглянути поняття тьюторство та акцентувати увагу на ролі тьюторського супроводу в організації освітнього процесу.

Поняття «тьюторство», «тьюторський супровід» не є новими для сучасної освіти. Тьюторство як оригінальна філософія освіти та провідний спосіб організації освітньої системи бере початок у середньовічних європейських університетах ХІІ-ХІV століть. У якості особливої педагогічної позиції, а потім і посади, воно оформлюється в найвідоміших найдавніших університетах: спочатку в Оксфорді, трохи пізніше – в Кембриджі.

Тьюторство в сучасній освіті – це педагогічна позиція, яка пов'язана зі спеціальним чином організованою системою освіти. Навчальний процес, режим і характер занять вибудовуються і складаються, виходячи з пізнавальних інтересів, нахилів, здібностей, особливостей сприйняття учнів. Рушійні сили в ньому – це педагог – тьютор і його підопічні. Тьютор супроводжує вихованця в його опануванні способами нової діяльності [1].

Найбільшою мірою функції тьюторів у системі освіти виконують педагоги вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти, що історично зумовлено. Але у зв'язку з динамічним процесом індивідуалізації освіти позиція тьютора стала актуальною для всіх

сфер освіти: дошкільної, шкільної, професійної, вищої, післядипломної, дистанційної. Це дає підстави наголошувати на необхідності навчання тьюторському мистецтву педагогічного супроводу студентів – майбутніх вихователів та вчителів ще на етапі фахової підготовки, оскільки така позиція дасть їм змогу розширити коло своїх професійних, творчих та організаторських можливостей, підвищуватиме педагогічну ініціативу й стане підґрунтям для раціонального використання робочого часу самого педагога і навчального навантаження вихованця.

На сьогоднішній день тьютор займає позицію супровідника процесу освоєння нових знань і нової діяльності; це людина, яка підтримує процес самоосвіти й індивідуального розвитку учнів. У сучасній системі освіти актуальним питанням, перш за

все, є не стільки особистість педагога, який офіційно працює на посаді тьютора, скільки особистість педагога, що володіє тьюторськими компетенціями, тобто володіє технологіями тьюторського супроводу. Головним завданням системи педагогічної освіти є надання допомоги майбутнім вихователям та вчителям і працюючим спеціалістам у формуванні нової професійної ролі, в освоєнні ними технологій тьюторського супроводу та впровадженні цих технологій в практику роботи освітніх установ.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на більш детальне вивчення феномена тьюторства як позиції педагога в системі освіти, а також – на узагальнення і розробку комплексу методів і прийомів навчання тьюторству майбутніх вихователів в процесі фахової підготовки.

Література

1. Беспалова Г. М. Тьюторское сопровождение: организационные формы и образовательные эффекты / Г. М. Беспалова // Директор школы. – 2007. – № 7. – 84 с. 2. Ходакова Н. П. Новая специализация «Новые информационные технологии в детских учреждениях» в рамках специальности 050703 Дошкольная педагогика и психология / Н. П. Ходакова // Сборник материалов Международной научно-практической конференции. Часть 2. – Калуга: Калужский государственный педагогический университет им. К. Э. Циолковского 28-31 мая 2007 года.

УДК [373.5.016:91]:37.014.6

Ю. А. Федорук,

*студентка географічного факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Білоус О. С.*

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ УЧНІВ ІЗ ГЕОГРАФІЇ

У статті розкривається проблема використання нестандартних уроків як засобу підвищення якості знань учнів із географії. Детально розкривається класифікація нестандартних уроків, переваги та недоліки використання їх у загальноосвітніх школах. Виокремлена сукупність умов, дотримання яких буде сприяти підвищенню якості знань учнів.

Ключові слова: нестандартні уроки, традиційні уроки, якість знань, методика викладання географії.

Федорук Ю. Нестандартные уроки как средство повышения качества знаний учеников по географии.

В статье раскрывается проблема использования нестандартных уроков как средства повышения качества знаний учеников по географии. Детально раскрывается классификация нестандартных уроков, преимущества и недостатки использования их в общеобразовательных школах. Выделена совокупность условий, соблюдение которых будет оказывать способствовать повышению качества знаний учеников.

Ключевые слова: нестандартные уроки, традиционные уроки, качество знаний, методика преподавания географии.

Fedoruk Y. Innovative lessons as a means of improving the quality of students' knowledge of geography.

The problem of innovative lessons' using as a means of improving the quality of students' knowledge of geography is discovered in the article. Innovative lessons' classification, advantages and disadvantages of their use in schools are revealed in details. Singled out a set of conditions, compliance which will enhance the quality of students' knowledge.

Key words: innovative lessons, traditional lessons, the quality of knowledge, methods of geography teaching.

В освіті сучасної України відбуваються два антагоністичні процеси: з одного боку, ми

спостерігаємо кризові явища, що пов'язані з недостатніми фінансуванням та інвестиціями,

погіршенням матеріально-технічної та ресурсної бази; з іншого боку, освіта як цілісний організм здатна до саморозвитку, тому позитивним чинником є нарощування її потенціалу. Незважаючи на сучасне забезпечення освітньої галузі, в Україні є велика кількість учителів-ентузіастів, учителів, які люблять свою роботу і чекають якісних змін в освітньому середовищі держави.

Відомо, що Україна стоїть на порозі стратегічних змін в освіті. Модернізувати потрібно не лише навчальні заклади й методи викладання, а й ставлення до освіти, мотивування учнів до здобуття знань, цінність якісної освіти та престижність професії вчителя.

В останні роки у вітчизняній школі проглядається небезпечна тенденція зниження пізнавальної діяльності учнів і падіння мотивації школярів до занять. Багато вчителів, навіть ті, які домагаються досить високої успішності і забезпечують інтенсивне розумовий розвиток і виховання школярів, знаходяться в пошуку нових форм навчання. Прагнення вчителів до новизни й нестандартності дозволяє методично оновити урочні заняття і приносить свої результати: педагоги все ширше використовують нестандартні уроки.

У педагогічній науці можна виділити декілька напрямів у вивченні і розробці проблеми якості знань, умінь і навичок з метою об'єктивної оцінки результатів навчання. У ряді наукових праць якість знань досліджується як головна властивість навчальної підготовки учнів, як інтегральний показник засвоєння змісту навчання (Л. Зоріна). Іншим підходами в розробці проблеми якості знань відрізняються дослідження М. Данилова, Б. Єсіпова, М. Зарецького, Т. Кудрявцева, І. Лернера, М. Скаткіна, С. Шаповаленко та інших. Ці автори прагнуть врахувати й описати якості, за допомогою яких характеризуються окремі сторони цілісного знання учнів.

Мета статті – висвітлення проблеми використання нестандартних уроків як засобу підвищення якості знань учнів з географії в загальноосвітній школі.

Накопичений досвід у вивченні проблеми якості знань дає можливість зробити спробу його системного опису. Повноцінні знання учнів являють собою цілісний об'єкт, який має свою структуру. Відповідно, якості знань учнів, які відображають у собі результати їх навчального пізнання, можна представити як систему з певною структурою, опис якої потребує особливої логіки, викликаного

потребою виявити і оцінити знання учнів.

Якість знань у цілому являє собою складне системне утворення, тому умовно виокремленні групи якостей знань можуть бути представлені і як рівні системи в змісті особистості учнів, і як ступені (рівні) засвоєння, які володіють різними функціями в процесі оволодіння основами наук. Н. Менчинська зазначає, що кожна група якостей, описуючи процес засвоєння знань учнями, у певній мірі характеризує їх навченість (І рівень), розвиненість (ІІ рівень), вихованість (ІІІ рівень) [2].

Із середини 70-х рр. у вітчизняній школі виявилася небезпечна тенденція зниження інтересу школярів до занять. Відчуження учнів від пізнавальної праці педагога намагалися зупинити різними способами.

Пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках – не нова проблема в дидактиці. Проблема методика уроку, шляхів його вдосконалення переймалися багато вчених і вчителів – таких, як А. Алексюк, Ю. Бабанський, Є. Ільїн, М. Махмутов, В. Оніщук, І. Підласий, Д. Тхоржевський, Н. Яковлев та багато інших.

На небезпечну тенденцію зниження інтересу учнів до занять масова практика школи відреагувала нестандартними уроками. Головна мета таких уроків – пробудження й утримання інтересу до навчальної праці. У різних роботах, навчальних посібниках із педагогіки наводиться визначення, класифікація, методика проведення нестандартних уроків в школі.

Нестандартний урок – це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну (невстановлену) структуру. Думки педагогів про нестандартні уроки розходяться: одні вбачають у них прогрес педагогічної думки, правильний крок у напрямку демократизації школи, а інші, навпаки, вважають такі уроки небезпечним порушенням педагогічних принципів, вимушеним відступом педагогів під натиском лінивих учнів, які не бажають і не вміють серйозно працювати [1].

Підсумовуючи різні підходи до класифікації і структури нестандартних уроків, можемо запропонувати класифікацію таких уроків відносно педагогічних технологій навчання, які в основному використовуються в організації і методиці їх проведення. Розподілено всю систему нестандартних уроків на такі групи за педагогічними технологіями: інформаційно-комунікативна технологія, ігрова технологія, дослідницька технологія, інтерактивна технологія, психотренінг.

Переваги нестандартних уроків у порівнянні

з традиційними за структурою уроками в тому, що вони підвищують інтерес учнів до навчання, їх активність у пізнанні й творчості, самостійність пошуків знань, переживання успіху досягнень, ініціативність, можливість індивідуального підходу до учнів, використання інноваційних та інформаційних педагогічних технологій, розвиток культури спілкування, взаємовідповідальності тощо.

Звісно, нестандартні уроки, незвичайні за задумом, організацією, методикою проведення, більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття із суворою структурою і встановленим режимом роботи. Тому практикувати такі уроки слід усім учителям. Але перетворювати нестандартні уроки в головну форму роботи, вводити їх у систему – недоцільно через велику втрату часу, відсутність серйозної пізнавальної праці, невисоку результативність [3].

Отже, виокремо деякі складності й недоліки використання нестандартних уроків: більш затрати часу на підготовку й проведення таких уроків; не всі учні в рівною мірою активні; організаційні труднощі (дисципліна, правила поведінки); ускладнюється система оцінювання, аналізу результатів навчання; забезпечення науково-методичної і матеріально-технічної бази навчання; виокремлення певного місця для таких уроків у навчально-виховному процесі тощо.

Питання активізації навчання учнів ставиться до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Реалізація принципу активності в навчанні має певне значення, тому що навчання і розвиток носять діяльний характер, і від якості навчання як діяльності залежить результат навчання, розвитку і виховання учнів. Вирішення завдання підвищення ефективності навчального процесу вимагає наукового осмислення перевірених практикою умов і засобів активізації учнів.

Підвищення якості знань учнів засобами використання творчих завдань на уроках географії буде протікати ефективніше при дотриманні сукупності дидактичних умов. Однією з умов, що дозволяють вдало використати нетрадиційний урок є правильне

емоційне налаштування особистості на виконання завдань, які передбачає вибраний тип заняття. Доцільно встановити ділову атмосферу на уроці, діловий стиль учителя і учнів, відносин учнів один з одним. Потрібна чуйність учителя, його прагнення допомогти учню дати максимально повну, правильну і самостійну відповідь, підтримку під час подолання перешкоди, пораду при застосуванні знань на практиці [4].

Також важливою умовою є врахування вікових особливостей учнів, що дозволяє підібрати певний тип нестандартного уроку, що дасть позитивний результат і вплине як на якість знань учнів, так і зацікавленість до уроку географії в цілому чи певного її розділу.

Ще однією дидактичною умовою є використання індивідуального підходу в навчанні: наприклад, дуже важливо залучати до розумової праці учнів, які виявляють байдужість до навчання. Для таких невстигаючих учнів слід створити спеціальні ситуації успіху, свідомо підбираючи такі індивідуальні завдання, які вони можуть легко виконати, активно заохочуючи їх перші успіхи. Пережита при цьому радість стимулює учнів на нові зусилля.

Нестандартні форми уроку географії здійснюються при обов'язковій участі всіх учнів, а також реалізуються з неодмінним використанням засобів слухової і зорової наочності. На таких уроках вдається досягнути найрізноманітніших цілей методичного, педагогічного й психологічного характеру.

Отже, можна сказати, що нестандартний урок – органічна комбінація освіти, розвитку й виховання. Нестандартні уроки подобаються учням, тому що вони творчі й незвичайні, а найголовніше – ефективні.

Однак проведене дослідження не є вичерпним у розробці порушеної проблеми. Перспективи подальших пошуків полягають у тому, що сьогодні, як ніколи раніше, необхідні пошуки найбільше результативних шляхів і способів інтенсифікації навчально-виховного процесу загальноосвітніх шкіл, покращення якості знань учнів з усіх загальноосвітніх предметів, зокрема й географії. Із цим ми й пов'язуємо нашу подальшу роботу.

Література

1. Антипова О. У пошуках нестандартного уроку / О. Антипова, Д. Рум'янцева, В. Паламарчук // Радянська школа. – 1991. – № 1. – С. 12-16. 2. Орлов В. В. Знання, умения и навыки учащихся / В. В. Орлов // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 33-38. 3. Підласий І. П. Педагогіка. Новий курс. Книга 1. Загальні основи. Процес навчання / І. П. Підласий. – К. : Академвидав, 2010. – 576 с. 4. Розумовський В. Г. Про якість знань і необхідність реформування школи / В. Г. Розумовський // Педагогіка. – 2008. – № 5. – С. 10-13.

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НА ПІДСТАВІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено коло завдань щодо формування здорового способу життя учнів, подано визначення поняття «здоров'язберігаюча технологія», описано досвід використання технологій здоров'язбереження, які використовуються у Криворізькій педагогічній гімназії.

Ключові слова: здоров'язбереження, здоров'я, інтерактивні технології.

Чаплинская Л. Формирование у учащихся здорового способа жизни на основе здоровьесберегающих и интерактивных технологий.

В статье определен круг заданий по формированию здорового способа жизни учащихся, представлено определение понятия «технология сохранения здоровья», описан опыт использования технологий здоровья, которые используются в Криворожской педагогической гимназии.

Ключевые слова: сохранение здоровья, интерактивные технологии.

Chaplinskaya L. Formation of students' healthy lifestyle with the help of health-saving and interactive technologies.

A range of tasks on the formation of students' healthy lifestyle has been defined, the definition of the notion of «technology of health preservation» has been presented, and the experience of using health technologies which are used in Krivoy Rog Pedagogical Gymnasium has been described.

Key words: health preservation, interactive technologies.

У народі кажуть: «Або ви турбуєтесь про своє здоров'я, або воно потурбує вас». У сучасному суспільстві життя й здоров'я людини визначаються як найвищі людські цінності. Батьків і педагогів сьогодні надзвичайно хвилює питання, як допомогти дітям бути здоровими, сильними, витривалими. Адже, на жаль, несприятливі соціально-економічні умови сучасної України, важка екологічна ситуація, інформаційне перенасичення та інтенсифікація навчального процесу викликають тенденції до погіршення здоров'я дітей і учнівської молоді.

Здоров'я цієї вікової групи особливо важливе, тому що, за оцінкою фахівців, приблизно 75 % хвороб дорослих є наслідком умов життя в дитячі та юнацькі роки. Майже 90 % дітей, учнів, студентів мають відхилення в здоров'ї, а більше 50 % – незадовільну фізичну підготовку.

Головне завдання дорослих полягає в тому, щоб сформувати в українців свідоме ставлення до власного здоров'я. Утвердження загальнолюдських цінностей, збереження здоров'я громадян України є винятково актуальною проблемою сьогодення.

Тому метою своєї діяльності вважаємо збереження й підвищення рівня здоров'я учнів, формування здорового способу життя, готовності до подолання труднощів життя. Мета реалізується через наступні завдання:

– формування культури здорового способу життя учнів як у навчальний, так і позаурочний час;

– виховання потреби й умінь самостійно займатися фізичною культурою і спортом;

– формування особистісно-ціннісного ставлення до здоров'я та усвідомленої потреби в здоровому способі життя.

Науково-теоретична база актуальності проблеми підкріплена нормативно-правовими документами: Законом України «Про освіту», Державним стандартом загальної середньої освіти.

Провідна наукова ідея: впровадження здоров'язберігаючих та інтерактивних інноваційних технологій на уроках з основ здоров'я з метою формування здорового способу життя.

Інноваційна значущість – активність оздоровчої діяльності, здатності до спілкування з валеологічної тематики, уміння розробляти індивідуальну оздоровчу систему й вести здоровий спосіб життя.

Технологія реалізації: здоров'язберігаючі та інтерактивні технології.

Здоров'язберігаюча технологія – це побудова послідовності факторів, що попереджують руйнування здоров'я при одночасному створенні системи сприятливих для здоров'я умов.

Ключовими компетентностями, що сприяють здоров'ю, якими повинні володіти учні для успішної соціалізації, є наступні:

- навички раціонального харчування;
- навички рухової активності та загартування;
- санітарно-гігієнічні навички;
- навички організації режиму праці та відпочинку;
- навички самоконтролю;

- навички мотивації успіху та тренування волі;
- навички управління стресами;
- навички ефективного спілкування;
- навички попередження конфліктів;
- навички співчуття (емпатії);
- навички поведінки в умовах тиску;
- навички співробітництва;
- навички самоусвідомлення та самооцінки;
- визначення життєвих цілей і програм;
- аналіз проблем прийняття рішень.

Зупинимось на технологіях здоров'язбереження, які використовуються у нашій гімназії. Це психологічні технології, наприклад: психогімнастика – допоміжний метод, який спирається на невербальну експресію, передусім на міміку та жести, взагалі на рух. Це дає можливість глибше зазирнути в переживання інших і наблизитися до розуміння цих переживань; прогулянки на природі; емоційний комфорт: куточки настрою, дні радості; сімейне консультування.

Прикладом технології рухової активності, яка використовується в нашій гімназії, є фізкультхвилинки, заняття на тренажерах, пальчикова гімнастика тощо.

Також ми вважаємо, що потрібно формувати культуру здорового способу життя учнів як у навчальний, так і позаурочний час. Серед форм та методів процесу формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, розвиток здібностей дитини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. Разом із учнями ми розробляємо сценарії та проводимо спортивні свята, конкурси, зокрема такі:

- «Від спорту до краси» – спортивно родинне свято для дітей і батьків;
- «Веселі старту» для учнів початкової школи;
- «Козацькі забави» для учнів 5-6 класів;
- огляд-конкурс «На зарядку становись!» для учнів 3-11 класів;
- спортивні змагання, присвячені Дню захисника Вітчизни для юнаків 9-11 класів;
- спортивне свято, присвячене Дню 8 Березня – «Прекрасній половині людства» та інші.

Під час проведення таких заходів в учнів формується ставлення до власного здоров'я як до найвищої соціальної цінності, загальна фізична працездатність, навички співробітництва, ефективного спілкування, відчуття прекрасного в житті, природі, мистецтві; відсутність акцентуацій характеру та шкідливих поведінкових звичок, здатність до саморегуляції, самовиховання.

Інтерактивна форма діяльності учнів на уроці основ здоров'я здійснюється шляхом взаємодії з метою збагачення індивідуального й суспільного досвіду в контексті фізичного і духовного вдосконалення.

На уроках чиню заслін легковажному ставленню до справи, бездумності й недисциплінованості. Учень виявляє свою ініціативу й творчість у справі, творцем якої себе відчуває. У цьому зв'язку ефективними прийомами вважаю використання рольових ігор, роботу в групах. Стимулюють фантазію, творчу уяву та інтелектуальну активність практичні роботи щодо перевірки стану свого здоров'я, рівня фізичної підготовленості тощо.

Уяву, образне мислення, асоціативність та оригінальність думки учні розвивають при підготовці власних проєктів, створенні антиреклам шкідливих звичок. Я часто проводжу уроки з використанням інтерактивних форм. Ідеться про організацію кооперативного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групові. Кожний член групи вносить унікальний вклад у спільні зусилля, а зусилля кожного члена групи потрібні та незамінні для успіху всієї групи. Кооперативне навчання відкриває для учнів можливість співпраці зі своїми однолітками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями більш високих результатів засвоєння знань і формування вмінь.

Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами та методами навчання й може застосовуватися на різних етапах навчання. Також на уроках використовую творчі завдання в групах. Наприкінці уроку я використовую фронтальну форму інтерактивного навчання, що передбачає одночасну спільну роботу учнів усього класу. Наприклад, обговорення проблеми в загальному колі («Мікрофон»), коли надається змога кожному по черзі висловити свою думку чи позицію відносно виконаної роботи.

Спостереження за учнями в процесі інтерактивної форми діяльності на уроках основ здоров'я дозволило визначити такі позитивні ознаки:

- у всіх учнів підвищується рівень свідомої активності під час виконання вправ;
- під час такої форми діяльності власний вклад у колективну справу може внести учень у будь-якому стані здоров'я; означене особливо важливо для тих, хто має психофізичні обмеження;
- подібна форма діяльності учнів дозволяє вчителю визначити рівень авторитета кожного серед своїх однолітків, та у наступному – сприяти його підтримці або підвищенню.

Подальша систематизація педагогічного досвіду, класифікація теоретичних і практичних розробок з означеної проблеми та укладання на цих засадах технологій, технологічних карт сприятиме розвитку педагогічної інноватики з формування культури здоров'я особистості.

Формування у школярів здорового способу життя й стійких здорових звичок, а також

свідомого ставлення до власного здоров'я є найголовнішим соціальним завданням усього шкільного співтовариства, яке в нашій гімназії здійснюється на підставі здоров'язберігаючих та інтерактивних технологій та інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу.

УДК 373.5.016.54

Л. В. Чигрина,
вчитель вищої категорії, вчитель-методист,
Криворізька Центрально-Міська гімназія, м. Кривий Ріг

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ ЗАДАЧ (через відношення мас атомів)

У статті описано методичний досвід автора із розв'язання розрахункових задач з курсу хімії; наведено приклади практичного використання запропонованої методики.

Ключові слова: курс хімії, розрахункові задачі, маса атомів.

Чигрина Л. Нетрадиционные методы решения расчетных задач (через отношение массы атомов).

В статье описан методический опыт автора по решению расчетных задач по курсу химии; приведены примеры практического использования предложенной методики.

Ключевые слова: методическая работа, мастер-класс.

Chyhyryna L. Alternative methods for solving computational tasks (via mass ratio of atoms).

The author's methodological experience of solving computational tasks in the course of Chemistry has been described in the article; examples of practical use of the proposed method have been given.

Key words: course of Chemistry, computational tasks, mass of atoms.

Сама ідея нашого дослідження зародилася досить давно, коли вкрай відповідальна малеча 8 математичного класу поринула в безмежний світ хімічних задач під час підготовки до районного туру Всеукраїнської олімпіади з хімії. Саме тоді перед нами постала проблема: а чи можливо розв'язати будь-яку задачу, що передбачає знання хімічних властивостей речовин і вміння складати рівняння реакції, без цієї самої реакції? Зауважимо, що на той час, згідно з вимогами чинної програми, учні 8 класу вільно оперували лише такими необхідними поняттями, як відносна атомна і відносна молекулярна маси, хімічна формула, валентність, закон збереження маси і масова (атомна) частка елемента. Здавалося б, небагато, але ж... На допомогу прийшла нескладна вправа по визначенню відношень мас атомів в речовині. Цей тип задач не входить до обов'язкового курсу розрахункових задач із хімії для 8 класу, але описаний у підручнику з хімії Фельдмана і Рудзітіса для 9 класу. Користуючись значенням відношення мас, легко встановити формули хімічних речовин, наприклад: *Встановіть формулу оксиду сульфуру, якщо відомо, що відношення мас атомів в молекулі 1:1.*

Розв'язок. Як відомо з періодичної системи, значення $A_r(O) = 16$, а $A_r(S) = 32$. Оскільки до складу молекули не можуть входити частки атомів, а тільки їх цілі, збільшуємо відношення в 32 рази, отримали 32:32, що відповідає 1

атому Сульфуру і 2 атомам Оксигену, отже, шукана формула SO_2 .

А тепер пробуємо розв'язати наступну задачу. *Яка маса сірки вступила в реакцію горіння, якщо відомо, що в результаті реакції утворилося 16 г сульфур (IV) оксиду?*

Як нам уже відомо з теми «валентність», формула сульфур(IV)оксиду SO_2 , значення атомних мас відповідно $A_r(O) = 16$, а $A_r(S) = 32$, відношення мас атомів у молекулі складають 32:32, скорочуємо на 4, отримали 8:8. З цього відношення легко зробити висновок, що на добування 16 г сульфур (IV) оксиду необхідно використати не тільки 8 г сірки, а й 8 г оксигену, що складає 0,25 моль і 5,6 л.

А як часто наші вихованці забувають рівняння реакції взаємодії активних металів із водою, а виявляється, можна й без нього: *Яка маса натрій гідроксиду утвориться при взаємодії 2,3 г натрію з водою?*

Спробуємо розв'язати без рівняння реакції. Відношення мас натрію до гідроксо-групи в натрій гідроксиді становить $Na:OH$ 23:17 = 40, отже, на 2,3 г натрію припадає 1,7 г гідроксо-групи, а їх сума дорівнює 4 г.

Цікаво? Спробуємо далі.

Задача на обчислення атомної маси невідомого металу, що вступає в реакцію горіння:

При спалюванні двовалентного металу масою 3 г утворився його оксид масою 4,2 г. Який це метал?

Відношення мас атомів у будь-якому оксиді двовалентного елемента становить: $R:O = x:16$, а в нашому випадку $m(R) = 3$ г, $m(O) = 4,2 - 3 = 1,2$ г, складаємо пропорцію $x:16 = 3:1,2$ звідки $x = 40$ $Ar = 40$ $R = Ca$.

До речі, слід зазначити, що розв'язувати задачі цього типу через відношення мас набагато простіше, ніж традиційним методом, навіть якщо не вказана валентність металу, наприклад:

При згорянні 3 г металу утворилося 5,67 г його оксиду. Про який метал йде мова?

Маса металу за умовою 3 г, отже маса кисню = $5,67 - 3 = 2,67$; Маси атомів невідомого металу і кисню відносяться як: $X:O = 3:2,67$, відносна атомна маса кисню 16, щоб перейти до цілого значення мас, треба помножити складові в 6 разів, отримаємо 18:16. Як відомо, для металів можливі формули оксидів X_2O , XO , X_2O_3 . Оскільки одновалентного металу з атомною масою 9 і двовалентного з масою 18 не існує, збільшимо відношення в 3 рази, отримуємо 54:48, що відповідає 2 атомам Al і 3 атомам O.

Тепер розв'яжемо задачу на виведення формули речовини.

Задача 1. Згідно з даними хімічного аналізу, в 17 г сполуки алюмінію з киснем міститься 9 г алюмінію. Вивести найпростішу формулу цієї сполуки

За умовою задачі $m(Al) = 9$ г, тоді $m(O) = 17 - 9 = 8$ г,

Відношення мас атомів у молекулі Al_xO_y складає: 9:8. Значення відносних атомних мас становлять $Ar(Al) = 27$; $Ar(O) = 16$.

Перейдемо до цілого значення маси алюмінію, для чого збільшимо відношення в 3 рази, отримали 27:24, але число 24 відповідає 1,5 атома Оксигену, збільшимо ще в 2 рази – 54:48, отже, потрібна формула Al_2O_3 .

Задача 2. У 66 г оксиду міститься 18 г C і 48 г O. Встановіть формулу.

Через відношення мас це просто: $C:O = 18:48 = 3:8$, перейдемо до цілого значення мас карбону і оксигену, помноживши на 4, отримали відношення 12:32, що відповідає формулі CO_2 .

Задача 3. Хімічний аналіз показав, що 120 г зразка сполуки містить 96 г Cu і 24 г O. Яка формула цієї сполуки?

За умовою $Cu:O = 96:24 = 4:1$, перейдемо до цілого значення мас купруму, отримаємо відношення 64:16, що відповідає формулі CuO .

Спробуємо розв'язати задачу на домішки?

Яку масу негашеного вапна можна отримати з 500 т вапняку, масова частка домішок у якому складає 20 %?

Спочатку визначимо масу чистої речовини: $m(CaCO_3) = 500$ т $(1 - 0,2) = 400$ т.

Відношення мас оксидів у вапняку становить $CaO:CO_2 = 56:44 = 100$, отже, на 400 т співвідношення буде в чотири рази більшим, 224:176, маса кальцій оксиду визначена. Відповідь: 224 т.

Задача по рівнянню реакції, якщо одна з речовин дана в надлишку:

Яка маса води утвориться, якщо в реакцію горіння вступає по 4 г водню і кисню?

Відношення мас водню і кисню в молекулі води складають 2:16, або 1:8, отже, очевидно, що водень взяли в надлишку, тому що для 4 г кисню водню необхідно 0,5 г. Сума мас атомів у цьому випадку складає 4,5 г, отже, маса води, що утвориться в реакції буде 4,5 г.

У реакцію вступає одночасно декілька речовин:

Суміш, що складалася з 3 г магнію і 5 г кальцію, нагріли з надлишком сірки. Обчисліть масу отриманої суміші сульфідів.

Відношення мас атомів у магній сульфіді $Mg:S = 24:32 = 3:4 = 7$; відповідно в кальцій сульфіді це відношення складає $Zn:S = 40:32 = 5:8 = 13$.

$m_{\text{суміші}} = m_1 + m_2 = 7 + 13 = 20$ г.

Задача за рівнянням хімічної реакції між розчином солі і металом (пластинка).

Задача 1. У розчин мідного купоросу занурили залізну пластинку. Яка маса міді виділилася на пластинці, якщо її маса збільшилася на 2 г?

Відношення мас металів складають $Fe:Cu = 56:64 = 7:8$, отже різниця маси складає 1, тобто при збільшенні маси на 2 г відношення мас складає $Fe:Cu = 14:16$. Відповідь: на пластинці виділилось 16 г міді. Не вірите? Перевірте.

Задача 2. При зануренні в розчин мідного купоросу кадмієвої пластинки її маса зменшилася на 0,6 г. Обчисліть масу кадмію, що перейшов у розчин.

$Cu:Zn = 64:112 = 4:7$; зменшення маси відповідно складає 3, отже, для досягнення даних умови задачі числа відношення необхідно помножити на 0,2, отримаємо $Cu:Zn = 0,8:1,4$, тобто у розчин перейшло 1,4 г кадмію.

Далеко позаду залишилася перемоги в міському турі олімпіади; обсяг отриманих знань дозволяє розв'язувати ускладнені й комбіновані задачі, використовуючи знання хімічних властивостей речовин, але бажання порівнювати і зіставляти при обчисленнях залишилося, і саме це порівняння й стало метою нашого дослідження. Отже нами проаналізовано й розв'язано більше 150 задач різних типів, учениця 10 класу гімназії Марія Бабенко успішно захистила наукову роботу з вищезазначеної теми на засіданні секції хімії

наукового товариства Дніпропетровського відділення МАН України і протягом року отримувала іменну стипендію.

Звісно ми не пропонуємо змінити класичну методику розв'язування розрахункових задач,

але ми вважаємо, що більшість задач курсу хімії можна розв'язати й через відношення мас, тим більше що в завданнях ЗНО 2011 р. у III рівні наведено саме таку задачу.

УДК [373.5.016:57]:37.015.31

Ю. О. Малайчук,
*студентка природничого факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Іванова В. В.*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

У статті розглянуто проблему розвитку творчих здібностей учнів на уроках біології. Автор статті приходить до висновку, що завдання сучасної школи полягає в тому, щоб навчання зробити творчим процесом, що в свою чергу, стимулює розвиток творчих здібностей учнів. Ці два процеси тісно пов'язані між собою й взаємообумовлені, оскільки творча особистість учня одне з пріоритетних стратегічних завдань реформування освіти в нашій країні.

Ключові слова: творчість, творча особистість, педагогічна творчість, творчі здібності, творчий стиль діяльності, розвиток творчих здібностей на уроках біології.

Малайчук Ю. Развитие творческих способностей учеников на уроках биологии.

В статье рассматривается проблема развития творческих способностей учащихся на уроках биологии. Автор статьи приходит к выводу, что задача современной школы состоит в том, чтобы обучение сделать творческим процессом, что в свою очередь, стимулирует развитие творческих способностей учащихся. Эти два процесса тесно связаны и взаимообусловлены между собой, поскольку творческая личность ученика одно из приоритетных и стратегических задач реформирования образования в нашей стране.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, педагогическое творчество, творческие способности, творческий стиль деятельности, развитие творческих способностей на уроках биологии.

Malaychuk Y. The development of the creative abilities of students at the biology classes.

The article reviewed the problem of the development of creative abilities of students at the biology classes. The author of the article came to the conclusion that the task of modern school is making education a creative process that in its turn stimulates the development of pupils' creative abilities. These two processes are closely related and interdependent, as the pupil's creative personality is one of the prioritized strategic tasks of renewal of education in our country.

Key words: creativity, creative personality, pedagogical creativity, creative abilities, creative style of activity, the development of creative abilities of students at the biology classes.

Складні завдання, що стоять перед системою освіти України, актуалізують проблему підготовки творчо активної особистості школяра. Сьогодення потребує від учня не тільки певних знань, умінь та навичок, а, що важливіше, вміння самостійно здобувати й використовувати на практиці нові знання, вміння співпрацювати, спілкуватися, адаптуватися до нових обставин, знаходити шляхи вирішення життєвих проблем.

Проблема людських здібностей завжди і всюди викликала непідробний інтерес, але якщо раніше вона не виходила за рамки допитливості, то тепер переростає у велику соціальну проблему. Саме сучасна загальноосвітня школа на всіх її ступенях – від початкової до вищої – має готувати активних людей, здатних розв'язувати нестандартні життєві ситуації, самостійно мислити і приймати рішення, тобто людей творчих, здібних. Виховання освіченої, творчої особистості – одне з пріоритетних стратегічних завдань реформування освіти в нашій країні.

Сьогодні очевидно, що розв'язання головної задачі загальноосвітніх шкіл – створення оптимальних умов для розкриття і розвитку творчості, здібностей і талантів учнів – значною мірою залежить від вміння вчителя цілеспрямовано організовувати і керувати творчою діяльністю учнів.

Зовсім не випадково в сучасній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) в якості стратегічних завдань висунуті такі «...формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, здатної працювати в колективі, нестандартно вирішувати поставленні перед нею задачі» [1, с. 4].

Мета статті полягає у розкритті особливостей ефективного розвитку творчих здібностей учнів в навчальному процесі сучасної школи.

Педагогів та психологів завжди хвилювали вчення про людину як творчу особистість, її творчі здібності. Особливо відмітимо наукові праці в галузі філософії творчості Платона, Архімеда, Геракліта, Сократа. Роботи в галузі

психології творчості М. Арноудова, В. Бехтерева, А. Луки, С. Рубінштейна, О. Тихомирова. Дослідження творчих здібностей хвилювало Д. Богоявленського, Я. Теплова. Особливу увагу привертають фундаментальні праці Д. Богоявленського, Ф. Гоноболіна, З. Калмикової, Н. Менчинської, Л. Штабової, І. Якиманської, які присвячені проблемі формування творчих здібностей.

Творчу навчальну діяльність учнів ми визначаємо як вид продуктивної навчально-пізнавальної діяльності школярів на основі розвитку творчих здібностей, що забезпечує самореалізацію учнів. Таке навчання передбачає творче здобуття знань, набуття вмінь і навичок та їх застосування, а саме: самостійне використання школярами набутих якостей у нових ситуаціях – комбінування, перетворення відомих раніше способів діяльності, визначення нової проблеми; генерування нових ідей; обґрунтування думок, доведення їх істинності.

Аналіз стану проблеми в практиці роботи сучасної школи дозволяє зробити висновок про те, що навчально-виховний процес недостатньо спрямований на формування творчої активності учнів та реалізацію в ході навчання різних шляхів розвитку їх творчих здібностей.

Розвиток творчих здібностей школярів здійснюється при використанні різних форм та методів організації навчальної діяльності, орієнтованої на кожного конкретного учня; наданні можливості на уроці кожному учню виявити ініціативу, самостійність у роботі, створення атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу; стимулюванні школярів до висловлювань, виконання різних творчих завдань без страху помилитися, дати неправильну відповідь; підтримка вчителем кожного учня в його бажанні аналізувати свою роботу та роботу інших на уроці.

Біологія завжди вважалася і вважається одним з найцікавіших навчальних предметів, але не можна переоцінити її особливу роль у розвитку творчих здібностей учнів. Тому й виникає нагальна потреба максимально використовувати можливості навчання біології з метою розвитку творчих здібностей учнів.

З метою розвитку творчих здібностей учнів при вивченні біології доцільно використовувати дослідницький метод навчання, який полягає у самостійному вирішенні учнями заданої проблеми. Оскільки творчі здібності розвиваються під час самостійної проблемно-пошукової діяльності,

то відповідно запропонований навчальний матеріал повинен містити у прихованому вигляді ряд цікавих проблем. Наприклад, у добірці експериментальних задач та спостережень, кожна окремо взята задача може не виступати як проблемна, але в сукупності з іншими задачами дає можливість знаходити нові прийоми розв'язання, ставить перед учнем завдання, в ході розв'язання яких він відкриває для себе окремі або загальні закономірності. Тобто дослідницький метод навчання здійснюється на основі самостійного розв'язання завдань творчого характеру. При чому важливим є не результат, а сам процес міркування учня. Таким чином, формування творчих здібностей учнів досягається рішенням поставленої проблеми, що дозволяє розвивати критичне мислення, вміння обґрунтовувати свою позицію і спосіб вирішення поставленої навчальної проблеми [2, с. 140-142].

Робота з розвитку творчих здібностей це справа не одного дня, тижня, а результат наполегливої праці протягом всього шкільного терміну навчання. Творчі здібності – це не тільки здатність розв'язувати творчу задачу, а й здатність побачити, знайти проблему.

Значну увагу в ході навчально-виховного процесу слід звертати увагу на розвиток розумової діяльності школярів. Адже творча розумова діяльність – вища форма його активної самостійної навчальної діяльності. Розумові здібності розвиваються в процесі оволодіння знаннями. Виховувати у дітей вміння розуміти предмети і явища об'єктивної дійсності – це означає озброювати їх раціональними прийомами мислення, вчити доводити свої думки, висновки, застосовувати і перевіряти їх на практиці.

Рівень розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання переважно залежать від рівня сформованості знань, зацікавлення навчальним предметом, можливості подальшого творчого застосування набутих умінь і навичок. Розвиток творчих здібностей буде ефективним, якщо в організації творчої діяльності врахована сукупність взаємопов'язаних чинників, до яких належить наявність системи творчих індивідуальних завдань, що відповідає особливостям предмета та враховує вікові особливості учнів.

У подальших дослідженнях ми маємо намір визначити та схарактеризувати умови, які сприяють удосконаленню розвитку творчих здібностей учнів на уроках біології.

Література

1. **Державна** національна програма «Освіта» / Україна ХХІ ст. – К., 1994. – 16 с.
2. **Зверев И. Д.** Общая методика преподавания биологии : [пособие для учителя] / И. Д. Зверев, А. Н. Мягкова. – М. : Просвещение. – 1985. – 191 с.

РОЗДІЛ 2
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

УДК [378.016:517]:004

І. А. Волощук,
канд. пед наук, старший викладач кафедри педагогіки,
Р. Ю. Шпонька,
студент фізико-математичного факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг

**ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ УЧНІВ**

У статті розкрито поняття «інформаційно-комунікаційні технології навчання», «просторова уява», а також наведено шляхи впровадження у процес вивчення шкільного курсу геометрії системи комп'ютерної математики GeoGebra з метою формування і розвитку в учнів просторової уяви.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології навчання, просторова уява.

Волощук І., Шпонька Р. Использование ИКТ на уроках математики как способ развития пространственного воображения учеников.

В статье раскрыто понятия «информационно-коммуникационные технологии обучения», «пространственное воображение», а также приведены пути внедрения в процесс изучения школьного курса геометрии системы компьютерной математики GeoGebra с целью формирования и развития у учеников пространственного воображения.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии обучения, пространственное воображение.

Voloshchuk I, Shponka R. The use of ICT in math lessons as a way to develop the students' spatial imagination.

In the article is exposed concepts «ICT of learning», «spatial imagination», and are described ways to engage in the process of studying of a school course of geometry of a computer mathematics system GeoGebra for the purpose of formation and development of students spatial imagination.

Key words: information and communication learning technologies, spatial imagination.

Формування просторових уявлень та уяви учнів – одна з найважливіших і найскладніших психолого-педагогічних проблем. Актуальність проблеми розвитку просторової уяви школярів зумовлена життєвою необхідністю абстрактного і просторового мислення, адже вільне оперування просторовими образами є тим фундаментальним умінням, яке об'єднує різні види навчальної і трудової діяльності.

На тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій, тотальної комп'ютеризації суспільства й проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у сучасну школу постає також і питання про підвищення ефективності навчального процесу, розвиток творчих задатків, формування алгоритмічної та інформаційної культури та просторової уяви засобами роботи з комп'ютером.

Педагоги сучасності вважають залучення в систему освіти інформаційних технологій, які поєднують традиційні форми навчання з роботою в комп'ютеризованому середовищі, одним із можливих варіантів втілення в життя принципу наочності. Широкое впровадження в

навчальний процес комп'ютерної підтримки навчально-пізнавальної діяльності дає можливість розширити й поглибити теоретичну базу знань, надати результатам навчання практичної значущості, розкрити творчий потенціал учнів, дати поштовх до самостійної навчальної діяльності дослідницького характеру.

Очевидно, що серед шкільних предметів найбільше можливостей для розвитку просторової уяви має математика. Якщо об'єднати проблему формування просторової уяви учнів на уроках математики з проблемою використання ІКТ у навчальному процесі, можна досягти часткового вирішення і тієї, й іншої.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичний аналіз літератури показав, що проблема формування просторових уявлень, уяви та мислення вивчена більш повно й ґрунтовно, ніж питання щодо ефективності використання на уроках математики інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Проблему розвитку просторової уяви в різні часові періоди досліджували такі вчені як Б. Ананьєв, Т. Бауер, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, В. Моляко, Ж. Піаже, Л. Рубінштейн, І. Якиманська. Комплекс питань, пов'язаних із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні та проблемою формування інформаційної культури, досить повно розглянуто в працях М. Жалдака, Н. Морзе, С. Ракова, Є. Вінниченка, Т. Крамаренко.

Мета статті полягає в окресленні можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення математики в школі з метою розвитку просторової уяви учнів.

Сучасні інформаційні технології – це сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для забезпечення ефективної діяльності людей у різноманітних виробничих і невиробничих процесах. Інформаційно-комунікаційні технології навчання, включаючи комп'ютер як засіб управління навчальною діяльністю, є сукупністю комп'ютерно-орієнтованих методів, засобів та організаційних форм навчання. Поряд із терміном «інформаційно-комунікаційні технології» використовують термін «комп'ютерно-орієнтовані технології навчання» [2, с. 21].

Переважає більшість дослідників вважають, що використання ІКТ у навчальному процесі сприяє підвищенню інтересу учнів до отримання знань, індивідуалізації в процесі навчання, активізації процесу навчання, зокрема через інтенсифікацію подачі матеріалу з використанням ІКТ, формуванню вмінь і навичок різноманітної творчої діяльності, оволодінню навичками оперативного прийняття рішень у складних життєвих ситуаціях.

Ю. Машбиць серед найбільш плідних застосувань комп'ютера виокремлює значні можливості в реалізації проблемного навчання, формування творчого мислення школярів, готовності їх до творчої праці [3].

М. Жалдак акцентує увагу на тому, що ІКТ мають не тільки виконувати роль підтримки вивчення певного навчального матеріалу, але й сприяти всебічному та гармонійному розвитку особистості учнів [1].

Упровадження в навчальний процес нових інформаційних технологій потребує переосмислення традиційної системи навчання, її змісту, форм і методів організації,

залишаючи при цьому незмінними цілі навчання.

ІКТ – сучасний засіб навчання, що має значний педагогічний потенціал і може використовуватися на уроках математики як засіб формування просторових уявлень та уяви учнів.

Просторову уяву слід розуміти як вид розумової діяльності, що забезпечує оперування просторовими образами й розв'язання практичних задач. Знання про форму, положення, розмір, напрям та інші просторові співвідношення між об'єктами навколишнього світу складають комплекс просторових знань. Процес формування просторових уявлень переходить у процес формування просторової уяви, а потім – у процес розвитку просторового мислення. У процесі формування просторової уяви та мислення провідна роль належить прийомам мислення, а також відомим розумовим операціям (порівняння, аналіз, узагальнення тощо).

У практиці викладання математики набуває популярності GeoGebra – вільно поширюване динамічне геометричне середовище, яке дає можливість створювати «живі креслення» планіметричних і просторових геометричних об'єктів, розв'язувати задачі на побудову. Крім того, програма дає широкі можливості роботи з функціями (побудова графіків та обчислення коренів, екстремумів, інтегралів). У зв'язку з перевагами окресленого програмного засобу та зручністю використання його доцільно використовувати на уроках геометрії. Це сприятиме засвоєнню учнями складного просторового, абстрактного матеріалу та виробленню в них графічної культури. Зокрема, під час вивчення шкільного курсу стереометрії дуже важливо не забувати про комп'ютерну підтримку уроків.

Можливі такі шляхи залучення програмного засобу в навчальний процес:

– GeoGebra як потужний інструмент створення наочних матеріалів: учитель може заздалегідь підготувати електронні динамічні моделі просторових фігур і використовувати їх під час викладання теоретичного матеріалу на уроці (малюнки для доведення теорем і розв'язування задач, які можна використати навіть для перевірки правильності числових відповідей, оскільки програма дає можливість знаходити площу плоских фігур, кути між прямими та відрізками, відстань між фігурами тощо);

– GeoGebra як основа проведення гуртків і факультативів у форматі лабораторних занять у комп'ютерному класі (можна запропонувати учням більш глибоко, ніж того передбачає програма, розглянути планіметричні задачі на побудову та задачі, що вимагають побудови перерізів многогранників): паралельне

розв'язування геометричних задач «вручну» та на комп'ютері розвине в учнів алгоритмічне та логічне мислення, допоможе усвідомити «красу математики»;

– GeoGebra у дослідницькій роботі школярів

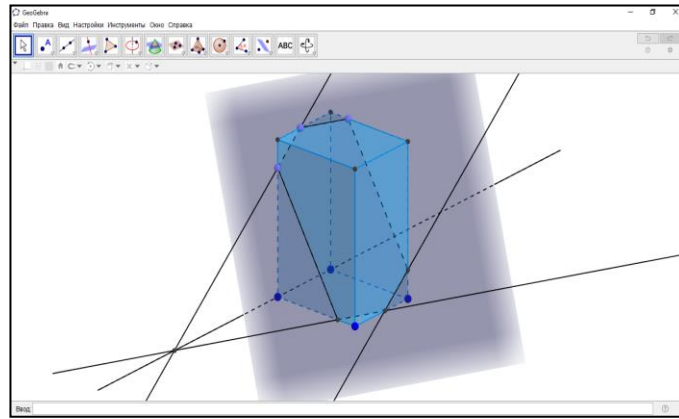

Рис. 1. Приклад динамічної моделі до задачі, виконаної в GeoGebra

Отже, використання ІКТ на уроках математики – один із можливих засобів формування просторових уявлень та уяви. У

навчальному процесі комп'ютер можна використовувати як інструмент наочності і як навчальне середовище.

Література

1. Жалдак М. І. Комп'ютер на уроках математики : [посібник для вчителів] / М. І. Жалдак. – Київ : Техніка, 1997. – 304 с. 2. Крамаренко Т. Г. Уроки математики з комп'ютером : [посібник для вчителів і студентів] / Т. Г. Крамаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 272 с. 3. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения : проблемы и перспективы / Е. И. Машбиц. – Москва : Знание, 1986. – 80 с.

УДК [378.016:517]:004

Г. І. Іванова,
аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Статтю присвячено розгляду сутності інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні математики у вищих навчальних закладах. Запропоновано навчальні презентації як один із напрямів використання інформаційно-комунікаційних технологій. З'ясовано види навчальних презентацій.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, навчальна презентація, викладання математики у вищих навчальних закладах.

Иванова Г. Использование информационно-коммуникационных технологий при обучении высшей математике.

Статья посвящена рассмотрению сущности информационно-коммуникационных технологий при преподавании математики в высших учебных заведениях. Предложены учебные презентации как одно из направлений использования информационно-коммуникационных технологий. Выяснены виды учебных презентаций.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, учебная презентация, преподавание математики в высших учебных заведениях.

Ivanova G. Use of information and communication technologies when higher mathematics' teaching process.

The article considers the essence of information and communication technologies in teaching mathematics in higher institution. The educational presentations are offered as one of the areas of information and communication technologies.

The types of training presentations are founded.

Key words: information and communication technologies, training presentation, teaching mathematics in higher educational institutions.

Відповідно до чинного Державного стандарту, вища математика є нормативною дисципліною при підготовці майбутніх спеціалістів у галузі техніки, виробництва, інформаційних технологій та економіки. Її вивчення сприяє інтелектуальному розвитку, формуванню наукового світогляду, надає систематизовані знання з фундаментальних методів математичного моделювання й дослідження різних процесів, що є необхідним для конкурентоспроможного спеціаліста в сучасних умовах. Крім того, математика закладає фундамент для вивчення спеціальних предметів, що відповідають напряму підготовки.

Однак перехід до кредитно-модульної системи навчання зумовив значні зміни у співвідношенні між аудиторною та самостійною роботою студентів. Отже, студентам доводиться опрацьовувати великий обсяг навчального матеріалу, здобувати необхідні знання, уміння й навички щодо розв'язування значної кількості математичних задач. Але, потрапляючи до реального середовища, дуже часто студенти не можуть застосувати отримані знання під час розв'язання професійних задач.

Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми, а також підвищення якості навчання математичних дисциплін, активізації навчально-пізнавальної діяльності, збільшення ролі самостійної роботи студентів вищого навчального закладу, розкриття їх творчого потенціалу є впровадження в практику викладання інформаційно-комунікаційних технологій, поєднання комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання з традиційними. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні вищої математики відкриє перспективи щодо поглиблення теоретичної бази знань, диференціації навчання відповідно до індивідуальних можливостей студентів, розкриття творчого потенціалу з урахуванням їхніх уподобань.

Проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі присвячені праці А. Єршова, М. Бурди, М. Жалдака, Е. Кузнецова, О. Кузнецова, В. Монахова. Аналіз досвіду науковців дозволив зробити висновок, що досягнення якісно нового рівня в підготовці фахівців неможливе без запровадження сучасних

інформаційних технологій, відходу від застарілих технологій навчання.

Метою статті є окреслення особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання математичних дисциплін на прикладі застосування навчальних презентацій.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, засобів та прийомів, що використовуються для пошуку, зберігання, опрацювання та передавання різноманітних даних, які є необхідними для підвищення ефективності різних видів діяльності [2, с. 7].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення математичних дисциплін дає можливість задіяти майже всі органи чуття студентів, поєднуючи текст, графіку, рисунки, діаграми, аудіо- та відеозаписи. Доведено, що використання інформаційно-комунікаційних технологій підвищує рівень запам'ятовування через одночасне використання різного типу даних на 30-40 % [3, с. 254].

Одним із найпопулярніших напрямів використання інформаційно-комунікаційних технологій є навчальні презентації, що є прикладом сукупності різних способів подання інформації. Їх використання покращує сприйняття студентами навчального матеріалу, викликає ентузіазм, створює додаткову мотивацію для відвідування занять.

Виділяють три види навчальних презентацій:

- презентації за сценарієм (дають змогу, залежно від аудиторії, коригувати послідовність подачі матеріалу);
- інтерактивні (навчальний матеріал призначений для самостійного опанування);
- автоматичні (відеосупровід) [1, с. 22-23].

Навчальні презентації при викладанні вищої математики можна використати для перевірки самостійних робіт за допомогою подачі розв'язків на слайд, пояснити нову тему, провести тестування, продемонструвати креслення, портрети математиків, ілюстрації практичного застосування теоретичного матеріалу тощо.

Ефективне використання навчальних презентацій при вивченні вищої математики можливе за умови дотримання таких положень:

- слайди повинні містити лише основний теоретичний матеріал навчальної теми (основні визначення, правила, теореми, формули,

геометричні фігури та інші об'єкти, що відображають сутність досліджуваних явищ);

– кількість слайдів повинна бути від 20 до 25;

– не варто перевантажувати слайди різноманітними спецефектами, оскільки увага студентів буде зосереджена на них, а не на інформаційній насиченості презентації;

– забарвлення презентації повинно бути правильним, щоб слайд можна було читати без

докладання надмірних зусиль;

– малюнки за розміром повинні бути менше, ніж $\frac{1}{4}$ частини слайду презентації [2, с. 29].

Отже, застосування інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні математики у вищих навчальних закладах є одним із найбільш перспективніших засобів удосконалення методичної системи навчання математичних дисциплін.

Література

1. Майборода Л. А. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності педагога професійного навчання (на прикладі професій галузі зв'язку) : [методичні рекомендації] / Л. А. Майборода. – К. : ФО-П Поліщук О.В., 2012. – 104 с. 2. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей : [монографія] / О. В. Співаковський. – Херсон : Айлант, 2003. – 250 с. 3. Юрій Р. Ф. Навчання теорії ймовірностей студентів фармацевтичних факультетів медичних університетів: застосування інформаційно-комунікаційних технологій / Р. Ф. Юрій // Освітнологічний дискурс – 2015. – № 1(9). – С. 250-258.

УДК [373.5.016:51]:159.955

О. В. Левченко,

вчитель початкових класів,

Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 26, м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ – ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто окремі аспекти формування ключових компетенцій учнів засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Пропонується тренажер з української мови, підготовлений відповідно до чинної програми МОН України для учнів початкової школи, робота з яким сприятиме засвоєнню учнями в ігровій формі основних граматичних понять, оволодінню основними мовними уміннями і навичками.

Ключові слова: предметні компетенції, інформаційно-комунікаційні технології навчання, електронний посібник-тренажер з української мови.

Левченко О. Использование ИКТ как средство формирования предметных компетенций на уроках украинского языка в начальной школе.

В статье рассмотрены отдельные аспекты формирования ключевых компетенций учащихся средствами информационно-коммуникационных технологий обучения. Предлагается тренажер по украинскому языку, подготовленный в соответствии с действующей программой МОН Украины для учеников начальной школы, работа с которым будет способствовать усвоению учениками в игровой форме основных грамматических понятий, овладению основными языковыми понятиями и умениями.

Ключевые слова: предметные компетенции, информационно-коммуникационные технологии обучения, электронное пособие-тренажер по украинскому языку.

Levchenko O. The use of ict as a means of formation of subject competences at lessons of the ukrainian language in elementary school.

The article considers some aspects of formation of key competences of pupils by means of information and communication technology training. The proposed simulator with the Ukrainian language, prepared in accordance with the existing program MES for elementary school students, which will contribute to learning in a playful form of basic grammatical concepts, the mastery of basic language skills.

Key words: subject competence, information and communications technology training, electronic benefit simulator with the Ukrainian language.

Сучасне життя висунуло суспільний запит щодо виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі та нестандартні рішення. Основним завданням учителя на сьогоднішньому етапі є

забезпечення виходу кожного учня на рівень базової освіти, розвиток його пізнавальної і творчої активності, формування предметних і самоосвітніх компетенцій.

Формування життєво необхідних компетенцій особистості є цілеспрямованим

прцесом. Функції вчителя суттєво змінюються: на перший план виходить уміння організувати самостійну пошукову діяльність учнів з метою розвитку мотивації й соціальних навичок. Сучасний педагог мусить уникати переважаючого вербального типу навчання, найбільш орієнтуючись на активні й інтерактивні методи, технології навчання, що базуються на компетентнісному підході.

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін. Основна мета цього курсу полягає у формуванні ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється в здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань [3, с. 2].

У процесі початкового навчання української мови постійно проводиться робота над формуванням компетентності уміння вчитися. Важливо навчити молодших школярів організовувати свою навчальну діяльність, сформувати в них почуття відповідальності за виконване завдання, готовність самостійно працювати з новим, доступним за складністю навчальним матеріалом, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обґрунтовувати її [3, с. 2].

На думку Е. Когана, «формування компетенцій – це не зміна змісту, а зміна технології навчання». Тому впровадження нових інформаційних технологій – це один із засобів реалізації компетентнісного підходу в навчанні. Інформаційні технології дозволяють змінити організацію процесу навчання учнів, формуючи в них системне мислення.

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя людини, вони перестали бути окремою обмеженою сферою економіки й бізнесу. Сьогодні вони виступають об'єднуючою основою для побудови світового інформаційного співтовариства, активно впливають на визначення вектора світового прогресу.

Технологія – це наука про способи розв'язання задач людства за допомогою технічних засобів. *Педагогічна технологія* – це науково обґрунтована педагогічна система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, націлених на розв'язання проміжних цілей,

наперед визначений кінцевий результат. Будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає отримання й перетворення інформації. Більш вдалим терміном для технологій навчання, що використовують комп'ютер, є комп'ютерна технологія.

Комп'ютерні (нові інформаційні) технології навчання – це процес підготовки й передачі інформації, засобом здійснення яких є комп'ютер. Отже, *інформаційно-комунікаційна технологія навчання (ІКТ)* – це сукупність педагогічних методів і технічних засобів, направлених на реалізацію навчальної мети шляхом використання інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж, що максимально забезпечує ефективність навчального процесу. Інформаційні технології стають потужним багатофункціональним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури [3, с. 7-9].

Питання формування комп'ютерної грамотності, інформаційної культури всіх учасників освітнього процесу, перспективи та проблеми застосування мультимедійних засобів навчання розглядають Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Захарова, О. Шиман. Психолого-педагогічними аспектами використання інформаційних технологій у навчальному процесі присвячені праці Ю. Машбиця, В. Рубцова, Н. Тализіної.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології все більше входять у наше життя. Загальноосвітні навчальні заклади не можуть залишатися осторонь цього. Нині, коли говорять про використання ІКТ у навчально-виховному процесі, мають на увазі не лише інформатику, а й інші предмети, підвищувати ефективність викладання яких можна з їх допомогою.

Головне завдання вчителя початкових класів, на нашу думку, – навчити дитину вчитися, самостійно здобувати знання. Помиляються ті вчителі, які вважають, що в XXI столітті можна навчити дитину вчитися і закріпити знання лише за допомогою класної дошки і крейди. «Учитель – це людина, яка навчається все життя». Тому важливим критерієм успішності роботи вчителя стає його самоосвіта, метою якої є оволодіння новими різноманітними методами і формами викладання [1, с. 10]. «Застосування в школі різних форм активної роботи сприятиме повному оновленню шкільної

атмосфери. Це дасть дитині можливість пристосуватись до життя, а школа стане для неї домівною, замість того, щоб залишатися лише місцем, де дитина продовжувала б вчити сухі уроки, які віддалено стосуються того, що може знадобитись їй на життєвому шляху» [1, с. 60]. Якщо дитина в сім'ї користується телевізором, DVD, комп'ютером, а, прийшовши до школи, бачить лише вчителя, нерухому дошку і таблицю, то інтерес до навчання зникне з перших же днів.

Так чому ж інтерес дитини до комп'ютера не використати в навчальному процесі? Розв'яжеш правильно всі приклади – відкриєш картинку, вставиш правильно всі букви – твій улюблений казковий герой дійде до своєї мети. Застосування комп'ютерних технологій дозволяє поєднати ігрову і навчальну діяльність. І не тільки. Використання ІКТ на уроках у початковій школі дозволяють активізувати пізнавальні інтереси учнів, контролювати діяльність кожного, вивчати новий матеріал, закріплювати, виконувати практичну роботу, що включає різні види вправ, поглиблювати знання, проводити контроль. Учні працюють із задоволенням на будь-якому етапі уроку, і це підтримує інтерес до предмета.

Уроки з використанням ІКТ особливо актуальні в початковій школі. К. Ушинський зазначав, що «дитяча природа потребує наочності. Учить дитину п'яти невідомих їй слів, і вона буде довго і марно мучитися над ними; але проасоціюйте з малюнками двадцять таких слів – і дитина одразу засвоїть їх».

Учні 1-4 класів мають наочно-образне мислення, тому дуже важливо будувати навчання, застосовуючи якомога більше якісного ілюстративного матеріалу, залучаючи в процес сприйняття нового не тільки зір, але і слух, емоції, уяву. І тут доречні яскравість і цікавість комп'ютерних слайдів, анімації.

Використання ІКТ на різних уроках у початковій школі дозволяє перейти від пояснювально-ілюстративного засобу навчання до діяльнісного, при якому дитина стає активним суб'єктом навчальної діяльності. Це сприяє свідомому засвоєнню знань учнями. У цікавій, динамічній, ігровій формі учні молодших класів опановують комп'ютерні засоби та одночасно вдосконалюють свої знання з певних навчальних предметів, розвивають пам'ять, просторову уяву, логічне мислення, творчі здібності. Але слід пам'ятати, що презентації – це лише інструмент (один із багатьох інших інструментів вчителя на уроці), а тому недоцільно презентацію робити

важливішою за урок, штучно «підганяти» весь урок під презентацію.

Структура уроку при цьому не повинна принципово змінюватися. В уроці із презентацією, як і в будь-якому іншому, мають бути наявні всі основні етапи, змінюватися може лише їх тривалість. Презентації використовують на різних етапах уроку: актуалізації знань, перевірки домашнього завдання, ознайомлення з новим матеріалом, закріплення, узагальнення та систематизації знань. Досвідчені вчителі, які вже звикли до використання презентацій, впевнилися, що на таких уроках доцільно збільшити час на проведення етапу мотивації, адже завдяки презентації можна збільшити його пізнавальне навантаження. А, як відомо, правильно мотивовані учні легше й з більшою охотою здобувають знання, прагнуть до творчої діяльності.

Створювати електронний дидактичний матеріал необхідно, виходячи з потреб навчання конкретної теми, так, щоб він гармонійно використовувався на різних етапах уроку, був змістовним та раціональним, а не тільки просто урізноманітнював навчальний процес. ІКТ забезпечують можливість на високому рівні розвитку вербально-логічного, наочно-дієвого, просторового, візуального типу мислення, завдяки тому, що поєднується слухове й зорове сприйняття складного теоретичного матеріалу. Вчитель може використовувати анімації з їх зупинкою, аналізом, коментарем із ручним пошуком фрагментів під час актуалізації опорних знань, умінь і навичок, пояснення нового матеріалу, на етапі закріплення вивченого матеріалу [3, с 39].

Для того, щоб викликати інтерес до української мови, я працюю над створенням власної розробки – циклу уроків із використанням ІКТ, у яких враховано: методичні принципи викладання матеріалу; принцип плавності переходу від одного етапу уроку до наступного; зв'язок читання і письма (Додаток А).

При навчанні українській мові мультимедійні презентації дають змогу розв'язати такі *дидактичні завдання*: пришвидшити засвоєння базових знань з української мови; систематизувати засвоєні знання; сформувати в учнів навички самоконтролю та мотивації до навчання; навчити учнів робити висновки; поповнювати словниковий запас учнів, розвивати мовлення; відпрацьовувати навички техніки читання й

письма в ігровій формі; навчати учнів концентрувати увагу тощо [2, с. 35-36].

Література

1. Електронний тренажер. Українська мова / Тимченко Л. І. – Х.: Основа, 2013. 2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [автор-укладач Н. П. Наволокова]. – Х.: Основа, 2011. – 176 с. 3. Навчальні програми для початкової школи (1-4 класи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/8793/>.

Додаток А

Електронний посібник-тренажер. Українська мова (2 клас)

Використання електронних навчальних матеріалів при навчанні української мови сприяє не тільки розвитку інформаційної компетентності вчителя і учнів, а й дозволяє вирішувати цілий ряд психолого-педагогічних проблем. Практика показує, що при умові дидактично продуманого застосування нових інформаційних технологій відбуваються суттєві зміни навчального процесу, необхідні для успішного навчання; забезпечується ефективна організація пізнавальної діяльності учнів.

Урок української мови в початкових класах має на меті забезпечити розвиток, удосконалення умінь і навичок усного мовлення (слухання, розуміння, говоріння), навчання дітей читати і писати, будувати зв'язні висловлювання; сформувати певне коло знань про мову і мовні вміння, забезпечити мотивацію вивчення рідної мови.

Для того, щоб діти краще засвоювали навчальний матеріал, я презентую електронний посібник-тренажер з української мови для учнів 2 класу, який у формі гри допоможе школярам засвоїти матеріал, а потім його повторити та досягти успіхів у навчанні.

Дидактична гра-тренажер розвиває у дитини пам'ять, увагу, уяву, інтелект, словом, усе, що складає багатство людської особистості.

Завдання, представлені в тренажері, допоможуть через ігровий сюжет перевірити ступінь засвоєння навчального матеріалу. Систематизований і поданий в оригінальному форматі матеріал курсу 2 класу дає змогу підготуватися до контрольних і самостійних робіт, закріпити практичні уміння та навички через виконання вправ різних типів.

Кожний розділ електронного посібника чітко структурований та розділений на блоки:

- Звуки і букви. Апостроф.
- Мова і мовлення.
- Текст. Будова тексту. Речення.
- Корінь слова. Спільнокореневі слова.
- Велика буква.

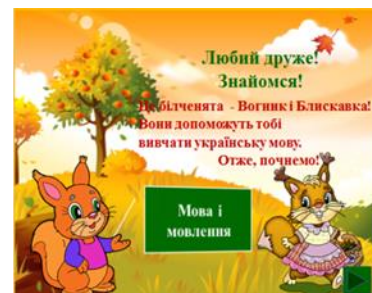
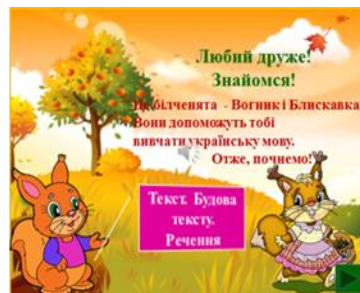
Кожен блок розкриває конкретну тему згідно з навчальною програмою та містить засоби для пояснення необхідної теми: малюнки, текст, анімації, аудіо- та відео фрагменти.

Сучасні технології та дружня ігрова форма викладу створюють комфортне середовище для навчання. Це суттєво підвищує швидкість та якість засвоєння матеріалу.

Усі тексти написані крупним шрифтом, фони не шкодять зору, зображення великі й чіткі, користування зрозуміле навіть для молодших школярів.

Електронний посібник-тренажер містить:

- теоретичний матеріал, що являє собою основні правила у вигляді схем із прикладами;

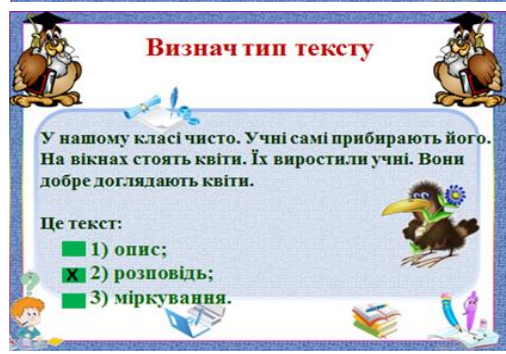
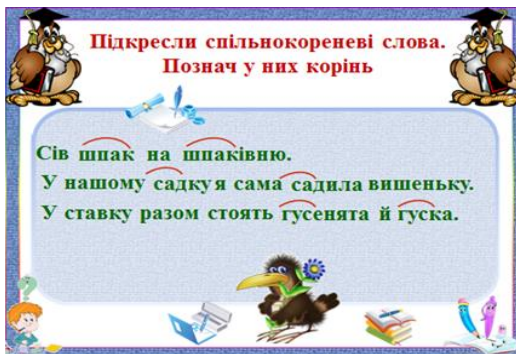
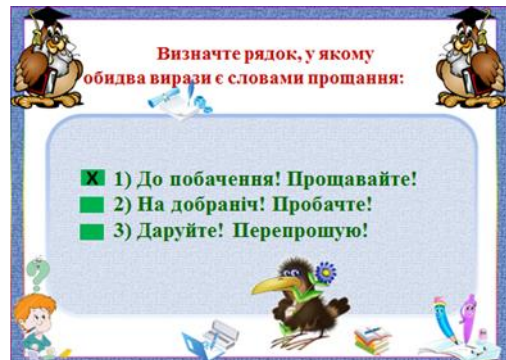
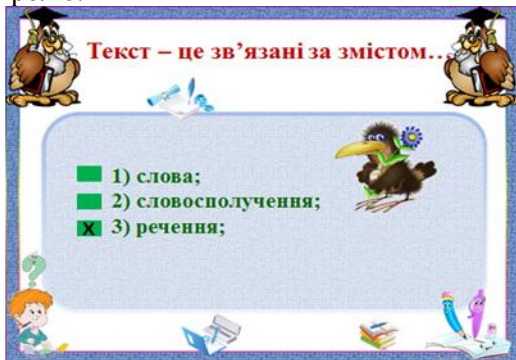

– вправи та творчі завдання різного рівня складності з кожної теми в цікавій ігровій формі для закріплення знань.

Для перевірки знань передбачено контрольні запитання та завдання, тести для самоконтролю та контролю.

Усі матеріали тренажера супроводжено дикторським текстом, цікавою анімацією, а також до кожного розділу дібрано навчальні відеоматеріали.

Використання електронного посібника-тренажера дає можливість для досягнення наступних педагогічних цілей:

Для вчителя:

- проведення цікавих уроків із використанням сучасних мультимедійних технологій;
- підтримання групових та індивідуальних форм навчання в умовах класно-урочної системи організації навчального процесу;
- підвищення пізнавального інтересу учнів;
- забезпечення диференційованого підходу до вивчення предмета;
- структуризація змісту навчання та активізація опорних знань.

Для учня:

- корисне проведення часу за комп'ютером;
- із захопленням потренуватися у виконанні цікавих завдань на закріплення матеріалу, який вивчається на уроках;
- із задоволенням відпрацювати те, що з якихось причин не було засвоєно.

Для батьків:

- захопити дитину цікавим і корисним завданням на комп'ютері;
- перевірити рівень засвоєння програмного матеріалу.

Усі позитивні якості уроків із використанням ІКТ можуть не виправдати себе при спробі повністю покластися на ПК. Від учителя, і лише від нього залежатиме ефективність упровадження всіх мультимедіа. Тому варто пам'ятати:

- комп'ютер – помічник, посередник учителя, а не заміна останнього;
- на уроці повинен переважати діалог учнів з учителем, а не монолог комп'ютера;
- учитель є організатором продуктивної, змістовної діяльності, а не мультимедійним спеціалістом, що вміло маніпулює технічним засобом;
- урок із використанням ІКТ має бути насичений змістовними діями учнів (розумовими, практичними), а не розвагою і лише сприйманням різноманітних мультимедійних ілюстрацій та ефект.

УДК [373.5.016:51]:159.955

В. В. Малярєнко,
*вчитель початкових класів,
Криворізька гімназія № 49, м. Кривий Ріг*

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Стаття присвячена проблемі використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках в початкових класах з метою активізації пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, інформаційно-комунікаційні технології навчання.

Малярєнко В. Активизация познавательной деятельности младших школьников через использование информационно-коммуникационных технологий обучения.

Статья посвящена проблеме использования информационно-коммуникационных технологий на уроках в начальной школе с целью активизации познавательной деятельности учащихся.

Ключевые слова: познавательная деятельность, информационно-коммуникационные технологии обучения.

Malyarenko V. Activation of cognitive activity of junior schoolchildren via the use of information and communication technologies of education.

Статья посвящена проблеме использования информационно-коммуникационных технологий на уроках в начальной школе с целью активизации познавательной деятельности учащихся.

The issue of the use of information and communication technologies at lessons in primary school with the purpose of activating cognitive activity of students is under consideration in the article.

Key words: cognitive activity, information and communication technologies of education.

Активізація пізнавальної діяльності – важлива проблема для кожного вчителя, особливо початкової школи. Розвиток самостійності, активності, ініціативності, творчого підходу до справи – це вимоги самого життя. Пошуки шляхів розвитку активізації пізнавальної діяльності в молодших школярів, розвиток їх пізнавальних здібностей і самостійності – завдання, які покликані

вирішувати більшість педагогів, психологів, методистів.

У наш час, коли важливим ресурсом розвитку суспільства стає інформація, однією з умов ефективної компетентісно-орієнтованої моделі початкової загальної освіти державних стандартів нового покоління є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета статті розгляд можливостей використання ІКТ на уроках початкової школи з метою активізації пізнавальної діяльності.

Інформаційні технології все більше впроваджуються в життя людини, а рівень її освіченості все більше визначає інформаційна компетентність. Тому інформаційну культуру необхідно розвивати з початкової школи, адже початкова школа і є фундаментом освіти.

Перед учителем, стоїть завдання навчати дітей так, щоб вони могли пластично й швидко реагувати на зміни умови, були здатні виявляти нові проблеми й задачі, знаходячи нові шляхи їх вирішення.

Комп'ютер є ще одним ефективним технічним засобом, за допомогою якого можна значно урізноманітнити процес навчання. Тому уроки з використанням ІКТ особливо актуальні в початковій школі. Учні 1-4 класів мають наочно-образне мислення, тому дуже важливо будувати уроки, і залучаючи в процес сприйняття нового не тільки зір, але й слух, емоції, уяву.

З іншого боку, цей метод навчання привабливий і для вчителів: допомагає їм краще оцінити можливості й знання дитини, проконтролювати їх, зрозуміти, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми й методи навчання.

Але застосування ІКТ на уроках у початковій школі – це також і не просте випробування для педагога. Воно вимагає певного рівня обізнаності педагога в можливостях комп'ютера. Урок із використанням комп'ютерів не є полегшенням для вчителя, скоріше навпаки, але надзвичайно важливо, що ефективність такого уроку значно перевищує звичайний.

Можливості ІКТ:

- застосування ІКТ на уроках посилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів;

- використання ІКТ дозволяє проводити уроки на високому естетичному і емоційному рівні; забезпечує наочність, залучення великої кількості дидактичного матеріалу;

- підвищується обсяг виконуваної роботи на уроці в 1,5-2 рази; забезпечується високий ступінь диференціації навчання (майже індивідуалізація);

- розширюється можливість самостійної діяльності; формуються навички дослідницької діяльності;

- забезпечується доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів.

А все разом, звичайно ж, сприяє підвищенню якості освіти.

ІКТ дозволяють поринути в інший світ, побачити його на власні очі. За даними досліджень, у пам'яті людини залишається 1/4

частина почутого матеріалу, 1/3 частина побаченого, і 1/2 частина побаченого і почутого, 3/4 частини матеріалу, якщо учень залучений в активні дії в процесі навчання.

Завдяки використанню ІКТ на уроках у початковій школі вчитель переходить від пояснювально-ілюстративного методу навчання до діяльнісного, при якому дитина стає активним суб'єктом навчальної діяльності. Це сприяє усвідомленому засвоєнню знань учнів.

Упровадження ІКТ здійснюється за такими принципами:

- створення презентацій до уроку;
- робота з ресурсами Інтернету;
- використання готових навчальних програм;
- розробка та використання власних авторських програм.

Розвиток здібностей учня в початковій школі залежить від безлічі факторів. Зокрема і від того, наскільки наочним і зручним для його сприйняття є навчальний матеріал.

Презентація – потужний засіб наочності, розвиток пізнавального інтересу. Застосування мультимедійних презентацій дозволяє зробити уроки цікавішими, включити в процес сприйняття не тільки зір, але і слух, емоції, уяву, допомагає дітям глибше зануритися в досліджуваний матеріал, зробити процес навчання менш виснажливим.

Завдяки комп'ютеру діти на уроках отримують наочну інформацію у вигляді відеофрагментів, фільмів про природу і навколишнє життя. Учитель або учень можуть на великому екрані або моніторі наочно продемонструвати додаткові матеріали до свого повідомлення: відеозапис, знімки, креслення. Заздалегідь створена презентація замінює класну дошку при поясненні нового матеріалу.

У багатьох випадках таке доповнення виявляється більш ефективним, дає можливість поєднувати різноманітні засоби, що сприяють глибшому і усвідомленому засвоєнню матеріалу, що вивчається, економить час уроку, насичує його інформацією, розширює кругозір, прищеплює пізнавальний інтерес до навчання. Тому, при впровадженні цих засобів у уроки виникає позитивна мотивація засвоєння знань, прокидається інтерес у дітей до пізнання нового. Аналіз таких занять показав, що пізнавальна мотивація збільшується, полегшується оволодіння складним матеріалом.

Розробляючи самостійно мультимедійні посібники, необхідно приділяти увагу кольоровому рішенню слайдів, знаючи про вплив кольору на пізнавальну діяльність учнів, враховувати вікові особливості, включати в презентації відеозаписи, анімовані моделі явищ та ін.

Щоб застосування комп'ютера на предметних уроках давало позитивні

результати, необхідна правильна організація роботи навчального процесу:

- комп'ютерні завдання повинні бути складені відповідно до змісту навчального предмета і методики його викладання бути розвиваючими, що активізують розумову діяльність і формують навчальну діяльність учнів;

- використання ІКТ має сприяти кращому засвоєнню навчального матеріалу, що не відволікатиме учнів від навчальної мети.

- використання комп'ютера допустимо протягом уроку не більше 10-15 хвилин [1, с. 23].

Завдяки ІКТ, які допомагають учителю початкових класів створити комфортні умови на уроці і досягти високого рівня засвоєння матеріалу, можливо:

- створення і підготовка дидактичних матеріалів (варіанти завдань, таблиці, пам'ятки, схеми, креслення, демонстраційні таблиці);

- створення презентації з певної теми навчального матеріалу;

- пошук і використання інтернет-ресурсів при підготовці до уроку, позакласного заходу, самоосвіти;

- створення моніторингу з відстеженням результатів навчання і виховання; створення текстових робіт.

Крім того, фрагменти уроків, на яких використовуються презентації, відображають один із головних принципів створення сучасного уроку – принцип фасціації (принцип привабливості). Завдяки презентаціям діти, які

зазвичай не відрізнялися високою активністю на уроках, стали активно висловлювати свою думку, міркувати. Мотиви навчання стають більш стійкими, з'являється інтерес до предмета.

Уроки з використанням інформаційних технологій не тільки розширюють і закріплюють отримані знання, а й значною мірою підвищують творчий і інтелектуальний потенціал учнів. Оскільки фантазія і бажання проявити себе у молодшого школяра великі, варто вчити його якомога частіше висловлювати власні думки, зокрема й за допомогою інформаційних технологій.

Використання інформаційних технологій на уроках у початковій школі дає можливість проявити себе кожному з учнів, при цьому форми роботи вибирає для себе сам учень.

Отже, праця, витрачена на активізацію пізнавальної діяльності за допомогою засобів ІКТ, виправдовує себе у всіх відносинах – вона підвищує якість знань, просуває дитину в загальному розвитку, (учень стає тим, хто шукає, спраглим знань, невтомним, творчим, наполегливим і працелюбним), допомагає долати труднощі, вносить радість у життя дитини, створює сприятливі умови для кращого взаєморозуміння вчителя і учнів, їх співпраці в навчальному процесі

А значить, нові інформаційні технології, що застосовуються методично грамотно, підвищують пізнавальну активність учнів, що, безсумнівно, призводить до підвищення ефективності навчання.

Література

1. Захарова М. І. Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес / М. І. Захарова // Початкова школа. – 2008. – № 1. – С. 31-34.

УДК 37.017:17

Ю. Г. Щербина,
вчитель біології,

*Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
з поглибленим вивченням іноземних мов № 4, м. Кривий Ріг*

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

У статті розглядаються особливості використання комп'ютерних презентацій як засобу підвищення якості знань учнів у процесі вивчення біології.

Ключові слова: комп'ютер, комп'ютер як засіб навчання, комп'ютерні презентації, якість знань учнів.

Щербина Ю. Использование компьютерных презентаций как средства повышения качества знаний учащихся в процессе изучения биологии.

В статье рассматриваются особенности использования компьютерных презентаций как средства повышения качества знаний учащихся в процессе изучения биологии.

Ключевые слова: компьютер, компьютер как средство обучения, компьютерные презентации, качество знаний учащихся.

Scherbina Y. Using the computer -aided technologies as the medium to improve quality of knowledge among students in biology classes.

The article goes into details of using the computer-aided technologies as the medium to improve quality of knowledge among students in biology classes.

Key words: computer, computer as educational medium, computer-aided presentations, quality of knowledge among students.

На сучасному етапі пріоритетом розвитку освіти є впровадження у процес викладання навчальних дисциплін нових інформаційних технологій. «Нові інформаційні технології – це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою комп'ютерів та комп'ютерних комунікацій» [4, с. 170].

Упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечить подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, підвищення якості засвоєння учнями знань, доступності й ефективності освіти, вироблення навичок для практичного застосування набутих знань у сучасному інформаційному середовищі [1].

Відомо, що підвищення ефективності процесу навчання багато в чому залежить від методів навчання, що розвивають пізнавальну активність учнів та підвищують інтенсивність процесу навчання, а також від засобів навчання, які дають можливість використовувати ці методи в повному обсязі. Використання комп'ютера як засобу навчання на уроках біології значно урізноманітнює форми навчальної діяльності, піднімає науковість викладання на якісно новий рівень, підтримує зацікавленість учнів протягом усього уроку, а використання моделей, імітаційних ситуацій, завдань-репетиторів полегшує відпрацювання навичок та вмінь. Усе це сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

Значний внесок у теорію і практику використання комп'ютерних інформаційних технологій у навчальному процесі зробили А. Єршов, І. Роберт, В. Беспалько, Я. Ваграменко, А. Єрилов, В. Извозчиков, Г. Клейман, М. Жалдак, Ю. Машбиць та інші вчені. Дослідження науковців переконують, що одним із важливих чинників інтенсифікації навчального процесу є використання сучасних технічних засобів, передусім комп'ютера [4].

Доцільність та шляхи впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес на уроках біології в основній школі досліджували вітчизняні та закордонні вчені, а саме: О. Данилова, Ю. Дорошенко, Г. Клейман, О. Козленко, О. Легкий, Н. Матяш, Є. Неведомська, В. Пакулова, Н. Семенюк, Л. Семко, М. Сидорович, В. Смірнов, В. Соломін, Е. Шухова та ін.

Мета статті – розкрити особливості використання комп'ютерних презентацій як засобу підвищення якості знань учнів у процесі вивчення біології.

Використання комп'ютера в навчальному процесі відбувається за багатьма напрямками: як засіб індивідуалізації навчання; як джерело інформації; як засіб оцінювання, обліку та реєстрації знань; як засіб творчої діяльності

учня. Ефективність навчання з використанням комп'ютерів пояснюється значним унаочненням програмного матеріалу, що дозволяє краще зрозуміти та засвоїти абстрактні поняття, сформувати практичні вміння та навички. Комп'ютер дає нові можливості для творчого розвитку учнів і вчителів, дозволяє звільнитися від нудного традиційного навчання.

Найсучаснішим комп'ютерним засобом навчання є мультимедіа. Однією із беззаперечних переваг мультимедіа є можливість розроблення на їх основі інтерактивних комп'ютерних презентацій.

«Презентація – це набір слайдів які послідовно змінюють сторінку, на кожній із яких можна розмістити будь-який текст, малюнки, схеми, відео- чи аудіофрагменти, анімацію, 3D-графіку, використовуючи при цьому різні елементи оформлення. Вони не вимагають особливої підготовки вчителів й учнів та активно залучають останніх до співпраці» [2, с. 41].

Комп'ютерні презентації доцільно використовувати на різних типах уроків з біології, ураховуючи логіку побудови конкретного уроку для певного класу. Використання кольорових комп'ютерних слайдів та коментарів до них дає можливість продемонструвати учням велику кількість об'єктів, які неможливо безпосередньо показати, наприклад, живі організми при вивченні біології, біологічні процеси тощо.

Є. Неведомська дає таке визначення *презентації* (від лат. praesento – передаю, вручаю й англ. Present – представляти) – це «представлення аудиторії ідей, планів, розробок; демонстраційні матеріали для публічного виступу. Комп'ютерна презентація – це файл, у якому такі матеріали зібрані та подані в зручному для сприйняття вигляді із застосуванням різних мультимедійних ефектів. Файл презентації складається з окремих кадрів або слайдів. Ці слайди можна не тільки виводити на екран комп'ютера чи спеціального проектора під час виступу, а й роздрукувати на папері або прозорій плівці. Використовуючи технологію презентацій, можна суттєво покращити наочність навчального матеріалу та полегшити вчителю його використання» [3, с. 11].

В. Синельников зазначає, що, ураховуючи можливості комп'ютера як засобу навчання, його дедалі частіше використовують для створення різноманітних комп'ютерних презентацій під час організації навчального процесу [6]. Комп'ютерні презентації доцільно використовувати під час проведення різних типів уроків з біології, ураховуючи логіку побудови конкретного уроку для певного класу. Використання кольорових комп'ютерних слайдів та коментарів до них дає можливість

продемонструвати учням велику кількість об'єктів, які неможливо безпосередньо показати, наприклад, живі організми при вивченні біології, біологічні процеси тощо.

Презентації можна використовувати на різних етапах уроку:

- під час актуалізації опорних знань доцільно додавати відеофрагменти та моделі об'єктів вивчення з метою актуалізації особистого або опосередкованого життєвого досвіду учнів;

- у процесі пояснення навчального матеріалу можна використовувати схеми, діаграми, малюнки, фото та відеоматеріали для ілюстрації біологічних явищ та законів, що вивчаються з метою подальшого стимулювання пізнавального інтересу учнів та пояснення функціонування живих біологічних систем;

- при закріпленні вивченого на уроці слід застосовувати такі презентації, які містять тестову перевірку знань школярів або узагальнюють інформацію, що пропонувалася до вивчення на уроці.

Ураховуючи те, що структура та зміст презентацій можуть бути різноманітними, їх можна використовувати на різних типах уроків:

- на уроках засвоєння нових знань – для кращого оволодіння учнями новим матеріалом;

- на уроках формування вмінь і навичок учнів та уроках комплексного застосування знань, умінь і навичок – як засіб контролю за підготовкою та проведенням лабораторних та практичних робіт, для демонстрації моделей біологічних процесів та явищ, що вивчаються;

- на уроках узагальнення та систематизації знань учні можуть самостійно скласти презентацію із трьох-п'яти слайдів з метою узагальнення вивченого матеріалу;

- на комбінованих уроках використовуються найрізноманітніші презентації; від демонстрації фото та відео до тестової перевірки знань.

Порівнюючи комп'ютерні презентації з традиційними засобами наочності, слід відзначити такі переваги ІКТ:

- послідовність подання матеріалу може змінюватися, залежно від аудиторії чи мети доповіді, є можливість повернутися до вже розглянутих питань;

- презентація може містити короткий конспект доповіді та нотатки для доповідача;

- використання мультимедійних ефектів при презентації дають змогу зосередити увагу учнів на основному і сприяють кращому запам'ятовуванню ними навчальної інформації;

- можна досить швидко створити потрібну кількість копій електронної презентації;

- зручна транспортабельність презентації – невеликий обсяг та можливість пересилати матеріали електронною поштою.

Створити презентацію може самостійно і вчитель, і учні, якщо вони володіють програмою POWER POINT. Спочатку необхідно чітко продумати план презентації. На слайдах краще подавати той матеріал, який не можна пояснити словами: формули, малюнки, таблиці, фото, графіки, діаграми, відеофрагменти. Однак при цьому має бути мінімальним текстове наповнення.

Учитель, який володіє навчальним матеріалом та технікою створення графічних слайдів, може сам створювати презентації, а також залучати учнів до створення презентацій під час виконання домашніх завдань. Це вимагає багато затрат часу, але має і свої переваги, одна з найголовніших переваг – підвищення ефективності навчання та якості засвоєння учнями навчального матеріалу. Залучення учнів до створення комп'ютерних презентацій дозволяє школярам співпрацювати з носієм інформації, здійснюючи вибір матеріалу, темп подання та компонування його, спонукає їх бути активними учасниками навчального процесу, а це зі свого боку, позитивно відображається на результатах їх навчальної діяльності, сприяє високому рівню засвоєння знань.

Загалом використання комп'ютера та комп'ютерних презентацій під час організації навчально-виховного процесу забезпечує зростання якісного рівня використання наочності та ілюстративності на уроці; дотримання логіки в поданні навчального матеріалу, що позитивно впливає на збагачення знань учнів; підвищення загальної результативності уроку; встановлення й розширення міжпредметних зв'язків; можливість організації проектної діяльності учнів під керівництвом учителя; встановлення більш тісних і довірливих взаємин вчителя і учнів; краще опанування учнями навчального матеріалу.

Подальшого дослідження потребує вивчення педагогічних умов ефективного використання комп'ютерних презентацій під час організації навчального процесу як засобу підвищення якості знань учнів.

Література

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [уклад. Н. П. Наволокова]. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 179 с. **2. Міроненко Л.** Створення і використання комп'ютерних презентацій під час навчання біології / Л. Міроненко // Рідна школа. – 2008. – № 1. – С. 40-44. **3. Неведомська Є.** Комп'ютерні технології під час навчання біології / Є. Неведомська // Біологія і хімія в школі. – 2007. – № 4. – С. 10-14. **4. Освітні технології** / [ред. О. М. Пехота]. – К. : А. С. К. – 2001. – С. 163-180.

РОЗДІЛ 3

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.

УДК 37.012:005

Н. О. Ахматова,
заступник директора з виховної роботи,
вчитель хімії II кваліфікаційної категорії,
Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 27, м. Кривий Ріг

МОНІТОРИНГ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

У наш час велика увага приділяється організації роботи з налагодження функціонування системи безперервного вивчення стану розвитку системи навчально-виховної діяльності – моніторингу. Результатом моніторингу якості виховної роботи є змістова характеристика рівня розвитку особистості учня та учнівського колективу відповідно до засобів, що застосовуються у виховній діяльності її суб'єктами. Регулярно здійсненні моніторингові дослідження є хорошим інструментом аналізу різноманітних сторін виховного процесу. Вони дозволяють одержати реальну картину результативності напрямів розвитку школи.

Ключові слова: моніторинг, інструментарій моніторингу, виховання, ефективність виховання, педагогічний досвід, результативність виховного процесу.

Ахматова Н. Мониторинг как современное средство управления качества воспитательной работы в школе.

В современном настоящем большое внимание уделяется организации работы по налаживанию функционирования системы непрерывного изучения состояния развития системы учебно-воспитательной деятельности – мониторинга. Результатом мониторинга качества воспитательной работы является содержательная характеристика уровня развития личности учащегося и ученического коллектива в соответствии с средств, применяемых в воспитательной деятельности ее субъектами. Регулярно осуществлении мониторинговые исследования являются хорошим инструментом анализа различных сторон воспитательного процесса. Они позволяют получить реальную картину результативности направлений развития школы.

Ключевые слова: мониторинг, инструментарий мониторинга, воспитания, эффективность воспитания, педагогический опыт, результативность воспитательного процесса.

Ahmatova N. Monitoring as a modern tool for managing the quality of educational work at school.

Nowadays much attention is paid to the organization of work on establishing functioning of system of continuous studying of a condition of development of system of teaching and educational activity – monitoring. The substantial characteristic of the level of development of the identity of the pupil and student's collective according to the means applied in educational activity by its subjects is result of monitoring of quality of educational work. Regularly implementation monitoring researches are the good tool of the analysis of various parties of educational process. They allow to receive a real picture of effectiveness of the directions of development of school.

Key words: monitoring, tools of monitoring, upbringing, efficiency of education, pedagogical experience, effectiveness of educational process.

XXI століття зумовлює потребу у визначенні стратегії реформування освіти, пошуку інноваційних шляхів становлення школи, яка б створювала сприятливі умови для розвитку й саморозвитку особистості як творця, проектувальника свого життя, освоєння учнями життєвої компетентності. Тому головним критерієм оцінки діяльності школи є компетентність її випускників. Виховувати громадянина – означає підготувати молодь до участі в розв'язанні сьогоденних і перспективних завдань держави. Тобто в учня потрібно сформувати такі особистісні риси, як громадянська свідомість, відповідальність та активність, громадянський обов'язок і громадянська гідність. Тому соціальне замовлення школи полягає у формуванні в підростаючого покоління нової системи цінностей, котра

ґрунтується на національній гордості та гідності; вихованні вільної й незалежної особистості, здатної захистити й обстояти власні позиції та погляди, керуючись національними та загальнолюдськими цінностями.

Саме тому сьогодні така велика увага приділяється організації роботи з налагодження функціонування системи безперервного вивчення стану розвитку системи навчально-виховної діяльності – моніторингу.

Для педагогічного колективу та адміністрації освітньої установи поняття «моніторинг» визначено як форма організації збору, зберігання, обробки й розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозування розвитку навчального закладу на діагностико-проективній

основі. Моніторинг результативності виховного процесу, спираючись на системний аналіз і відновлені причинно-наслідкові зв'язки, повинен з'ясувати сутність і зміст досліджуваного виховного процесу, допомогти переосмислити методи роботи й організації діяльності, запропонувати, якщо це потрібно, альтернативну модель системи виховної роботи.

У моніторингу якості виховної роботи можна виділити етапи:

I етап. Вихідно-діагностичний. Тут відбувається вивчення вихідного стану рівня особистісного розвитку учнів, колективу учнів та умов виховання в сім'ї.

II етап. Підготовчий. Визначення цілей і завдань виховної роботи з учнями, виходячи з результатів

Клас _____ ПІБ кл. керівника _____

вихідної діагностики, програми виховання молоді в Україні, річного плану школи й індивідуальних потреб учнів та учнівського колективу. На цьому етапі створюється модель і план виховної роботи, програма вивчення учнів та колективу.

III етап. Змістовно-діяльнісний. Реалізація наміченого плану виховної діяльності, спостереження за ходом розвитку учнів, заповнення діагностичних карток, створення зведених карт за підсумками роботи за певний період часу, проведення індивідуальної корекційної роботи й оцінка ефективності окремих виховних заходів. Діагностичні карти представляють класні керівники у формі звітів, а саме:

№ з/п	Назва виховного заходу	Кі-ть учнів	ПІБ учнів	Дата	Примітка

1. Загальношкільні виховні заходи (які передбачені річним планом роботи школи):

2. Екскурсії (пішохідна, транспортна):

№ з/п	Назва екскурсії	Кі-ть учнів	Період проведення (дата)	№ наказу	Примітка

3. Участь класних колективів та учнів класу у конкурсах (район, місто, область, Всеукраїнський, Міжнародний рівні):

№ з/п	Повна назва конкурсу	Кі-ть учнів	ПІБ учасників	Результат	Примітка

4. Травматизм учнів:

№ з/п	Дата травмування	Тип травми (навчальна, побутова)	ПІБ учня	Примітка

5. Виявлення учнів у рейдах постійно діючої комісії з превентивних питань:

№ з/п	Дата рейду (№ акту)	Назва рейду («Запізнення», «Урок», «Зовнішній вигляд», «Паління»)	ПІБ учня	Примітка

IV етап. Оціночно-прогностичний.

Узагальнення результатів виховної роботи у формі таблиць, графіків, діаграм, гістограм; розгляд питання щодо необхідності корекції виховних дій, ефективного застосування тих чи інших форм виховної роботи, видача відповідних рекомендацій батькам та вчителям-предметникам, класним керівникам, визначення перспектив подальшого розвитку учнів та колективу класу, підсумковий звіт класного керівника про результати своєї діяльності, створення аналізу виховної роботи за минулий період.

Результатом моніторингу якості виховної роботи є змістова характеристика рівня розвитку особистості учня та учнівського колективу відповідно до засобів, що

застосовуються у виховній діяльності її суб'єктами.

Ефективність виховання – це співвідношення між метою виховання і результатами, досягнутими в процесі формування особистості, соціальних груп. Для оцінювання результатів виховного процесу необхідно мати чітке уявлення про визначення рівнів вихованості учнів, їхньої свідомості, поведінки; вміти бачити зміни в її поведінці в результаті виховних впливів; обирати найефективніші форми і методи виховання. Без цього неможливо об'єктивно оцінити ефективність та якість виховної роботи, її впливу на колектив, кожного учня зокрема [2, с. 12].

Складність процесу виховання зумовлена тим, що результати його не завжди помітні відразу. Тільки з часом можна судити про результативність виховного впливу педагога, що виявляється у вихованості дітей. Створивши інструментарій моніторингу, провівши початкову діагностику, отримали результати рівня компетентності класних керівників із питань особистісно зорієнтованого виховання, рівня оволодіння інтерактивними методиками. Дослідження дають змогу адміністрації спланувати методичну роботу згідно з результатами діагностування. Надання реальної, особистісно значущої допомоги класним керівникам ґрунтується на аналізі виховного процесу, можливостях кожного керівника, компетентному плануванні та розробці індивідуальних програм підвищення педагогічної майстерності [1, с. 10].

Регулярно здійсненні моніторингові дослідження є хорошим інструментом аналізу

різноманітних сторін виховного процесу. Вони дозволяють одержати реальну картину результативності напрямів розвитку школи.

Перспективами подальшого педагогічного дослідження можуть бути: виявлення передового педагогічного досвіду, його узагальнення та розповсюдження; ефективне використання кваліфікації вчителя, практичного досвіду та працездатності; відкриття нових проблемних ситуацій; планування роботи методичного об'єднання класних керівників; створення ситуації, за якої сам класний керівник зацікавлений у незалежній об'єктивній оцінці своєї праці щодо вихованості школярів; забезпечення механізмами регулювання цілей та шляхів їх досягнення; виявлення помилок у цілях, планах, нормах, що встановлені адміністрацією школи; можливість для вчителів, батьків побачити об'єктивну картину виховного процесу в школі.

Література

1. Качалова Л. П. Педагогический мониторинг : Процессы интеграции психолого-педагогических знаний будущего учителя / Л. П. Качалова // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – № 6. – С. 31-34.
2. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти : Теорія і практика / Т. Лукіна. – К. : Вид. дім. «Шкільний світ» : Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.

УДК 37.091.33-027.22:54

С. О. Журавко,

вчитель початкових класів,

Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 26, м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

У статті розглянута проблема соціалізації молодших школярів, формування в них морально-етичних уявлень і понять. Вивчені особливості сприйняття й осмислення навколишнього світу через аналіз художніх творів на уроках літературного читання в початковій школі.

Ключові слова: молодші школярі, соціалізація, аналіз художніх творів.

Журавко С. Формирование социокультурных компетенций учащихся младшего школьного возраста на уроках чтения через анализ художественных произведений.

В статье рассмотрена проблема социализации младших школьников, формирования у них морально-этических представлений и понятий. Изучены особенности восприятия и осмысления окружающего мира через анализ художественных произведений на уроках литературного чтения в начальной школе.

Ключевые слова: младшие школьники, социализация, анализ художественных произведений.

Zhuravko S. Formation of competence sociocultural junior pupils at the reading lessons through the analysis of works of art.

The article considers the problem of socialization of primary school pupils, the formation of moral-ethical ideas and concepts. I have studied the peculiarities of perception and understanding of the world through the analysis of works of art on the lessons of literary reading in primary school.

Key words: primary school pupils, socialization, analysis of works of art.

Радикальні зміни, що відбуваються в сучасному вітчизняному освітньому середовищі й віддзеркалюють тенденції розвитку світової освіти, вимагають від педагогів переорієнтації навчально-виховного

процесу на забезпечення умов формування учня-громадянина розвинутого демократичного суспільства, якому притаманна динаміка соціального прогресу, прискорене зростання інформаційного потоку.

У таких умовах пріоритетними стають здатність і готовність людини аналізувати отриману інформацію, перевіряти і осмислювати її, самостійно встановлювати істину, приймати рішення й аргументовано захищати свою позицію. Вкрай необхідним стає вміння мислити гнучко, динамічно, адаптувати своє мислення до мислення інших людей. Цілеспрямована робота в системі шкільної освіти надає можливість сформувати в учнів такі знання, вміння, навички, установки, які допоможуть їм вільно орієнтуватися в суспільстві, в інформаційному просторі, конкурувати на ринку праці, правильно вирішувати складні питання, тобто здобути досвід, необхідний для життя в соціумі. Звичайно, такий досвід варто формувати ще з раннього дитинства, а з віком його вдосконалювати, адже соціокультурні умови вимагають, щоб цей процес був неперервним. На нашу думку, найефективніше цього можна досягти на уроках читання. У процесі навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні уявлення й поняття, збагачуються почуття, виховується потреба в систематичному читанні.

В. Сухомлинський зазначав: «Читання як джерело духовного багатства не зводиться до вміння читати, з цього вміння воно тільки починається. Дитина може читати вільно, безпомилково, але книжка не стала для неї тією стежкою, що веде до вершини розумового, морального, естетичного розвитку» [1].

Тому основним завданням сучасної літературної освіти є формування уважного читача з розвинутими творчими, розумовими, пізнавальними здібностями, який у процесі роботи над твором, максимально наближаючись до авторського задуму, готовий до критичної, виваженої оцінки, обстоювання власної думки, при цьому врівноваживши у своїй свідомості інші точки зору на предмет обговорення.

Велике значення в цьому процесі відводиться тому, як організовується робота над художніми текстами.

Незважаючи на вдалі пошуки й знахідки, такі проблеми, як особливості сприймання учнями художньої літератури і розвиток їх творчої активності та самостійності, залишаються актуальними. Особливо це

стосується учнів початкової школи. Дослідження цих питань підштовхнуло нас до вивчення проблеми формування соціокультурних компетенцій учнів молодшого шкільного віку на уроках читання через аналіз художніх творів.

Пригадуються слова Ш. Амонашвілі: «Виховний вплив літературного твору на молодших школярів може бути забезпечений лише в тому випадку, якщо описані в ньому долі людей, образи та картини дійсності будуть пережиті ними як реальні, які закликатимуть їх до співчуття» [2, с. 84].

Читання художніх творів, у яких розкривається внутрішній світ переживань, думок, мрій людини, розширює життєвий досвід, сприяє усвідомленню ними цінностей, норм поведінки, які підтримуються суспільством. Це зміцнює «природне бажання дитини ставати кращою» (В. Сухомлинський) [1].

Осмилення змісту багатьох творів, у яких описано почуття і вчинки дійових осіб, викликає в дітей глибоке співпереживання, що є своєрідним особистісним засобом освоєння дійсності, дозволяє їм зрозуміти внутрішній світ інших людей. У практиці роботи, враховуючи особливості учнів початкових класів, широко використовуються ігрові методи. Порівняно з іншими формами навчання, гра досягає своєї мети, непомітно для дитини, тобто не потребує жодних способів тиску на особистість учня.

У своїй діяльності використовую інтерактивні методи і прийоми роботи, технологію формування та розвитку критичного мислення, метод проектів. Тому що вважаю, що саме під час інтерактивного навчання учні вчать мислити творчо, критично, висловлювати власні думки, приймати обґрунтовані рішення; формуються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати свої погляди, об'єктивно оцінювати власну роботу та роботу інших.

Людина мислить критично, коли починає усвідомлювати діалектичне протистояння між позиціями, бо жодна не може бути прийнята беззастережно, так само не може погодитися з опозицією між ними. Отже, критичне мислення – це пошук альтернатив: людина відмовляється сприймати на віру те, що таких альтернатив не існує. Усі питання є лише фрагментами одного великого дослідження, мета якого – виявити різні способи життя, умови й наслідки яких ми могли б зрозуміти краще. Тому початок такого виховання в

молодшому віці не може бути надто раннім для початку пошуку.

Завдання вчителя:

- навчити дітей розрізняти проблемне запитання від неproblemного;
- навчити бачити суперечності, формулювати проблемні ситуації.

Правила, якими користуються учні на кожному занятті:

1. Слухай уважно.
2. Запитання став вдумливо.
3. Міркуй глибоко.
4. Відповідай так, як думаєш саме ти.
5. Уважно вислуховуй думки інших

учнів.

6. Цінуй думку свого товариша.

При постановці питань до тексту потрібно формувати вміння учнів ставити запитання, починаючи словами: чому..., як..., навіщо..., скільки..., де... тощо. При обговоренні питань керуємося словами: я думаю..., я вважаю..., згоден з думкою..., не згоден з думкою..., хочу доповнити відповідь..., хочу заперечити..., посперечатися..., я стверджую... і т. ін.

Розвивати мислення учнів, творчі здібності допомагає використання на уроках таких прийомів та методів роботи:

1. *«Асоціативний куц»*: В основу покладено схему, що креслиться на класній дошці або на великому аркуші паперу вчителем разом із дітьми. У центрі – ключове слово. Ця стратегія може бути використана також і на етапі рефлексії. Тоді видно, які нові знання, отримані на уроці, «прирошуються» – «куц, який росте».

2. *«Знаємо – хочемо дізнатися – дізналися»*: В основу покладено таблицю, яка заповнюється вчителем разом із учнями.

3. *«Дошка запитань»*: На стіні класу вивішується великий аркуш паперу, на якому вчитель просить учнів записувати будь-які запитання, що виникають у них у процесі роботи з джерелами інформації. Якщо «Дошка запитань» присвячена якійсь темі, то відповідям на запитання можна присвятити урок тематичного оцінювання.

3. *«Ключові слова»*: Під час роботи з інформацією важливим є її переосмислення, оцінка, виділення головного, перефразування, прогнозування. Ця стратегія допомагає розвинути вміння: створювати цілісну картину, спираючись на мінімум інформації; передбачати, прогнозувати; виділяти головне, суттєве.

4. *«Активне читання»*: В основу покладено читання тексту з одночасним маркуванням окремих його частин спеціальними позначками на полях і заповненням таблиці. Ця стратегія потребує певного часу, але учні більш глибоко вивчають текст підручника, навчаються класифікувати інформацію.

5. *«Критичне читання тексту в парах»*: Парі пропонують прочитати текст. Потім перший учень повинен назвати головну думку чи найсуттєвіше з прочитаного, другий – записати ключові слова до прочитаного тексту. Потім роботи презентуються.

6. *«Діаграма Ейлера – Венна»*: Стратегія передбачає створення графічної схеми з двох чи трьох кіл, які частково накладаються одне на одне. Це дає можливість формувати в учнів навички порівняння та класифікації.

7. *«Дискусія»*: Учень повинен вміти дискутувати, для того, щоб уміти уникати нав'язування чужої думки.

8. *«Сенкан»*: Допомагає підсумовувати інформацію, визначати головні ідеї, думки.

8. *«Обери позицію»*: Учням пропонується проблемна ситуація та шкала, на якій вони можуть позначати свою позицію.

9. *«Метод прес»*.

Етапи методу:

1) висловлюємо свою думку: «Я вважаю...»;

2) пояснюємо причину такої точки зору: «Тому що...»;

3) наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «...Наприклад...»;

4) узагальнюємо, формулюємо висновки: «Отже...», «Таким чином...».

Особливу увагу на початковому етапі приділяю роботі з казками. Тому що за допомогою казки дитина вперше знайомиться зі скарбницями світової літератури. Основними методами роботи з казками є метод проблемного викладення, евристичний метод, всередині якого мають місце ігрові прийоми. Форма роботи з дітьми фронтальна. Щоб розглянути казку з усіх сторін, використовую універсальну схему. Пріоритетними стають два-три напрямки, а інші – другорядні.

1. Назва казки.
2. Моральний урок.
3. Виховання добрих почуттів.
4. Мовна розминка.
5. Розвиток мислення і уявлення.
6. Казка і математика.
7. Казка і екологія.

8. Казка розвиває руки.

Дуже складним для молодших школярів є аналіз епічних творів. У них багато мовних засобів, не завжди зрозумілих дитині в силу малого життєвого досвіду, незначного словникового запасу. Учнів потрібно вчити відчувати вірш. Для цього я використовую нестандартні прийоми аналізу епічного твору.

А саме:

– Вірш під мікроскопом «Як поет створює настрій?».

Щоб гарно розуміти вірші, необхідно звикнути читати їх не один раз, а декілька. І дуже уважно вдивлятися в деталі: в рядки, в окремі слова, навіть у розділові знаки. Тоді під час кожного нового перечитування до твого сприйняття буде додаватися щось нове.

– Порівняння двох віршів зі схожими або однаковими головними персонажами, однаковими назвами.

Чим схожі і чим відрізняються ці твори? Намалюй ілюстрації до них. Який фон ти вибереш для кожного малюнка? Придумай танок для першого персонажа і для другого. Передай їх за допомогою рухів так, щоб глядач зрозумів, із якого твору цей персонаж. Яка музика знадобиться в кожному випадку? Спробуй намалювати образи, «завмерши», утвори «скульптуру» образа.

– «Персонаж – людська подоба»: У кожного персонажа свій характер, схожий на людський. Проникнення в «душу» персонажа. У кожному творі є одне слово – ключове, що передає його стан. Ключ – завжди відкриває тайну.

– Прийом «Чародій»: Перевтілення уміння стати перемінно то одним персонажем, то іншим. Уміння стати на точку зору персонажа. Уміння читати чужі думки. Уміння пояснити причини вчинків персонажів.

– «Погляд, що пересувається». (Зміна авторської позиції стосовно героя, розуміння його починає дивитися на нього іншими очима) Намалювати велике око і пересуватися від одного рядка до іншого (занурення, плаваюча точка зору).

– «Машина часу»: Емоційне сприйняття тексту. Введення в атмосферу того часу, про який ідеться в творі.

– «Палітра почуттів»: Розділити аркуш на дві частини; і в ліву виписувати всі слова що передають тривожні, сумні почуття, а в праву – світлі, радісні. Яка сторінка аркуша більше заповнена, чому? Розфарбуй однаковим кольором слова і вирази, що описують схожі почуття. Постарайся знайти кілька груп у кожній частині аркуша.

– «Рюкзак»: Які питання ти хотів би задати герою?

Глибоко впевнена в тому, що навчання в початковій школі не може бути лише процесом засвоєння певної суми знань. Це, насамперед, має бути захопливе пізнання навколишнього світу через спостереження, через влучно дібрані слова, через образи, створені в дитячій уяві і фантазії. Вважаю, що в школі дитина не просто навчається, вона тут живе, формується як особистість. І якою людиною вона виросте, ким стане в житті, залежить саме від нас, педагогів.

В. Сухомлинський вважав, що добрі почуття мають своє коріння в дитинстві, а людяність, доброта, ласка, доброзичливість народжуються в праці, турботах, хвилюваннях про красу довкілля. Я вірю в кожную дитину, адже дитина – безмежність Всесвіту і Природи, вірю у свою «іскорку» творчості й любові до дітей, до своєї професії, вірю в силу гуманної педагогіки В. Сухомлинського.

Література

1. Антоненко М. Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. Антоненко. – К. : Вища школа, 2008. – 248 с. 2. Маркова С. О. Філософія для дітей молодшого шкільного віку : [навч.-метод. посібник] / С. О. Маркова. – Кіровоград : Основа, 2010. – 119 с.

УДК 37.091.39:374

В. С. Коваленко,

заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель фізики та інформатики, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель, Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 52, м. Кривий Ріг

**СИСТЕМА РОБОТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

У статті викладено досвід Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 52 із запровадження дослідно-експериментальної теми «Створення системи шкільної медіаосвіти на основі принципів наскрізного навчання».

Ключові слова: освітній простір, педагогічні інновації, наскрізне навчання.

Коваленко В. Система работы экспериментального общеобразовательного учебного заведения в инновационном образовательном пространстве.

В статье раскрыт опыт Криворожской общеобразовательной школы I-III ступени № 52 по внедрению опытно-экспериментальной темы «Создание системы школьного медиаобразования на основе принципов сквозного обучения».

Ключевые слова: образовательное пространство, педагогические инновации, сквозное обучение.

Kovalenko V. The system of work of the experimental comprehensive educational institution in the innovative educational sphere.

The article covers the experience of Krivoy Rog secondary school of I-III degrees number 52 on the implementation of the experimental theme «Creating a system of school media education based on the principles of end-to-end education».

Key words: educational environment, pedagogical innovations, end-to-end education.

В умовах інноваційних освітніх змін, які відбуваються в сучасній освіті, вагоме місце займає формування в підростаючого покоління навичок критичного мислення, запобігання медіазалежності, вироблення медіаімунітету. Саме тому в якості головного й ключового пріоритету адміністрація Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 52 Криворізької міської ради Дніпропетровської області визначила для себе наступний запровадження дослідно-експериментальної роботи за темою: «Створення системи шкільної медіаосвіти на основі принципів наскрізного навчання». Розглянемо більш детально наведений вектор діяльності. Ми вступили в епоху інформаційно насиченого суспільства, тому пріоритетними напрямками розвитку освіти є формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства та держави в цілому.

Для реалізації цього проекту були виділені години з варіативної складової робочого навчального плану щодо запровадження курсів за вибором «Основи медіаграмотності» (школа I ступеня), «Медіакультура» (школа II ступеня) та «Медіакультура» на базі профільного 10-ого класу (профіль української філології).

Під час здійснення дослідно-експериментальної роботи щодо запровадження медіаосвіти організовано роботу чотирьох проектних робочих творчих груп: 1) інноваційної діяльності (апробує функціональні моделі запровадження медіаосвітніх технологій з метою підтримки НВП); 2) психолого-педагогічного забезпечення викладання курсів (забезпечує психолого-педагогічний супровід ДЕР шляхом розробки та стандартизації методик відстеження ключових медіакомпетенностей особистості школярів); 3) науково-методичного забезпечення (займається вивченням теоретико-концептуальних положень вітчизняної моделі медіаосвіти,

розробкою заходів щодо запровадження медіаосвітніх інновацій на основі принципів наскрізного навчання у практику роботи закладу, відпрацюванням дієвих рекомендацій щодо викладання суміжних із медіаосвітою навчальних дисциплін); 4) моніторингового розвитку ключових медіакомпетенностей особистості учнів (реалізує моніторинг розвитку ключових медіакомпетенностей в учнів різних вікових груп у ході проведення анкетувань та психолого-педагогічних досліджень). На засіданні методичної ради закладу затверджується план роботи кожної групи й визначаються пріоритетні напрямки та завдання на календарний рік і перспективу.

Французький письменник Андре Моруа вважав, що, беручись за маленьку справу, слід виконувати її досконало й ставитися до неї, як до справи великої. У роботі Криворізька ЗОШ I-III ступенів № 52 реалізує модульну модель «Інтеграція медіаосвіти в систему базової шкільної та позашкільної освіти як фактор формування медіаграмотності та медіакомпетенностей особистості учнівської молоді», яка складається з ряду компонентів.

Науково-методичний компонент реалізується через систему роботи загальноосвітнього навчального закладу у вигляді функціональної моделі «5 кроків до успіху». *Крок 1.* З метою вирішення проблеми підготовки вчителя, який має певні ІКТ – компетенції, у школі організовані постійно діючі комп'ютерні курси «Крок до олімпу: оптимізація роботи вчителя». Результатами роботи вчителів на курсах є створені ними цифрові освітні ресурси для підтримки НВП (мультимедійні презентації, комп'ютерні тести, тощо). *Крок 2.* Для підвищення фахової компетенції педагога в галузі сучасних освітніх технологій у школі організовуються науково-методичні семінари щодо їх вивчення. *Крок 3.* Практична діяльність «Застосування Інтернет-, медіаосвітніх, інформаційно-

комунікаційних технологій у НВП» включає в себе проведення уроків, позакласних заходів, батьківських зборів із застосуванням сучасних освітніх ІК - технологій. Робота на цьому етапі відбувається у творчій лабораторії, яка створена на базі методичного кабінету закладу. *Крок 4.* Дуже важливим аспектом науково-методичної роботи в школі є формування проектної культури вчителя та колективу в цілому. Проектування стимулює педагога до отримання нових знань, до творчого пошуку, допомагає розвивати професійну компетентність. У закладі розробляється й реалізується система проектів, що спрямовуються на модернізацію системи освіти, керівництво педагогічними процесом, планування й розвиток освітніх установ, підвищення кваліфікації педагогів. Процес реалізації цих проектів дозволяє вирішити цілий ряд задач: 1) реалізувати стратегію інноваційного розвитку школи; 2) підвищити проектну культуру педагогів; 3) створити необхідні умови для застосування методу проектів у НВП; 4) організувати соціальне партнерство між усіма учасниками освітнього простору: вчителям, учнями, представниками батьківської громадськості. *Крок 5.* Участь педагогів у семінарах, конкурсах, науково-практичних конференціях, публікації і розповсюдження досвіду своєї роботи. Робота на даному етапі вибудовується на акмеологічній концепції: в основі саморозвитку і самоорганізації лежить людська потреба в певних нових досягненнях, прагненні досягти успіху, до досконалості, активна життєва позиція, позитивне мислення, віра у свої можливості.

Найбільш доцільне застосування наступних інноваційних технологій, які використовуються не лише в освіті, але й у бізнесі, економіці та інших сферах людської діяльності. Перелічимо їх: 1) *Освітній консалтинг* – це набір соціально-технологічних прийомів і методів, що застосовуються для проектування процесу інноваційного розвитку освітньої установи в галузі працівників освіти. Процес консультування включає в себе: по-перше, діагностику, вироблення рекомендацій щодо апробації проекту; по-друге, спрямований на те, щоб структурна організація сама винайшла потрібні для її розвитку шляхи; 2) *Освітній аутсорсинг* – це залучення зовнішніх ресурсів для надання методичних послуг. Сьогодні аутсорсинг в освіті застосовується поряд із власними системами методичної роботи та

являє собою один із найбільш ефективних підходів до формування системи навчання працівників безпосередньо в освітній установі. Сенс аутсорсингу зводиться до найпростішої формули: освітній заклад отримує можливість зосередити всі можливі ресурси на основних видах діяльності, передавши решту функцій надійному і професійному партнеру.

Діагностичний компонент реалізується через упровадження в практику роботи загальноосвітнього навчального закладу проектних робочих творчих груп.

Розглянемо сутність змістовних компонентів моделі – мотиваційно-психологічного, дидактико-методичного, операційного. Мотиваційно-психологічний компонент формування медіаграмотності педагогічного працівника зумовлений значенням його вмотивованості на реалізацію завдань медіаосвіти та подоланням психологічного бар'єра при користуванні новітніми медіазасобами. Дидактико-методичний компонент пов'язаний із конкретним видом діяльності, яку здійснює педагог упродовж свого робочого дня: проведення уроків, додаткових занять, роботи з комп'ютером або інтегровані заняття.

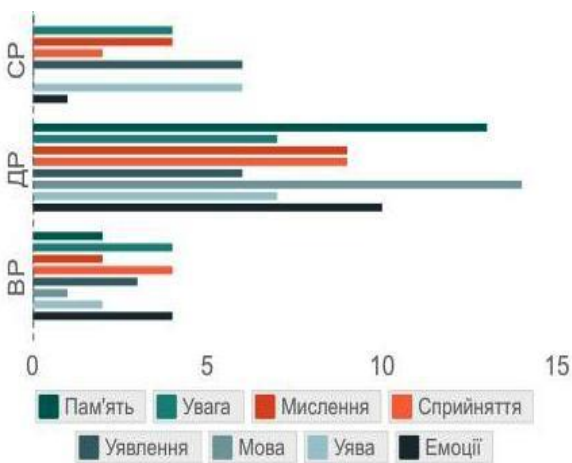
Операційний компонент стосується інформаційно-технічного боку готовності до впровадження медіаосвіти вчителем і спрямований на набуття базових користувацьких знань, умінь і навичок з оволодіння комп'ютерною грамотою як важливим та необхідним елементом медіаграмотності, а також педагогічному працівнику потрібно навчитися працювати з периферійними електронними пристроями: мультимедійним проектором, сканером, інтерактивною дошкою, пошуковими системами Інтернету, здійснювати взаємодію через цю мережу, створювати web-портфоліо, працювати з електронними журналами.

Змістовно-цільовий компонент реалізується через модульний принцип у вигляді наступної структурної схеми. Практична складова змістовно-цільового компонента функціональної моделі медіаосвіти реалізується через блоки креативної діяльності та рецептивно-аналітичної діяльності.

З метою належного рівня психолого-педагогічного супроводу та ефективного здійснення дослідно-експериментальної роботи систематично здійснювалися психолого-педагогічні зрізи на початку та вкінці експерименту. З цією метою використовувався широкий арсенал методик та

технологій, серед них можна відзначити наступні: 1) Таблиці Шульте; 2) Психометричний тест; 3) 10 слів Лурія; 4) Тест КОС (українською КОЗ); 5) Діагностика потреби в спілкуванні (за Ю. Орловим); 6) Чи піддається ви навчованню? 7) Визначення Інтернет-залежності; 8) Діагностика творчих здібностей (Є. Тунік); 9) Геометричний тест П'єро-та-Рузера; 10) Тест на знання правил поведінки в Інтернеті.

Вплив медіаосвітніх курсів за вибором на рівень медіакультури учнів експериментальних класів здійснювався шляхом діагностування дітей на початку впровадження занять і на виході. Інструментарій діагностування рівня

медіакультури учнів розроблявся методичною та психологічною службою закладу. Результати діагностики виявили тенденцію зростання медіаторчості учнівської молоді, розвитку їх критичного мислення, активного осмисленого перебування в інформаційному середовищі, формування медіакомпетентності.

Результати проведення вхідного анкетування учнів 10 А класу протягом 2016/2017 н.р. приведені на діаграмі.

Під час проведення дослідження в рамках дослідно-експериментальної роботи із запровадження медіаосвіти було проведено об'ємне анкетування й виявлено серйозні проблеми в розвитку інформаційної культури учнів. Інформаційна культура – багатокомпонентна частина загальної культури особистості. Всі ми знаємо, що рівень загальної культури учнів бажає бути кращим, це ж стосується й інформаційної культури.

Найбільше занепокоєння в результатах анкети викликали ознаки Інтернет-залежності (надмірного перебування в медіапросторі) в більшій половини учнів. Звичайно ж, це питання було винесено на батьківські збори, адже саме вдома діти й просиджують весь свій

вільний час перед комп'ютером. Результат обговорення й анкетування батьків вартий уваги: виявлено, що майже в 50 % родин не існує ніяких обмежень щодо використання комп'ютера та перебування в Інтернет-просторі. Більше того, четверта частина опитаних батьків взагалі не вміють користуватися Інтернетом, а тому зрозуміло, що не запобігають його небезпеці. Ті ж батьки, які цікавляться, що робить дитина, коли перебуває в Інтернет-просторі, також виявили певну необізнаність щодо основних видів діяльності своїх дітей. Тому отримані дані потребують негайно реакції з боку адміністрації закладу та проведення корекційно-профілактичного впливу на наступному етапі дослідно-експериментальної роботи.

Формуванню критичних навичок та інноваційного потенціалу особистості сучасного учня сприяють інтелектуальні конкурси, які проводить КВНЗ «Дніпропетровський ОППО», ДВНЗ «КДПУ», управління освіти і науки виконкому Криворізької міської ради, КЗ «Інноваційно-методичний центр» Криворізької міської ради.

Французький письменник Гюстав Флобер вважав, що для того, аби мати талант, потрібно бути впевненим, що ти ним володієш. Вчителі школи постійно працюють над підвищенням свого фахового рівня. Для висвітлення та популяризації медіаосвітніх інновацій у практиці роботи початкової, середньої та старшої школи педагогічними працівниками створені електронні портфоліо, які систематично поповнюються відповідними матеріалами для підтримки викладання навчальних дисциплін. З метою фахового зростання та популяризації позитивних напрацювань, які отримані в ході здійснення дослідно-експериментальної роботи, матеріали з досвіду роботи закладу подаються до друку у фахових виданнях обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Для популяризації позитивних напрацювань педагогічного колективу та висвітлення позитивної динаміки в напрямку здійснення дослідно-експериментальної роботи вся інформація про хід експерименту висвітлюється на офіційному сайті закладу в розділі «Дослідно-експериментальна робота» за адресою: <http://krschool52.wixsite.com/school/eksperimentalna-robota>

З метою фахового зростання медіа-педагогів, які викладають курс за вибором «Медіакультура», здійснюється курсова перепідготовка на семінарах-практикумах,

конференціях, тренінгах на базі КВНЗ «Дніпропетровський ОППО».

Авраам Лінкольн, 16-й Президент США, стверджував, що той, хто хоче, – шукає можливості, хто не хоче, – шукає причини. Незважаючи на значні напрацювання в напрямку здійснення дослідно-експериментальної роботи, виникають певні проблеми та труднощі. Хотілося б коротко зупинитися на них: 1) навчальна програма з

курсу за вибором «Медіакультура» розрахована на студентів вищих навчальних закладів і не враховує психолого-педагогічних особливостей учнів середньої школи; 2) пошук матеріалів: ілюстрацій, демонстрацій, завдань вимагає величезних часових витрат (на підготовку до одного заняття в середньому витрачається 3-4 годин); 3) парк комп'ютерної техніки морально та фізично застарів, тому достатньо складно готувати учнівські проекти.

Література

1. Деркач В. В. Інтеграція медіаосвіти в систему базової шкільної та позашкільної освіти як фактор формування медіаграмотності та медіакомпетентності учнів / В. В. Деркач, В. С. Коваленко // Медіаосвіта Дніпропетровщини : Каталог експериментальних навчальних закладів. Збірка / [ред.-упоряд. М. Г. Ватковська, П. В. Пасічник, В. М. Піщанська]. – 2015. – С. 52. **2. Деркач В. В.** Інтеграція медіаосвіти в систему базової шкільної та позашкільної освіти як фактор формування медіаграмотності та медіакомпетентності учнів / В. В. Деркач, В. С. Коваленко // Інноваційні моделі та технології медіаосвіти в навчальних закладах Дніпропетровщини. Матеріали обласного конкурсу на кращу розробку моделі медіаосвіти в сучасному навчальному закладі / [ред.-упоряд. О. В. Бутурліна, М. Г. Ватковська, Т. В. Лисоколенко, Л. В. Пасічник, В. М. Піщанська]. – Дніпропетровськ, 2015. – С. 25. **3. Задорожня В. С.** Фотографія, кіно, телебачення як медіапродукція. Урок з медіакультури для 10 класу / В. С. Задорожня // Науково-методичний журнал «Відкритий урок : Розробки. Технології. Досвід». – 2013. – № 5. – С. 93. **4. Коваленко В. С.** Інтернет і медіаосвітні технології / В. С. Коваленко // Науково-методичний журнал «Відкритий урок : Розробки. Технології. Досвід». – 2014. – № 07-08. – С. 49-50. **5. Коваленко В. С.** ІКТ у науково-методичній роботі / В. С. Коваленко // Науково-методичному журналі «Відкритий урок : Технології. Досвід. Розробки». – 2014. – № 5. – С. 18-24. **6. Коваленко В. С.** Застосування Інтернет та медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі в умовах збагачення інформаційної компетентності інноваційної особистості учня через здійснення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітнього навчального закладу / В. С. Коваленко // Матеріали обласної науково-практичної конференції «Впровадження медіаосвіти в практику роботи навчальних закладів області» (21 травня 2014 року). – Дніпропетровськ, 2014. – С. 28-34. **7. Коваленко В. С.** Проектирование и направления внедрения Интернет-технологий, электронных медиа для обновления учебно-воспитательного процесса в инновационном образовательном пространстве / В. С. Коваленко // Образовательные технологии XXI века : информационная культура и медиаобразование. ОТ'13 : сборник статей международной научно-практической конференции / [под ред. С. И. Гудилиной, К. М. Тихомировой, Д. Т. Рудаковой]. – СПб. : Нестор-История, 2013. – С. 162-166.

УДК [159.955:62]:37.091.8

Н. Л. Кучеренко,
методист,

КПНЗ «Центр науково-технічної творчості учнівської молоді
Металургійного району» КМР, м. Кривий Ріг

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються питання змісту, методів і шляхів розвитку технічного мислення учнів в умовах позашкільного закладу технічного спрямування; окреслюється структура технічного мислення, визначаються підходи та умови його розвитку в учнів на заняттях гуртка, подаються етапи та перелік методів розв'язання творчих завдань.

Ключові слова: технічне мислення, гурткова робота, позашкільний навчальний заклад.

Кучеренко Н. Пути развития технического мышления учащихся в учреждениях внешкольного образования.

В статье раскрываются вопросы содержания, методов и путей развития технического мышления учащихся в условиях внешкольного учреждения технической направленности; очерчивается структура технического мышления, определяются подходы и условия его развития у учащихся на занятиях кружка, подаются этапы и перечень методов решения творческих задач.

Ключевые слова: техническое мышление, кружковая работа, внешкольное учебное заведение.

Kucherenko N. Ways of development of pupils' technical thinking in the out-of-school education institutions.

In article the questions of maintenance, methods and ways of development pupils' technical thinking in the conditions of out-of-school institution with technical orientation are reveal; the structure of technical thinking is

outlined, approaches and conditions of its development in pupils on circle classes are defined, stages and the list of methods of the solution of creative tasks are moved.

Key words: technical thinking, work of circle, out-of-school educational institution.

Сьогодні в суспільстві гостро постає проблема нестачі кваліфікованих фахівців інженерно-технічного профілю з належним рівнем розвитку професійного мислення. Позашкільна освіта технічного спрямування, з-поміж своїх провідних завдань, визначає необхідність створення умов для формування в учнів здатності до технічної творчості та інноваційного мислення.

Дослідження проблем, пов'язаних із розвитком технічного мислення, було здійснено в роботах С. Василевського, П. Іванова, Т. Кудрявцева, Б. Обшадко, В. Чебмшевої, Д. Чернілевського, І. Якиманської та ін.

Зрозуміло, що технічне мислення може розвиватися, головним чином, у процесі практичної діяльності. Тож постає проблема правильної організації такої діяльності на заняттях гуртка технічного спрямування.

Метою статті є виявлення шляхів і засобів розвитку технічного мислення учнів на заняттях гуртка в позашкільному закладі технічного спрямування.

Сутність і зміст технічного мислення мають виявлятися крізь призму загальної теорії мислення, а також специфіки проектно-конструкторської діяльності.

Мислення є процесом опосередкованого й узагальненого пізнання людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях. Зароджуючись у чуттєвому пізнанні та спираючись на нього, мислення виходить за його межі. Мислячи, людина пізнає те, чого вона не може безпосередньо сприйняти й уявити, доходить до розуміння суті явищ світу, формує поняття про них і практично оволодіває ними. Мислення виникає в процесі взаємодії людини із зовнішнім світом, воно – функція її мозку, вища форма вияву аналітико-синтетичної діяльності. Мислення, якщо воно правильне, відображає об'єктивну дійсність глибше, повніше й точніше, ніж чуттєве її пізнання. Критерієм його істинності є суспільна практика [3, с. 91].

На практиці мислення як окремий психічний процес не існує, воно незримо присутнє в усіх інших пізнавальних процесах: у сприйманні, увазі, уяві, пам'яті, мовленні. Вищі форми цих процесів обов'язково пов'язані з мисленням, і ступінь його участі в цих пізнавальних процесах визначає рівень їх розвитку [3, с. 91].

Однак, хоча й технічне мислення є тим же узагальненим і опосередкованим пізнанням дійсності, водночас воно є самостійним видом інтелектуальної діяльності. При цьому може бути теоретичним і практичним, репродуктивним і продуктивним, наочно-образним і наочно-дієвим залежно від висунутих перед технічним мисленням завдань.

Технічне мислення, як і будь-який інший вид мислення, здійснюється за допомогою таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, протиставлення тощо. Відмінністю технічного від інших видів мислення є те, що розумові операції розгортаються на технічному матеріалі.

Як відзначає Т. Кудрявцев, *технічне мислення* – це здатність використовувати весь комплекс політехнічних знань і вмінь для усвідомлення сутності технічних систем та швидкої орієнтації в технічних питаннях. Розвинене технічне мислення дозволяє швидко зрозуміти принцип роботи невідомих раніше машин і окремих її вузлів і механізмів, орієнтуватися в загальній схемі й у взаємодії частин конструкції. Додамо до цього також те, що технічне мислення вможливує проектно-конструкторську діяльність, а також є провідною частиною технічної творчості [2, с. 21].

Т. Кудрявцевим виокремлено три компоненти технічного мислення: понятійний, образний і практичний. Понятійний компонент забезпечує сформованість в учнів технічних понять, оволодіння мовою техніки. Образний – сприяє виникненню складної системи образів і розумових умінь оперування ними. Практичний – припускає можливість перевірки отриманих у ідеальному плані результатів у практичній діяльності. Ці компоненти, стверджує науковець, не тільки взаємозалежні, але й взаємообумовлені, роблять рівнозначний внесок у роботу теоретичного мислення загалом [2].

Розвиток технічного мислення, як відзначає Т. Кудрявцев, може здійснюватися шляхом розвитку кожного з компонентів і передбачати: ознайомлення з актуальними напрямками науково-технічного прогресу; засвоєння учнями наукових основ сучасної техніки й технології, застосування їх аспектів під час реалізації творчих технічних завдань; формування технічних, раціоналізаторських,

конструкторських, винахідницьких та інших здібностей; надання політехнічної спрямованості процесу технічної творчості; формування в учнів умінь аналізу й конструювання технічних об'єктів; постановку перед ними творчих і дослідницьких завдань [2].

Розвиток технічного мислення в учнів передбачає складну роботу, передусім, із формування в них належної мотивації до процесу технічної творчості та інженерної професії загалом. Зауважимо, що в перекладі з латинської мови «інженер» буквально означає творець, створювач нової техніки. І це при тому, що вже зараз (і тим більше в майбутньому) суспільство потребує не спеціалістів-виконавців чужих ідей та інструкцій, а фахівців із творчим мисленням і підходом до справи, фахівців, здатних розпізнавати й вирішувати проблеми не тільки сьогодишнього, а головне, завтрашнього дня.

Розуміння техніки – це провідна умова успішного самостійного вирішення технічних завдань. Це, вимагає попередніх теоретичних знань щодо сутності технічних об'єктів, які необхідно застосувати та з найбільшою користю використати на практиці. Розуміння передбачає сприйняття, виявлення, а також засвоєння елементів і зв'язків якого-небудь технічного об'єкта. Звісно, що такому розумінню учня треба цілеспрямовано навчати. Це, насамперед, спеціальна робота над змістом інструкцій до приладів, машин і механізмів, розгляд зразків і моделей, ознайомлення з окремими деталями конструкцій, читання й відтворення креслень, схем, проектів, технологічних карток. Доцільним є постановка проблемних питань на кшталт: «Як зроблено?», «Для чого зроблено?», «Із чого це зроблено?», «Для чого використовується?» «Чому зроблено так, а не

інакше?» «Що буде, якщо...», «Які існують аналоги?» тощо; а також організація самостійної роботи гуртківців із довідковою літературою, джерелами Інтернету для пошуку відповідей на них [1].

Для кращого усвідомлення необхідно організувати гуртківців на відтворення засвоєних теоретичних відомостей. Досить результативними методами є презентація, конкурс, інтерактивні методи «Експертна думка», «Займи позицію», «Пошук ідей», «Мозковий штурм» тощо.

Провідним шляхом розвитку технічного мислення є розв'язання творчих завдань, що природно виникають на заняттях технічного гуртка. Для цього можуть бути використані спеціальні методи, зокрема: метод тимчасових обмежень, метод мозкового штурму, метод раптових заборон, швидкісного ескизування, метод нових варіантів, інформаційної недостатності та інформаційної перенасиченості, метод абсурду, ситуаційної драматизації. Ці методи фахівці рекомендують застосовувати продумано, дозувати їх, з огляду на індивідуальні властивості учнів. У протилежному випадку можна досягти лише «ефекту повного погашення» і самої діяльності, і бажання нею займатися [2].

Умовами, що сприяють формуванню технічного мислення учнів засобами позашкільної роботи, є: поетапний характер нарощування загальнотехнічних знань і спеціальних умінь; введення в освітній процес актуальної політехнічної інформації; створення настанови на успішну технічну творчість; забезпечення взаємозв'язку розумової діяльності з практичною технічною творчістю; поступове підвищення рівня складності творчих завдань політехнічного змісту.

Література

1. Волкова О. В. Техническое моделирование как реализация творческого потенциала учащихся / О. В. Волкова // Дополнительное образование. – 2005. – № 9. – С. 29-33. 2. Кудрявцев Т. В. Психология технического мышления / Т. В. Кудрявцев. – Москва : Педагогика, 1975. – 304 с. 3. Психологічний словник / [ред. В. І. Войтка]. – Київ : Вища школа, 1982. – 215 с.

УДК 378.147.091.322

*Д. В. Масалов,
здобувач кафедри педагогіки,
викладач кафедри образотворчого мистецтва,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг*

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

У статті розкривається сутність понять «творча особистість», «творча діяльність», розглядається проблема організації самостійної творчої діяльності студентів вищої школи. Визначено структуру самостійної творчої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: творча особистість, творча діяльність, організація самостійної творчої діяльності, студенти вищих педагогічних навчальних закладів.

Масалов Д. Проблема организации самостоятельной творческой деятельности студентов высших учебных заведений.

В статье раскрывается сущность понятий «творческая личность», «творческая деятельность», рассматривается проблема организации самостоятельной творческой деятельности студентов высшей школы. Определена структура самостоятельной творческой деятельности студентов высших педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: творческая личность, творческая деятельность, организация творческой деятельности, студенты высших педагогических учебных заведений.

Masalov D. The problem of students' independent creative activity organizing in high educational institutions.

The essence of the concepts «creative personality», «creative activity» are revealed in the article, the problem of the organization of students' independent creative activity in the high school is considered. The structure of independent creative activity of students of high pedagogical educational institutions is determined.

Key words: creative personality, creative activity, organization of independent creative activity, students of high pedagogical educational institutions.

Соціальні й економічні перетворення, які відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність формування творчої особистості та переосмислення сформованої системи навчання у вищій школі. У зв'язку з цим організація самостійної творчої діяльності студентів у процесі навчання у вищих педагогічних навчальних закладах задля підготовки до майбутньої професійної діяльності, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», визначається одним із головних питань [1].

Формування особистості в процесі творчої діяльності досліджували такі науковці, як В. Белкіна, О. Білоус, Д. Богоявлінська, Н. Кічук, Г. Костюк, О. Кульчицька, А. Маслоу, О. Матюшкін, А. Нестеренко, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Сисоєва, Б. Теплов, Л. Шрагіна. Низку досліджень присвячено проблемі психологічної структури діяльності (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн) та умовам формування творчої діяльності (Д. Ельконін, О. Матюшкін).

У педагогічній і психологічній літературі існує безліч визначень поняття «творча особистість». О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська стверджують, що творча особистість – це індивід, що володіє високим рівнем знань, прагненням до нового, оригінального, котрий уміє відкинути звичайне, шаблони. Необхідність у творчості є життєва необхідність [2, с. 118].

Не можна не погодитися з думкою Я. Пономарьова, який, узагальнюючи якості творчої особистості, вважає, що їй властиві «неабияка енергія, наполегливість, винахідливість, пізнавальні здібності...». Також він відзначає, що неабияку роль відіграють такі риси, як прагнення до

відкриттів, завзятість, наполегливість, інтуїція, творчі здібності, прагнення до розвитку й духовного росту, спонтанність, оригінальність [3, с. 225-226].

До фундаментальних основ організації різних видів навчальної діяльності в наукових доробках звертаються В. Андрущенко, С. Архангельський, Н. Бібік, Л. Божович, В. Бондар, В. Бурак, М. Данилов, В. Євдокимов, Б. Єсіпов, Л. Зимня, І. Зязюн, В. Кремень, М. Нікандров, В. Паламарчук, П. Підкасистий, І. Прокопенко, О. Савченко, М. Скаткін, В. Сластьонін, В. Чайка, Т. Шамова, Г. Щукіна.

Місце самостійної роботи у формуванні творчої особистості в освітньому просторі вищого педагогічного навчального закладу неможливо переоцінити. Під самостійністю як важливою особистісною якістю розуміють діяльність, яку студент здійснює без допомоги викладача, керуючись лише сформованими раніше уявленнями про порядок і правильність виконання дій. Самостійна робота – це окремий вид навчальної праці, що разом та одночасно із засвоєнням навчального матеріалу формує вміння й навички самостійності, саме так праця, готує до самостійної творчої діяльності.

Організація самостійної навчальної діяльності студентів, що спрямовується на формування відповідних умінь як важливого чинника їхнього особистісного розвитку в майбутньому, є одним із пріоритетів вищої школи. Проаналізувавши наукові роботи педагогів і психологів, з'ясовано, що самостійна творча діяльність впливає на структуру особистості, сприяє особистісно-значущим процесам, життєвим планам, формуванню позиції кожного студента, сприяє

розвитку самостійності і формуванню творчої активності студентів, підвищує їх інтерес до навчання і забезпечує успішність навчальної діяльності.

Самостійна творча діяльність визначається нами як свідома, активна діяльність особистості, яка спрямована на пізнання та перетворення дійсності, на створення нових оригінальних речей, предметів, картин та виражається в пошуках найбільш результативних методів розв'язання проблем, вирішення завдань, їх удосконаленні, модернізації виробів, створенні нових проєктів та інших освітніх продуктів, а також у постійному поповненні знань.

Структуру самостійної творчої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а саме студентів художньо-графічного факультету, складають такі компоненти, як-от: мотиваційна настанова на творчу діяльність, критичне мислення, творче мислення в поєднанні з евристичною діяльністю, творчі здібності, креативність, творчі дії, узагальнені вміння розв'язувати нестандартні завдання педагогічного спрямування, наявність досвіду, вмінь та знань у галузі науки та мистецтва.

Під організацією самостійної творчої діяльності студентів вищих навчальних закладів розуміємо сукупність процесів співробітництва та співтворчості викладачів зі студентами, спрямованих на створення нових ідей та способів дій щодо рішення навчальної проблеми в процесі вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу.

Важливою та необхідною ознакою керівництва самостійною творчою діяльністю є необхідність стимулювати творчі пізнавальні процеси, створювати сприятливі умови для їх сталого розвитку. Найбільш успішно цю функцію можуть виконувати проблемні ситуації, що активізують мислення щодо активного пошуку правильної відповіді, використання активних проблемних методів навчання, що є необхідним для організації творчої діяльності студентів. Не менш важливий прийом – «мозковий штурм», який акумулює студентів та допомагає визначити напрямок пошуку правильної відповіді. Ефективним є створення спеціальних ситуацій знаходження і виправлення помилок, контролю процесу і результатів діяльності; залучення студентів до висунення і перевірки гіпотез, вироблення й зіставлення різних варіантів розв'язання завдання, аргументованого вибору оптимального вирішення. Стимулює творчу діяльність і колективне мислення студентів саме робота, під час якої найактивніший зі студентів бере на себе функції керівника й організатора. Звичайно, що за такої організації навчального процесу удосконалюються й комунікативні навички.

Проблема організації самостійної творчої діяльності майбутніх фахівців тісно пов'язана з їхньою професійною діяльністю, що, зі свого боку, зумовлює їхнє професійне становлення.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» (2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. 2. Освітні технології : [навч.-метод. посібник] / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с. 3. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.

УДК 37.091.113

М. Л. Новіков,
директор,

*Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
з поглибленим вивченням іноземних мов № 4, м. Кривий Ріг*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У контексті модернізації управління освітою та запровадження нової етики управлінської діяльності велика увага приділяється професійній компетентності керівника навчального закладу. Автор статті розкриває модель професійної компетентності керівника навчального закладу, що включає такі складові: знання, уміння та сформовані цінності, а також описує показники професійної компетентності керівника сучасного навчального закладу.

Ключові слова: компетенції, компетентність, професійна компетентність, модель професійної компетентності керівника навчального закладу.

Новиков М. Профессиональная компетентность руководителя современного общеобразовательного учебного заведения.

В контексте модернизации управления образованием и внедрения новой этики управленческой деятельности большое внимание уделяется профессиональной компетентности руководителя учебного заведения. Автор статьи раскрывает модель профессиональной компетентности руководителя учебного заведения, которая включает такие составляющие как: знания, умения и сформированные ценности, а также описывает показатели профессиональной компетентности руководителя современного учебного заведения,

Ключевые слова: компетенции, компетентность, профессиональная компетентность, модель профессиональной компетентности руководителя учебного заведения.

Novikov M. Professional competence of the head of a modern comprehensive educational institution.

In the context of education management modernization and the introduction of new ethics management activities the great attention is paid to the professional competence of the head of the institution. The author reveals the model of professional competence of the head of the institution, which includes such components such: knowledge, skills and formed values, and describes the performance of professional competence of the head of a modern educational institution.

Key words: competences, expertise, professional competence, a model of professional competence of the head of the institution.

Суттєва модернізація системи освіти передбачає передусім оновлення управлінської діяльності керівників освітніх закладів. Нові життєві умови виявляють потребу та необхідність будувати індивідуалізовану конкурентоспроможну освітню політику. Керівник навчального закладу відіграє в цьому процесі ключову роль. Він перебуває в центрі соціально-економічних і педагогічних перетворень, координує, спрямовує працю педагогів, від його економічної грамотності, ініціативності, уміння приймати самостійні рішення стратегічного та тактичного характеру залежить ступінь успішної роботи закладу в цілому.

Для успішного управління за нинішніх соціально-економічних умов ринкової економіки потрібні якісні зміни в мисленні керівника навчального закладу. Він повинен мати теоретичну підготовку з питань сучасного менеджменту, оперувати новими поняттями, бути здатним виділяти та системно розв'язувати актуальні проблеми, бачити перспективи роботи навчального закладу, планувати стратегію його подальшого розвитку. Оновлене мислення керівника навчального закладу звільнить його від стереотипів, допоможе проявити індивідуальність, відчувати особисту відповідальність за свій вибір і за людей, із якими працює, зосередитись на результатах діяльності, а не на намірах і засобах, сприятиме творчості.

У Національній доктрині розвитку освіти України поняття «компетентність» згадується в контексті модернізації управління освітою, й розглядається як «запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; створення системи моніторингу ефективності управлінських рішень,

впровадження новітніх інформативно-управлінських комп'ютерних технологій, підвищення компетентності управлінців усіх рівнів» [5].

Поняття «професійна компетентність» «Великий тлумачний психологічний словник» трактує як «професійну підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності» [1].

Проблему професійної компетентності керівника навчального закладу досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені в різні періоди функціонування системи освіти: В. Бондар, Т. Браже, І. Жерносек, Л. Калініна, Л. Васильченко, Р. Вдовиченко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, Є. Коротков, В. Кричевський, В. Лунячек, О. Мармаза, В. Маслов, В. Мельник, Дж. Равен, Т. Сорочан, Г. Тимошко, Є. Тонконога, Є. Хриков, А. Хуторської, Є. Чернишова, Р. Шакуров. У 70-ті роки минулого століття Р. Шакуров під час розгляду проблеми підвищення ефективності управління школою та педагогічним колективом виділив три основні групи якостей у структурі особистості директора школи: ідейно-політичні, професійно-ділові й організаторські [7]. Проте визначальним у забезпеченні ефективного управління навчальним закладом, на його думку, залишається мотиваційний компонент, який спрямовує зусилля керівника на самовдосконалення.

Мета статті – розкрити сутність поняття «професійна компетентність» та схарактеризувати модель професійної компетентності керівника сучасного навчального закладу.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що професійна компетентність – це сума накопиченого досвіду і отриманих знань, що

дозволяють людині швидко вирішувати поставлені завдання в професійній галузі. Компетентність складається із сукупності компетенцій. Компетенція, по-перше, позначає особисту здатність працівника вирішувати виробничі питання і складається з теоретичного знання об'єкта (діяльності) і навичок практичної роботи з ним. Крім цього, термін «компетенція» позначає суму вимог, які висуваються до конкретного фахівця.

Дослідники (С. Вещиков, М. Пальчик, К. Езерська) [2] виділяють сім груп базових компетенцій керівника освітнього закладу відповідно до основних особистісних якостей людини.

1. Сприйняття як уміння навчатися. Це вміння охопити сутність ситуації інтуїтивно та швидко, побачити глибину речей, схильність до навчання, відкритість до нового.

2. Взаємозв'язки – інтелект, мова, комунікації: уміння виділяти ціле й бачити зв'язки між частинами, формулювати ідеї й адекватно передавати їх іншим; здатність сприймати й ефективно оцінювати інформацію; уміння встановлювати та підтримувати відносини з колегами та підлеглими, знаходити спільну мову з людьми, пояснювати, навчати, із урахуванням їхнього розвитку.

3. Вибір – чутливість до правильного, адекватного шляху: уміння бути вищим за ментальні догми та приймати точні рішення, з огляду на реальні обставини; уміння приймати стратегічні рішення із дотриманням своїх цінностей; здатність інтуїтивно приймати відповідні рішення за умов дефіциту інформації та часу; здатність бути незалежним від соціальних стандартів і страху оцінювання.

4. Активність як перетворювальна дія і тактична активність передбачає: здатність жити сьогоденням і рухатись уперед, діяти в обраному напрямі всупереч думці людей, іти на виправданий ризик і діяти в критичних ситуаціях.

5. Воля – усвідомленість і вміння концентруватися. Це здатність самостійно приймати рішення, утримувати свою увагу на пріоритетних цілях, зберігати усвідомленість і свободу вибору.

6. Мудрість – відчуття обмежень, часу, дисципліна, витриманість і терпіння; здатність бути бездоганним; толерантність до обмежень інших людей; стримане ставлення до перемог, уміння програвати без відчуття поразки.

На думку Л. Карамушки, керівник школи має бути не кращим учителем, а професіоналом з управління закладом освіти, тобто менеджером, який пройшов спеціальну

підготовку й усвідомлює, що він є представником окремої професії, а не просто педагогом, який здійснює управлінську діяльність [3].

Найважливішою характеристикою управлінської діяльності сучасного керівника є саме професіоналізм, компетентність; керівник високого рівня – це передусім ефективний менеджер освіти.

Сучасне управління школою, за твердженням Ю. Конаржевського, є проблемно-функціональним управлінням, системоутворювальним стрижнем якого є ідея розвитку особистості учня, особистості вчителя, взаємин між ними, професійної та життєвої компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу [4]. Якість реалізації цієї ідеї залежить від глибини педагогічного й управлінського мислення керівника закладу освіти, рівня його професійно-управлінської підготовленості, управлінського досвіду, уміння бачити майбутню модель розвитку закладу та процес управління ним.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив виділити професійні якості, що мають бути притаманні директору школи та його заступнику як компетентному спеціалісту й професіоналу-управлінцю. Серед них: готовність до інноваційної діяльності; здатність до самовдосконалення; здатність працювати за нових умов; психологічна готовність бути керівником; уміння визначати стратегічні завдання та вирішувати їх; здатність відчувати сучасність; уміння створювати розвивальне шкільне середовище; уміння налагоджувати індивідуальну роботу з педагогами, бути комунікабельним.

Людиноцентристська позиція керівника, розуміння того, що результативна робота школи сприяє успішному партнерству, стає пріоритетом його управлінського впливу.

Разом із тим, управлінська компетентність керівника потребує від нього:

- чіткої орієнтації в нормативно-правовій базі, уміння грамотно інтерпретувати основні документи та реалізувати їх у практичній діяльності;

- додаткових знань про управління колективом дорослих людей;

- правильного розподілу часу й управління власними ресурсами;

- здійснення стратегічного управління розвитком навчального закладу, що є теж мотивом активного залучення керівників ЗНЗ до процесу навчання в системі підвищення кваліфікації.

Сучасний керівник-освітянин повинен уміти кваліфіковано здійснювати аналіз і самооаналіз управлінської діяльності, визначати перспективи розвитку закладу, передбачати стратегію подальшого розвитку відповідно до його місії. Він має цілеспрямовано впливати на свою команду менеджерів і вміти об'єднати спільні зусилля колективу для досягнення поставленої мети. Досягти результату зможе тільки вмотивований керівник, який готовий узяти на себе відповідальність за роботу, ставить перед собою та колективом реальні цілі та докладає максимальних зусиль для їх досягнення.

Ми поділяємо точку зору М. Смирнової [6] і вважаємо, що модель професійної компетентності керівника навчального закладу включає наступні складові: знання, уміння та сформовані цінності. Показниками професійної компетентності керівника навчального закладу є наявність знань: теоретичних і методичних засад здійснення управлінської діяльності; психолого-педагогічних засад управлінської діяльності; ступеня володіння додатковими знаннями. Показниками професійної компетентності керівника навчального закладу є сформованість таких умінь: а) розв'язувати проблеми стратегічного рівня: визначати цілі діяльності навчального закладу з огляду на реальні умови; передбачати результати розвитку навчального закладу; бачити альтернативні шляхи розвитку; б) здійснювати

самоаналіз та самооцінювання досвіду: порівнювати власний досвід із досвідом колег; бачити свої переваги в професійній діяльності; виділяти якості, які заважають ефективно здійснювати управління; в) формувати новий стиль управління: виділяти особисті якості, що сприяють розвитку навчального закладу; визначати оптимальний стиль управління, прийнятний для педагогічного колективу навчального закладу; здійснювати моніторинг ефективності нового стилю управління; г) сприймати та використовувати доступні освітні ресурси: ефективне використання нових знань; сприйняття нових освітніх технологій; використання ІКТ в управлінській діяльності та навчально-виховному процесі. Показниками професійної компетентності керівника навчального закладу є сформованість таких цінностей: дбайливе ставлення до професійної діяльності; бережливе ставлення до себе, до людей; готовність до вияву особистої ініціативи; готовність до подальшого професійного зростання.

Подальшого дослідження щодо професійної компетентності керівника навчального закладу потребує розгляд питань стосовно формування вміння використовувати ІКТ в управлінській діяльності; підтримки власного загальнокультурного рівня; уміння мотивувати педагогів на результативну роботу; уміння залучати додаткові кошти в діяльність навчального закладу.

Література

1. **Большой** толковый психологический словарь : Т. 1 (А-О) / [пер.с англ. Ребер Артур]. – ООО «Издательство АСТ»; Издательство «Вече», 2003. – 592 с.
2. **Базовые** компетенции руководителя / С. Вещиков, М. Пальчик, К. Езерская // Люди дела. – 2005. – № 1. – С. 25-27.
3. **Карамушка Л.** Психологічна готовність керівника до управління / Л. Карамушка // Директор школи (Шкільний світ). – 2003. – № 9. – С. 4-5.
4. **Конаржевский Ю. А.** Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управления школой / Ю. А. Конаржевский. – М. : Педагогика, 1986. – 144 с.
5. **Національна** доктрина розвитку освіти. Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. Ч. 1. – Х. : Вид. група «Основа», 2004. – С. 5-24.
6. **Смирнова М. Є.** Практика управління загальноосвітнім навчальним закладом : від функціонування до розвитку / М. Є. Смирнова. – Х. : Вид. група «Основа», 2013. – 192 с.
7. **Шакуров Р. Х.** Социально-психологические основы управления : руководитель и педагогический коллектив / Р. Х. Шакуров. – М. : Просвещение, 1990. – 208 с.

УДК 37.07

Н. Б. Сидоренко,

заступник директора з науково-методичної роботи,
Криворізька гімназія № 49, м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ ЗАСОБАМИ КРЕАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглядається питання про систему патріотичного виховання, про значення уроків української мови та літератури для формування національно свідомих громадян України, роль креативних методів навчання як методичного інструментарію в досягненні мети.

Ключові слова: патріотизм, креативні методи, громадянська компетентність.

Сидоренко Н. Развитие национального самосознания учащихся на уроках словесности средствами креативной педагогики.

В статье рассматривается вопрос о системе патриотического воспитания, значения уроков украинского языка и литературы для формирования национально сознательных граждан Украины, роль креативных методов обучения как методического инструментария в достижении цели.

Ключевые слова: патриотизм, креативные методы, гражданская компетентность.

Sidorenko N. The development of the students' national self-identity at the lessons of language Arts via the means of creative pedagogy.

The issues of the system of patriotic education, the importance of Ukrainian language and literature lessons for the formation of nationally-conscious citizens of Ukraine, the role of creative teaching methods as a methodological tool for achieving the goal are under consideration in the article.

Key words: patriotism, creative methods, national-consciousness.

Нові умови суспільного розвитку нашої держави висувають нові вимоги до особистості, що формується саме тепер і складатиме основу майбутньої української нації. Події останніх місяців в Україні показали, що становлення нашої держави неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, молоді. Тому особливе занепокоєння сьогодні викликає відсутність у багатьох молодих людей на сході України усвідомлення себе як частини народу, співвіднесення своєї діяльності з інтересами нації. Демократизація суспільного життя, докорінне реформування освіти, гуманізація навчально-виховного процесу, утвердження національної системи навчання і виховання є важливими умовами формування глибокого патріотизму, виховання чистоти та краси моральних відносин, високих громадянських почуттів і передусім почуття любові до України, її народу, його мови, культури. Адже велич Батьківщини, синівська вірність, відданість тій землі, де ти народився й осмислив сам себе, – це та найдорожча святиня, яку ні з чим не можна порівняти, а тим більше зіставити, як підкреслював В. Сухомлинський.

Мета статті: розкрити значення уроків української мови та літератури для розвитку національної самосвідомості учнів та важливість використання креативних методів навчання.

Особлива відповідальність покладається на вчителів української мови та літератури, високе покликання яких – не тільки виховувати палких патріотів, а й виробляти в учнів уміння альтернативно мислити, не боятися творити нове. Основними напрямками формування громадянської компетентності в гімназії є:

– формування думки про суспільну значущість родини, про сім'ю, рід і родовід; краєзнавство; ознайомлення з явищами суспільного життя;

– формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою рідного народу.

Тому робота з громадянського виховання в гімназії має системний характер і здійснюється на всіх етапах навчання: від уроку української мови та літератури до організації позакласної діяльності:

– урок української мови та літератури;

– позакласна діяльність;

– фестивалі філологічних наук;

– факультативи та спецкурси: «Усна народна творчість», «Культура мовлення», «Основи науково-дослідницької діяльності учнів»;

– творчо-пошукова робота: УНТ «Інтелект»;

– гуртки: «Золотоуст» (драматичний), «Перлини слова» для поетів-початківців)

– фольклорні експедиції;

– екскурсії до музею Бойової слави.

Урок – це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду та ерудиції (В. Сухомлинський). Звісно, він має не лише навчати, а й виховувати. Адже вплив засобів мистецтва слова на юну душу величезний. Духовна спадщина нашого народу зберігає характерні ознаки українського виховного ідеалу, якому має підпорядковуватися формування національної самосвідомості молодого покоління.

Реалізація національного аспекту освіти на уроках української мови здійснюється за рахунок соціокультурної змістової лінії, яка є інтегративною, реалізується в системі навчальних тем з етнолінгвістики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвокраєзнавства, текстів і усних висловлювань, які віддзеркалюють національну культуру українського народу та подають кращі зразки світової культури. Провідним постає розвиток духовної сфери

особистості, зокрема виховання патріотизму, моральних переконань.

Тематика соціокультурних текстів із мови групується навколо 3 понять: «Я», «Родина», «Батьківщина». Учителями гімназії розроблені «Путівники уроку», в яких уміщено дидактично-комунікативний матеріал, що містить добірку текстів, які сприяють реалізації різних напрямків національного виховання. Великі можливості для вчителя мають вступні уроки про роль державної мови, теми для учнівських висловлювань: «Душа болить за рідну Україну», «Мовні обов'язки громадян», «Український мовленнєвий етикет» тощо.

Потужні можливості для виховання людської гідності, національної свідомості мають уроки літератури. На величезному її значенні в житті людини наголошував К. Паустовський: «Без любові до літератури й без знання її неможлива ні культура, ні створення нового вільного суспільства, ні вдосконалення самого себе...».

У 6 класі учні вивчають Державний Гімн України в повному варіанті та духовний («Молитва» О. Кониського), що є надзвичайно важливим для становлення гідного громадянина України. Прикладом високого патріотизму є, безперечно, життя Т. Шевченка. Лесі Українки, І. Франка, В. Стуса, В. Симоненка. Л. Костенко – це один із найяскравіших прикладів любові до народу і нації, до рідної природи, землі.

Творчі зусилля кожного вчителя мають бути спрямовані на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості для розвитку самостійного творчого мислення учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, формування патріотичних почуттів. Важливу роль відіграє питання методичного інструментарію при реалізації цієї мети, і в цьому допоможуть креативні методи навчання.

Метою креативної педагогіки є: відхід від фактологічних знань, нав'язування, навантаження; створення «технології мислення»; навчання техніці інтелектуальної роботи; формування особистих творчих якостей; підвищення мотивації навчання.

Креативні методи навчання орієнтовані на створення учнями власних освітніх продуктів. До креативних методів належать методи, які в традиційному розумінні є інтуїтивними: метод «мозкового штурму», метод емпатії, педагогічні методи учня, що виконує роль

учителя, тощо. Такі методи спираються на нелогічні дії учнів, які мають інтуїтивний характер.

Інший вид креативних методів навчання базується на виконанні алгоритмічних приписів та інструкцій (методи синектики, «морфологічного аналізу»). Їх мета – побудова логічної опори для створення учнями освітньої продукції.

Наступний вид креативних методів – метод евристики, тобто прийоми, які дозволяють учням вирішувати завдання шляхом «наведення» на можливі правильні їх рішення та скорочення варіантів таких рішень. Розглянемо деякі з методів, що належать до групи креативних методів навчання.

Останнім часом у лінгвістиці стала застосовуватися концепція фреймів. Моделі фрейму – це щось на зразок схеми з категоріями і підкатегоріями, це абстрактний образ. Такою моделлю є ментальна карта, яку складають учителі й учні гімназії під час вивчення прозових творів. Для створення карти потрібні листки паперу формату А4 чи А3, кольорові олівці або фломастери. Спочатку необхідно виділити тему, проблему чи предмет для відображення в центрі карти. Від центрального відображення проводяться лінії (гілочки) до основних ідей, які розкривають значення центрального зображення чи слова. Лінії від слів, які розкривають головну ідею, повинні бути тоншими. Необхідно широко використовувати малюнки для забезпечення кращого розкриття думок.

Краще запам'ятати зміст історичної повісті Івана Франка «Захар Беркут» у 7 класі допоможуть ментальні карти, які можна використовувати на різних етапах роботи.

Для досягнення системності в героїко-патріотичному вихованні вчителі гімназії успішно використовують креативні прийоми з мультимедійною підтримкою, як: портфоліо, «стрічка бачень», проекти, буктрейлери, віртуальні екскурсії.

Буктрейлер – сучасна форма реклами книги, це короткий відеоролик за мотивами книги. Основне його завдання – яскраво й образно розповісти про книгу, зацікавити, спонукати до читання.

Як свідчить практика, старшокласникам подобається створювати буктрейлери. Судячи з їх якості та дитячої фантазії, їм це явно приносить велике задоволення. На сьогоднішній день жанр буктрейлера зробив великий крок уперед. Із звичайних презентацій

у стилі PowerPoint він перетворився на справжнє мистецтво.

Отже, зміст програми з української літератури в старшій школі повністю підпорядковується головній виховній меті – формувати національно свідому, духовно

багату особистість, здатну до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення. Виховуючи в учнів любов до рідного краю, громадянську позицію, ми формуємо гідне майбутнє нашого народу.

УДК 37.064.2:316.48

Ю. С. Сухомлин,
студентка географічного факультету,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Білоус О. С.

ПОЗИЦІЯ ПЕДАГОГА ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У СТОСУНКАХ З УЧНЯМИ

У статті розкриваються проблеми подолання конфліктних ситуацій у стосунках з учнями в загальноосвітній школі. Виокремлюються види конфліктів, детально розкриваються причини їх виникнення та позиція педагога у вирішенні конфліктів. Наведено основні моменти аналізу педагогічної ситуації.

Ключові слова: конфлікт, конфліктна ситуація, позиція вчителя, загальноосвітня школа.

Сухомлин Ю. Позиция педагога как средство преодоления конфликтных ситуаций в отношениях с учениками.

В статье раскрываются проблемы преодоления конфликтных ситуаций в отношениях с учениками в общеобразовательной школе. Выделяются виды конфликтов, детально раскрываются причины их возникновения и позиция педагога в решении конфликтов. Приведены основные моменты анализа педагогической ситуации.

Ключевые слова: конфликт, конфликтная ситуация, позиция педагога, общеобразовательная школа.

Suhomlin Y. Teacher's position as the means of overcoming conflicts in relations with pupils.

The problem of overcoming conflicts in relations with pupils at school is discovered in the article. Types of conflicts are distinguished; their causes and teacher's position in resolving conflicts are disclosed in details. General points of the pedagogical situation's analysis are given.

Key words: conflict, conflict situation, the position of teacher, secondary school.

Практично всі суттєві трансформації сучасності так чи інакше проходять у рамках зародження та розвитку певних конфліктних ситуацій. Саме конфлікти є джерелом змін та рушієм прогресу. Для освітнього середовища України проблематика конфліктів та їх регулювання особливо важлива в останні роки.

Виникнення конфліктів є об'єктивним і неминучим явищем. Адже життя – це постійний діалектичний процес виникнення проблем та їх наступного вирішення. Якщо в стосунках між людьми проблем не виникає, тоді наявним є факт «застою», відсутності розвитку. Взаємовідносини людей, у яких відсутні конфлікти, поступово згасають.

Питання конфлікту не є новим. Проблема визначення сутності поняття «конфлікт» та «конфліктна ситуація», вирішення конфліктних ситуацій привертала увагу в різні часи таких учених, як: А. Здесенко, Г. Земмелен, І. Копайгора, Н. Кузьміна, К. Маркс, М. Пірен, М. Примуш, С. Яремчук тощо [3].

Метою статті є висвітлення позиції

педагога як засобу подолання конфліктних ситуацій у стосунках з учнями в загальноосвітній школі.

Конфлікт (з лат. conflictus – зіткнення) – особливий вид взаємодії, в основі якого лежать протилежні і несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами. На основі ідеї постійної зміни суспільства було сформульовано «теорію конфлікту». Підґрунтя теорії конфлікту й наступного формування соціології конфлікту були закладені К. Марксом і Г. Зіммеlem, авторами систематичних описів процесів боротьби й конфлікту в суспільстві. Роботи К. Маркса досліджували діалектику розвитку суспільства й закономірного виникнення конфліктів. Г. Зіммель сформулював уявлення про позитивні функції конфлікту, заклавши основи конфліктного функціоналізму.

Виокремлюють види конфліктів:

– внутрішньоособистісні та
зовнішньоособистісні (міжособистісні,

конфлікти між особистістю та групою);

- прямі та непрямі;
- індивідуальні (внутрішньоособистісні та зовнішньоособистісні) і групові.

Конфлікти, зі свого боку, породжують відповідальність і небайдужість, стимулюють оновлення і поліпшення стосунків між людьми. Тому проблема, здебільшого, полягає не в наявності самого факту конфлікту, а в тому, який характер він носить – деструктивний чи конструктивний – і яким чином розв'язується [2].

Деструктивний конфлікт переводить причини, що призвели до конфлікту, на «особистості». Прикладом деструктивного конфлікту є сварка, коли кожна з конфліктуючих сторін висловлює свою негативну оцінку особистості опонента.

Конструктивний конфлікт базується не на «особистостях», а на виявленні об'єктивних причин незгоди (різні точки зору на проблему, способи вирішення проблеми тощо). Цей підхід переводить процес проходження конфлікту від конфронтації до співробітництва.

Для розуміння та розв'язання конфлікту в його структурі, принаймні, потрібно розрізняти причину та привід до конфлікту.

Причина конфлікту – діалектичне протиріччя, що його зумовлює, але воно може певний час і не виливатися в конфлікт. Привід до конфлікту, таким чином, призводить до виникнення конфліктної ситуації – безпосереднього негативного забарвленого зіткнення сторін, що конфліктують.

У дослідженнях Н. Кузьміної педагогічна ситуація визначається як «реальна обстановка в навчальній групі й у складній системі відносин і взаємин учнів, яку потрібно враховувати при ухваленні рішення про способи впливу на них» [1].

У педагогічних ситуаціях перед учителем найбільше чітко встає завдання керування діяльністю учня. При її вирішенні вчителю треба вміти вставати на місце учня, імітувати його міркування, розуміти, як учень сприймає сформовану ситуацію, чому він вирішив саме так.

Педагогічні ситуації можуть бути простими і складними.

Перші дозволяються вчителем без зустрічного опору учнів через організацію їхнього поведіння в школі. У складних ситуаціях велике значення мають емоційний стан учителя й учня, характер сформованих відносин зі співучасниками ситуації, вплив

присутніх при цьому учнів, а результат рішення завжди має визначений ступінь успішності через важко прогнозоване поведіння учня залежно від багатьох факторів, врахувати які вчителю практично неможливо.

За допомогою аналізу педагогічної ситуації вчитель може розкрити причини ситуації, не допустити її переходу в тривалий конфлікт, тобто якоюсь мірою навчитися володіти ситуацією та використовувати її пізнавальні й виховні функції.

Основною метою психологічного аналізу ситуації є створення достатньої інформаційної основи для прийняття психологічно обґрунтованого вирішення виниклої ситуації.

Іншою, не менш значущою метою такого аналізу є переключення уваги з обурювання вчинком учня на його особистість і її прояв у діяльності, вчинках і відносинах [4].

Такий аналіз допомагає осмислити власний досвід виходу із ситуації конфлікту, побачити помилки і прорахунки у своїй поведінці й не повторювати їх, не звалювати всю провину на учнів. Тим самим учитель учить приймати рішення без зайвих емоцій, ідучи від традиційних заходів впливу. Це підвищує його волю вибору і професійну самоповагу.

Існує декілька варіантів проведення аналізу ситуацій. Розглянемо варіант, який включає наступні основні моменти аналізу ситуації:

- опис виниклої ситуації, конфлікту, вчинку (учасники, місце виникнення, діяльність учасників тощо);
- що передувало виникненню ситуації;
- які вікові й індивідуальні особливості учасників проявилися в їхньому поведінні, ситуації, вчинку;
- ситуація очима учня і вчителя;
- особистісна позиція вчителя у ситуації, що виникла (ставлення його до учня), реальні цілі вчителя у взаємодії з учнем (чого він хоче: позбутися від учня, допомогти йому чи ж він байдужий до учня);
- що нового довідався вчитель про учнів із ситуації, вчинку (пізнавальна цінність ситуації для вчителя);
- основні причини ситуації, що виникла, чи конфлікту і його зміст (конфлікт діяльності чи поведінки відносин);
- варіанти погашення, попередження ситуації, коректування поведінки учня;
- вибір засобів і прийомів педагогічного впливу і визначення конкретних учасників реалізації поставлених цілей у даний час і на перспективу.

Педагогічна ситуація.

«На уроці географії в VII класі при перевірці домашнього завдання вчителька тричі піднімала відповідати того ж самого учня, але він мовчав. Наприкінці уроку вона оголосила, що ставить йому «двійку». На наступному уроці вчителька знову почала опитування цього учня і, коли він відмовився відповідати, вигнала його з уроку. На наступні заняття з предмета учень ходити перестав, всіляко уникаючи зустрічей із учителем, з інших предметів учився як і раніше успішно. Наприкінці чверті вчитель поставив йому «двійку». Довідавшись про це, учень зовсім перестав відвідувати школу».

Аналіз ситуації:

«На першому уроці учень мовчав, і вчителю було необхідно після уроку розібратися в причині цього й усунути конфлікт, що назрівав.

На наступному уроці мовчання учня вже було проявом протесту. Учень, випробувавши натиск із боку вчителя, виявив підліткову принциповість і самолюбство, але надалі не зміг керувати своїми вчинками (підлітковий негативізм). У своїх діях вчителька допустила дуже серйозні педагогічні помилки: не розібралася в причині небажання відповідати, не побачила в учневі «особистість». Наступного дня вчителька показала своє недоброзичливе ставлення до учня і тим самим поглибила конфлікт, не врахувавши особливостей віку і виявивши суб'єктивізм стосовно учня. Учень розцінив позицію вчителя відносно себе як несправедливу, і нормальні педагогічні відносини були порушені з вини вчителя.

Звичайно, необхідно з'ясувати причину невідповідності: адже з інших предметів учень добре навчався. Його опитування на наступному ж уроці було грубим порушенням взаємин між учителем і учнем. Конфлікт із вини вчителя став затяжним, емоційно напруженим».

Кожна педагогічна ситуація має виховний вплив на її учасників: учень включається в ситуацію з одними установками, а виходить із неї з іншою оцінкою власного вчинку, змінюється оцінка себе й у дорослих учасників ситуації.

Що говорити? Як говорити? При розмові з учнями вчителю треба чітко знати, що варто сказати (добір змісту в діалозі), як сказати (емоційний супровід розмови), коли сказати, щоб досягти мети зверненої до учня мови (час і місце), при кому сказати і навіщо сказати (впевненість у результаті).

Зближенню позиції вчителя й учня, взаєморозумінню допоможуть такі прийоми: намагайтесь звертатися до учня по імені, навіть тоді, коли ви сердиті на нього; використання невербальних засобів спілкування й уміння слухати; учителю також треба вміти слухати учня і почути його; не дорікайте учневі його близькими.

Отже, усвідомлення своєї професійної позиції, пізнання мотивів вчинку учня допомагають учителю вийти з полону власних емоцій (що не так легко і просто) і відгукнутися на переживання школяра. До перспективи подальших пошуків відносимо питання про специфічні особливості виникнення потенційно конфліктогенних педагогічних ситуацій у загальноосвітній школі

Література

1. Психологія – производству и воспитанию. – Л. : Знание, 1977. – 212 с. **2. Види конфліктів** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/16790422/menedzhment/vidi_konfliktiv. **3. Історичний** екскурс у конфліктологію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/16380209/psihologiya/istorichniy_ekskurs_konfliktologiyu. **4. Поведінка** вчителя у конфліктній ситуації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: http://znz1-melitopol.at.ua/index/povedinka_vchitelja_u_konfliktnij_situaciji/0-91

УДК 37.07

Л. Є. Тимофієва,

директор,

Криворізька гімназія № 49, м. Кривий Ріг

**УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ
УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
КРИВОРІЗЬКОЇ ГІМНАЗІЇ № 49**

У статті розглядаються механізми функціонування системи виявлення і психолого-педагогічної підтримки обдарованих учнів гімназії, а також аналізуються найбільш дієві шляхи та способи розв'язання проблеми навчання та виховання творчої особистості.

Ключові слова: обдарованість, система підтримки обдарованих дітей.

Тимофієва Л. Управленческие основы функционирования системы поддержки одаренных учащихся в образовательной среде Криворожской гимназии № 49.

В статье рассматриваются механизмы функционирования системы выявления и психолого-педагогической поддержки одаренных учащихся гимназии, а также анализируются наиболее действенные пути и способы решения проблемы обучения и воспитания творческой личности.

Ключевые слова: одаренность, система поддержки одаренных детей.

Tymofieva L. Managerial bases of functioning of system of support of gifted pupils in the educational environment of the krivoryog school № 49.

In the article mechanisms of functioning system for identifying and psycho-pedagogical support of gifted students, and also analyzed the most effective ways and means of solving the problems of education and upbringing of a creative personality.

Key words: giftedness, system of support of talented children.

Реформування освіти в Україні і входження країни в Європейський простір визначають сучасні стратегії діяльності закладів освіти, покликаних виконувати нові соціальні замовлення в умовах сталого розвитку: формування «вільної особистості», здатної інтегруватися в якісно нове інформаційне суспільство, творчо мислити і діяти. Це й обумовило останнім часом таку значну увагу до проблеми виявлення і розвитку творчих здібностей та обдарувань дітей.

Цій проблемі присвячені роботи Г. Айзенка, Д. Богоявленської, Г. Гільфорда, Е. Торренса, І. Бека, Ю. Гільбуха, І. Зязюна, Г. Костюка, О. Кульчицької, В. Моляко, О. Музики, С. Сисоєвої, В. Юркевича, О. Яковлевої та інших.

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує в неоднозначному підході до визначення поняття обдарованості. Так, Д. Богоявленська вважає обдарованість якістю психіки, а Дж. Рензулі – результатом поєднання інтелектуальних здібностей вище середнього рівня, творчого підходу та наполегливості [3]. А. Танненбаум визначає обдарованість як поєднання високого рівня загального інтелекту, впливу середовища, талану (везіння).

За О. Кульчицькою, обдарованість – системно-особистісне утворення, зумовлене природними особливостями організму людини (сенсорні, моторні, інтелектуальні компоненти високої енергетичності). Вона вважає, що обдарованість як системне утворення складається з високого рівня інтелекту творчих здібностей і мотиваційного компонента [1].

Н. Лейтес під терміном «обдарованість» розуміє набір здібностей. Він вважає, що дитяча обдарованість виявляється у схильності до праці, у гострій потребі дитини займатись певним видом діяльності. До того ж, не будь-яка діяльність розвиває, а лише та, у процесі якої виникають позитивні емоції [2]. За

Л. Слободянюк, обдарованість – це не лише своєрідне поєднання здібностей людини, а ще й сукупність її особистісних характеристик. В. Чудновський і В. Юркевич визначають обдарованість як високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей [4].

Вважається, що виявлення й підтримка обдарованих дітей – це суто психологічна проблема. Однак, якщо для психології пріоритетним є вияв обдарованості, розробка інструментарію обдарованості й опис його функціонування в структурі особистості, то для педагогічної розробки проблеми обдарованості важливим є аспект впізнання, впливу й підтримки обдарованих дітей.

Тому метою статті є узагальнення досвіду діяльності педагогічного колективу гімназії щодо запровадження системи роботи з обдарованими дітьми.

Основними завданнями функціонування системи підтримки обдарованих учнів є визначення основних напрямів роботи з обдарованою молоддю, впровадження інноваційних методів роботи; розвиток системи цілеспрямованого виявлення інтелектуально й творчо обдарованих дітей на основі комплексної психологічної діагностики на різних вікових етапах; оновлення в навчальному закладі підходів для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку обдарованих дітей та молоді; надання можливості гімназістам реалізувати власні творчі здібності на терені дослідницько-пошукової та наукової діяльності; створення максимально сприятливих умов для інтелектуального, духовного та фізичного розвитку гімназистів; розробка та впровадження нового змісту освіти, прогресивних технологій навчання і виховання; забезпечення скоординованої діяльності гімназії і громадських організацій з розвитку обдарованої молоді;

Багаторічний досвід роботи в цьому напрямі дозволяє виокремити найбільш дієві шляхи і способи розв'язання проблеми навчання і виховання творчої молоді:

- створення банку даних «Обдарованість» та систематичне його поповнення;
- розроблення індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу обдарованої молоді;
- визначення альтернативних шляхів ефективної реалізації творчих здібностей обдарованої молоді;
- проведення олімпіад, конкурсів, конкурсів-захистів, турнірів і фестивалів та забезпечення участі обдарованої молоді в міжнародних інтелектуальних і творчих змаганнях;
- підвищення рівня професійної підготовки (перепідготовки) педагогічних працівників та вдосконалення методологічних основ роботи з обдарованою молоддю;
- формування та впровадження системи соціальної підтримки і заохочення обдарованої молоді.

Отримані результати переконують у ефективності діяльності педагогічного

колективу: сформована система виявлення і відбору обдарованої молоді та надання їй соціально-педагогічної підтримки; удосконалена нормативно-правова база з питань навчання і виховання талановитих учнів; підвищений рівень професійної компетентності педагогічних працівників у визначенні методів, форм, засобів та технологій навчання і виховання обдарованої молоді; розроблений дієвий механізм стимулювання обдарованих учнів, педагогічних і науково-педагогічних працівників, які проводять роботу з ними.

Таким чином, своєчасне виявлення та підтримка обдарованих дітей у гімназії, максимальна реалізація їхніх природних задатків і здібностей, становлення креативної особистості, орієнтованої на життя в полікультурному суспільстві, прийняття відповідальних рішень в умовах вільного вибору й діалогу в сучасному освітньому середовищі розглядаються не тільки як винятковість, а і як потенціал майбутнього нашого міста, держави.

Література

1. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2001. – № 1. – С. 18-21.
2. Лейтес Н. С. Одаренные дети / Н. С. Лейтес. – М.: АСАДЕМА, 2007. – 332 с.
3. Рензулли Дж. Модель обогащающего школьного обучения: практическая программа стимулирования одаренности детей / Дж. С. Рензулли, С. М. Рис // Основные современные концепции творчества и одаренности [под ред. Богоявленской Д. Б]. – М.: Молодая гвардия, 1997 – 416 с.

УДК 37.091.39:374

Т. В. Філімонова,
директор,

КПНЗ «Центр дитячої та юнацької творчості «Дружба», м. Кривий Ріг

МАЙСТЕР-КЛАС ЯК СУЧАСНА ФОРМА МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкриваються проблеми змісту, форм і методів організації методичної роботи в умовах позашкільного навчального закладу; окреслюється зміст і методика проведення майстер-класу як новітньої форми методичної роботи, наводиться зміст етапів, зразковий алгоритм та критерії ефективності майстер-класу з огляду на потреби педагогів позашкільних закладів освіти.

Ключові слова: методична робота, майстер-класи.

Филимонова Т. Мастер-класс как современная форма методической работы в условиях внешкольного образовательного учреждения.

В статье раскрываются проблемы содержания, форм и методов организации методической работы в условиях внешкольного образовательного учреждения; описываются содержание и методика проведения мастер-класса как новейшей формы методической работы, приводятся содержание этапов, примерный алгоритм и критерии эффективности мастер-класса с учетом потребностей педагогов внешкольных учебных заведений.

Ключевые слова: методическая работа, мастер-класс.

Filimonova T. The master class as a modern form of methodical work in the conditions out-of-school educational institution.

In article the problems of contents, forms and methods of the methodical work's organization in the conditions of out-of-school educational institution are reveal; the contents and a technique of holding a master class as newest form of methodical work are described, the maintenance of stages, an approximate algorithm and criteria of efficiency of a master class taking into account needs of teachers of out-of-school educational institutions are given.

Key words: methodical work, master class.

Важливим чинником підвищення професійного й загальнокультурного рівня педагогічних кадрів є методична робота. Визначенням та розробкою її сутності, змісту, завдань, форм організації займалися Ю. Бабанський, В. Бех, Т. Ільїна, В. Завягинський, В. Сухомлинський, Т. Шамова, Г. Щукіна, а також О. Гін, Н. Єрофєєва, І. Жерносек, Ю. Красовицький, В. Лозинський, Л. Харлак та ін.

Методична робота спрямовує кожного педагога на підвищення власного фахового рівня; сприяє збагаченню педагогічного колективу педагогічними знахідками; дає змогу молодим педагогам вчитися педагогічній майстерності, а головне – ініціює та підтримує в педагогічному колективі дух творчості, прагнення до пошуку [1].

Сьогодні накопичено величезний досвід організації та проведення методичної роботи в закладах позашкільної освіти. Серед найбільш відомих форм є методичні ради, методичні об'єднання, школи молодих педагогів, конкурси, а також інноваційні, новітні форми – майстер-класи, фестивалі педагогічних ідей, освітня вечори, фокус-групи тощо. Зміни, що сталися в освітньому просторі України, зумовили потребу у винайденні та запровадженні нових організаційних форм методичної роботи, а саме – адресних, гнучких та цікавих.

Метою статті є виявлення особливості та методики проведення майстер-класів в умовах позашкільного навчального закладу.

У наш час *методична робота* визначається як цілісна, заснована на досягненнях науки і передового педагогічного досвіду, на конкретному аналізі навчально-виховного процесу система взаємозалежних дій, заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації й професійної майстерності кожного педагога (включаючи й заходи з керівництва їх професійною самоосвітою), на розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу закладу загалом, а і врешті – на вдосконалення навчально-виховного процесу, досягнення оптимального рівня освіченості, вихованості й розвитку учнів [1, с. 21].

Метою методичної роботи є підвищення рівня педагогічної майстерності керівників гуртків і педагогічного колективу, надання реальної допомоги педагогічним кадрам у розвитку їхньої майстерності, сприяння творчості педагогів, залучення до навчально-виховного процесу передового досвіду, прогресивних технологій і навчально-методичних досягнень.

Освітня практика накопичила великий досвід форм організації методичної роботи. М. Фіцула, І. Жерносек, В. Завягинський, Ю. Красовицький розглядають дві взаємопов'язані групи форм: організаційні форми науково-методичної роботи як системи та форми науково-методичної роботи як процесу.

Форма науково-методичної роботи як процесу – це зовнішній вияв узгодженої діяльності в навчальному процесі, що здійснюється в установленому порядку та режимі. До базових колективних форм методичної роботи можна віднести ті, що постійно діють: методичні об'єднання, школи передового досвіду, творчі групи, семінари, а також ті, що діють періодично: педагогічні читання, науково-практичні конференції, оперативні наради, ділові й рольові ігри, семінари-практикуми, виставки [3, с. 229].

Аналіз науково-методичних джерел, діяльності і творчого пошуку методистів і педагогічних колективів визначають номенклатуру нетрадиційних організаційних форм методичної роботи. З-поміж них досить актуальним методом передачі й розповсюдження передового педагогічного досвіду є майстер-класи.

Майстер-класом є фундаментально розроблений оригінальний метод або авторська методика, презентована педагогом-майстром.

У процесі проведення майстер-класу йде не лише демонстрація досвіду педагога, а й безпосереднє обговорення пропонованого ним методичного продукту, а також пошук творчого вирішення педагогічної проблеми як з боку учасників майстер-класу, так і з боку самого педагога. Тож центральною ланкою майстер-класу є демонстрація педагогом оригінальних методів, прийомів, методик, технологій

освоєння учнями певного змісту при активній ролі всіх учасників заняття. Результативність майстер-класу визначається ступенем оволодіння учасниками новими творчими способами вирішення педагогічної проблеми.

Отже, проведення майстер-класу повинно передбачати певну послідовність завдань, які спрямовують зусилля учасників на вирішення поставленої проблеми. Особливість методики проведення майстер-класу полягає в тому, що учасники мають можливість вільно обирати шляхи, способи, засоби вирішення поставлених завдань, корегувати темп і ритм своєї роботи.

Загалом, під час майстер-класу для позашкільних освітніх закладів можна продемонструвати: авторську програму роботи гуртка чи студії, окремі форми, методи й прийоми роботи педагога з гуртківцями, інноваційні моменти діяльності, техніки та технології художньої обробки матеріалів, організації творчої діяльності дітей тощо.

О. Пахомова і Л. Дуганова виокремлюють зразковий алгоритм проведення майстер-класу. Умовно його можна розділити на два етапи: теоретичний, під час якого педагог презентує теоретичні аспекти проблеми заняття, та практичний, де відбувається показ та засвоєння учасниками визначених прийомів, методів, форм педагогічної роботи [2].

Провідною методичною ідеєю майстер-класу є вирішення головної проблеми, тому майстер-клас повинен завжди починатися з актуалізації знань учасників, постановки проблеми, встановлення її зв'язку з питанням особистого розвитку кожного, його професійними інтересами й потребами. Адже майстер-клас повинен спрямовуватися на реалізацію цих потреб, передусім на потребу в саморозвитку. Якщо Майстром не виявлено інтересу до проблеми заняття з боку учасників, необхідні додаткові засоби заохочення, створення мотивів, вироблення впевненості в тому, що поставлені цілі заняття досяжні.

Наступним є етап актуалізації знань учасників у певній проблемній площині. Тут надається можливість усім учасникам висловити свою точку зору стосовно проблеми майстер-класу. У такий спосіб досягається уточнення й коректування головної проблеми, формулювання завдань, проектування результатів роботи.

Найважливішим елементом майстер-класу є робота в малих групах над виконанням ряду завдань. Наповнюваність та склад груп визначаються ведучим за різними підставами: за жеребкуванням, за інтересами, за ступенем оволодіння порушеною проблемою, з урахуванням психологічних якостей учасників та, звісно, за особливістю проблеми, що розглядається на майстер-класі. Провідною діяльністю групи є робота з матеріалом, яким можуть бути педагогічні задачі, конкретні технології, прийоми, методики в роботі з гуртківцями тощо. За результатами роботи групи іншим учасникам пропонується проект вирішення завдань, презентується власне бачення застосування того чи того методу, прийому, технології в роботі з учнями.

Для оцінки якості проведення майстер-класу можна запропонувати загальні критерії, як-от: презентативність пропонованої ідеї, її ексклюзивність чи оригінальність, прогресивність, умотивованість учасників та загальна актуальність, оптимальність використовуваних засобів на занятті, їх результативність, технологічність проведення, та власне вияв особистих якостей педагога-майстра – артистичність, культура мовлення, загальна культура [2, с. 129].

Досвід проведення майстер-класів на різноманітну тематику показує, що така форма методичної роботи є досить ефективною, оскільки озброює педагогів новітніми педагогічними прийомами, технологіями професійної діяльності.

Література

1. **Жерносек І. П.** Удосконалення науково-методичної роботи в сучасних загальноосвітніх школах, ліцеях і гімназіях / І. П. Жерносек. – Київ : Генеза, 2001 – 180 с.
2. **Пахомова Е. М.** Учитель в професійному конкурсі : [учебно-методическое пособие] / Е. М. Пахомова, Л. П. Дуганова. – Москва : АПКіППРО, 2006. – 168 с.
3. **Фіцула М. М.** Педагогіка : [навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. М. Фіцула. – Київ : Академкнига, 2003. – 528 с.

РОЗДІЛ 4
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН В ОСВІТІ

УДК 373/5/016:51]:159.955

В. І. Бороденко,

вчитель математики,

Криворізький природничо-науковий ліцей, м. Кривий Ріг

НЕТРАДИЦІЙНІ ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ
НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті розкривається проблема активізації навчальної діяльності учнів на уроках математики; з'ясовуються підходи до підвищення активності, інтересу, емоційно-вольового ставлення школярів до навчання; окреслюються доцільні методи, прийоми та форми колективної роботи на уроках математики, які сприяють активізації навчальної діяльності учнів.

Ключові слова: активізація навчальної діяльності, колективні форми навчальної роботи, активні методи навчання.

Бороденко В. Нетрадиционные средства активизации учебной деятельности учащихся на уроках математики.

В статье раскрывается проблема активизации учебной деятельности учащихся на уроках математики; выясняются подходы к повышению активности, интереса, эмоционально-волевого отношения школьников к обучению; очерчиваются целесообразные методы, приемы и формы коллективной работы на уроках математики, которые содействуют активизации учебной деятельности учащихся.

Ключевые слова: активизация учебной деятельности, коллективные формы учебной работы, активные методы обучения.

Borodenko V. The nonconventional means of activization pupils' educational activity at the mathematic classes.

In article the problem of activization pupils' educational activity at the mathematic classes is reveals; the approaches to increase in activity, interest, the emotional and strong-willed relation of school students to a study are elucidate; the expedient methods, receptions and forms of collective work at mathematic classes which promote activization pupils' educational activity are outlined.

Key words: activization of educational activity, collective forms of study, active study methods.

Проблема активізації навчальної діяльності учнів розглядається в роботах А. Алексюка, Л. Аристової, Ю. Бабанського, Л. Виготського, В. Давидова, О. Леонтьєва, В. Лозової, М. Махмутова, І. Харламова, Т. Шамової, Г. Шукіної та інших учених, якими розроблено відповідні прийоми та методи підвищення рівня активності школярів під час навчання. Педагоги вважають, що активізація навчальної діяльності учнів, підвищення рівня їх соціальної активності має охоплювати увесь навчально-виховний процес у сучасній школі, значна роль при цьому належить формам навчання. Саме аналіз традиційно застосовуваних у сучасній школі форм організації навчання дозволяє пояснити факт масової суспільної пасивності школярів, низький інтерес до вивчення навчальних предметів.

У сучасній школі поряд із традиційними фронтальними формами навчання останнім часом стали широко використовуватися

нетрадиційні – парні, колективні, групові. Їхне впровадження викликане бажанням учителів активізувати діяльність учнів на уроці, підвищити рівень умотивованості вивчення навчальних предметів, викликати пізнавальний інтерес. Використання нетрадиційних форм навчання розглядається в роботах В. Андрєєва, П. Гори, В. Дьяченка, Л. Пироженко, О. Пометун, С. Подмазіна, В. Сластьоніна, І. Чередова, В. Шаромова, В. Шарко.

Незважаючи на достатню кількість наукових праць з проблеми активізації навчальної діяльності школярів, у сучасній системі освіти інноваційні, нестандартні підходи до розв'язання цього питання використовуються рідко, зазвичай у методиці викладання математики переважають фронтальні форми роботи з учнями.

Метою статті є огляд нестандартних методів і форм навчання математики в аспекті активізації навчальної діяльності учнів.

Поняття «активізація» є похідним від поняття «активність». В українському педагогічному словнику говориться, що «активність особистості – це здатність людини до свідомої трудової й соціальної діяльності, міра цілеспрямованої, планомірної зміни нею навколишнього середовища й самого себе на основі засвоєних нею багатств матеріальної й духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні», а «активність учнів у навчанні – це дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, який сприяє вихованню в учнів ініціативності й самостійності, засвоєнню глибоких та міцних знань, виробленню необхідних умінь і навичок, розвитку в них спостережливості, мислення й мовлення, пам'яті й творчих здібностей» [1, с. 21].

Зі свого боку, «активізація процесу навчання» передбачає «вдосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи учнів, що забезпечує активну й самостійну теоретичну й практичну діяльність школярів у всіх ланках навчального процесу» [1, с. 21]. Тож під активізацією навчальної діяльності ми будемо розуміти цілеспрямоване, активне ставлення школярів до вивчення математики. Показниками такого стану є: позитивне ставлення учня до навчання, прагнення проникнути в сутність явищ і їхніх взаємозв'язків; прагнення опанувати способами діяльності; ступень мобілізації морально-вольових зусиль учнів з досягнення мети діяльності.

Активність учнів під час навчально-пізнавального процесу визначається способами організації їх діяльності, формами навчання. Застосування відповідних форм навчання дозволяє перетворити навчально-виховний процес на активний пошук розв'язання особистісно важливих проблем учнів, створити атмосферу спілкування, співтворчості й співпраці.

Активізація навчальної діяльності безпосередньо залежить від інтересу школярів до предмета. Для створення позитивної емоційної обстановки на уроках математики, варто вводити до їхньої структури цікаві моменти, особливо якщо урок присвячено виконанню однотипових вправ. Тут можуть бути застосовані завдання, розв'язувані за допомогою кіл Ейлера, логічні завдання, стародавні завдання, різні ігри, кросворди, шаради, математичне лото.

Доцільними є й дидактичні ігри-розминки. Наприклад, для активізації розрахункових навичок може бути використана гра «Ось такий я козак!». Учитель пропонує учням провести рахунок по колу шеренги. Числа, що кратні задуманому числу (варто, щоб це було непарне число, наприклад «9»), вимовляти не можна. Замість нього гравець промовляє «Ось такий я козак!». А той, хто помиляється, виходить із гри, та рахунок починається знову.

Гра «Естафета» є простим та водночас дуже ефективним початком уроку, коли треба швидко налаштувати учнів на робочий лад або зайняти їх, поки решта учнів готується до презентації домашньої роботи. Завдання естафети може містити не тільки матеріал, передбачений шкільною програмою, але й додатковий, причому абсолютно різного рівня складності, а також включати питання нематематичного характеру. Завдання варто підбирати зі збільшенням рівня складності, щоб створити ситуацію успіху для слабких учнів.

Комплект завдань для естафети має бути записаний на дошці. Їх виконувати треба не один за одним, а за отриманою в попередньому завданні відповіддю. Остаточну відповідь серії завдань учень показує вчителю.

Педагогічний досвід переконує, що використання саме нетрадиційних форм навчання на уроках математики дозволяє підвищити активність учнів у процесі засвоєння знань, сприяє позитивній мотивації, розвиває навички спілкування під час спільного пошуку та обговорення навчальних проблем.

Колективна форма – одна з найбільш самих складних форм організації діяльності учнів, яка розглядає навчання цілісного колективу, де керівником виступає один з учнів. Ця форма зорієнтована на активне взаємонавчання, спільність учнів та взаєморозуміння між ними [2].

Математичні бої є досить нетрадиційною колективною формою роботи на уроках математики. На відміну від різного роду конкурсів та олімпіад, головним тут є робота в команді задля її перемоги.

Для математичного бою відбирається система задач, що вирішується командами й перевіряється супротивниками. Команду очолює капітан, який організовує роботу команди, приймає рішення щодо регламенту, тактики та порядку проведення бою. Для окремих випадків може бути створене журі, аби оцінити роботу команд під час бою, що звісно передбачає його здатність розв'язувати запропоновані математичні задачі. У журі

можуть бути запрошені старшокласники, представники обох команд.

Регламент проведення математичного бою є таким:

Виклик до бою. Одна команда називає номер завдання, розв'язання якого вона хоче почути, а інша – приймає чи не приймає виклик. При цьому відмова від виклику оцінюється штрафними балами.

Представлення учасників бою. Викликана команда виставляє доповідача, а інша команда – опонента для перевірки рішення.

Проведення бою за заздалегідь встановленим регламентом (час на доповідь, використання допоміжних засобів, кількість запитань тощо).

Оцінювання команд журі.

У ході математичного бою можуть бути запропоновані й блицтурніри для капітанів на знання основних правил і понять теми, причому в ігровій формі.

Математичний бій триває доти, доки не буде вичерпана вся система задач.

Зазвичай такі уроки проходять при великій активності й ентузіазмі учнів. Розв'язуючі цікаві задачі, вони розвивають математичну мову, формують навички ділового мовлення, критичного мислення, навички продуктивної роботи в команді.

Математичні естафети, турніри, конкурси та інші дидактичні ігри добре уживаються із серйозним навчанням, мобілізують увагу й мислення, створюють у дітей бадьорий робочий настрій.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Лібідь, 1997. – 376 с. 2. Ситаров В. А. Дидактика : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Ситаров; [ред. В. А. Сластенина]. – Москва : Академия, 2002. – 368 с.

УДК 376.01

А. А. Вербенець,
аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК СИСТЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В РЕСПУБЛІЦІ МАЛЬТА (1950-1980 рр.)

У статті висвітлено питання розвитку спеціальної освіти в Республіці Мальта. З'ясовано, що освітні заклади для дітей з особливими потребами в період з 1950-х по 1980 рр. сприяли ізолюванню цієї категорії учнівства від їх здорових однолітків. Виявлено значущу роль громадських організацій у відстоюванні права осіб з інвалідністю на здобуття якісної освіти.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, спеціальна освіта, Республіка Мальта.

Вербенець А. Развитие системы специального образования в республике Мальта (1950-1980 гг.)

В статье рассмотрены вопросы развития специального образования в Республике Мальта. Выяснено, что учреждения образования для детей с ограниченными возможностями в период с 1950-х по 1980 гг. способствовали изолированию данной категории учеников от их здоровых сверстников. Выведено значимую роль общественных организаций в отстаивании права лиц с инвалидностью на получение качественного образования.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, специальное образование, Республика Мальта.

Вербенець А. Development of special education in the republic of Malta (1950-1980).

In the present article the issues of development of special education in the Republic of Malta have been highlighted. It has been revealed that educational institutions for children with disabilities in the period from 1950 to 1980 contributed to isolation of this category of students from their healthy peers. The important role of NGOs in defending the right to quality education for persons with disabilities has been defined.

Key words: children with special educational needs, special education, the Republic of Malta.

Доцільно відзначити, що в Україні існує широка законодавча та нормативно-правова база щодо організації освіти дітей з особливими освітніми потребами. Визначена категорія учнівства може здобувати освіту в різних типах загальноосвітніх навчальних закладів: спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах (спеціальні

загальноосвітні школи з продовженим днем, школи-інтернати, спеціальні навчально-виховні комплекси, об'єднання, навчально-реабілітаційні центри), загальноосвітніх школах зі спеціальними та інклюзивними класами [2]. Водночас, як зазначається в Листі МОН України від 09.06.2016 № 1/9-293 «Про доступність дітей з особливими потребами до

опорних навчальних закладів», практичне впровадження інклюзивної освіти ще не стало основним для місцевих органів управління освітою та органів місцевого самоврядування, а більшість таких дітей продовжують навчатися у спеціальних школах (школах-інтернатах) [1].

Питання пошуку ефективних способів організації освіти дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП), можливостей використання позитивного зарубіжного досвіду впровадження інклюзивної освіти у вітчизняній освітній практиці розкриті в дослідженнях Н. Ашиток, Г. Давиденко, М. Захарчук, А. Колупасової, Є. Марч, Л. Тодмана. Проте проблема надання освітніх послуг цій категорії учнівства в Республіці Мальта лишилася поза увагою вітчизняних дослідників.

Мета статті – виявлення особливостей розвитку системи спеціальної освіти в Республіці Мальта в період з 1950-х по 1980-ті рр.

Прикметною рисою становлення системи спеціальної освіти в цій країні було те, що перші заходи в цьому напрямі після Другої світової війни, як і в інших країнах, стосувалися передусім осіб із сенсорними порушеннями.

Не можна обійти увагою той факт, що освітні заклади для дітей із більш важкими труднощами в навчанні мали більш сегрегований характер. Перша школа такого типу була відкрита в 1959 р. у сільській місцевості острову Вардія. Ця школа була повністю відрізана від спільноти, а учні розміщувалися в армійських бараках, щойно звільнених британськими військовими.

Поступово збільшувалася кількість дітей-інвалідів, котрі прагнули до навчання, розширювалася і система освітніх закладів для них. Узагальнюючи наукові праці інших дослідників, П. Бартоло доходить висновку, що система спеціального навчання в Республіці Мальта досягла вершини свого розвитку в 1986 р. Автор наводить такі дані: в школі Гардіан Енджел (Guardian Angel School) у м. Хамрун навчалася 168 дітей з ООП; у школі для дітей із ЗПР (ESN School) у м. Мсіда – 107 дітей; у школі для дітей із ЗПР на острові Вардія – 90 дітей; у школі для дітей із фізичними вадами (Physically Handicapped School) у м. П'єта – 52 дитини; у школі для глухих (Deaf School) у м. П'єта – 24 дитини; підрозділ для дітей із ослабленим зором (Visually Impaired Unit) в м. Санта-Венера – 10

дітей; у «Школі Божої Матері (Mater Dei School) у м. Мсіда – 30 дітей; у спеціальних класах при звичайних школах загалом навчалася 79 дітей [3, с. 213].

Перші кроки в напрямі інтеграції дітей з обмеженими можливостями в загальноосвітні школи було здійснено Департаментом освіти (Education Department) Республіки Мальта в 1978 р. Передусім позитивні зрушення стосувалися затвердження коректної термінології, зокрема поняття «особливі освітні потреби» (Special Education Needs – SEN), що уможливило змістити акцент з медичної моделі інвалідності на соціальну та переконати суспільство в тому, що людина з інвалідністю є насамперед «особистістю із тими ж самими правами, як і всі інші перед Богом й людством» [4].

Необхідно зауважити, що спеціальні школи на Мальті, як правило, функціонували більше як центри медичної допомоги, ніж навчальні заклади. Недостатнім було й кадрове забезпечення цих шкіл, зокрема в деяких класах з учнями, що мали важкі форми інвалідності, працювали вчителі без спеціальної підготовки.

Непересічне значення для розвитку системи освіти для дітей з ООП мала діяльність громадських об'єднань інвалідів. Ці організації, створені в 1970-х та 80-х рр. в основному батьками дітей з обмеженими можливостями, відігравали активну роль у наданні різносторонньої допомоги інвалідам та незабаром почали брати участь у прийнятті державно-управлінських рішень з питань захисту осіб з особливими потребами.

Серед цих громадських організацій відзначимо наступні: «Національна асоціація молодих глухонімих» (National Association of the Young Deaf), створена в 1972 р. та об'єднана в 1980-х рр. із групою самопомоги «Батьки осіб із порушеннями слуху» (Parents of persons with hearing impairment); «Асоціація мальтійських дітей із синдромом Дауна», (Malta Down's Children Association), створена на початку 1980-х рр.; «Асоціація осіб із м'язовою дистрофією» (the Muscular Dystrophy Association), Асоціація осіб із дислексією (the Dyslexia Association)». Деякі з цих об'єднань були додатково згруповані у «Федерацію організацій інвалідів» (Federation of Organisations for the Disabled), створену в 1973 р.

Отже, усе зазначене вище дозволяє дійти висновку, що процес розвитку системи спеціальної освіти в Республіці Мальта в

період з 1950-х по 1980 рр. мав як переваги, так і недоліки. Серед переваг відзначимо усвідомлення суспільством необхідності організації навчання для дітей з ООП та появу перших освітніх закладів для цієї категорії учнівства; закріплення коректної термінології в мальтійському суспільно-політичному дискурсі; посилення ролі громадських організацій у захисті прав осіб з обмеженими можливостями, зокрема в задоволенні їх

освітніх потреб. Недоліками процесу розвитку системи спеціальної освіти в Республіці Мальта в окреслений період є сегрегований характер освітніх закладів для дітей з ООП; недостатність кадрового й методичного забезпечення.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є вивчення процесу освітнього мейнстримінгу в Республіці Мальта.

Література

1. Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів : лист МОН України від 09.06.2016 р. № 1/9-293 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-06-09/5629/lmon_293.pdf. **2. Про** організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році : лист МОН України від 05.06.2015 р. № 1/9-280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-280.doc. **3. Bartolo P. A.** Meeting the Diversity of Student Needs : the Development of Policy and Provisions for the Education of Children with Disability in Malta / P. A. Bartolo // Yesterday's Schools : Readings in Maltese Educational History / Ed. R. G. Sultana. – Malta : PEG, 2001. – P. 203-233. **4. March E.** Inclusive Educational Practices for Students with Disabilities within the European Union / E. March. – the USA : ProQuest, 2008. – 280 p.

УДК 37.091.33-027.22:54

О. М. Вовченко,

*вчитель вищої категорії, старший вчитель,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
з поглибленим вивченням іноземних мов № 4, м. Кривий Ріг*

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ПРОВІДНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНЯ

У статті констатовано, що інформаційне суспільство ставить перед школою кардинально відмінні від традиційних вимоги, а вчитель сьогодні повинен думати про завтрашній день, про соціалізацію учня в сучасних умовах.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, технологія, соціалізація.

Вовченко О. Личностно-ориентированное обучение как ведущая технология процесса социализации учащихся.

В статье констатируется, что информационное общество ставит перед школой кардинально отличные от традиционных требования, а учитель сегодня должен думать о завтрашнем дне, про социализацию ученика в современных условиях.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, технология, социализация.

Vovchenko O. Learner-centered education as a leading technology of the process of students' socialization.

It has been stated that the information society makes completely different demands from traditional ones on schools, and the teacher today should think about the future, about the socialization of a student in modern conditions.

Key words: learner-centered education, technology, socialization.

В арсеналі роботи вчителя під час побудови уроку – різноманітні інноваційні технології і техніки: групового навчання, продуктивні, діалогові, технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу. У запропонованій статті учитель-словесник знайде для себе корисні матеріали з проблеми особистісно зорієнтованого навчання як провідної технології у реалізації соціалізації особистості учня.

Мета статті – показати, що інформаційне суспільство ставить перед школою кардинально відмінні від традиційних вимоги, а вчитель сьогодні повинен думати про завтрашній день, про соціалізацію учня в сучасних умовах.

У час розвитку українського суспільства успішне вирішення соціальних завдань значною мірою залежить від соціальної активності особистості. Тому однією з найважливіших проблем сучасної шкільної освіти є соціалізація молодих громадян.

Важливу роль у вирішенні цієї проблеми відіграють уроки української мови та літератури з використанням технологій особистісно зорієнтованого навчання. Такі уроки, як показує досвід, призводять до найкращих результатів у аспекті соціалізації школярів.

Досвід роботи свідчить про необхідність застосування особистісно зорієнтованого навчання як провідної технології в процесі навчання української мови та літератури в загальноосвітній школі. Систематична робота в цьому напрямку – гарантія успіху вчителя в справі соціалізації особистості.

На особистісно зорієнтованому уроці створюється така навчальна ситуація, коли не тільки подаються знання, але й розкриваються, формуються та реалізуються особисті потреби учнів. На такому уроці виникає емоційно позитивний настрій учнів на роботу, урок стає більш цікавим, привабливим, результативним. Учитель не лише створює доброзичливу творчу атмосферу, але й постійно звертається до суб'єктивного досвіду учнів. Найважливішим є те, що вчитель визначає самобутність та унікальність кожного учня.

До особистісно зорієнтованих належить технологія співробітництва. Вона передбачає навчання в групах. Головна ідея навчання у співробітництві – не лише допомагати один одному, а навчатися разом, усвідомлювати свої успіхи та успіхи товаришів.

Отже, основними завданнями особистісно зорієнтованого навчання є розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей кожної дитини, використання її індивідуального досвіду, допомога в процесі самопізнання, самовизначення та самореалізації, формування в особистості культури життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно будувати своє повсякденне життя, правильно визначати життєві пріоритети.

Особистісно зорієнтовані технології ставлять у центрі всієї освітньої системи особистість учня, забезпечують комфортні, безконфліктні умови її розвитку, реалізацію її природженого потенціалу.

Безсумнівно, підручник є основним засобом навчання. Але правильне використання наочності на уроках мови та літератури сприяє формуванню чітких лексико-граматичних уявлень, змістовних понять, розвиває логічне мислення і грамотне мовлення, допомагає на основі розгляду та аналізу конкретних явищ прийти до узагальнень, які потім

застосовуються на практиці. Застосування різних засобів наочності активізує учнів, збуджує увагу і тим самим допомагає їх розвитку, сприяє більш міцному засвоєнню матеріалу, дає можливість економити час.

Використання сучасних засобів наочності, таких як буклет, дає можливість при мінімальній площі, вмістити максимум інформації, яку необхідно донести до учнів. Це не данина моді, а потреба сьогодення. Учні перестали читати підручники, вони не можуть знайти потрібне правило, не заучують винятки, пояснення. А буклети, в яких для деяких класів зібрані повні матеріали з певних тем, призначені для кращого опанування теоретичного матеріалу, полегшення процесу вивчення деяких тем. Інформація, подана в буклетах, привертає увагу учнів і підвищує їх інтерес до вивчення української мови та літератури.

За час використання цієї інноваційної техніки серед учнів 8-11 класів отримані наступні результати успішності: у 2015/2016 навчальному році кількість учнів, які мають початковий рівень навчальних досягнень, зменшилася, порівняно з минулим навчальним роком, на 5,81 %.

Переважає кількість учнів 8-х класів мають середній та високий рівні навчальних досягнень. Кількість учнів, які мають достатній рівень навчальних досягнень, стабільно зростає протягом трьох років. Цей показник нижчий на 0,78 %, ніж у 2014/2015 році, але вищий на 0,83 %, ніж у 2013/2014 навчальному році.

Найбільша кількість учнів, які мають високий рівень навчальних досягнень – 6,97 %.

Серед 9-класників кількість учнів, які мають високий рівень навчальних досягнень, у 2015/2016 навчальному році менша на 1,24 %, ніж у 2013/2014 навчальному році, та більша, ніж у 2014/2015 навчальному році, на 0,32 %.

Моніторинг результатів підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів 10-х та 11-х класів свідчить про сформовану тенденцію до підвищення якості україномовної освіти в старших класах.

Найвищу результативність освітньої діяльності протягом трьох років демонструють учні в 2014/2015 навчальному році, помітна тенденція до значного покращення результатів і у 2015/2016 навчальному році.

Отже, уроки української мови та літератури з використанням технологій особистісно зорієнтованого навчання, як свідчить аналіз методичного досвіду, призводять до

найкращих результатів у аспекті соціалізації школярів. А використання букетної технології допомагає учням у систематизації та закріпленні знань, розширює пізнавальні можливості.

Інформація, подана у буклетах, допомогла одним учням показати свої здібності в пошуку доступної й змістовної інформації, а іншим розкрити для себе деякі теми більш глибоко, сприяла позитивній навчальній динаміці (Додаток 1, 2, 3, 4).

Додаток 1

ДОДАТОК

**«Кіровоградський міський
літературно-меморіальний музей
І.К.Карпенка-Карого»**

Запрошує до себе!

Комунальний заклад, відкритий для відвідувачів 24 вересня 1995 р. з нагоди 150-річчя від дня народження знаного драматурга, корифея українського професійного театру І.К.Карпенка-Карого.

Створений за ініціативою обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури музей є культурно-освітнім закладом, який пропагує кращі твори української літератури, знайомить широкі верстви населення з іменами відомих і маловідомих письменників, що народилися на Кіровоградщині.

Основними напрямками діяльності закладу є пошукова, збиральницька, науково-дослідна, експозиційно виставочна та просвітницька робота. Науковцями підтримуються зв'язки з архівами, обмінними фондами бібліотек, музеями, театрами України.

Активною є експозиційно-виставочна та масова науково-просвітницька робота закладу. Щороку в музеї створюється близько 10 виставок. Найбільший інтерес у відвідувачів викликали експозиції: "Співець степової Еллади" (до 100-річчя від дня народження Є. Маланюка, 1997, "А я горел, я жил и пел когда-то..." (до 100-річчя від дня народження поета Арсена Тарковського, 2007), "Кіровоградщина і кінематограф" (2009 «Нашого цвіту по всьому світу» (2011), «Театр, актори, ролі»

(до 130-річчя Театру корифеїв, 2012), «Літературна Кіровоградщина» (2013), «Нащадки славетного роду» (до 170-річчя від дня народження І.К. Карпенка-Карого, 2015), «Поборники незалежності України» (до 25-річчя Незалежності України, 2016) та інші.

Постійну прописку в музеї одержали:

- літературні та музичні вечори,
- презентації виставок, нових творів письменників-земляків,
- зустрічі з членами НСПУ, діячами театру, краєзнавцями,
- науково-практичні конференції,
- Дні музею, Дні відкритих дверей.

З 2001 по 2006 р. у музеї проходили урочистості з нагоди вручення обласної літературної премії імені поета Валерія Гончаренка

У музеї три експозиційні зали. В одній із них розміщено стаціонарну виставку "І.К. Карпенко-Карий: життєвими стежками корифея". Матеріали експозиції, серед яких документи, фотокартки II пол. XIX ст. книги, театральні афіші. У другому експозиційному залі - виставка "Поборники незалежної України", оглянувши яку, відвідувачі музею дізнаються про роль письменників-земляків у розбудові та становленні нашої держави.

У третьому експозиційному залі презентуються тимчасові музейні виставки, присвячені ювілеям письменників-земляків, цікавим подіям у літературному та театральному житті Кіровоградщини.

За роки своєї роботи Кіровоградський міський літературно-меморіальний музей

І.К. Карпенка-Карого перетворився на живий осередок літературного життя краю, який відіграє важливу роль у справі виховання патріотизму, національної самосвідомості, любові до України та літератури рідного краю.

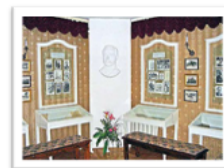
З 2001 по 2006 р. у музеї проходили урочистості з нагоди вручення обласної літературної премії імені поета Валерія Гончаренка.

У 2008 р. музей спільно з обласною організацією Національної спілки краєзнавців започаткував щорічні літературно-краєзнавчі читання, присвячені пам'яті знаного в Україні вченого-літературознавця, уродженця Кіровоградщини Куценка Єгора.

Науковці музею проводять активну лекційну пропаганду в навчальних закладах міста. Великим попитом користуються лекції "Театральна Кіровоградщина", "Репресовані письменники-земляки", "Феномен родини Тобілевичів", "Кобзар і наш край".

Щорічно зростає кількість відвідувачів музею. З 1995 р. по 2016 р. заклад відвідало понад 70

тис. чоловік, для яких проведено близько 2000 екскурсій.

Контактна інформація:

25006, м. Кропивницький, вул. Тобілевича, 16.
Тел.: 0-522-37-32-91
МУЗЕЙ ПРАЦЮЄ ЩОДЕННО!
з 10-00 до 17-00 без обідньої перерви.
Останній день місяця - санітарний.

Укладачі
учні 8-Б класу КЗСШ №4:
• Климащенко Поліна,
• Козаченко Вадим,
• Кос Богдан,
• Орина Кисельова.

ДОДАТОК

ФОНЕТИКА

Наша мова-відверта, відважна.

Не для форми в ній будь-який знак.

Ми звичайні слова, переважно,

Як почуємо, - й пишемо так.

Фонетика — це розділ

мовознавства, в якому вивчають звуковий склад мови.

Орфоєпія — це розділ мовознавчої науки, що вивчає правила літературної вимови.

Графіка — це розділ мовознавства, що вивчає систему умовних знаків для передачі звуків на письмі.

Орфографія — це розділ мовознавства, що вивчає правила написання слів.

Абетка — розташовані в певному порядку букви становлять алфавіт.

Орфограма — правильне написання за відповідним правилом або за транс-скрипцією.

Транскрипція — це спеціальне письмомо запроваджене для точної передачі звукового складу слів і текстів.

[] — дужки на позначення звуків, які утворили слово.

Знаки у транскрипції:

- м'якість приголосного;
- : подовжений звук;
- напівопом'якшення приголосного;
- ' (над голосним) — наголос.

Звуки — це найменша одиниця мови і мовлення. За допомогою звуків розрізняють слова та форми слів.

Звуки, в основі яких лежить голос, називають **голосними**.

В українській мові 6 голосних звуків **а, о, у, е, и, ї**, які на письмі позначаються 10 буквами: **а, о, у, е, и, ї, я, ю, є, і**

Звуки, в основі яких лежить лише шум або шум із голосом, називають **приголосними (32)**.

дзвінки	глухі	тверді	м'які
д	т		
з	с	д	д'
ж	ш	т	т'
г	х	з	з'
г	к	с	с'
б	п	ц	ц'
дз	ц	л	л'
дж	ч	н	н'
-	ф	р	р'
м		дз	дз'
в			
н	сопори		
л			
р			

УДК 377.091.26

О. В. Гульман,
вчитель математики та інформатики,
Криворізький професійний будівельний ліцей, м. Кривий Ріг

МЕТОДИКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНОГО ЛІЦЕЮ

Стаття розкриває сутність і зміст рейтингу в системі контролю та оцінки навчальних досягнень учнів професійного ліцею; показує переваги рейтингу в організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; описує методи, форми і прийоми організації рейтингового контролю знань учнів; відображає підходи до створення системи рейтингу та методики її запровадження.

Ключові слова: рейтинговий контроль, рейтингова оцінка знань, учні професійного ліцею.

Гульман А. Методика внедрения рейтинговой системы контроля и оценивания знаний учащихся профессионального лицея.

Статья раскрывает сущность и содержание рейтинга в системе контроля и оценки учебных достижений учащихся профессионального лицея; показывает преимущества рейтинга в организации учебно-познавательной деятельности учащихся; описывает методы, формы и приемы организации рейтингового контроля знаний учащихся; отображает подходы к созданию системы рейтинга и методики ее внедрения.

Ключевые слова: рейтинговый контроль, рейтинговая оценка знаний, учащиеся профессионального лицея.

Gulman O. The metod of introduction the system of rating control and estimation the knowledge of pupils professional lyceum.

Article discloses essence and content of rating in the control system and estimates of educational achievements of the professional lyceum pupils; it shows advantages of rating in the organization of educational cognitive pupils activity; it describes methods, forms and receptions of the organization of the rating control of the pupils knowledge; it displays approaches to creation of system of rating and a technique of it introduction.

Key words: rating control, rating assessment of knowledge, the professional lyceum pupils.

Зробити пізнавальну діяльність учня ефективною означає досягти засвоєння всіма учнями програмних знань, умінь і навичок на рівні їх максимальних навчальних

можливостей, забезпечити належний виховний і розвивальний вплив, формування наукового, діалектико-матеріалістичного світогляду. Одним із доцільних засобів досягнення

ефективності в навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів є запровадження системи стимулювання їх навчальної діяльності засобами рейтингу.

Питання застосування рейтингу в навчанні розробляються А. Алексюком, К. Вазіною, Ю. Зінковським, О. Максимовим, М. Лазарєвим, О. Огнев'юком, П. Третьяковим, М. Чошановим, А. Фурманом.

Метою статті є огляд можливостей рейтингової системи контролю та оцінки знань учнів професійного ліцею.

У буквальному перекладі з англійської «рейтинг» означає оцінку, ранг, положення. Рейтинг об'єкта оцінювання складається з балів за кожну дію в навчанні та іншій діяльності чи експертних оцінок шляхом опитування спеціалістів або спостерігачів за діяльністю учня. Використання рейтингової оціночної шкали, вважає О. Максимов, створює в класі атмосферу дружнього змагання, активізує діяльність учнів на уроці з метою одержання найбільш високої оцінки. Учні вбачають перспективу навчальної діяльності, розуміють цінність кожної своєї відповіді [4, с. 18].

С. Заскалета зазначає, що можливі галузі застосування рейтингу дуже різноманітні: структурування навчального матеріалу, планування навчального процесу, розробки моделей навчання, оцінки навчальних досягнень, оцінки діяльності викладача, оцінки діяльності навчального закладу, інноваційних проектів у галузі освіти, ефективності управління, якості освіти та виховання [1, с. 23].

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Рейтингова система оцінювання знань учнів професійного ліцею запроваджується з метою стимулювання й самоорганізації систематичної навчальної праці учнів, забезпечення об'єктивності в оцінюванні знань, посилення мотиваційного компонента, формування самостійних дій та перетворення контролю в дієву складову управлінського процесу [3].

Із цією метою оцінка знань учнів за певний відрізок навчально-пізнавальної діяльності відбувається на основі балу, що отримується під час урахування викладачем якості виконання всіх видів робіт, передбачених навчальним планом. Для цього в практиці роботи використовуються уроки-рейтинги як

підсумкові заняття за кожним навчальним модулем, темою. Під час таких занять учні демонструють ступінь оволодіння способами розв'язання пізнавальних завдань різного рівня складності. Це можуть бути і тести, і диктанти, і кросворди, і завдання на знання основних понять. Умовно їх можна поділити на три групи: 1) запитання на знання основних понять теми; 2) запитання на просте відтворення матеріалу навчального посібника чи розповіді викладача; 3) логіко-аналітичні запитання творчого характеру.

Рейтингові підсумкові уроки можуть проводитися як в усній, так і в письмовій формі. Або ж в одному уроці можуть поєднуватися різні підходи. Дуже результативними є уроки-рейтинги в ігровій формі. Після закінчення роботи учні обмінюються роботами для перевірки. Кожен перевіряє роботу свого напарника по парті або учня, що має однаковий з ним рівень знань і є «конкурентом» по рейтингу. Це дає можливість досить об'єктивно оцінити роботу. А якщо проводиться урок-змагання, то створюється додатковий стимул для перемоги [2].

Накопичені рейтингові бали кожен учень може заносити до індивідуальної картки. Звичайно ж, визначити рейтинг знань учнів викладач може й самотужки. Це доцільно робити тоді, коли є дефіцит навчального часу. А коли час дозволяє, то краще активізувати учнів на самоконтроль. Тоді оцінка сприймається ними більш об'єктивно.

Досвід показує, що використання рейтингу в навчанні оптимізує пізнавальну діяльність тих учнів, які навчаються на високому й достатньому рівнях, оскільки виникає свого роду конкуренція – першість у середовищі вищого і достатнього рівнів, виникає можливість перейти з однієї групи до іншої, зайняти серед учнів, які раніше навчалися краще, позицію лідера, а також підійти до оцінювання пізнавальної діяльності учнів індивідуально (1, 2, 3-тє місце). Зникає проблема орієнтації на середнього учня в навчально-пізнавальній діяльності. По-друге, у разі встановлення мінімального рейтингового балу (2, 3 бали) відбувається конкуренція навіть серед учнів, що навчаються «посередньо» [2].

У рейтингову оцінку доцільно включити й інші показники оптимізації пізнавальної діяльності учнів – активність, взаємодопомогу, самостійність, звертання за порадами, застосування позапрограмих знань,

виконання випереджальних завдань тощо. Підбиваючи підсумки уроку за отриманим загальним рейтингом, учень устанавлює прогалини у своїх знаннях і може реально їх оцінити, скориставшись шкалою бальних оцінок і порівнюючи свої досягнення з результатами інших учнів [4, с. 19].

Головними перевагами рейтингу в навчанні є такі: 1) спрямування учнів на певну пошуково-дослідницьку діяльність через актуалізацію знань і умінь; 2) фіксування готовності кожного до засвоєння певного виду дидактичного модуля; 3) організація самостійної пізнавальної роботи учнів за навчально-інформаційними блоками; 4) фіксування досягнень у засвоєнні базового рівня навчального матеріалу; 5) створення можливостей для поглиблення й розширення навчального матеріалу; 6) окреслення індивідуальної траєкторії оволодіння кожним учнем програмними знаннями [2, с. 104].

Для стимулювання творчого пошуку учнів, підвищення їх рівня й якості знань, при рейтинговій системі оцінювання використовуються стимулюючі й штрафні бали. Стимулюючі (або додаткові) бали нараховуються учням за участь у предметних шкільних, районних, обласних олімпіадах; у

підготовці й проведенні предметних вечорів і тижнів; за виконання творчих завдань, випуск газет, виготовлення різноманітної наочності; за акуратне систематичне ведення зошитів; за підготовку рефератів, кросвордів, тестів, роботу в ролі консультанта тощо. Водночас, учням можуть нараховуватись і штрафні бали: за пропуски занять без поважної причини; за спізнення; за неохайне ведення зошитів, за несвоєчасно виконану роботу; за неетичну поведінку тощо [2].

Зроблений нами огляд можливостей модульно-рейтингової навчання дозволяє виділити ряд переваг у його застосуванні:

- стимулювання максимально можливого в певній ситуації інтересу учнів до конкретної теми уроку, а відповідно, і до виучуваної дисципліни загалом;

- охоплення пізнавальною діяльністю всіх учнів, відповідно до їх можливостей;

- розвиток елементів творчості й самоаналізу, включення додаткових резервів, що обумовлюють підвищену мотивацію учіння;

- зміни мислення та поведінки учнів у напрямі більш продуктивної й активно-пошукової пізнавальної діяльності;

- регламентація і чіткість пізнавальних дій.

Література

1. Заскалета С. Г. Основні підходи до вдосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів / С. Г. Заскалета // Професійна підготовка фахівців вищої школи в умовах оновленої парадигми освіти. – Харків : Каравела, 1999. – С. 22-28.
2. Ковтун В. Основні ідеї модульно-рейтингової технології навчання : т. 3. Ч. 4 / В. Ковтун // Освіта і управління. – 2001. – С. 104-107.
3. Короткий термінологічний словник з педагогіки / [укл. О. А. Пермяков, В. В. Морозов]. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – 115 с.
4. Максимов О. Рейтинг у системі оцінювання знань / О. Максимов // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 4. – С. 17-19.

УДК 374.015.31:17

Н. І. Давиденко,

завідувач методичного відділу,

КПНЗ «Центр дитячої та юнацької творчості «Дружба»», м. Кривий Ріг

ПЕДАГОГІКА СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті розкриваються проблеми організації співробітництва учнів та педагога на заняттях гуртка закладу позашкільної освіти; окреслюються підходи та методичні прийоми як складові педагогіки співробітництва; вказується на доцільність цілеспрямованої роботи з розвитку особистості учня, виховання в нього духовних цінностей; відображається спеціальна організація занять гуртка, що стимулює творчі прояви вихованців.

Ключові слова: педагогіка співробітництва, методика роботи гуртка дитячої творчості.

Давиденко Н. Педагогика сотрудничества как фактор развития личности учащегося на занятиях кружка детского творчества.

В статье раскрываются проблемы организации сотрудничества учащихся и педагога на занятиях кружка учреждения внешкольного образования; очерчиваются подходы и методические приемы как составляющие педагогики сотрудничества; указывается на целесообразность целенаправленной работы по развитию личности ученика, воспитания у него духовных ценностей; отображается специальная организация занятий кружка, которая стимулирует творческие проявления воспитанников.

Ключевые слова: педагогика сотрудничества, методика работы кружка детского творчества.

Davydenko N. Cooperation pedagogics as a factor of development the pupils' identity on the classes of children creativity circle.

In article problems of the organization of pupils and teacher cooperation on the classes of a circle the out-of-school education institution are reveal; approaches and methodical receptions as the making cooperation pedagogics are outlined; it is pointed out expediency of purposeful work on development the pupil's identity, education at him cultural wealth; the special organization of circle's classes that stimulates the creative manifestations of pupils is displayed.

Key words: teacher of cooperation, technique of work of a circle of children's creativity.

Демократизація освіти, надання їй спрямованості на всебічний і гармонійний розвиток особистості, спроможної до самореалізації в мінливому світі, зумовлює необхідність пошуку нових шляхів організації виховання підростаючої особистості. Сьогодні йде кропітка робота над створенням такої моделі вихованості людини, яка дозволяла б їй оптимально вирішувати складні питання своєї життєтворчості, успішно досягати індивідуальної та суспільної цілі. При цьому особливі сподівання покладаються на нові виховні технології, які б забезпечували формування й розвиток у підростаючої особистості насамперед духовних цінностей як домінуючих і вирішальних для розвитку людини культури [2, с. 5].

Ці та інші питання висвітлюють у своїх працях Ш. Амонашвілі, І. Бех, Г. Балл, І. Зязюн, О. Газман, Л. Кондрашова, В. Сухомлинський, І. Якиманська та багато інших прогресивних педагогів сучасності. Освіта в Україні сьогодні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами.

З'ясовано, що директивна педагогіка розглядає виховний вплив за схемою «вимога – сприймання – дія». Однак ця схема не розкриває суттєвих особливостей морального розвитку, применшує роль особистості в засвоєнні норм. Ця схема не враховує творчого освоєння особистістю моральних цінностей. Поведінка, яка організовується за допомогою авторитарних вимог, штовхає дитину на пристосуванство; вона не розвиває позитивної мотивації вчинків. Сучасні виховні методи здебільшого ґрунтуються на емпіричних уявленнях про дитину, які дуже спрощено враховують особливості особистого розвитку. Таким чином, педагог власними руками гальмує розвиток особистості, а його виховний вплив на учня стає недосконалим і малозмістовним.

З метою виконання завдань освіти на сучасному рівні розвитку нашої держави, заслуговує на увагу педагогіка співробітництва.

Педагогіка співробітництва – це напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу; це спільна діяльність учителя та учнів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізації, на єдності їхніх інтересів і прагнень. Її метою є особистий розвиток учнів у процесі навчання і виховання. Основою такої педагогіки є любов учителя до дітей, повага до дитини (Ш. Амонашвілі, О. Газман, І. Зязюн, С. Сисоева та ін.) [1, с. 35].

Нове педагогічне мислення в центрі зусиль розташовує інтерес учнів, а не педагога, тому технологія підготовки та проведення занять гуртка повинна змінюватися. А саме: у центрі заняття мають бути окремі діти та група загалом. А керівник гуртка стає таким собі диригентом, який вчасно помічає, відчуває, коригує, підтримує кожного виконавця, підкреслює кращі починання й гальмує негативні поведінкові реакції.

Шляхами реалізації педагогіки співробітництва на заняттях гуртка є такі методичні прийоми.

1) *Залучення учнів до визначення плану і мети заняття.* Цей прийом, на думку фахівців, доступний уже для учнів з 8-ми років. Доцільним є зоровий план заняття та його коментування разом із учнями. Протягом заняття потрібно звертати увагу дітей на його виконання: «Подивимось на наше планове завдання. Що ще потрібно зробити?». Підбиваючи підсумки зробленого, доцільно теж спиратися на ці позначення видів роботи. Надалі, учні починають самотужки керувати своєю роботою за допомогою плану, керівник гуртка тільки допомагає їм виконувати завдання та просуватися до наміченої цілі.

2) *Позиція гуманного педагога.* Гуманний педагог поважає працю дітей, він завжди виступає з вірою в учня та підтримує його усілякі зусилля. Він здатен за зовнішніми ознаками «прочитати» внутрішній стан учнів, різними способами знайти душевний контакт, спрямовувати свої зусилля не на боротьбу з поганим, а на зміцнення й розширення гарного, розумного, творчого, яке є в кожній дитині.

3) *Організація навчального діалогу.*

В. Сухомлинський писав, що хороший учитель робить усе, щоб в учнів з'являлися запитання, які видатний педагог називав «вузликом знань» [4, с. 132]. Творчий процес на занятті починається лише там, де в учня з'являється потреба відповісти на запитання.

4) *Вільний вибір учнями навчального завдання.*

Ш. Амонашвілі писав: «Інструментувати навчання як вільно обрану учнем діяльність – це й означає, по-перше, створити найкращі умови для цілеспрямованого, соціально й педагогічно значущого розвитку виховання, збагачення знаннями, досвідом; а по-друге, керувати цим процесом відповідно до потреб його внутрішніх сил, тобто з позиції самої дитини, її інтересів» [1, с. 12]. Завдяки вмільому використанню прийому вільного вибору в учнів точніше й швидше формується самооцінка, наполегливість і навіть почуття власної цінності.

5) *Участь учнів в оцінці заняття.* Доцільно наприкінці роботи запитати учнів: «Чи сподобалось, діти, вам наше заняття? Хто помітив, де втрачено час, де треба було б пришвидшити темп? Чи зміг кожен з вас виконати завдання найбільш якісно?» Потрібно вислухати зауваження та поради дітей, подякувати їм за це. Ця хвилинна розмова – висновок, яскраве виявлення довіри, поваги керівника гуртка до учнів і навпаки.

Спираючись на основні шляхи реалізації педагогіки співробітництва, доцільно виокремити ряд методичних прийомів, що можуть бути використані на заняттях гуртка: зоровий план, коментоване керування, навчальні ігри, окремі заняття відкритих думок, творчі виставки, конкурси, проекти.

Деякі з цих прийомів загальновідомі. Зокрема, залучити кожного учня до роботи допомагає коментоване керування. Учень коментує все, що він робить під час виконання роботи, від початку до кінця, і веде за собою решту гуртківців. При цьому дитина зосереджується не на тому, що її оцінюють, а на тому, що вона веде всю групу і саме від неї залежить робота товаришів [3].

Дидактичні ігри «Хто швидше», «Відгадай», «Хто краще», «Хто більше», «Хто кмітливіше» та інші використовуються на різних заняттях. Вони заохочують дітей працювати, переконують їх у тому, що творчість є цікавим і корисним заняттям. Ігри активізують роботу учнів.

Заняття можна проводити як уроки відкритих думок. Кожен учень висловлює свою думку, оцінює міркування інших. На занятті створюється атмосфера відвертості, розкутості. Діти можуть показати свої знання та вміння, не помічаючи, що їх оцінюють та коригують. Оцінка робіт учнів також проходить колективно. Кожен учень оцінює роботу свого товариша й мотивує свою оцінку, пояснює, де і як можуть бути використані виготовлені вироби, кому може принести користь робота кожного гуртківця.

Працюючи з гуртківцями молодшого шкільного віку, керівник повинен пам'ятати закономірності розвитку дитини й на цій основі будувати нові, рівноправні суб'єкт-суб'єктні відносини, ґрунтуючись на педагогіці співробітництва. Завданням вихователя, який організує особистісно-розвивальне спілкування, є насамперед максимальна активізація внутрішніх ресурсів учнів, щоб вони самотужки могли успішно впоратися з різноманітними життєвими проблемами.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Шалва Александрович Амонашвили. – Москва : Просвещение, 1991. – С. 12-16.
2. Бех І. Д. Наукові засади створення особистісно-орієнтованих виховних технологій / І. Д. Бех // Початкова школа. – 1997. – № 9. – С. 6-7.
3. Психологічна підтримка творчості учня / [упоряд. О. Главник, В. Зоц]. – Київ : Ред. загальнопед. газ., 2003. – 180 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. Т. 3 / Василь Олександрович Сухомлинський; [ред. кол. А. Г. Дзеверін і ін.]. – Київ : Рад. школа, 1979. – 719 с.

ФОРМУВАННЯ ПРИЙОМІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Статтю присвячено висвітленню питання формування і розвитку в учнів прийомів навчальної діяльності в процесі вивчення математики; у статті розкрито зміст і сутність прийомів навчальної діяльності; показано основні напрями в їх формуванні, а також методи й прийоми, які можуть бути застосовані в процесі вивчення математики.

Ключові слова: прийом навчальної діяльності, формування навчальних прийомів у процесі вивчення математики.

Заболоцкая В. Формирование приемов учебной деятельности учащихся в процессе изучения математики.

Статья посвящена изучению вопроса формирования и развития у учеников приемов учебной деятельности в процессе изучения математики; в статье раскрыты содержание и сущность приемов учебной деятельности; показаны основные направления в их формировании, а также методы и приемы, которые могут быть применены в процессе изучения математики.

Ключевые слова: прием учебной деятельности, формирование учебных приемов в процессе изучения математики.

Zabolotskaya V. Formation into the pupils an educational activity reception at the mathematics studying process.

Article is devoted to studying of a question the formation and development into the pupils an educational activity reception at the mathematics studying process; in article the content and essence an educational activity reception are disclosed; the main directions in its formation, and also methods and techniques which can be applied at the mathematics studying process are shown.

Key words: educational activity reception, formation of educational receptions at the mathematics studying process.

На сучасному етапі розвитку освіти актуальним стає мета виховання мислячої людини, здатної орієнтуватися в мінливих умовах, потоці інформації, готової до творчого пошуку й оптимального вирішення проблем. Тому саме в школі повинні бути закладені основи становлення особистості з новим способом мислення. Одним із засобів досягнення цього може стати формування в учнів прийомів навчальної діяльності.

Ю. Бабанський, В. Буряк, В. Давидов, Д. Єльконін, Є. Кабанова-Меллер, Н. Менчинська, В. Паламарчук, А. Усова, І. Якиманська та інші визначають, що прийомом навчальної діяльності є найбільш раціональна сукупність дій і операцій, виконуваних у певному порядку й таких, що дозволяють вирішити навчальне завдання [1]. Учені переконані, що сформовані прийоми навчальної діяльності дозволяють учневі оптимально й ефективно засвоювати знання, організовувати власну діяльність зі знанням справи аналізувати, дізнаватися досліджувати об'єкти всебічно й системно.

У педагогічній теорії й практиці проблема формування прийомів навчальної діяльності є частиною проблеми розвитку мислення й

формування навчальної діяльності школяра, що була та залишається серед найактуальніших.

Метою статті є визначення основних шляхів і засобів формування прийомів навчальної діяльності учнів при вивченні математики.

Загальновизнаним стало відокремлення прийомів навчальної діяльності на дві основні групи: спеціальні, сформовані в межах одного предмета на основі змістовних елементів навчальної дисципліни, і загальні, сформовані й широко використовувані в системі більшості предметів. При вивченні математики актуальними є такі прийоми навчальної діяльності, як-от: загальнонавчальні; розумової діяльності, загальноматематичні й спеціальні, які, зі свого боку, залежно від рівня узагальненості, ступеня складності й способу протікання, можуть бути розділені на зовнішні, внутрішні, часткові й узагальнені [3].

Склад прийому – схема дій або операцій, яка може бути представлена у вигляді правила, інструкції, припису, що включає в себе загальнологічну й специфічну частини прийому. Прийоми навчальної діяльності можуть здійснюватися в зовнішньому та

внутрішньому плані, передбачають самостійний вибір конкретних дій щодо вирішення навчальних завдань, і це відрізняє їх від алгоритмів [3].

Дослідники порушеної проблеми (Ю. Бабанський, В. Буряк, Н. Лошкарьова, А. Усова та інші) визначають три основні шляхи озброєння учнів прийомами навчальної діяльності [2]:

Перший шлях – стихійний: учні оволодівають прийомами в процесі засвоєння знань. Проте багаторічний досвід шкільної роботи показав, що на основі вивчення навчального матеріалу ні цілісного уявлення про сутність прийомів, ні вміння вільно користуватися ними в учнів сформувати неможливо.

Другий шлях – систематична організація навчання учнів пізнавальним процедурам (поясненню, опису) та діям і операціям, що входять до їхнього складу.

Третій шлях – спеціальне навчання школярів.

Звісно, що в плінні навчального процесу спеціальне навчання організувати вкрай складно, проте можливо, якщо до змісту освіти включити спеціальну систему дидактичних засобів, до яких належать: відбір і розподіл у змісті шкільного курсу математики необхідної й доступної інформації про сутність прийомів навчальної діяльності, комплекс спеціальних завдань на їх формування й відпрацювання.

Ознайомлення учнів із сутністю прийомів навчальної діяльності передбачає повідомлення їм такої інформації: 1) визначення прийому; 2) мета й можливості його використання; 3) сутність прийому; 4) структура прийому як способу діяльності; 4) взаємозв'язок з іншими прийомами навчальної роботи; 5) способи використання прийому в системі навчальної діяльності [1].

У процесі формування прийому від етапу до етапу необхідно збільшувати ступінь самостійності учнів в оволодінні знаннями й уміннями. Це досягається шляхом систематичного вправлення учнів у практичній і розумовій діяльності.

Вирішення навчальних завдань є тим природним шляхом, який забезпечує становлення й розвиток прийомів навчальної діяльності. Багато дослідників (Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Буряк, І. Лернер, В. Паламарчук, О. Савченко, Н. Яковлева та ін.) сьогодні розглядають навчально-пізнавальні завдання як засіб формування відповідних знань, умінь і

навичок у школярів, оскільки такі завдання мають високі діагностичні якості, є способами побудови цілей навчання й засобами їхнього досягнення, забезпечують включення школяра в практичну діяльність і просування її рівнями, а також дозволяють управляти процесом формування прийомів навчальної діяльності [2].

Сучасна дидактика рекомендує правила висування навчальних завдань:

– завдання повинне виходити з предметного змісту, щоб зберігалася система знань і логіка науки;

– необхідно враховувати актуальний рівень розвитку учнів і їхньої підготовки, щоб створювалися реальні умови для виконання завдання;

– завдання повинні містити в собі інформацію, необхідну для розвитку розуму, уяви, творчих процесів;

– до здійснення предметної діяльності учнів необхідно залучати (створювати позитивну мотивацію);

– потрібно навчити учнів вирішувати завдання, озброїти їх необхідними способами, спочатку разом із учителем, потім у колективній роботі, поступово переводячи в план самостійних індивідуальних дій [3].

Учитель поступово має зменшувати безпосереднє керівництво діями учня. Спочатку зразок і фронтальне виконання всіх дій, потім інструкція, і після засвоєння попередніх станів варто пропонувати учневі питання або завдання різного рівня складності.

Такі завдання повинні утворювати цілісну систему, що відповідає ряду вимог, а саме:

1) система завдань повинна охоплювати основні проблеми науки;

2) вона повинна відбивати методи наукового пізнання;

3) у завданнях повинні знайти своє відбиття всі процедури творчої діяльності: бачення проблем; уміння висувати гіпотези; здійснювати перенос знань і вмінь у нову ситуацію; бачення багатофункціональності об'єкта; конструювання нового чи альтернативного способу вирішення проблеми;

4) завдання повинні поступово ускладнюватися;

5) справді дослідницькі завдання повинні вимагати від учнів самостійного пошуку, інформації, причому на доступному, але досить високому рівні [4].

Виконання творчих завдань і робіт має здійснюватися на основі алгоритмів, приписів, опор, технологічних карток, портфоліо,

частина з яких розробляється самими учнями і розвивається в подальшій навчальній діяльності.

Учителю треба піклуватися про те, щоб у ході навчальної діяльності формувалися всі необхідні прийоми її здійснення. Для цього навчальні завдання повинні подаватися в ігровій, проблемній, практичній, теоретичній, тренувальній формах.

У психолого-педагогічній літературі сформульовані загальні принципи й шляхи

формування прийомів навчальної діяльності. Для їхнього успішного впровадження в шкільну практику необхідна робота психологів, дидактів і методистів. Результатом такої роботи повинні бути дидактичні комплекси, що включають програми формування прийомів, методичні рекомендації для вчителів і навчальні посібники для учнів, а також способи створення в навчальному процесі певних умов.

Література

1. Буряк В. К. Система дидактичних умов ефективної організації навчальної пізнавальної діяльності / В. К. Буряк // Рідна школа. – 2007. – № 5. – С. 25-27. 2. Зайцева И. Н. Развитие логического мышления учащихся при обучении естественным дисциплинам: [методические рекомендации для учителей] / И. Н. Зайцева. – Брянск: Изд-во БГУ, 2001. – 29 с. 3. Лошкарева Н. А. Проблема формирования системы учебных умений и навыков учащихся / Н. А. Лошкарева // Советская педагогика. – 1980. – № 3. – С. 12-20.

УДК 37.015.31:[37.091.8:62]

О. В. Найтак,

керівник гуртка,

КПНЗ «Центр науково-технічної творчості учнівської молоді
Металургійного району» КМР, м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ПОЧАТКОВОГО ТЕХНІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

У статті розкривається проблема творчої діяльності дітей та питання її розвитку на заняттях гуртка початкового технічного моделювання; подається зміст і сутність творчої діяльності; вказується на необхідність запровадження в освітній процес з метою розвитку творчої діяльності дітей диференційованого підходу та навчально-творчих завдань.

Ключові слова: творча діяльність, навчально-творчі завдання.

Найтак Е. Развитие творческой деятельности детей на занятиях кружка начального технического моделирования.

В статье раскрывается проблема творческой деятельности детей и вопросы ее развития на занятиях кружка начального технического моделирования; подается содержание и сущность творческой деятельности; указывается на необходимость внедрения в образовательный процесс с целью развития творческой деятельности детей дифференцированного подхода и учебно-творческих задач.

Ключевые слова: творческая деятельность, учебно-творческие задачи.

Najtak O. Development of children creative activity on the initial technical modeling classes.

In article the problem of children creative activity and questions of it development on the initial technical modeling classes are reveals; the contents and essence of creative activity are given; it is indicated the need of introduction in educational process for the purpose of development children creative activity the differentiated approach and educational and creative tasks.

Key words: creative activity, educational and creative tasks.

Творчість, що супроводжувала людину ще з давніх часів, і проблеми, пов'язані з нею, завжди були об'єктом зацікавленості вчених різних наукових напрямів. Але, незважаючи на це, досі немає цілісної концепції стосовно джерел творчості, взаємозв'язку людини й творчості, розуміння природи творчого процесу та закономірностей творчого мислення, уяви, інтуїції, визначення шляхів для самореалізації особистості у творчій діяльності. Ці питання є досить актуальними в

аспекті побудови навчальної діяльності молодших школярів на заняттях гуртка позашкільного освітнього закладу.

Досвід творчої діяльності покликаний забезпечити готовність дітей до моделювання й конструювання нових ідей, пошуку вирішення нових технічних проблем, до творчого перетворення дійсності. Ні обсяг знань, набутих у готовому виді, ні вміння, засвоєні за зразком, не можуть забезпечити необхідний розвиток творчих можливостей

людини. Ці питання порушуються у працях вітчизняних та закордонних психологів – Д. Богоявленської, П. Гальперіна, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, О. Кульчицької, О. Лука, А. Маслоу, В. Моляко, Я. Пономарьова, Р. Стернберга, Е. Торранса та ін., а також педагогів, серед яких: В. Андрєєв, І. Бех, І. Зязюн, В. Краєвський, І. Лернер, О. Матюшкін, С. Сисоєва, В. Сухомлинський та багато інших.

Метою статті є визначення змісту й формулювання шляхів розвитку творчої діяльності дітей на заняттях початкового технічного моделювання.

У розумінні творчості як діяльності, що породжує зовсім нове, міститься стереотипне твердження щодо відсутності в звичайної людини творчого початку, на відміну від обдарованих людей. Щодо цього Л. Виготський писав: «Звичайно, найвищий вияв творчості й досі доступний лише небагатьом обраним геніям людства, але в буденному житті, що оточує нас, творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в чому міститься хоча б йота нового, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини» [1, с. 91].

Під творчою діяльністю Л. Виготський розуміє діяльність уявлення або діяльність комбінаторну; діяльність, результатом якої є не відображення наявних у досвіді людини дій і вражень, а створення нових образів чи дій. Саме творча діяльність людини робить її особистістю, яка створює й видозмінює своє сьогодені [1, с. 97].

Творчу діяльність, за слушними міркуваннями А. Маслоу, необхідно розуміти як «процес, у ході якого людина відтворює та творчо змінює природу, роблячи тим самим себе діяльним суб'єктом, а опановані явища – об'єктом своєї діяльності» [3, с. 96].

Цей умовивід підтверджується аналогічними висновками сучасних учених, які також стверджують, що в процесі творчої діяльності формуються й удосконалюються такі важливі якості особистості, як-от: творча активність, бажання творити, творчий підхід до роботи, творчі здібності, оригінальність, підприємливість, винахідливість, уміння продуктивно міркувати, логічність мислення, розсудливість, самостійність, комунікабельність, безпосередність, сенситивність, цілеспрямованість, розвинені уява та фантазія, уміння у звичайному бачити незвичайне, прагнення до самовдосконалення,

натхненність, ентузіазм, захопленість, здатність до візуалізації, розвинена інтуїція, спостережливість, усвідомлене прагнення до самоактуалізації, творчого самовираження та самореалізації [4, с. 25].

У психолого-педагогічній літературі з порушеної проблеми наведені визначення творчих видів діяльності. Це – пізнання, перетворення, створення, творче застосування знань. У зв'язку з цим, у навчально-пізнавальну діяльність дітей з повинні бути включені елементи таких основних видів учнівської творчості, як:

– теоретична творчість: теоретичне дослідження, що припускає пошук і відкриття учнем нового для себе знання на основі постановки й вирішення теоретичних навчальних проблем;

– практична творчість: пошук практичного вирішення тієї або тієї проблеми (пошук способу застосування відомого знання в новій ситуації, конструювання, експериментування). На заняттях з початкового технічного моделювання це передбачає моделювання, конструювання та творче перетворення дітьми різноманітних технічних об'єктів, у межах чого можна організувати застосування й реалізацію елементів саме цього виду творчості;

– художня творчість: пов'язана з художнім відображенням дійсності на основі творчої уяви: малювання ескізів, клуазур, логічних схем тощо [4].

Дидактична теорія І. Лернера й М. Скаткіна дає визначення досвіду творчої діяльності як третього елемента змісту освіти й соціального досвіду, покликаною забезпечити готовність до пошуку вирішення нових проблем, до творчого перетворення дійсності й такого, що має специфічний зміст та не співпадає зі змістом перших двох елементів – знаннями та уміннями. «У протилежному випадку, набувши в будь-який спосіб знання й уміння, кожна людина була б підготовлена до творчої діяльності» [2, с. 48].

До основних критеріїв досвіду творчої діяльності учнів І. Лернер і М. Скаткін включають: активність у використанні функцій досвіду творчої діяльності (готовність до пошуку вирішення нових проблем, до творчого перетворення дійсності, до творчої діяльності); оригінальність робіт, виконаних учнями; здатність згортати й розгортати інформацію; здатність моделювати; прогнозувати; створювати повноцінні інтерпретації [2, с. 48].

Як відзначають психологи, творча уява починається формуватися в дітей з 3 років. Виникаючи спочатку в дитячій грі, творча уява потім розвивається й проявляється у всіляких видах діяльності дитини (насамперед у художній творчості, у конструюванні, у вирішенні різних пізнавальних завдань тощо.). У шкільному віці базою для розвитку в дітей творчого мислення є навчальна діяльність, у яку втручається елемент гри [4]. У процесі навчальної діяльності діти освоюють основи таких форм суспільної свідомості, як наукові знання, художні образи, моральні цінності й правові норми, які мають не тільки практичний, але й теоретичний характер. Засвоєння дітьми цих «високих» форм суспільної свідомості вимагає таких розумових дій, як рефлексія, аналіз і планування, реалізація яких тісно пов'язана з творчою уявою й теоретичним мисленням. Тому закономірною є вимога щодо необхідності спеціальної педагогічної роботи, спрямованої на розвиток порівняння, узагальнення, аналітико-синтетичної діяльності [4, с. 121].

Тож формування досвіду творчої діяльності учнів має спиратися на індивідуальні особливості, потреби, інтереси кожного гуртківця. Проте необхідна спеціально

організована робота із включення дітей у творчий процес за допомогою навчально-творчих завдань.

В основу класифікації навчально-творчих завдань С. Сисоєвої покладені можливості змісту задачі або процесу її розв'язування впливати на формування певних творчих якостей особистості. Виділено такі види завдань: завдання на виявлення протиріччя, проблемне бачення; завдання з відсутністю повної вихідної інформації; завдання на комунікативність; на розвиток фантазії та уяви – просторові задачі; задачі та завдання на описання явищ, їх наслідків і передумов; естетичні завдання – малювання, ліплення, ескізування по пам'яті або за образним сприйняттям; завдання на прогнозування, оптимізацію, рецензування, розробку алгоритмічних і евристичних розпоряджень, логічні задачі, задачі на управління [4, с. 186-194].

Основними принципами формування в учнів досвіду творчої діяльності на заняттях гуртка початкового технічного моделювання повинні бути: індивідуальність, диференційований підхід, доступність, наступність, результативність, продуктивність дій.

Література

1. **Выготский Л. С.** Воображение и творчество в детском возрасте. Психологические очерки : [книга для учителя] / Л. С. Выготский. – [3-е изд.]. – Москва : Просвещение, 1991. – 193 с. 2. **Дидактика** средней школы : Некоторые проблемы современной дидактики : [учеб. пособие] / [ред. М. Н. Скаткина]. – Москва : Просвещение, 1982. – 319 с. 3. **Маслоу А.** Мотивация и личность / Абрахам Маслоу; [пер. с англ.]. – СПб. : Евразия 1999. – 478 с. 4. **Сисоєва С.** Основи педагогічної творчості : [підручник] / С. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 346 с.

УДК 37.091.33-027.22:54

Т. В. Орел,

вчитель біології та хімії,

Криворізька загальноосвітня школа № 12, м. Кривий Ріг

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

У статті розкриваються питання формування пізнавальних інтересів учнів при вивченні хімії; здійснюється огляд актуальних методів і прийомів навчальної роботи з розвитку пізнавальної діяльності школярів; аналізуються можливості ігрових методів і прийомів, що можуть бути застосовані на уроках хімії з метою підвищення пізнавальної активності та самостійності учнів.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, ігрові методи навчання хімії.

Орел Т. Игровые методы обучения как средство формирования познавательных интересов учащихся к изучению химии.

В статье раскрываются вопросы формирования познавательных интересов учащихся при изучении химии; осуществляется обзор актуальных методов и приемов учебной работы по развитию познавательной деятельности школьников; анализируются возможности игровых методов и приемов, которые могут быть применены на уроках химии с целью повышения познавательной активности и самостоятельности учащихся.

Ключевые слова: познавательный интерес, игровые методы обучения химии.

Orel T. The game methods of training as means of formation pupils cognitive interests to the chemistry studying.

In article questions of the pupils cognitive interests formation when studying chemistry are reveal; the review of urgent methods and methods of study on development of cognitive activity of school students are carried out; the possibilities of game methods and receptions which can be applied at chemistry lessons for the purpose of increase in informative activity and independence of pupils are analyzed.

Key words: cognitive interest, game methods of the chemistry training.

Актуальність проблеми формування пізнавальних інтересів учнів зумовлена новими соціальними запитами, що адресовані школі. Активність у навчанні формується в процесі пізнавальної діяльності, вона відзначається прагненням учнів до пізнання нового, виявленням їх розумових і морально-вольових зусиль, і водночас впливає на якість діяльності, зумовлює появу в учнів інтересу й урешті-решт жаги пізнання. Проблемою пізнавального інтересу займалися А. Алексюк, І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, Л. Гордон, Б. Кобзар, Г. Костюк, В. Мадзігон, Р. Науменко, В. Онищук, В. Оржеховська, В. Паламарчук, І. Підласий, О. Савченко, О. Синиця, В. Сухомлинський та інші. Учені визначають одним із провідних завдань педагога пошук і впровадження таких способів керівництва навчальним процесом, які б постійно стимулювали активність, пробуджували й розвивали пізнавальний інтерес учнів, виховували в них допитливість, прищеплювали творчий підхід до виконання будь-якої діяльності [3, с. 36].

Формування пізнавальних інтересів стосується й методики навчання хімії. Учені О. Березан, Н. Буринська, Л. Величко, О. Гиря, Б. Жовтан, Т. Коршак, Л. Романишина, М. Савчин, В. Староста, Т. Федорів, Н. Чайченко, Т. Юзбашева, О. Ярошенко та інші, дослідники Є. Дем'яков, Н. Липинська, Л. Лисюк, Р. Міщенко, О. Павлов, Ю. Сergyгіна та інші з'ясовують проблеми засобів формування й розвитку пізнавальних інтересів школярів, а саме: пізнавальних задач, спеціально розробленого дидактичного матеріалу, форм організації навчання, диференціації й індивідуалізації та, безумовно, – нестандартних методів і форм навчання. Ігрові методи навчання визначено одним із найбільш дієвих засобів розвитку пізнавального інтересу учнів під час вивчення хімії.

Метою статті є огляд можливостей ігрових методів навчання хімії у розвитку пізнавальних інтересів школярів.

Під пізнавальним інтересом розуміємо активне вмотивоване емоційне ставлення учня до вивчення хімії, до способів здобуття,

засвоєння й застосування знань з хімії, до навчальної діяльності та до хімічної науки. Він характеризується цілим рядом показників, з-поміж яких найсуттєвішими є стійкість інтересів і потреб, самостійність учнів, якість знань, рівень прояву вольових зусиль та інтелектуальної активності [3, с. 36].

Тож важливим чинником формування пізнавальних інтересів учнів є активізація їх пізнавальної діяльності через ігрові вправи й ситуації. Під активізацією пізнавальної діяльності розуміємо процес підвищення активності учнів у сприйманні, осмисленні й переробці знань. Головними її критеріями є: самостійність учня (повна або часткова); прагнення до пошуку й вибору можливих варіантів вирішення навчально-пізнавальних завдань; створення або конструювання нового навчального продукту [4, с. 25].

Використання методичних прийомів активізації в системі забезпечує не лише продуктивне вивчення навчального матеріалу, а й розширення знань учнів. Якщо заняття проводяться у формі гри, то в такий спосіб можна не лише уникнути перевантаження учнів, а й ініціювати їх творчі прояви та зацікавленість самим процесом пізнання. Широке використання ігрових занять, ігрових прийомів і вправ (тренінги, бесіди, дебати, імітаційні вправи, дослідницькі задачі) сприяють виявленню самостійності й творчості, налаштовують школярів на проектну роботу та активний пошук нових знань, дослідження хімічних явищ.

Постановка проблемних завдань і створення проблемних ситуацій на початку вивчення нового матеріалу здатні викликати в учнів зацікавленість новою інформацією. Як наслідок, природно виникають запитання на кшталт «чому відбувається таке явище?» або «як можна пояснити цей факт?». Працюючи протягом уроку, учні шукатимуть відповіді на них і на ті нові запитання, що зазвичай виникають під час проведення хімічних експериментів, спостережень, виконання різноманітних практичних завдань. Досить результативним є використання вчителем попереднього пізнавального досвіду учнів, що складається з їхніх власних спостережень,

почутих розповідей, інформації ЗМІ, участі в різних видах навчальної роботи [4, с. 26].

Хімічний експеримент і дослідження, як відомо, займають одне з провідних місць у методиці навчання хімії, оскільки свідоме засвоєння хімічних знань неможливе без поєднання теорії з практикою, що обов'язково має здійснюватися експериментальним шляхом. Проте для того, щоб активізувати мислення учнів та задовольнити їх природну допитливість і дослідницький інтерес, необхідно: 1) сформувати в них навички роботи з хімічними реактивами та хімічним посудом; 2) навчити самостійно аналізувати й відтворювати потрібну для дослідження інформацію; 3) виробити системний аналітичний підхід до інтерпретації хімічних явищ; 4) навчити етапам проведення й методиці обробки експерименту [2, с. 10].

Як цілком слушно акцентує О. Галатін, експеримент – це суть предмета хімії, це початок хімічної науки, бо спочатку було явище, яке потім людство намагалось описати, дослідити й осмислити. Тому й на уроках хімії необхідно формувати в учнів ставлення до експерименту не як до циркового фокусу, а як до явища, яке вони повинні зрозуміти й пояснити. Наприклад, у 9-му класі при вивченні теми «Хімічні властивості, добування, застосування етену» показати в повному обсязі на одному уроці весь процес досягання плодів неможливо, оскільки він триває до двох тижнів. Однак, використовуючи ігрові методи, можна досягнути неймовірних результатів. Учні, виступаючи режисерами, можуть відзняти хід експерименту й продемонструвати на уроці протягом кількох хвилин почервоніння помідора під впливом етену [1, с. 9].

Ігрові методи можуть бути застосовані на різних етапах уроку хімії: інформаційні ігри під час засвоєння нових знань (подорожі, мандрівки, екскурси); тренувальні ігри – на формування умінь і навичок (ігри «доміно», «знайди помилку», «хто зайвий»); ігри для

закріплення знань – кросворди, ребуси, уроки-конференції, уроки-конкурси тощо; ігри для перевірки набутих знань (ігри-змагання, турніри). Для активізації пізнавальної діяльності учнів на початку уроку може бути застосована інтелектуальна розминка – кілька нескладних пізнавальних ігрових завдань або їх комбінування, гра «Так – чи ні»; невелике опитування за «Світлофором» для мобілізації уваги; обговорення зробленого домашнього завдання або загадка з «відстроченою відгадкою» – «Здивуй!» тощо. Під час використання ігор доцільно враховувати їх внесок у розвиток пізнавальної діяльності школярів та оцінювати як якість знань, так і оригінальність мислення й відповідей, нестандартні підходи до розв'язання задач [4, с. 22].

Ігрові завдання доцільні й у самостійній роботі учнів. Наприклад, дорогою додому учням пропонується поспостерігати за хімічними явищами, що відбуваються в природі, а вдома написати невеликий твір на тему: «Хімічні явища за вікном», скласти казочку про хімічний елемент чи речовину або спробувати зобразити на малюнку хімічні реакції різних типів. Також варто пропонувати різні запитання для учнів, де треба застосовувати знання з хімії для пояснення явищ довкілля (чому нарізане яблуко швидко темніє на повітрі, або якими хімічними і фізичними процесами можна пояснити всім відоме явище, що в побуті називають «молоко збігло»?).

Хімія – складна наука, тому процес засвоєння знань учнів є нелегкою працею, яка постійно вимагає уваги, добре розвиненої пам'яті, напружених зусиль. Проте ігрові методи в навчальному процесі реалізують виховну, освітню, розвивальну, спонукальну, комунікативну, розважальну, діагностичну, корекційну функції та функцію самореалізації, вможливають розвиток пізнавальної активності й самостійності школярів.

Література

1. Галатин О. П. Коли навчання стає привабливим / О. П. Галатин // Хімія в школі. – 2013 – № 2. – С. 51-54.
2. Зверев И. Д. Общая методика преподавания химии : [пособие для учителей] / И. Д. Зверев. – Москва : Просвещение, 1985. – 191 с.
3. Корнєєв В. П. Основи розвитку пізнавальних інтересів / В. П. Корнєєв // Рідна школа. – 1993. – № 5. – С. 36-40.
4. Пальтова Т. А. Сучасні методи навчання / Т. А. Пальтова // Завуч. – 2005. – № 14. – С. 21-26.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті розкривається сутність естетичного виховання учнів у системі позашкільної освіти; відображаються вимоги до організації та проведення занять гуртка дитячої творчості; надаються методичні поради щодо змісту занять гуртка, організації діяльності гуртківців, естетизації середовища, урізноманітнення форм організації занять, прийомів роботи над творчими проектами.

Ключові слова: естетичне виховання, методика роботи гуртка естетичного спрямування.

Осипенко Л. Организация эстетического воспитания учащихся на занятиях кружка детского творчества.

В статье раскрывается сущность эстетического воспитания учащихся в системе внешкольного образования; отображаются требования к организации и проведения занятий кружка детского творчества; предоставляются методические советы относительно содержания занятий кружка, организации деятельности кружковцев, эстетизации среды, создания разнообразия форм организации занятий, приемов работы над творческими проектами.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, методика работы кружка эстетического направления.

Osipenko L. The organization of pupils' esthetic education on the classes of children creativity circle.

In article the essence of esthetic education of pupils in system of out-of-school education are revealed; requirements to the organization and training of a circle of children's creativity are displayed; methodical councils are provided, these are the content of occupations on the classes of children creativity circle, the organization of activity of the circlers, the process of aesthetic to an environment, the creations of a variety of forms of the classes organization, the working methods over creative projects.

Key words: esthetic education, technique of work of an esthetic direction circle.

В останні роки зросла увага науковців до проблеми теорії і практики естетичного виховання як важливого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального та розумового виховання, тобто засобу формування всебічно розвиненої, духовно багаті особистості [1, с. 185].

До визначення поняття «естетичне виховання» є багато підходів. Так, в «Українському педагогічному словнику» говориться, що «естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» [2, с. 119].

На важливості естетичного виховання наголошували педагоги минулого й сьогодення, зокрема О. Духнович, Л. Толстой, В. Абдуллін, О. Апраксина, Б. Лихачов, В. Матоніс, Г. Шевченко та інші. Питаннями формування естетичної культури учнів займаються Н. Витковська, Н. Липський, С. Мельничук, В. Неменський, М. Таборидзе, А. Щербо та інші вчені.

Великий вплив на становлення в учнів естетичної культури чинить образотворче мистецтво, яке сприяє формуванню в дітей здорових естетичних смаків, виробляє в них своєрідний імунітет проти впливу різноманітних низькопробних антихудожніх проявів у мистецтві. Навчаючись робити речі не просто корисними, але й красивими, учні усвідомлюють значення естетичного початку в житті людини. У процесі сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва і практичної діяльності в дітей формується система естетичних цінностей, розвиваються мистецькі уміння, здатність до художньо-творчої самореалізації, виховується потреба в духовному самовдосконаленні, створення свого життя за законами краси [1].

Водночас питання формування естетичної культури засобами образотворчого мистецтва все ще потребують допрацювання. Адже у сфері естетичного виховання можливості учнів часто занижуються, а діяльність педагогів з організації естетичного виховання недостатньо націлена на реалізацію внутрішніх потреб дитини. Шляхи вирішення цього протиріччя варто шукати в системі позашкільної освіти.

Досвід роботи в загальноосвітніх і дитячих художніх школах, студиях і гуртках

образотворчого мистецтва показує, що всіх дітей можна навчити естетичному баченню світу. Багато дітей, які вступають до позашкільних закладів образотворчого спрямування з низьким або незадовільним рівнем образотворчої підготовки, завдяки використанню відповідних форм і методів навчання згодом успішно досягають визначеної художньої кваліфікації. Адже система естетичного виховання тут будується з урахуванням принципу творчої самодіяльності учнів, спрямовується на формування в них передусім здатності переносити вироблені творчі навички на виконання будь-якої справи [3].

Гуртки образотворчого мистецтва відіграють суттєву роль у формуванні естетичної культури дітей. Там діти малюють, вирізають із паперу, наклеюють, займаються з різними природними матеріалами, вивчають теорію й історію мистецтва, освоюють різноманітні образотворчі техніки. Усе це сприяє розвитку творчих здібностей дитини, дає їй можливість розширювати практичний досвід спілкування з прекрасним, уміння та навички перетворення світу за законами краси [3].

До гуртків образотворчого мистецтва приймають усіх дітей: і тих, які бажають малювати, ліпити тощо, незважаючи на ступінь обдарованості, і тих, які не виявляють особливого інтересу до мистецтва. Проте спеціально побудована система роботи гуртка, яка ґрунтується на певних умовах, дозволить з успіхом реалізувати завдання у формуванні естетичної культури школярів.

Наведемо основні вимоги до організації роботи гуртка естетичного спрямування.

Організаційні питання. На першому занятті з учнями обговорюється план і програма гуртка, уточнюється час і місце роботи, обираються староста й актив гуртка, що будуть помічниками керівника в багатьох питаннях. Староста призначає чергових. Черговий має приходити в майстерню раніш за інших учнів і допомагати керівникові гуртка підготувати всі необхідне для зайняття. Після закінчення заняття в гуртку черговий упорядковує приміщення. Графік чергувань сприяє залученню всіх дітей до активної роботи із самообслуговування. Вибір чергового, його допомога керівникові гуртка – одна з форм розвитку організаторських здібностей дітей, залучення їх до систематичного самоврядування [3].

Естетизація середовища учнів. Робота гуртка, формування в його учасників естетичної культури вимагає відповідного естетичного оформлення приміщення, де кожний учень має своє робоче місце, устаткування, інструменти, довідкову літературу, наочні засоби навчання, матеріали, може одержати консультацію керівника. Оформлення інтер'єра майстерні бажано здійснювати відповідно до вимог сучасного дизайну, створювати в лабораторії позитивний психологічний мікроклімат [1].

Особливо важливо продумати зміст першого завдання, підібрати для його виконання відносно легкі оброблювані матеріали. Інакше, не впоравшись із надмірно складним завданням, дитина взагалі може втратити інтерес до заняття. Одним із найбільш дієвих методів навчання і виховання в гуртку є особистий показ педагогом прийомів художньої обробки матеріалів.

Робота над творчими проектами. Виконання творчих проектів, творча робота над сюжетно-тематичними композиціями дає дітям можливість найбільшою мірою виявити свої індивідуальні схильності. Метою творчих робіт є розвиток творчої уяви, уважне спостереження над життям і перетворення життєвих об'єктів у декоративні образи відповідно до задуму й обраного матеріалу.

Урізноманітнення форм організації занять. Програма гуртка передбачає організацію спільних виходів дітей на замальовки. Виходи на природу для замальовок, заняття-пленери, рольові ігри, організація виставок – дієві шляхи естетичного виховання. Природа часто підказує дітям сюжети для декоративних композицій. Спостерігаючи прекрасне в природі, учні вчаться властивим їй гармонії, симетрії, ритму, динаміці, переносючи це в свої декоративні композиції. Природні форми – це джерело натхнення учнів, шлях до пробудження естетичних почуттів.

Проводжаючи учнів на літні канікули, потрібно радити їм завжди мати при собі альбом і олівець. У будь-якому місці зустрінеться багато цікавого, і завжди можна буде відразу змалювати предмет, що сподобався, чи мотив, що в умовах майстерні може бути перероблений у декоративні форми й образи і втілений у тому чи тому матеріалі.

Після виконання декількох індивідуальних завдань рекомендується планувати й колективні роботи. При цьому кожний із учнів спочатку малює свій ескіз. Після колективного

обговорення вибирається кілька основних композиційних рішень для подальших розробок (групами по 3-5 гуртківців). Педагог спрямовує й узагальнює творчу роботу гуртківців, спостерігаючи, щоб усі роботи поєднувалися загальним пластичним рішенням. Колективні роботи повинні мати практичну спрямованість і використовуватися для оформлення інтер'єрів школи, дитячого садка, приміщення закладу позашкільної

освіти. В організації виставки повинні брати участь усі гуртківці. Про її відкриття необхідно оголосити батькам, іншим гуртківцям, залучаючи як глядачів (а надалі, можливо, і як нових учасників). так і всіх бажаючих.

Місією керівника гуртка образотворчого мистецтва є наставництво й керівництво духовного спілкування дітей із мистецтвом.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогика / Н. П. Волкова. – К. : Академия, 2001. – 576 с. 2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. 3. Федосеева Е. Г. Программа творческого объединения «Мастерская художника» / Е. Г. Федосеева // Искусство. – 2005. – № 1. – С. 12-15.

УДК 37.06:37.091.313:811.111

О. Л. Паламарчук,
вчитель англійської мови,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
з поглибленим вивченням іноземних мов № 4,
О. С. Білоус,
канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБОМ «КЕЙС-МЕТОДУ» НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається проблема формування соціальної компетентності засобами інноваційних технологій навчання. Розкривається сутність інтерактивної технології «кейс-метод», основні види кейсів та їх використання на уроках англійської мови.

Ключові слова: соціальна компетентність, інноваційні технології, кейс-метод, англійська мова.

Паламарчук Е., Белоус Е. Формирование социальной компетентности средством «кейс-метода» на уроках английского языка.

В статье рассматривается проблема формирования социальной компетентности средствами инновационных технологий обучения. Раскрывается сущность интерактивной технологии «кейс-метод», основные виды кейсов и их использование на уроках английского языка.

Ключевые слова: социальная компетентность, инновационные технологии, кейс-метод, английский язык.

Palamarchuk O., Bilous O. Formation of social competence by means of «case study» at the English lessons.

The problem of social competence's formation by means of innovative learning technologies is discovered in the article. The essence of interactive technology «case study», the main types of cases and their use at the English lessons are examined.

Key words: social competence, innovative technologies, case method, English study.

Модернізація української освіти визначає соціальні вимоги до системи шкільної освіти. Суспільству, що розвивається, потрібні сучасні, освічені, етичні, завзяті вчителі, які можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозуючи можливі наслідки, здібні до співпраці, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, володіють розвиненим відчуттям відповідальності за долю країни.

Одним із пріоритетних напрямів реформування освіти, визначених Державною національною програмою «Освіта. Україна

XXI сторіччя», є необхідність «досягнення якісно нового рівня у вивченні іноземних мов». На відміну від інших навчальних предметів, іноземна мова – це ціла галузь знань, оскільки саме знання іноземної мови розкриває перед людиною скарбницю іншомовної культури, нові стилі життя. Інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами шляхом інноваційних технологій. Тому їх використання визначене як один із пріоритетних напрямів реформування освіти.

Необхідно забезпечити таку побудову

навчально-виховного процесу, яка створювала б умови для розвитку соціально-цінних якостей і властивостей, що дозволяло б розвивати, поряд із комунікативною, зародки соціальної компетентності, що має чимале особистісно-формулює значення.

Питання сутності, змісту та структури соціальної компетентності є не достатньо розробленими у вітчизняній науці. З кінця ХХ століття на пострадянському просторі порушена проблема стає актуальною і привертає увагу таких учених, як: С. Бахтєєва, О. Гиндина, Д. Єгоров, С. Макаров, В. Маслєннікова, О. Михайлов, О. Прямікова, В. Радул, Л. Шабатура. Соціальну компетентність вони розглядають як аспект індивідуальної свідомості, що відповідає за конструювання особистістю соціальних стосунків усіх рівнів. Соціальна компетентність є набором альтернативних складових, необхідних для реалізації своїх цілей у суспільстві.

Реалізація компетентісно-орієнтованого навчання та розвитку особистості учня засобами іноземної мови (І. Бім, І. Зимова, В. Краєвський, А. Хуторський та ін.) вимагає пошуку нових форм, прийомів, технологій, які дозволяють створювати умови для соціального розвитку школярів у процесі навчання в рамках предмета «іноземна мова». Це вимагає зміщення акцентів з оволодіння знаннями, навичками, вміннями на придбання соціальної компетентності, пов'язаної із засвоєнням форм соціального життя і системи соціальних цінностей чужої культури через призму власної і в діалозі з нею. Соціальний розвиток особистості пов'язаний із надбанням власного соціального досвіду, індивідуальних якостей і властивостей, які дозволять самостійно здійснювати комунікативну діяльність, безконфліктно взаємодіяти в соціально-детермінованих ситуаціях у лінгвокультурному просторі як своєї країни, так і інших країн, мова яких вивчається.

Метою статті є дослідити специфіку застосування «кейс-методу» як засобу формування соціальної компетентності, що сприятиме підвищенню ефективності вивчення англійської мови школярами загальноосвітніх шкіл.

Соціальна компетентність мало залежить від природно-фізіологічних якостей людини, вона формується під впливом зовнішніх факторів: сімейна ситуація, оточення однолітків, досвід подолання особистісних проблем та ускладнень тощо. Школярі

починають правильно розуміти бажання інших людей, їх очікування, враховувати права інших людей, обмежувати свої дії відповідно до соціальних вимог та розуміти зобов'язання, що висуваються соціумом до особистості.

Однією з найбільш ефективних інноваційних технологій, спрямованих на формування соціальної компетентності, засвоєння соціального досвіду, є, на наш погляд, використання технології «кейс-метод» у загальноосвітній школі. Країною походження кейс-методу є США. Використання цього методу в навчальній системі США розпочалося ще на початку ХХ століття в галузі права та медицини. Однак провідна роль у поширенні цього методу належить Гарвардській школі бізнесу. На початку 20-х рр. минулого століття декан Гарвардської школи управління бізнесом у Бостоні Дін Донхем переконав своїх колег-викладачів використовувати цей метод на заняттях. 1921 року в Гарвардській школі бізнесу було видано перший збірник кейсів. «Новий» метод мав неабиякий успіх і поступово перетворився на основний метод навчання на факультеті. Навчання відбувалося за схемою, коли учням практики пропонували конкретну ситуацію (проблему), а потім робили аналіз проблеми та надавали відповідні рекомендації.

Кейс-метод, або метод ситуаційних вправ, є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності. Він сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем, спілкуватися іноземною мовою. Це інструмент, завдяки якому в навчальну аудиторію привноситься ситуація з реального життя, практична ситуація, яку належить обговорити й представити обґрунтоване вирішення.

Окреслену технологію ми використовуємо у своїй педагогічній діяльності кілька років. Хочемо зауважити, що використовувати цю технологію доцільно в основному на узагальнюючих уроках і уроках повторення, коли набраний необхідний лексичний запас із теми й засвоєний граматичний матеріал, який є супутнім.

Основними видами кейсів, які доцільно використовувати в процесі вивчення англійської мови, є:

1. Практичні кейси, які в методиці викладання англійської мови можуть бути пов'язані з популярними розмовними темами,

такими як відрядження, вибір місця проведення конференції, бізнесова етика, маркетинг, вільна торгівля тощо. Завдання кейса може бути представлено як аналіз конкретної ситуації і моделювання аналогічних ситуацій. Кожен кейс повинен включати як інформативний аспект у вигляді проблемного тексту/статті як предмета обговорення, так і активну лексику обговорення, необхідні граматичні структури, моделі можливих діалогів.

2. Аналітичні навчальні кейси. Робота над кейсом має на увазі аналітичне читання матеріалу, аналіз лексико-граматичних структур, заучування і тренінг нової лексики і, зрештою, постановку проблеми. Крім філологічних завдань, статті з використанням текстів за фахом розширюють професійні знання учнів, майбутніх студентів вищої школи, і виробляють навички читання оригінального та адаптованого (залежно від рівня групи) тексту.

Після читання й аналізу тексту схема роботи над аналітичним кейсом припускає такі ж поетапні кроки, як і над іншими кейсами: це й робота в групах, і підготовка індивідуальних проєктів, і широка дискусія в групах.

3. Компаративно-дослідні кейси, у вивченні англійської мови можуть використовуватись на заняттях з метою вивчення країнознавчих аспектів і проблем культурних відмінностей країн, мова яких вивчається. Для аналізу можуть бути представлені матеріали, пов'язані зі стилями ведення бізнесу в різних країнах, особливостях проведення міжнародних рекламних компаній, порівняльним аналізом систем освіти, перспективами кар'єрного росту в зарубіжних країнах.

У процесі роботи над кейсом як учні, так і студенти вищої школи можуть використовувати Інтернет-ресурси, спеціалізовані сайти, навчальну та спеціалізовану літературу англійською мовою.

Іншомовна діяльність здійснюється нами на уроках англійської мови із застосуванням технології кейс-методу в наступній послідовності.

Так, на індивідуальну роботу відводиться 30 % часу уроку, як-от: ознайомлення із ситуацією, визначення проблеми, узагальнення інформації, аналіз інформації.

На групову роботу з учнями відводиться вже більше часу, а саме 50 %. Цей час відводиться задля: уточнення проблем та їх ієрархії, формування альтернатив рішення, складання переліку недоліків кожного рішення, оцінки альтернатив.

На поєднання декількох видів роботи – індивідуальної та групової виокремлюється 20 % часу навчального уроку, а саме задля: обґрунтування можливостей використання альтернатив, підготовки звіту та презентації результату.

Під час використання кейс-методу навчання необхідно дотримуватися певних правил складання кейса, брати до уваги особливості роботи з кейсом у різних вікових групах, дотримуватися організаційних правил роботи над кейсом у групі і, крім того, слід правильно визначити роль учителя англійської мови, оскільки під час використання кейс-методу роль учителя суттєво відрізняється від традиційної.

Існують основні правила створення кейса: визначається дія і діючі актори, при цьому можна дати їхній опис, наприклад, що робить певна людина, які є достоїнства у цієї особистості та які недоліки; описується ситуація (симптоми); вказуються елементи антуражу.

Використовуючи описану технологію на уроках англійської мови в загальноосвітній школі, ми маємо змогу розвивати особистість учня в процесі вивчення англійської мови, в результаті чого відбувається формування не тільки комунікативної, але й соціальної компетентності, що забезпечує комфортні умови для пізнавальної діяльності й самовдосконалення учнів.

Кейс-метод сьогодні має активне застосування в навчальних закладах України, оскільки відповідає потребам часу й несе в собі великі можливості.

Однак, пропонуване дослідження не вичерпує всі проблеми й у подальшому ми плануємо продовжувати дослідження іншомовної комунікативної та соціальної компетентностей, оскільки це є вимогою часу, засобом міжкультурної та міжособистісної комунікації.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Стаття розкриває погляди на музичне виховання дітей як важливу ланку формування всебічно розвинутої особистості. Автор визначає основні шляхи та способи розвитку пізнавального інтересу і доводить, що організація навчання, при якій учень діє активно і залучається до процесу пошуку та відкриття нових знань, - найефективніша.

Ключові слова: музичне виховання, слово про музику, імпровізація, пластичне інтонування.

Петрова И. Развитие творческих способностей учащихся на уроках музыки.

Статья раскрывает взгляды на музыкальное воспитание детей как важный элемент формирования всесторонне развитой личности. Автор определяет основные пути и способы развития познавательного интереса и доказывает, что организация обучения, при которой ученик действует активно и приобщается к процессу поиска и открытия новых знаний, самый эффективный.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, слово о музыке, импровизация, пластическое интонирование.

Petrova I. Development of students' creative abilities at music lessons.

The article highlights the issues of musical upbringing of children as an important element of a harmoniously-developed personality. The author points out the main ways of developing an interest and proves that the organization of teaching is the most effective only when a student is actively involved in the process of searching and gaining new knowledge.

Key words: musical upbringing, a word about music, improvisation, plastic intonation.

Актуальність пропонованої статті полягає у спробі автора виокремити прийоми розвитку творчого мислення школярів на уроці музики.

Мета – ознайомити з найбільш ефективними, на наш погляд, методами організації учнів на уроках музики.

Творчість за своєю природою ґрунтується на бажанні зробити щось, що до тебе ще ніким не було зроблено, або хоча б те, що до тебе існувало, зробити по-новому, по-своєму, краще. Тому найважливіше завдання естетичного виховання в школі – розвиток в учнів творчого начала, у чому б воно не виявлялося – в математиці або в музиці, у фізиці чи в спорті. Адже там, де з'являється творча ініціатива, там завжди досягається економія сил і часу й одночасно покращується результат. Проте вчителі часом не дуже охоче використовують при викладанні навчального матеріалу елементи естетики, мистецтва, посилаючись на те, що їхнє власне навантаження та навантаження учнів і без того дуже велике. На наш погляд, вони не розуміють, від якого доброго, щедрого й вірного помічника тим самим відмовляються.

Музичне виховання дітей – важлива ланка загальної системи виховання, основним завданням якого є розробка та впровадження творчої системи музично-естетичної освіти. На уроці музики освоєння всіх елементів повинно проходити в цікавій формі, приносити учням естетичну радість пізнання.

Шкільна програма «Музика» націлює вчителя на виховання в школярів музичної культури як частини їхньої загальної духовної культури. Сучасний досвід ведення уроку в школі переконливо доводить, що вчитель може бути істинним творцем тільки тоді, коли щохвилини зв'язує нерозривною ниткою зігране або висловлене ним зі своїм внутрішнім світом, зі своїм ставленням до звучного, зі своїм життєвим досвідом.

Будь-яка художньо-педагогічна задача, ідея уроку повинна бути органічна для вчителя, глибоко ним пережита і, найголовніше, ототожнена зі своїм «Я». Цей процес складний, але лише його наявність перетворює урок у справжню правду мистецтва. Недарма Станіславський різко відокремлював правду мистецтва від фальші, писав: «Немає нічого боліснішого обов'язку будь-що втілювати чуже, незрозуміле, те, що перебуває поза тобою».

Ми вважаємо, що для уроку мистецтва лише психологічної, технічної, інтелектуальної, професійної підготовки недостатньо. Необхідно підготуватися до уроку ще й емоційно. Тому на уроках музики ми прагнемо викликати в дітей і підлітків ясне розуміння й відчуття того, що музика, як і всі інші види мистецтва, не просто розвага, не додавання, не «гарнір» до життя, яким можна користуватися на свій розсуд, а важлива частина самого життя, життя в цілому і життя

кожної окремої людини, зокрема кожного школяра.

Вміння чути музику й роздумувати про неї виховуємо в дітях з самого початку шкільних занять. Вже на першому уроці першого року навчання в класі повинен бути встановлений непорушний закон: коли у класі звучить музика, ніхто з учнів не повинен підносити руки. При цьому необхідно, щоб діти одразу ж зрозуміли, що вони повинні виконувати цей закон не тому, що того вимагає дисципліна, а тому, що коли звучить музика, необхідно тільки уважно спостерігати за її звучанням, можна глибоко сприйняти її й по-справжньому зрозуміти.

Вчитися чути музику школярі повинні безперервно протягом усього уроку: і під час співу, і під час гри на інструментах, і в моменти, які потребують найбільшої уваги, зосередженості й напруги душевних сил, коли вони виступають у ролі слухача. Розуміючи проблему розвитку музичного сприйняття, вчитель під час уроку спонукає дітей прислухатися до звучної музики. Тільки тоді, коли діти будуть відчувати й усвідомлювати характер музики, виражати його у своїй творчій діяльності, набуті навички та вміння підуть на користь музичному розвитку.

Творчість дітей базується на яскравих музичних враженнях. Дитина, коли слухає музику, завжди чує не тільки те, що в ній самій міститься, що закладено в ній композитором (і, звичайно, виконавцем), але й те, що під її впливом народжується у душі, свідомості, тобто те, що створює вже власне творчу уяву. Отже, прослуханий твір народжує в дитині складний сплав об'єктивного змісту музики і суб'єктивного її сприйняття. До творчості композитора й до творчості виконавця приєднується творчість слухача.

Велику увагу ми приділяємо словам про музику, оскільки значення словесного методу в музичному вихованні дуже велике. Слово про музику має бути яскравим, образним, але гранично точним, спрямованим на творчу фантазію дитини. Прослухана музика, поставлено запитання – і немає відповіді. Ми не поспішаємо з підказкою. Спираючись на музичний і життєвий досвід дітей, разом із ними шукаємо художньо-образні зв'язки змісту прослуханого твору з живописом, літературою, природою, життям. Діти відчують, усвідомлять і дадуть відповідь. Більш того, враховуючи специфіку уроку музики, ми використовуємо не тільки питання як традиційну форму спілкування, а

висловлювання-роздум, висловлювання-проблему, висловлювання-ставлення. Деяких учнів важко залучити до спільної розмови на уроці. Самолюбство часом болісно проявляється в підлітковому віці, скоує таких дітей, вони соромляться висловлювати свої думки, щоб не виглядати незграбними й смішними. Ми ставимося до них з особливою увагою, терпінням, заохочуючи їх намагання висловитися про музику.

Важливо розуміти природу колективного роздуму дітей про прослухану музику, враховувати закономірності спілкування у створенні колективного ставлення до музики.

Для нас важливий не тільки зміст, але й інтонації мовлення учня. Мовленнява інтонація, тісно пов'язана з проявами психічного життя дитини, дає можливість почути багато цікавого. Вже в самій емоційній забарвленості мови, захопленні, радості, байдужості, роздратованості виражається ставлення дитини до музики, до моральної проблеми. Дуже важливо спостерігати за розвитком образності та інтонаційної виразності мовлення учня на уроці. Це одне з великих джерел пізнання творчої діяльності дітей.

Ще одна форма вільного творчого прояву особистості дитини, її інтересів і схильностей присутня на моїх уроках. Це введення «Щоденника музичних вражень», де діти відображають свої роздуми. Діти його заводять з другого класу. На початку відчувається скутість і обмеженість думок, але, щоб допомогти, ми пропонуємо план, у якому є питання про автора твору, про зміст музики і виконання.

Також даємо можливість проявити себе у творчій роботі не тільки на уроці, але й удома. Домашні завдання сприяють появі інтересу до уроків музики. Діти дуже люблять висловити свої враження від музики в малюнках, віршах, оповіданнях. І як буває несподівано і зворушливо для семикласників на останньому уроці, коли я показую їхні творчі роботи, що збереглися протягом навчального року: ескізи костюмів героїв балету В. Стравінського «Петрушка», малюнки, у яких діти відобразили «Тачанку», «Монтера», «Перепілочку». Скільки емоцій!

Ще один із найбільш важливих прийомів розвитку творчого мислення на уроці музики – прийом освоєння пісні. Засвоєння дітьми способів вираження своєї індивідуальності у виконавській діяльності має відбуватися у процесі накопичення і «проживання» ними

різноманітних емоційних станів, постійне «тренування» яких і дає нову якість – розвиток їхньої творчої, культурної і духовної особистості.

Серед різноманітних творчих завдань у вокально-хоровому виконанні можна назвати наступні: виразне промовляння тексту пісні, яку ми вивчаємо, що наближається до музичного інтонування, ніби її народження; пошуки літературних творів, споріднених за образною побудовою до твору, що вивчається, і порівняння поетичної інтонації з мелодійним рядом, як перенесення інтонаційно-мовленнєвого досвіду дітей на різні форми музичного виконання; створення підголосків; оточення пісні, що вивчається, «віялом» подібних, родинних інтонацій, які дозволяють автоматично формувати у дітей узагальнений образ мелодії, внутрішнє слухання інтонації даної пісні; активне включення в ігрові ситуації, у діалоги – музичну «розмову»; зіставлення мелодій, окремих музичних фраз на основі інтонаційного осягнення.

Велику творчу радість приносять підготовка та проведення уроків-концертів (особливо практикую це в 5-6 класах). Дітям подобається така форма. Ми запрошуємо батьків, учителів стати очевидцями спільної творчості.

Готуючись до занять, можна скільки завгодно продумувати логіку освоєння того чи іншого музичного твору. Але коли вчитель приходить до дітей, всі його дії повинні виглядати безпосередніми, природними, народжуючись і розвиваючись на очах у школярів. Тут імпровізаційність, як принцип роботи з учнями, послідовно реалізується в усіх формах спілкування вчителя, дітей та музики. Цінність імпровізації як методичного прийому в роботі з дітьми – не в умінні створювати музичні конструкції, а в потребі, готовності до вираження душевного стану, важливої думки, враження. Імпровізація – це один із шляхів розвитку творчих здібностей учня. Вона пронизує весь урок, всю музичну діяльність школярів: у відповіді на поставлене питання, в пластичному інтонуванні, в інструментальному виконанні, у драматизації. Вищим проявом педагогічної майстерності є імпровізаційний спосіб ведення уроку, вільного від штампа.

Вокальна імпровізація – інша сторона творчого розвитку школярів. Імпровізації можуть бути й ритмічні, і пов'язані з

виконанням (змінюють характер, темп, динаміку виконання) – такого роду прийоми імпровізування також досить поширені.

Активізація творчої фантазії і творчої діяльності учнів залежить, звичайно, насамперед від підготовленості до цієї роботи самого вчителя, від рівня його власного творчого розвитку, музичного смаку, теоретичної підготовки.

«Пластичне інтонування» – це один із способів, одна з можливостей «проживання» образів, коли будь-який жест, рух стають формою емоційного вираження змісту. Жесту, руху, пластиці притаманна особлива властивість узагальнювати емоційний стан. Здатність учителя знайти такі узагальнюючі рухи, які б висловили душевний стан, відображений у музиці, вирішує дуже багато, бо ці рухи можуть стати настільки зрозумілими, настільки «заразити» дітей емоціями, що буквально відпадає необхідність у тривалих бесідах із приводу характеру музики.

Іноді пластичне інтонування виникає спонтанно (від «надлишку» почуттів), але, знаючи нерозривність музичної та пластичної виразності, вчитель повинен спонукати дітей сприймати музику не тільки на слух, але й за допомогою музично-ритмічного руху. Виконання музики рухом дає вчителю можливість побачити, як чує музику кожен учень. У той же час виконання музики рухом робить школярів більш розкутими й змушує їх слухати твір від початку до кінця, «не вимикаючись».

Стародавні римляни вважали, що корінь навчання гіркий. Але коли вчитель закликає в союзники інтерес, коли діти заражаються жагою знань, прагненням до активної, творчої праці, корінь навчання змінює свій смак і викликає у дітей цілком здоровий апетит. Інтерес у навчанні нерозривно пов'язаний з почуттям задоволення і радості, яке доставляють людині робота і творчість. Інтерес і радість пізнання необхідні, щоб діти були щасливі.

Розвитку пізнавального інтересу сприяє така організація навчання, при якій учень діє активно, залучається до процесу самостійного пошуку та відкриття нових знань, вирішує питання проблемного, творчого характеру. Тільки при активному ставленні учнів до навчання виникає інтерес до мистецтва.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті визначається зміст, сутність, критерії розвитку логічного мислення учнів; розкриваються можливості індивідуального підходу в розвитку логічного мислення на уроках математики, що спирається на індивідуальні, вікові й психологічні особливості школярів, систему спеціально розроблених завдань, методику їх запровадження.

Ключові слова: логічне мислення, уроки математики, індивідуальний підхід.

Плетнева Л. Индивидуальный подход к развитию логического мышления учащихся на уроках математики.

В статье определяется содержание, сущность, критерии развития логического мышления учащихся; раскрываются возможности индивидуального подхода в развитии логического мышления на уроках математики, который опирается на индивидуальные, возрастные и психологические особенности школьников, систему специально разработанных задач, методику их внедрения.

Ключевые слова: логическое мышление, уроки математики, индивидуальный подход.

Pletneva L. The individual approach to development the pupils' logical thinking at the mathematic classes.

In article a contents, an essence, a criteria of development the pupils' logical thinking are defined; possibilities of individual approach in development of logical thinking at the mathematic classes are revealed which relies on individual, age-related and psychological features school students, system of specially developed tasks, a technique of their introduction.

Key words: logical thinking, mathematic classes, individual approach.

Визначаючи мету математичної освіти школярів, варто звернути увагу на те, який внесок може забезпечити математика в розвиток провідних якостей індивіда, зокрема мистецтва пізнавати й мислити, мистецтва спілкування й мовлення, інтересу до осмислення й перетворення дійсності, здатності до оцінки різних явищ, схильність до самореалізації. Тож мета навчання математики в школі вирізняється особливою широтою, до якої, як провідної, варто включити розвиток мислення учня, здатності аналізувати, перетворювати, давати оцінку, класифікувати суспільно-економічні явища.

Основним моментом у вивченні проблеми розвитку логічного мислення учнів є думка науковців щодо необхідності чіткого управління цим процесом під час навчання. П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Н. Талізін, І. Якіманська відзначають, що в ході навчальної діяльності відбувається розвиток як окремих операцій та показників мислення учнів (аналіз, синтез, узагальнення, логічність, креативність, обізнаність), так і мислення загалом.

Сучасна школа, яка спирається на принципи розвивального навчання, плідно працює в напрямі підготовки творчої й

мислячої особистості. В. Сухомлинський у своїй практичній діяльності називав цей процес формуванням «учня-мислителя» і пов'язував його з цілеспрямованою й продуманою роботою вчителя. «Я раджу вчителям, – писав В. Сухомлинський, – якщо хочете, щоб ваші вихованці були людьми мислячими, щоб струнка, ясна, логічно послідовна думка виражалася в чіткому поясненні, тлумаченні – залучайте їх до праці, насиченої думкою, реалізуйте відношення і взаємозв'язки, системи знань у праці. Пам'ятайте, що праця – це не тільки практичні вміння й навички. Це передусім розумовий розвиток, культура мовлення й мова» [3, с. 472].

До розвитку в школярів логічного мислення вчені та педагоги-практики підходять по-різному. На сьогодні в Україні існує розроблений та упроваджений у широку практику навчання в початковій школі курс «Логіка» (О. Березіна, А. Бокий, Г. Древаль, О. Митник), який, проте, вивчається за рахунок варіативного компонента в початковій школі. Остання обставина говорить про обмеженість цього досвіду. Саме тому педагоги-практики великі надії покладають на цілеспрямоване й систематичне навчання школярів логічним поняттям, правилам і прийомам логічного мислення в межах чинних

навчальних програм, на інтенсифікацію навчального процесу через спеціальну організацію діяльності учнів (спостереження, творчу та колективну діяльність, практичні дії, створення перспектив), надання навчанню розвивального характеру, вибудовуючи спеціальним чином логіку навчального процесу.

Метою статті є огляд можливостей уроків математики в розвитку логічного мислення учнів.

Мислення є процесом опосередкованого й узагальненого пізнання людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях. Зароджуючись у чуттєвому пізнанні і спираючись на нього, мислення виходить за його межі. Мислення виникає в процесі взаємодії людини із зовнішнім світом, воно – функція її мозку, вища форма вияву аналітико-синтетичної діяльності. Мислення, якщо воно правильне, відображає об'єктивну дійсність глибше, повніше й точніше, ніж чуттєве її пізнання. Критерієм його істинності є суспільна практика [2, с. 91].

Словесно-логічне, або абстрактне мислення здійснюється в словесній формі за допомогою понять, які не мають безпосереднього чуттєвого підґрунтя, властивого сприйманню та уявленню. Саме цей вид мислення дає можливість встановлювати загальні закономірності природи та суспільства, на рівні найвищих узагальнень розв'язувати розумові завдання, будувати наукові теорії та гіпотези [2, с. 92]. Процес логічного мислення, за А. Петровським, розгортається завдяки використанню в судженнях взаємообумовлених зв'язків між предметами і явищами, коли одні факти можна вивести з інших лише теоретично за правилами логіки. Знання про відношення між поняттями закріплюються в логічних структурах мислення, де мислення проявляється у використанні цих структур для встановлення й перетворення понять [2, с. 213].

Розвиток логічного мислення учнів на уроках математики відбувається в межах формування такого складного особистісного утворення, як математичне мислення. Критеріями розвитку логічного мислення учнів є такі: рівень володіння логічними операціями (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення); рівень володіння логічними уміньми (визначення і використання понять, здійснення умовиводів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків

між фактами, процесами, явищами відповідно до законів логіки, рівень умінь організовувати вихідні та дані для обґрунтування, оцінювати їх та результати розв'язування задачі) [4].

Логічне мислення, будучи вищою мірою інтелектуальної діяльності дитини, проходить тривалий шлях розвитку. Чим молодша дитина, тим її мислення тісніше пов'язане з діями і тим далі вона перебуває від розуміння причин, які викликають ту чи ту зміну в предметах і явищах. У процесі шкільного навчання мислення дітей продовжує розвиватися. Індивідуальні особливості логічного мислення школяра виражаються в більшій чи меншій його самостійності, певному ступені критичності, послідовності, гнучкості, глибині та швидкості, у різному співвідношенні аналізу, синтезу, абстрагування та узагальнення.

Індивідуальні особливості школярів у вивченні математики нерідко визначають, спираючись на співвідношення словесно-логічних і наочно-образних компонентів мислення індивіда. Таким чином розрізняють аналітичний, геометричний і гармонійний тип розуму. Для учнів із виявами аналітичного типу характерні нахили до оперування схемами. Учні з виявами геометричного типу розуму постійно відчують потребу в наочності. Вони легко виконують різні креслення, без труднощів орієнтуються в наочній інтерпретації вираження абстрактно математичних відношень і залежностей. В учнів із гармонійним типом математичного мислення виявляються нахили до словесно-абстрактного аналізу образів, схем. У розв'язуванні задач вони користуються й аналітичним, і образно-геометричним мисленням [1, с. 91].

Для забезпечення розвитку логічного мислення здібних учнів матеріал чинних підручників із математики доповнюється різноманітними завданнями, що носять визначене логічне навантаження – змістовно-логічними іграми, нестандартними, розвивальними задачами, завданнями з комбінаторики, арифметичними й логічними задачами вищого ступеня складності.

Отже, урахування індивідуальних особливостей учнів передбачає пошук учителем доцільних саме для конкретного учня педагогічних засобів, які допомагають йому оволодіти системою математичних знань, виховувати в нього відповідальність,

активність, розвивати необхідні компоненти логічного мислення.

У навчанні математики особливу роль відведено задачам. З-поміж розмаїття класифікацій В. Крутецький виділяє такі, що сприяють розвитку логічного мислення учнів, серед них: задачі з несформульованим питанням; з неповним або надлишковим складом умови; системи однотипних та різнотипних задач; системи задач із поступовою трансформацією з конкретного плану в абстрактний; складання задач заданого

типу; задачі, що мають декілька розв'язків; задачі на міркування; математичні софізми [1].

Отже, методика розвитку логічного мислення школярів повинна будуватися на основі чіткого й цілісного знання вчителем особливостей кожного вікового періоду, урахувати кількість накопичених учнями математичних та логічних понять, особистісного досвіду у вирішенні проблем шляхом логічних розміркувань, спиратися на інтереси, ціннісні орієнтації учнів, їх здібності.

Література

1. Крутецький В. А. Психологія : [учеб. для уч-ся пед. уч-щ] / В. А. Крутецький. – М. : Просвещение, 1986. – 336 с. 2. Психологія. Словарь / [ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – [2-е изд., испр. и доп]. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с. 3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. Т. 2. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 419-645. 4. Чернега Н. С. Індивідуальні особливості мислення учнів у процесі навчання / Н. С. Чернега // Рідна школа. – 2001. – № 11. – С. 33-34.

УДК 159.922.8

Ю. В. Табакіна,
практичний психолог,
Криворізька педагогічна гімназія, м. Кривий Ріг

ФЕНОМЕН SELFІ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВИХОВАННЯ ТА СПОСІБ КОРЕКЦІЇ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ

У статті розглянуто феномен селфі в психологічному, соціальному та педагогічному аспектах, наведено результати експериментального дослідження впливу селфі на самооцінку підлітків.

Ключові слова: селфі, самооцінка, особистість, підлітки.

Табакіна Ю. Феномен selfie как инновационный элемент воспитания и способ коррекции самооценки подростков.

В статье рассмотрено феномен селфи в психологическом, социальном и педагогическом аспектах, приведены результаты экспериментального исследования влияния селфи на самооценку подростков.

Ключевые слова: селфи, самооценка, личность, подростки.

Tabakina Y. The phenomenon of selfie as an innovative element of education and a method of correcting self-esteem of adolescents.

The phenomenon of selfie in the psychological, social and pedagogical aspects has been considered in the article, the results of the experimental study of the influence of selfie on the self-esteem of adolescents have been presented.

Key words: selfie, self-esteem, individual, adolescents.

Сьогодні кожен знає, що селфі (англ. selfie) – це різновид автопортрету, який полягає у фіксуванні себе на фотокамеру. Найчастіше з відстані витягнутої руки, тому зображення на фото має різний ракурс – трохи вище або нижче голови, під кутом. Поняття «селфі» з'явилося у вересні 2002 р. на австралійському Інтернет-форумі ABC Online. За деякими джерелами, цей термін був помічений на сайтах Flickr і My Space. Однак найбільшої популярності він досяг ближче до 2012 року: його часто стали використовувати в соціальних мережах, ЗМІ, в чатах, на форумах тощо.

З того часу різновидів селфі значно побільшало: нерідко фатальні селфі на дахах будинків, краях обривів, у небі; селфі в небезпечних місцях; селфі з політиками, медійними знаменитостями, особистостями в духовному сані. Просто селфі чи селфі з використанням спеціальних пристроїв-моноподів (палиць для селфі), пристроїв для «собачого селфі», селфі-ложок. Люди фотографують усе: починаючи з частин свого тіла та обличчя й завершуючи тим, що вони їдять та де вони знаходяться. Здавалося б, невинна егоїстична забавка. Проте в спробах створити «ідеальний» чи екстремальний образ

людина перетворила своє життя на суцільне самозамилування, яке стало її залежністю.

В інтерв'ю Інтернет-виданню «Фома» літературознавець і критик Дмитро Бак зазначив, що селфі – це один зі способів самопізнання, яке «маніфестує бажання людини звернути погляд на себе, але при цьому побачити себе не з середини, а збоку – через камеру.

Селфі не займає багато часу і робиться миттєво. Індивід не встигає, не здатен «відрефлексувати, розділити суб'єкт і об'єкт дії». Внаслідок цього змінюється сама людина, змінюється її ставлення до навколишньої дійсності й до самої себе. У цьому російський філолог бачить певний акт самотності чи навіть ущербності.

К. Ліберман, психолог у сфері електронних комунікацій, вважає, що неабиякого поширення в сучасному світі набуває тенденція до самозамилування, оскільки за допомогою самофотографування особистість надсилає у віртуальний простір месидж про невгамовне бажання привернути увагу. Італійський психоаналітик М. Рекалькаті констатує, що люди припинили фотографувати світ, який слугує їм лише декорацією. Відчуваючи себе нікчемними, вони більше одержимі самозамилуванням.

Наукові співробітники Л. Буффарді і К. Кемпбелл у дослідженні, опублікованому в «Personality and Social Psychology Bulletin», указують на те, що схильні до нарцисизму люди використовують соціальні мережі для того, щоб заявити про себе, а селфі використовують як інструмент для досягнення цих цілей.

Англійський психолог Д. Паркінсон підтверджує думку про те, що люди активно демонструють селфі в соціальних мережах, оскільки це є сучасним і доступним способом «роздмухування» власної значущості.

Часто психологи вбачають у селфі негативний та деструктивний боки для розвитку особистості, а саме: визначають його obsесивно-компульсивний розлад, що характеризується постійним непереможним бажанням фотографувати себе, викладаючи світлини в соціальна мережі. Психологи виділяють три стадії цього захворювання. Перша – епізодична: особа фотографує себе щонайменше тричі на день, однак зроблені фото не виставляє на загальний огляд, їх може побачити тільки обмежене коло людей. Друга стадія – гостра. Людина робить фото себе тричі на день, світлини викладає у соціальній

мережі. Третя стадія – хронічна. У такої людини спостерігається неконтрольоване бажання фотографувати себе цілодобово, розміщуючи світлини в Інтернеті не менше шести разів на день.

Якщо ж розглядати селфі не в психопатологічному контексті, а суто в соціальному, то воно в основному орієнтоване на сприймання інших людей. Тому особи, для яких важлива думка інших, активно виставляють фото в соціальних мережах, обмінюються один із одним інформацією, збирають відгуки друзів. Отже, селфі перетворюється в щоденний ритуал, пов'язаний із вимірюванням коефіцієнту власної унікальності та захоплення собою іншими.

Дослідники цього феномена зауважили, що такі особи виявляють тенденцію бути осторонь від інших людей і змагатися з ними за допомогою фотографій. Постійне відстежування кількості «лайків» власних фото, їх накопичення можуть бути ознаками проблем психологічного характеру, а саме – спотворюють спотворення почуття впевненості в собі і призводять до нав'язливої поведінки. Особистість акцентує на своєму «Я», презентує його за допомогою фото, але втрачається основне – безпосередній розвиток власної особистості. Недарма селфізм (надмірне захоплення селфі) окреслюють як соціомедійний нарцисизм і віртуальний мережевий екзгібіціонізм, де проявляються дитячі риси у поведінці – егоцентризм і самолюбівання.

На противагу згаданим вище, існують такі ж думки, що в час комп'ютеризації та віртуалізації селфі можна розглядати як новий та сучасний тип і форму спілкування. Е. Хуан вважає, що споживачі цифрової інформації читати не люблять, а лише сприймають образи, тому не розповідають, а демонструють фото. Він пояснює, що користувач, нарешті, сам може формувати свій образ, що викликає певну ейфорію, внаслідок чого навколо людини утворюється міні-простір слави. За допомогою селфі людина має змогу створити власний публічний образ і підтримувати його. Певною мірою за допомогою автопортретів людина формує свою репутацію.

Отже, враховуючи вплив селфі на самооцінку підлітків у Криворізькій педагогічній гімназії, мною було заплановано проведення низку виховних заходів з використанням елементів селфі. Було висунуте припущення, що використання зазначених

методів сприяє згуртуванню класного колективу та підвищує самооцінку підлітків.

На початку року за допомогою анкетування було визначено ставлення підлітків до селфі та їх ставлення до класного колективу.

Результати дослідження показали, що 100% випробовуваних зареєстрована в соціальних мережах. Переважна кількість учнів зареєстрована в соціальній мережі «В Контакті» (94 %).

У відповідях на питання «Чи робили Ви коли-небудь селфі?» переважали позитивні відповіді у 90 % учнів, негативні – у 10 % учнів.

На питання «Чому Ви віддасте перевагу більше?» Переважала відповідь робити селфі у 45 % опитаних, 43 % учнів вважають за краще просити кого-небудь сфотографуватися і 12 % учнів не фотографуються.

Найбільше (57 %) учням подобаються фотографії, які вони робили самі, тобто селфі, 36 % учням подобаються фотографії, які роблять інші з їхньою участю. і 7 % не люблять фотографуватися. У 21 % учнів викладено в соціальних мережах більше 100 фотографій, у 36 % від 50 до 100, у 21 % учнів викладено менше 50 фотографій або взагалі немає фотографій.

Більшості учнів (69 %) подобається презентувати себе оточуючим людям; люблять бачити свої зображення, іноді їх переглядають 19 %; і 12 % не викладати свої фотографії.

Протягом першого півріччя в гімназії були проведені групові заходи – «Селфі мого класу», «Селфі-патріот» та «Селфі-команда». Існує певний ритуал фотографування під час селфі – всі учасники намагаються стати ближче один до одного, обирають ракурс та позу.

Для підтвердження доцільності та ефективності запропонованої системи роботи з підлітками гімназії було проведено експериментальне дослідження рівня самооцінки та згуртованості учнів КПП до та після проведення виховних заходів із використанням селфі-методів. Метою дослідження було визначення впливу селфі на самооцінку підлітків. Було протестовано сорок

п'ять осіб у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років.

Після діагностики маємо наступні результати: на початку року низький рівень самооцінки простежується у 24 %, адекватний у 23 % та високий у 53 %. Напружений стан у стосунках з однокласниками відчувають 16,9 %, довіру відчувають 14,4 % і дружні стосунки у 10,3 %. Тривожний стан складає 19,2 %.

Після проведення заходів з використанням селфі-методів показники значно змінилися: низький рівень самооцінки простежується у 9 %, адекватний у 56 % та завищений рівень у 35 %.

Отже, як можна простежити, подібні заходи не лише впливають на підвищення самооцінки, а й корегують занадто завищений рівень самооцінки. До того ж, змінилися показники рівня згуртованості колективів. Напружений стан відчувають лише 8 %, довіру відчувають 37 %, а дружні стосунки простежуються у 55 %.

Як бачимо, позитивні емоції значно зросли, а негативні, навпаки, знизили свої показники. Результати дослідження доводять доцільність використання елементів селфі під час виховних годин.

Найбільш поширеною педагогічною помилкою, що призводить до невдач у виховній роботі з підлітком, є незнання, недооцінка, ігнорування вчителями та їх батьками його вікових особливостей. Абсолютно необхідно враховувати ці особливості, плануючи, організовуючи та здійснюючи систему виховних заходів у стосовно підлітка.

Для того, щоб підліток розвивався як особистість та для активізації адекватної самооцінки ми рекомендує дотримуватися основних правил, тобто віддавати перевагу особистісному спілкуванню, бесідам, допомагати підліткам з низькою самооцінкою проявляти себе в навчанні та творчості, сприяти особистісному самовизначенню, орієнтації в житті, допомагати учням у побудові життєвих планів, навчати будувати взаємовідносини на рівних, не принижуючи особистісної значущості.

ГЕНДЕРНИЙ СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРЕСИ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX СТ.)

У статті викладено педагогічний аналіз гендерного аспекту у вітчизняній педагогічній пресі другої половини XX – початку XXI століття. Описано певні історико – культурологічні факти, котрі окреслюють гендерні проблеми та їх появу.

Ключові слова: гендер, гендерне виховання, гендерна рівність, статеве виховання, гендерний підхід, гендерна соціалізація.

Ховрякова Т. Гендерная составляющая педагогической прессы советского периода (вторая половина XX в.).

В статье изложен педагогический анализ гендерной составляющей отечественной прессы советского периода (вторая половина XX – начала XXI в.). Описан ряд историко-культурологических фактов, которые очерчивают гендерные проблемы и их проявление в педагогических текстах.

Ключевые слова: гендер, гендерное воспитание, гендерное равенство, половое воспитание, гендерный подход, гендерная социализация.

Hovryakova T. Gender aspect of the pedagogical press of the Soviet period (second half of the 20th century).

В статье изложен педагогический анализ гендерной составляющей отечественной прессы советского периода (вторая половина XX – начала XXI в.). Описан ряд историко-культурологических фактов, которые очерчивают гендерные проблемы и их проявление в педагогических текстах.

The pedagogical analysis of the gender aspect of Soviet press of the Soviet period (the second half of the twentieth and beginning of the twenty first century) has been represented in the article. A number of historical and cultural facts that outline gender issues and their presence in pedagogical texts has been described.

Key words: gender, gender education, gender equality, sex education, gender approach, gender socialization.

Постійні зміни, що відбуваються повсякденно в суспільстві, переважно в усіх сферах життя, зокрема і в освітньому просторі, безпосередньо впливають на формування гендерного аспекту становлення особистості. Особливо це відображається в умовах інноваційних змін освіти, введення новітніх програм. Також великий вплив мають засоби масової інформації, одним із яких є педагогічна преса, що відображає гендерні відносини в сім'ї, гендерні стереотипи, жіночі і чоловічі статусні позиції, це дозволяє не лише позначити відмінності в статусі та ролі жінок і чоловіків, але й інтерпретувати культурне і соціальне значення цих відмінностей.

Проведені теоретичні дослідження з відповідної проблематики засвідчують, що питання гендерного виховання є досить актуальними впродовж кінця XX – початку XXI ст. Мають свої освітні концепції, теорії та підходи які відображені в працях вітчизняних науковців: гендерна освіта та гендерне виховання (Т. Дороніна, Т. Голованова, І. Кльоцина, Н. Лавриненко, О. Луценко, О. Шнирова, Н. Єфремова); статеве виховання (Д. Ісаєв), статева соціалізація (Л. Столярчук); статеве виховання в сім'ї (Л. Богданович, С. Ковальова); підготовка фахівців до

реалізації гендерного підходу в професійній діяльності, впровадження гендерного підходу у ВНЗ (С. Вихор, І. Мунтян, А. Олійник, П. Терзі).

Дослідження особливостей педагогічної преси присвячені проблемам змістового наповнення педагогічної періодики (Т. Букшина, В. Врюкало, Н. Горбенко, А. Крохмаль, С. Лобода, М. Нечиталюк, Г. Онкович, О. Сараєва); наукового потенціалу педагогічної преси (О. Адаменко, Л. Домбровська, Н. Хміль); передачі педагогічного досвіду (Л. Кулішенко, Т. Курило, М. Кухта, В. Розгон, Ю. Юрчонок); розвитку ключових компетенцій педагогів (Е. Панасенко, А. Пугач, І. Сидоренко); вивчення ролі материнства та батьківства (І. Дубінець, О. Курчій, О. Тищенко), вивчення особливостей базового поняття «гендер» у педагогічній періодиці (Н. Гупан, Н. Дічек, О. Радул, О. Сухомлинська, Л. Штильова).

Метою дослідження є історико-педагогічний аналіз гендерного аспекту у вітчизняній педагогічній пресі другої половини XX – початку XXI століття з урахуванням і застосуванням у теорії та практиці гендерних підходів в освіті.

Гендер – це соціальна стаття, соціально детерміновані ролі ідентичності і сфери діяльності чоловіків і жінок, які залежать не від біологічних статевих відмінностей, а від соціальної організації суспільства. Гендер – специфічний набір культурних характеристик, які визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків, їх взаємодію між собою. Гендер, таким чином, є виокремленням проблем не лише жінок чи чоловіків, а відносин між ними, способів соціального конструювання цих відносин, тобто того, як суспільство «вибудовує» ці відносини взаємодії статей у соціумі [3, с. 9].

На розвиток гендерної проблематики другої половини XX – початку XXI століття вплинула діяльність радянської епохи, майже з самого початку її заснування. Ще в ст. 122 Конституції СРСР 1936 року права жінок зафіксовані так: «Жінці в СРСР надаються рівні права з чоловіком у всіх галузях господарського, державного, культурного і громадсько-політичного життя». Згодом у Конституції СРСР 1977 року про рівноправність чоловіків і жінок зазначено в статті 35: «Жінка і чоловік мають в СРСР рівні права. Здійснення цих прав забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у здобутті освіти і професійної підготовки, у праці, у винагороді за неї і просуванні по роботі...; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям, поступове скорочення робочого часу жінок, які мають малолітніх дітей».

Тому провідними тенденціями в педагогічній пресі є висвітлення питань що розглядають: становлення чоловічої і жіночої освіти, питання статевого виховання школярів, педагогічні і психологічні підходи до вивчення взаємовідносин чоловіків та жінок.

Так на тлі комуністичних ідей і постійних змін у соціалістичному суспільстві поступово вводиться політика створення гендерної рівності. Формуються певні обриси – стандарти соціалістичної жінки. Вона постає як образ захопленої в першу чергу своєю роботою, виконанням плану. Основна ціль реалізації жінки – бути активним будівником комунізму. Безперечно, відбувається руйнування патріархальної сім'ї. Проте виконання домашніх справ для жінки залишаються нормою.

Щодо освіти, то вона побудована на комуністичному вихованні середньої ланки учнів – виховання та формування в учнів моральних сімейних цінностей: повага, любов, вірність, естетичність та здоровий спосіб життя [1]. Проводиться фізично-гігієнічна просвіта хлопчиків і дівчаток [2, с. 404]. Вводилася єдина шкільна форма, а також заохочення до виконання спільної роботи в домашньому господарстві.

Гендерні проблеми все частіше почали розкриватись у матеріалах періодичних видань XX ст. (таких як: «Радянська школа», «Семья и школа», «Советская педагогика») – широко розповсюджувались у сучасних психолого-педагогічних часописах («Вопросы психологии», «Початкова школа», «Педагогіка і психологія», «Рідна школа», «Педагогіка освіти», «Педагогічна думка», «Педагогіка толерантності»).

Узагальнення матеріалів науково-педагогічних джерел із теми дослідження свідчить про те, що гендерна проблематика педагогічної преси не була предметом спеціального історико-педагогічного вивчення. Основними ідеями для дослідження стали недостатній стан висвітлення проблеми, необхідність її розробки для формування концепції гендерної освіти в Україні на етапі інтеграції у світовий освітній простір та обґрунтування цілісного гендерного знання.

Література

1. **Ващенко Г.** Виховний ідеал : [підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків] / Г. Ващенко. – Полтава : Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с. 2. **Макаренко А. С.** Половое воспитание / А. С. Макаренко // Избранные произведения : в 3 т. Т. 3 / [редкол. : Н. Д. Ярмаченко (председатель) и др.]. – Київ : Рад. Школа, 1983. – С. 400-407. – (Серия «Пед. б-ка»). 3. **Основи** теорії гендеру : [навч. посіб.] / [відп. ред. Скорик М. М.] – К. : «К.І.С.», 2004. – 536 с.

Науково-методичне видання

ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ: АЛЬМАНАХ

Засновник і видавець:
Криворізький державний педагогічний університет

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Головний редактор:
Дороніна Т. О., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ.

Редакційна колегія:
Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Мірошник З. М.*, доктор психологічних наук, професор, КДПУ; *Мишеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Волощук І. А.*, кандидат педагогічних наук, старший викладач, КДПУ; *Зеленкова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Щербина С. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, старший викладач, КДПУ.

Альманах друкується за рішенням вченої ради
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 8 від 9.03.2017 р.).

Підписано до друку 25.03.2017 р.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 7,32
Тираж – 100 пр.
Замовлення № 25/03/16

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,
Свідоцтво серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: Типографія «Айс Принт»
+38(063) 231-92-82, +38(048) 735-92-83

Site: www.ice.print.com.ua
E-mail: info@ice-print.com.ua